SUMMA PHILOSOPHIAE AUTHORE P. RAYMUNDO MAILHAT, ...

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
12
25 A
3

SVMMA PHILOSOPHIÆ

Authore

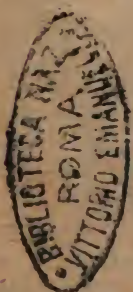
P. RAYMVNDO MAILHAT,
Ordinis Prædicatorum, Conuentus S. THOMÆ *Aquinatis Tolosani*,

TOMVS III.

Secundam & Tertiam partem Physicæ, hoc est Libros de Cœlo & de Generatione ac Meteoris complectens.

EDITIO TERTIA.

Longè quàm hactenus emendatior.

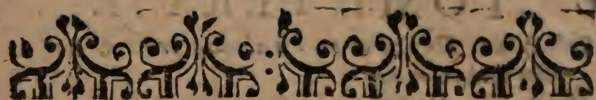

TOLOSÆ,
Apud RAYMVNDVM BOSC.

M. DC. LXII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

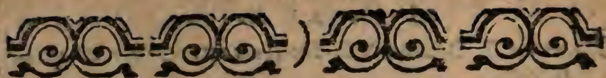
INDEX TOMI TERTII

Secunda Pars Physicæ.

TOMI TERTII.

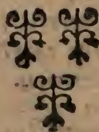
INDEX

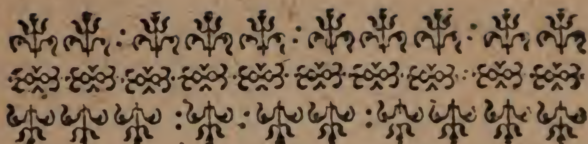
LAVS DEO.

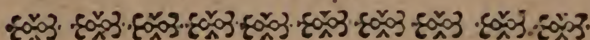
Priuilege du Roy.

PAR grace & Priuilege du Roy, donné à S. Germain en Laye le 16. iour de Septembre 1662. il est permis à Raymond Bosc Libraire & Imprimeur de la ville de Tolose, de faire imprimer vn Liure, intitulé, *Summa Philosophiæ, Auctore RAYMVNDO MAILHAT Ordinis Prædicatorum Conuentus S. Thomæ Aquinatis Tolosani* nouuellement corrigé & augmenté par l'Autheur, & tres-expresses deffenses sont faites à toutes sortes de personnes, de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'imprimer ou faire imprimer ledit Liure, tant sur les premieres impressions, que sur la corrigée & augmentée par ledit Autheur, ny mesme d'en vendre de contrefaits, ou d'impressions estrangeres, durant le temps & espace de dix ans, à peine de trois mil liures d'amende, de confiscation des exemplaires contrefaits, ou d'impression estrangere, des Presses, Caracteres qui y auront seruy, & de tous despens, dommages & interests, comme il est plus au long porté par les Lettres de Priuilege.

SECVNDA PARS PHYSICÆ.

DE ENTE NATVRALI, loco-mobili, ſeu de Mundo.

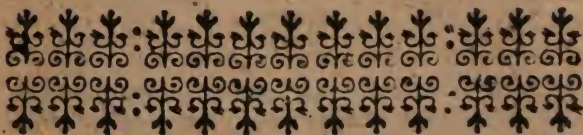

XPLICATA ratione entis naturalis aut mobilis in communi, de ſingulis eius ſpeciebus agendum eſt modò in particulari: & primò (vt compoſitionis methodo in diſciplinis tradendis obſeruandæ ſemper inſiſtamus) de ea diſſerendum quæ reliquis latius patet, videlicet de ente naturali vt localiter mobili, quòd eſt latius quid ſeu vniuerſalius quam generabile aut corruptibile, ſicut iſtud quàm vitaliter mobile; de quibus in reliquis partibus. Mobile ſiquidem locale res omnes corporeas, tum incorruptibiles, vt cœlos, tum corruptioni obnoxias, vt res ſublunares, tùm viuentes, vt plantas, bruta, & hominem, tùm inanimes, vt lapides & elementa, ſuo ambitu comprehendit; ſiqui-

dem illa omnia localiter mouentur aut moueri possunt ex sua natura. Vnde sequitur obiectum huius partis esse complexum quoddam ex omnibus illis naturis, seu quod idem est, totum hoc vniuersum prout omnia illa ambit & complectitur. Sed vt hoc meliùs intelligas, clariúsue explicetur quo sensu quáue ratione hæc Philosophiæ pars de mundo aut vniuerso dicatur disserere.

Aduertendum est vniuersum aut mundum, qui dicitur creaturarum collectio seu vniuersitas, solere diuidi imprimis in mundum exemplarem aut archetypum, qui dicitur vniuersitas ipsa creaturarum prout est in mente diuina ratione idearum aut exemplarium in ea præexistentium, iuxta quæ à Deo productæ fuerunt; & mundum exemplatum, qui est eadem tota collectio & vniuersitas rerum conformiter ad exemplaria illa creatarum, & istud est quod simpliciter appellatur vniuersum, diciturque mundus magnus, ad differentiam parui mundi, id est, hominis qui à Græcis dicitur *Micr'cosmos*, ideò quia totius creaturarum vniuersitatis summam in se cohibeat, continet enim elementa saltem virtualiter, quod habet commune cum aliis mixtis, vt aliàs ostendimus; habet cum lapidibus corporeitatem; vitam vegetatiuam cum plantis: sensitiuam cum brutis; intellectiuam cum Angelis. Item diuiditur mundus magnus seu totum vniuersum in duas veluti partes aut mundos ex quibus integratur, scilicet in mundum Angelicum, qui est collectio omnium Angelorum ex triplici constans hierarchia; & mundum corporeum, qui est pariter rerum corporearum vniuersitas siue collectio: & hoc posteriori sensu definitur mundus ab Aristotele dicente esse compagem è cœlo terráque coagmentatam, atque ex iis naturis quæ intra eam continentur; assignatúrque pro obiecto huius tractatus, non vtrumque, sed qua ratione omnes eius partes, hoc est, cœlum, elementa, & alia corpora conueniunt in vna ratione entis loco-mobilis, seu quatenus certam in vniuerso sedem sibi vendicant,

aut per motum localem acquirere possunt : hac inquam, ratione, per quam obiectum huius partis discernitur ab obiectis aliarum sequentium, agitur hic & tractatur per se de vniuerso : quem tractatum quatuor libris de cœlo prosecutus est Aristoteles, sumpta à præstantiori aut principaliori parte obiecti nuncupatione.

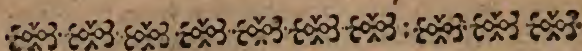

IN PRIMVM *Librum de Cœlo.*

DISPVTATIO I.

De mundo aut vniuerso in communi.

OBiectum ergo partis huius est mundus corporeus sub ratione dicta entis loco-mobilis: qui mundus corporeus adhuc subdiuiditur in mundum cœlestem & sublunarem. Id hac disputatione de mundo corporeo in communi, prout comprehendit & cœlestia & sublunaria corpora, disseremus; imò & de vniuerso in tota latitudine, prout mundum tam Angelicum quàm corporeum complectitur, omnia ferè hîc dicenda aut tractanda procedent, vt patebit : in aliis verò sequentibus disputationibus specialiter agemus de cœlesti mundo & sublunari.

SECTIO I.

Vtrum mundus potuerit esse ab æterno.

DOctrinam de æternitate aut duratione mundi ab octauo libro Physicorum in hunc locum de industria remisi, vt scilicet omnia quæ de mundo dicenda sunt, in hac parte tanquam in propria rerum mundalium sede pertractarentur.

Notandum autem pro resolutione quæstionis propositæ, duo esse in mundo entium genera: alia permanentia, quæ scilicet habent esse ratum & permanens in rerum natura, vt cœlum, terra, homo lapis, &c. alia successiua, quæ nimirum in quodam fluxu & successione consistunt, vt motus & tempus. Et de vtrisque est controuesia inter auctores, quibusdam negantibus mundum potuisse esse ab æterno, vel vniuersaliter tam quoad permanentia quàm quoad successiua, vt Alberto Magno, D. Bonau. Toleto, & & aliis; vel certè quoad successiua, vt Durando, Suare, Rubio, Conimbricensibus; aliis verò affirmantibus, vt Diuo Thoma & Thomistis, & quam pluribus aliis, quibus adhærendo.

Dico imprimis non implicare mundum ab æterno fuisse quoad res permanentes.

Probatur: quia ex nullo capite assignari potest ratio implicantiæ.

Non primò ex parte causæ, quasi de ratione illius sit præcedere duratione suum effectum hoc enim non est de duratione causæ vt sic, sed illius tantùm quæ agit per motum, non verò quæ subitò & instantaneè, in hac enim sicut virtus operatiua est in eodem in-

ſtanti cum virtute, quod patet in Sole qui in eodem reali inſtanti quo productus eſt, ſphæras cœleſtes illuminauit, ſubindéque ab æterno illuminaſſet ſi ab æterno fuiſſet productus: non ergo requiritur prioritas realis durationis in cauſa reſpectu effectus, ſed ſufficit prioritas naturæ: atque ita ex hac parte non repugnat quòd Deus mundum ſibi coëternum produxerit.

Nec ſecundò repugnat ex parte effectus, quaſi contra rationem creaturæ ſit eſſe æternam, ſicut eſt contra rationem eius eſſe omnipotentem: licet enim hoc ſit verum de æternitate eſſentiali & indefectibili, quæ eſt duratio carens, tam actu quàm aptitudine, principio & fine, propriumque Dei attributum ſicut omnipotentia: non tamen de æternitate accidentali & defectibili, quæ actu quidem caret initio, non tamen aptitudine: hæc ſiquidem æternitas nihil importat quod repugnet eſſentiæ creaturæ, ſicut illa quæ importat neceſſitatem eſſendi & indefectibilitatem. Confirmatur: Non repugnat eſſentiæ creaturæ duraratio æterna infinita à parte poſt, vt patet de Angelo, & anima rationali, aliiſque rebus incorruptibilibus: ergo nec à parte ante, per coexiſtentiam ſcilicet ad tempus imaginarium quod ab vtraque parte concipitur infinitum.

Nec tertiò repugnat ex parte ipſius effectionis aut creationis, quaſi ad rationem eius, ex eo quòd ſit productio rei ex nihilo, neceſſe ſit ipſum, vt ita dicam, nihil præcedere eſſe rei: hoc enim falſum eſt, fieri enim ex nihilo nihil aliud importat in ſuo conceptu niſi quòd res fiat, & quòd non fiat ex aliquo præſuppoſito ſubiecto, in quo creatio differt à generatione: hoc verò rectè intelligi poteſt cum hoc quod eſt fieri ab æterno, & abſque eo quod intelligatur præceſſiſſe quicquam. Nec dicas non debere quidem præceſſiſſe aliquid, ſed nihil. Nam contra eſt, quia cùm dicitur debuiſſe præcedere nihil, hoc dupliciter poteſt intelligi, primò affirmatiuè, ita vt ſenſus ſit debuiſſe præcedere negationem omnis præ-

ſuppoſiti ſubiecti ; ſecundò negatiuè, ita vt ſit ſenſus non debuiſſe præcedere aliquod ſubiectum ex quo res fiat : primum obeſt æternitati rei creatæ, ſi intelligatur de prioritate, aut vt ita dicam, præceſſione reali illius negationis, & non de prioritate naturæ tantùm aut rationis ; ſed illud negamus eſſe neceſſe, cùm conſtet totam rationem creationis ſaluari in ſecundo.

Nec quartò & vltimò repugnat ex parte modi faciendi, videlicet liberè, quaſi ad operandum hoc modo neceſſaria ſit mora aliqua aut duratio in qua agens antecedat ſuum effectum & deliberet : licet enim id neceſſarium ſit in agente quod indiget conſilio & diſcurſu ad deliberandum, vt homo, non tamen in eo qui eo non opus habet, eò videlicet quòd penetret ſimul totum quod in obiectò aut re facienda eſt attendendum, quale agens eſt Deus.

Obiicies : Repugnat ex illis omnibus capitibus quod creatura aliqua fuerit ab æterno : ergo falſa concluſio. Probatur antecedens.

Primò enim repugnare videtur ex parte cauſæ, quæ generaliter loquendo definitur. Id ex cuius eſſe ſequitur aliud, id eſt effectus : atque ita neceſſe eſt eam præcedere effectum, & effectum ſubſequi illam & non eſſe ei coæuum.

Secundò ex parte ipſius effectus : proprium enim eſt creaturæ quòd ex non eſſe tranſeat ad eſſe, quod ipſi non competeret ſi ab æterno fuiſſet, ſiquidẽ nunquam fuiſſet ſub non eſſe. Vnde hoc tanquam omnino proprium Deo tribuunt Sancti Patres, indéque aduerſus Arium probant Filium Dei non eſſe puram creaturam, quòd iuxta paginam ſacram ſit Patri coæternus ; quod argumentum inualidum foret, vt conſtat, ſi poſſet creatura Deo coæterna eſſe. Deinde ex æternitate mundi aut creaturæ ſequuntur multa inconuenientia & contradictoria primò quod hæ ſint ſimul veræ, Mundus fuit ſemper & ab æterno, & Mundus aliquando non fuit : ſecundò hæ, Deus creauit mundum, Deus non creauit mundum : tertiò iſtæ,

Calidum vt octo v. g. fuit productum ab æterno, & idem fuit ab æterno corruptum & destructum: affirmatiuæ enim essent veræ, vt supponitur: de negatiuis verò probatur: & primò de illa, Mundus aliquando non fuit; foret à Deo productus & non solum conseruatus, productio autem differt à conseruatione per hoc quod connotet rem immediatè anteà non fuisse, secùs conseruatio quæ est continuatio aut veluti manutentia rei in esse quod immediatè anteà habebat: secundò de hac, Deus non creauit mundum; quia habuisset in omni instanti transacto & designabili suam de præsenti (per quam regulatur veritas propositionis de præterito aut futuro) veram, nempe hanc, Deus non creat mundum: tertiò de ista, Calidum vt octo fuit ab æterno destructum; supponendo quod Deus simul creauerit frigidum vt octo ipsi propinquum & debitè applicatum, in eo enim casu vnum illorum contrariorum egisset in aliud ab æterno illudque destruxisset.

Tertiò ex parte effectionis aut creationis, quæ est productio rei ex nihilo aut ex sui non esse: vbi ly *ex* successionem denotat inter non esse & esse rei productæ, quæ successio seu prioritas & posterioritas locum non haberet si res haberet esse ab æterno.

Quartò ex parte modi faciendi: quia sequeretur illum non esse liberum non enim potuisset Deus abstinere à productione creaturæ: quandónam enim; non antequam produceret, cùm non daretur vllum prius in quo esset improducta: nec dum actu producebat, quia dum productio adest non potest non adesse, iuxta illud, *Omne quod est, ex suppositione quod est, necessariò est*: nec postquam producit, quia non datur potentia ad præteritum, cùm implicet id quod semel factum est non esse factum.

Ad huiusmodi obiectionem respondeo negando antecedens quoad omnes partes.

Ad probationem primæ respondeo illud non esse intelligendum necessariò de sequela durationis, sed naturæ & dependentiæ, quæ stat cum coæuiternitate.

Ad probationem secundæ respondeo proprium esse creaturæ & essentiale non quod actu ex non esse transeat ad esse, sed quòd possit, in quo differt à Creatore qui nunquam potuit non esse, vel incipere. Ad authoritatem SS Patrum respondeo ipsos intelligendos esse de æternitate essentiali & indefectibili, non de accidentali & defectibili: vel si absolutè & indistinctè intelligendos velis, loquuntur de facto & non de possibili, quia de facto certum est ex Scriptura & Fide solùm Deum esse æternum, creaturam verò omnem cœpisse in tempore: atque ita rectè & & validè arguunt contra Arium, Filium Dei esse Deum, & non puram creaturam, ex eo quòd sit Patri coëternus. Ad illa inconuenientia respondeo negando ea sequi, ex illis enim contradictoriis solæ affirmatiuæ forent veræ; negatiuæ verò falsæ. Et quidem falsa esset illa, Mundus aliquando non fuit, quia tunc productio non connotaret rem antea non fuisse & de nouo cœpisse, illa enim differentia productionis à conseruatione accidentalis solùm est competens ipsi prout res facta est in tempore; non essentialis: eadem ergo actio prout esset præcisè emanatio creaturæ à Deo ex nullo præsupposito subjecto, diceretur creatio, conseruatio verò quatenus esset manutenentia eiusdem in esse, quæ est distinctio rationis tantùm. Hæc similiter, Deus non creauit mundum, falsa esset, quia haberet illam de inesse, Deus non creat mundum; falsam non quidem in instanti temporis fluentis, sed in nunc æternitatis permanenti, in quo sicut de Diuino Verbo verè affirmamus quod nunc generatur, & quòd generatum est, & quòd in perpetuum generabitur, ita & de mundo verè affirmaretur quòd nunc creatur, quòd creatus est, & quòd semper creabitur: quia videlicet sicut æternitas nunquam transit: ita nec generatio aut creatio illi coëxistens. Vltima denique esset falsa, quia tunc contraria illa non sese destruerent, Deo vt supponitur ea ab æterno sub eodem summo gradu intensionis conseruante. Neque hoc foret tunc contra ipsorum natu-

tam, naturale siquidem esset eis in tali statu (etsi alioquin corruptibilibus) durare per infinitum tempus.

Ad tertium respondeo negando ly ex denotare successionem seu prioritatem & posterioritatem inter non esse & esse creaturæ nisi ad summum rationis aut naturæ, quæ locum haberet etsi res esset ab æterno, priùs enim intelligeretur secundùm id quod habet ab intrinseco & ex se, quod est non esse, quàm secundùm id quod ab extrinseco & à Deo, quod est esse.

Vltimum respondeo productionem mundi ab æterno fore liberam Deo, & antequam produceret, intelligendo per hoc prioritatem naturæ, in qua poterat non producere: & dum actu producebat, & postquam produxit, quia quòd tunc non posset non producere, est tantùm necessitas ex suppositione orta ex ipsa Diuina libertate, quæ subindè ipsi non obest.

§. Vnicus.

Statuitur mundum potuisse esse ab æterno etiam quoad successiua.

HActenus de æternitate mundi quoad permanentia: quoad successiua verò.

Dico non repugnare etiam ipsis, per se loquendo, ab æterno esse: licet per accidens aliquibus eorum repugnare queat, (de quo in solutione obiectionum sub finem paragraphi.) Sensus conclusionis non est vnumquodque successiuum in particulari, puta quemlibet motum sigillatim, potuisse absque vlla interruptione esse ab æterno (licet id etiam de circulari motu possibile foret,) sed quòd tot motus locales v. g. tot alterationes, tot leonum aut aliorum generationes successiuè præcedere & multiplicari potuerint, vt ante quamlibet talem mutationem designa-

bilem fuerit alia, & antè illam alia, & sic in infinitum, quod est totam illarum successiuam collactionem fore ab æterno. Sic autem explicata conclusio.

Probatur: quia ex assertione præcedenti non repugnat cœlum fuisse ab æterno productum: ergo nec repugnat quod motus fuerit ab æterno. Probatur consequentia: quia si cœlum esset ab æterno, alterutrum concedendum foret, vel quod ab æterno moueretur, vel quod quiesceret; Si moueretur, habemus intentum: Si verò quiesceret; idem: cùm enim quies illa esset priuatio motus in subiecto apto moueri (cœlum enim ab æterno esset ex sua natura mobile. vt pote ens naturale) licet non fuisset de facto motus ille in huiusmodi corpore aut subiecto ab æterno, potuisset tamen esse, in eo siquidem consistit priuatio motus, seu quod idem est, quies priuatiua.

Confirmatur: Si esset aliqua repugnantia quo minùs successiua esse possent ab æterno, maximè quia nequeunt intelligi fluxisse sine principio: sed hoc est falsum; ergo. Minor probatur: quia concipimus tempus imaginarium fluxisse ab æterno sine initio, & sine fine fluxurum; quid ergo repugnantiæ est intelligere tempus rerum creatarum verùm & reale illi coëxistere, & ita sine initio fluxisse? Siquidem fluxum temporis veri & realis intelligere possumus cum fundamento in re ad modum fluxus temporis imaginarij.

Confirmatur hoc magis: quia tempus imaginarium est priuatio temporis veri & realis: atqui tempus imaginarium nullum habet initium, sicut spatium imaginarium nullos concipitur habere limites: ergo potuit verum tempus nullum etiam habere initium, tandiu enim potuit esse forma quandiu eius priuatio quæ aptitudinem ad eam importat.

Nec dicas quòd si ex æternitate aut infinitate temporis imaginarij infertur potuisse dari verum & reale tempus infinitum seu æternum ipsi coëxistens, etiam ex infinitate spatij imaginarij infe-

retur dari posse infinitum corpus verum & reale replens huiusmodi spatium. Nam contra est: quia infinitas repugnat quantitati permanenti quæ est tota simul, non verò successiuæ, quale est tempus aut duratio; quia ex hac non sequitur dari reuera infinitum actu & simpliciter, sicut ex illa, vt aliàs diximus. Ex infinitate ergo spatij imaginarij solùm inferri valet quòd possit dari moles infinita syncategorematicè, id est non tanta quin maior produci queat.

Obiicies primò: Implicat, id quod includit prius & posterius, esse ab æterno: omne successiuum, seu motus & tempus includunt prius & posterius, in hoc enim differunt ab ente permanente quod est totum simul: ergo. Probatur maior: tùm quia æternitas dicitur duratio rei omninò immutabilis, ergo quod mensuratur æternitate, est omninò immutabile, subindéque non habet in se prius & posterius, sed est totum simul: tum quia id quod habet prius & posterius, nec potest esse ab æterno quoad partem posteriorem, cum illa præsupponat aliam, æternum verò nihil priùs supponere debeat; nec quoad partem priorem, aliàs hæc esse in æternitate per infinitum tempus antequam posterior adueniret, quod implicat; ergo nullo modo potest esse ab æterno.

Confirmatur primò: Non potest fieri aut esse ab æterno corruptio partium motus, sed solùm ex tempore: ergo nec ipsarum generatio aut productio ab æterno esse potuit. Antecedens videtur certum: quia æternum nihil habet prius se: atqui corruptio partium motus habet aliquid prius, nempe productionem earumdem quæ sine dubio prius intelligitur esse aut produci quàm corrumpi vel desinere: ergo. Consequentia vero non est minùs euidens: si enim partes motus forent ab æterno, corruptio verò aut desitio illarum solùm ex tempore, oporteret motum illum aut partes eius durasse per infinitum tempus antequam ex eo aliquid corruptum esset, quod est contra naturam entis successiui.

Confirmatur ſecundo : quia alias fuiſſent ab æterno anni, menſes, hebdomadæ, dies, horæ : ſed hoc implicat. Sequela maioris eſt euidens : ſi enim anni v. g. non eſſent ab æterno, tempus etiam & motus non eſſent ab æterno, ſed incepiſſent quando incepiſſent anni. Falſitas vero conſequentis videtur aperta : tum quia anni ſupponunt menſes, menſes hebdomadas, hebdomadæ dies, &c. ergo nullum eorum poteſt eſſe ab æterno, quod enim ab æterno eſt non ſupponit aliquid prius : tum quia infinito nequid fieri additio, ſed quibuſuis annis præcedentibus poſſunt addi al j ſequentes, ergo : tum quia infinitum non eſt pertranſibile, maximè infinitum ſucceſſiuum, ſi autem anni forent ab æterno, iam pertranſitum eſſet infinitum tempus, ergo.

Pro ſolutione aduerte id quod iam in ſuperioribus innuimus & ex quo tota huius materiæ intelligentia pendet, alio modo entia permanentia fore æterna, & alio ſucceſſiua. Æternitas enim rerum permanentium, putà Solis, leonis, hominis, Angeli, & ſimilium, quæ appellari poteſt æternitas permanentiæ, conſiſteret in hoc quod hæ numero res determinatæ fuiſſent ab æterno : æternitas vero ſucceſſiuorum, putà circulationum cœli aut Solis, generationum leonum, & huiuſmodi, ſit à eſſet non in hoc quod hic numero motus, aut hæc Solis circulatio, vel generatio huius determinati leonis fuiſſet ab æterno, id enim manifeſtè implicat, cùm quilibet determinatus motus ſupponat priùs tempore aut ſaltem reali inſtanti ipſum mobile, & quælibet determinata generatio præſupponat ipſum generans nec non materiæ diſpoſitionem antecedentem ; ſed in eo quod ante quemlibet determinatum motum fuerit alius & alius in infinitum ; & ſic de generationibus, ita vt nunquam deuenirent ad primam ; quod eſt totam circulationem aut generationum ſucceſſiuam collectionem, & non quamlibet illarum in particulari aut diuiſiuè fore ab æterno. Ex his.

Ad obiectionem, cuius abſolutè poſſet negari ma-

ior, respondeo distinguendo illam: Implicat illud esse ab æterno æternitate permanentiæ, concedo: successionis, nego: quæ distinctio applicanda est consequentiæ. Ad primam probationem maioris distinguo antecedens: Æternitas vt sic prout analogicè abstrahit à creata, & increata, seu ab æternitate per essentiam & par participationem, nego, de ratione enim eius vt sic est solùm quòd sit duratio carens principio & fine: Æternitas per essentiam & increata, quæ est duratio ipsius esse Diuini & proprium illius attributum, concedo; ex quibus facilè etiam distinguitur consequens, concedendo de eo quòd mensuratur æternitate essentiali, negando de eo quòd mensuratur æternitate accidentali de qua hîc loquimur, quæ nihil aliud esset quàm ipsum tempus vt non habens actu initium. Ad secundam probationem respondeo illud non fore ab æterno quoad partem posteriorem, nec etiam quoad priorem aliquam determinatam, vt probat argumentum, hoc enim esset fuisse ab æterno æternitate permanentiæ; fore tamen ab æterno quoad partem priorem indeterminatam, id'est, priorem, & priorem in infinitum, seu quod in idem redit, quoad partes priores & priores, non diuisiuè & sigillatim, sed simul pro tota successiua collectione sumptas, quatenùs ante quamlibet assignatam aut assignabilem fuissent aliæ & aliæ absque eo quòd vnquam perueniri posset ad primam, quod est esse æternum æternitate successionis à parte ante; quemadmodum esse æternum eadem successionis æternitate à parte post, est fore æternum non quoad vnam aliquam partem posteriorem determinatam, sed indeterminatam, seu secundum partes posteriores & posteriores collectiuè sumptas, ita vt post quamlibet in particulari designabilem subsequantur aliæ & aliæ absque eo quòd vnquam deueniatur ad vltimam: Vnde nego consequentiam illam: vel distinguo de æternitate permanentiæ & successionis, vt suprà

Ad primam confirmationem distinguo eodem

modo antecedens, concedendo corruptionem partium motus non potuisse esse ab æterno æternitate permanentiæ, quasi assignari potuisset aliqua determinata corruptio, seu quod idem est, alicuius determinatæ partis desitio quæ semper fuisset; negando de æternitate successionis, potuissent enim ante quamlibet præcedere aliæ & aliæ in infinitum, quod est totam huiusmodi corruptionum collectionem successiuam potuisse ab æterno esse, non aliquam determinatè: Quæ distinctio proportionaliter applicanda est consecutioni. Ad probationem antecedentis distinguo minorem, concedendo quamlibet determinatam seu diuisiuè sumptam partium motus corruptionem habere aliquid prius, id est, productionem earundem, vt dicitur in argumento; secùs si loquamur de tota collectione: si enim omnes collectiuè sumantur partium motus corruptiones, implicabit superesse aliquam productionem aut generationem alicuius partis quæ duratione eas præcedat, quia etiam superesset illius partis corruptio, & sic non essent collectæ omnes partium motus corruptiones, vt tamen supponebatur.

Dices: Quamlibet determinatam & diuisiuè sumptam corruptionem partis motus præcedit pars illa: ergo & omnes collectiuè sumptas præcedunt omnes partes collectiuè sumptæ. Respondeo negando consequentiam, quia non valet à diuisis ad coniuncta: sicut si arguas sic: Quamlibet speciem determinatam numeri præcedit alia, prioritate perfectionis, ergo omnes collectiuè sumptas: & magis ad propositum, si tempus foret æternum à parte pòst, sicut in sententia etiam aduersariorum esse posset, non valeret hæc consecutio: Post quamlibet designabilem partem motus subsequitur corruptio eius, ergo & post omnes collectiuè sumptas: aliàs enim partes illæ collectiuè sumptæ non forent æternæ à parte post, si aliquid eas duratione subsequeretur.

Ad secundam confirmationem respondeo similiter concedendo sequelam de æternitate successionis,

& negando minorem: ad cuius primam probationem respondeo omnes annos diuisiuè & sigillatim sumptos (hoc est quemlibet in particulari acceptum) præsupponere menses, & similiter omnes menses diuisiuè sumptos præsupponere hebdomadas, & sic de aliis; non tamen omnes annos collectiuè sumptos; quia tota collectio successiua annorum ambit & includit omnes menses, & tota collectio mensium omnes hebdomadas: vnde sequitur quidem nullum illorum diuisiuè sumptum potuisse esse ab æterno; non tamen quòd tota successiua collectio non potuerit ab ætetno esse seu carere principio.

Ad secundam verò probationem respondeo infinito non posse aliquid addi ex ea parte qua infinitum est; benè tamen ex alia qua est finitum ex hoc autem quod dicitur tempus esse ab æterno, solùm ponitur annos fore infinitos à parte ante, cum quo staret esse semper actu finitos à parte post; atque ita nihil eis à parte ante addi posset, secus à parte post. Ad tertiam respondeo infinitum non esse pertransibile procedendo versus eam partem qua est infinitum, esse tamen versus illam qua finitum est.

Dices: Non est maior distantia ab hoc instanti vsque in æternum, quàm ab æternitate vsque ad hoc instans: ergo si ab hoc instanti, non posset deueniri ad æternitatem, non posset etiam ab æternitate pertransiri vsque ad hoc instans.

Respondeo negando consequentiam: quia in priori casu fit processus versus eam partem qua tempus est infinitum, in posteriori versus illam qua finem habet.

Obiicies secundò: Implicat mobile aliquod, putà Solem, fuisse ab æterno productum cum suo motu: ergo implicat motum fuisse æternum, seu ipsi mobili coæternum. Probatur antecedens: tum quia mobile debet necessariò antecedere motum, quandoquidem illud habet suum esse in instanti, cùm sit ens permanens, motus verò nequit habere esse in instanti sed post cùm sit successiuum: tum quia si Sol foret ab

æterno creatus, fuiſſet productus in aliquo loco determinato, puta in oriente vel in occidente, in noſtro hemiſphærio vel in oppoſito: ſed ſi hoc ſit, implicat fuiſſe productum cum ſuo motu: ergo. Maior imprimis videtur clara, quia cuilibet determinato corpori debetur locus determinatus, ergo debetur Soli: minor verò ſuadetur: Implicat quieuiſſe in aliquo loco ab æterno, & fuiſſe motum ab æterno: ſed fuiſſe productum & poſitum ab æterno in aliquo loco determinato, putà in oriente, eſt ibi quieuiſſe ab æterno: ergo. Probatur minor: fuiſſe enim ab æterno in aliquo loco poſitum eſt ibi fuiſſe ſemper & ſine initiò: ergo implicat ab æternò inde fuiſſe motum.

Reſpondeo negando antecedens. Ad primam probationem reſpondeo mobile debere antecedere quemlibet motum ſigillatim aut quamlibet eius partem determinatam, non verò totam huiuſmodi motuum ſucceſſiuam collectionem: quia videlicet cuilibet parti determinatæ aſſignabile eſt inſtans initiatiuum, toti verò collectioni non poteſt aſſignari inſtans initiatiuum, cùm antè quodlibet aſſignabile præceſſiſſet motus, Vnde ad id quod additur reſpondeo quod ſicut non daretur primum inſtans in quo mobile illud haberet eſſe, ita nec poſt quod motus ille immediatè fuerit, & non ante, ſed tam mobile quàm motus fuiſſet antè quodlibet inſtans aſſignabile. Ad ſecundam probationem reſpondeo negando debuiſſe Solem produci in aliquo loco determinato, ſed ſed quolibet aſſignato non fuiſſet primò poſitus in illo, ſed antea fuiſſet in alio & alio priori, vel in eodem ratione aliarum partium motus, aut circulationum. Ad probationem illius maioris reſpondeo cuilibet determinato corpori deberi determinatum locum, id eſt, aliquod certum ſpatium in vniuerſo, congruum naturæ ipſius, aliiſue eiuſdem naturæ corporibus commune; & ille locus reſpectu Solis eſt ſpatium ab oriente in occidentem fuſum in quo continuò mouetur, non autem deberi ipſi aliquem lo-

cum determinatum, id est intra prædicti spatij dimites indiuidualem, cùm ab vno loco aut ab vna illius spatij parte continuò transeat in aliam.

Obiicies tertiò: Si mundus potuisset esse ab æterno quoad successiua, potuissent generationes esse ab æterno: consequens videtur falsum: ergo. Maior est clara & à nobis admissa, quia non est potior ratio de vno successiuo quàm de aliis. Minor verò probatur. Id enim videtur implicare.

Primò ex parte generantis, quod etsi fuisset creatum à Deo ab æterno, non tamen potuisset generare ab æterno, cùm non aliter generaret quàm præuia alteratione disponendo materiam & in fine illius mutationis expellendo vnam formam & introducendo aliam, in quo consistit essentialiter generatio, atque ita deberet & ipsum generans & ipsa dispositio præcedere tempore huiusmodi generationem.

Secundo ex parte ipsius generationis aut generationum quæ essent iam transactæ infinitæ, & non essent transactæ infinitæ: essent, quia alioquin non potuissent consumere infinitum tempus quod fluxisset ab æternitate vsque modo: non essent, quia in generationibus leonum v. g. ab hoc vltimo leone modo genito deueniendum esset ad illum primum leonem & leænam quos Deus ab æterno creare debuisset vt alios generarent, subindeque multitudo leonum, atque adeo & generationum ipsorum, finita esset, tum quia illis duobus terminis clausa, leone scilicet primo producto, & leone vltimo genito; tum quia ibi esset prima & vltima generatio: prima, quæ immediatè leone & leæna à Deo creatis processisset; vltima, quæ hodie v.g. facta fuisset.

Tertiò ex parte termini ipsarum generationum, iam enim fuissent geniti infiniti leones, sicque daretur infinitum. Si respondeas fore corrumpendos successiuè, ita vt ij qui fuissent actu in rerum natura semper essent in numero finito: contra, quia illa responsio non habet locum saltem in hominibus qui quoad animam sunt immortales & incorruptibiles,

atque adeò superstites essent modò infinitæ rationales animæ quod etiam etiam de Angelis conuinci potest potuisset enim Deus quolibet quadrante, quolibet hora, quolibet die, quolibet anno, aut certè (si velis ei hoc concedere) quolibet millesimo anno producere vnum Angelum, nihil enim videtur potuisse imponere Deo necessitatem ad hoc vt à tali creatione abstineret potius quàm à productione aut generatione leonum: ergo cùm modò præcessissent infiniti quadrantes, infiniti quoque essent producti Angeli, atque adeò & residui cùm immortales sint.

Confirmatur: quia si generationes fuissent ab æterno, daretur processus in infinitum in generantibus, siquidem nunquam deueniretur ad primum consequens est falsum, alias enim ruerent demonstrationes quibus probat Aristoteles deueniendum esse ad vnum primum motorem immobilem ex eo quòd in causis efficientibus aut mouentibus non sit abire in infinitum: ergo, &c.

Ad obiectionem concedo maiorem indefinitè sumptam, & nego minorem: ad cuius probationem respondeo id ex nullo illorum capitum implicare.

Non primò ex parte generantis, quòd reipsa genuisset ab æterno: & quamuis generans & materiæ præparatio vel alteratio antecedere debeant tempore quamlibet generationem determinatam, non tamen omnes collectiuè: nam sicut verificaretur quòd ante quodlibet tempus designabile præcessisset generans, & ante quamlibet materiæ dispositionem præcessisset alia, & ante hanc rursus alia, & sic in infinitum; ita & de generatione idem verum esset.

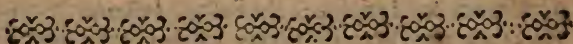
Nec secundò ex parte generationum quæ reuera forent infinitæ: quamuis enim semper daretur vltima, & subindè vltimus leo genitus, non tamen prima aut primus leo genitus, sed ante quemlibet leonem determinatum fuisset genitus alius, & subinde ante quamlibet designabilem generationem præcessisset alia, & ante hanc rursus alia in infinitum: vn-

de nego multitudinem illam clausam fore termino à parte ante, leo enim à Deo creatus non clauderet illam cùm foret extra illam leonum genitorum multitudinem; nec diceretur primus positiuè, quasi præcessisset duratione totam collectionem, aut assignari posset secundus quem ante omnes alios genuisset, sed solùm negatiuè, quatenus ante illum nullus alius præcessisse: vnde ad id quod additur nego assignari posse aliquam determinatam generationem quæ immediatè, id est, primò & ante omnes alias processisset à leone & leæna à Deo creatis, cùm ante quamlibet assignabilem processissent ab iisdem aliæ & aliæ in infinitum: vnde illi duo leones infinitos generassent, & quemlibet illius infinitatis genuissent immediatè quidem immediatione causæ, quatenus inter ipsos generantes & genitum non mediasset alia causa; sed non immediatè immediatione alterius generationis, cùm ante quamlibet præcessisset & mediasset alia & alia vt dictum est.

Nec tertiò ex parte temini, non enim sequeretur fore vnquam infinitam leonum multitudinem, sed semper actu finitam, vt rectè in obiectione respondetur: & ad replicam ibi factam respondeo quòd vel Deus producendo nouas animas aut Angelos quolibet die, mense, &c. destrueret alios iam productos, vt sic in iis quoque haberet locum responsio illa quòd scilicet nunquam essent infiniti actu secundùm multitudinem, sed finiti: vel quòd ob illud speciale inconueniens sequeretur, dari videlicet infinitum actu, generationes humanæ Angelorúmque productiones successiuæ non potuissent fieri ab æterno: & ob hanc causam addidi in conclusione illa verba, *per se loquendo, &c.* vt innuerem omnia quidem entia successiua omnésque rerum generationes aut productiones potuisse successiuè fieri ab æterno, quantum est ex ratione entis successiui cui vt tali non repugnet; esse tamen aliqua quibus per accidens & ex alio capite id repugnare possit.

Ad confirmationem respondeo in agentibus qui-

dem per se subordinatis, quæ scilicet in causando dependent necessariò ab actuali superiorum agentium influxu, repugnare processum in infinitum, tùm quia vt omnia illa agentia actu agerent & influerent deberet dari actu, à parte rei omnis illa infinita agentium multitudo: tùm quia cùm infinitum sit impetransibile, non posset virtus aut influxus infinitorum agentium superiorum vnquam peruenire ad vltimum & immediatum agens, atque ita nunquam ageret: & in hac impossibilitate processus in infinitum in causis per se subordinatis fundantur demonstrationes illæ Aristotelicæ. At vero in agentibus per accidens tantùm subordinatis, quæ scilicet in causando non dependent necessario ab actuali influxu superiorum, sed quoad hoc per accidens est quod præcesserint, omnino possibilis est processus ille in infinitum, quia in isto cessant inconuenientia quæ sequuntur ex alio. Subordinatio autem illa leonum generantium est tantùm subodinatio per accidens & non per se vt constat: atque ita nullum foret inconueniens dari in illa processum in infinitum.

SECTIO II.

Vtrùm mundus de facto fuerit ab æterno.

Dico mundum de facto non fuisse ab æterno productum, sed de nouo cœpisse. Hæc conclusio est de fide, nam Genesis primo dicitur quod. *In principio creauit Deus cœlum & terram:* vbi ly in principio, iuxta communem Patrum interpretationem idem est ac initio temporis. Quod etiam Moyses in toto decursu illius capitis apertè indicat dum

ait factum esse diem primum, secundum, tertium, &c. quod verum non esset, si mundus creatus fuisset ab æterno, neque enim in æternitate est primus aut secundus dies. Idem probatur ex illo Prouerb. 8. vbi Sapientia æterna sic loquitur: Dominus possedit me in initio viarum suarum antequam quicquam faceret à principio, priusquam montes fierent aut formaretur terra & orbis. Item ex illo Ioan. 17. Clarifica me Pater claritate quam habui priusquam mundus fieret.

Potest autem probari insuper conclusio quibusdam congruentiis. Conueniens enim fuit mundum non creari ab æterno, sed in tempore: tùm vt creaturæ non essent æquales Deo in duratione, & sic magis reluceret Diuina æternitas: tùm vt ostenderetur Dei independentia à creaturis, sine quibus potuerit esse per æternitatem, nec non libertas quâ eas produxit quando voluit, si enim ab æterno eas creasset, dubitassent forte homines num ex necessitate potiùs quam ex libertate id præstitisset. Nec alias efficaciores rationes pro nostra conclusione afferre possumus: creatio enim mundi nedum quoad substantiam operis, sed etiam quoad circumstantiam temporis quo facta est, omnino à libera Dei voluntate pendet: quæ vero sic pendent à libertate, non possunt ratione naturali demonstrari, sed vel ipsâ operis exhibitione nobis innotescunt, vel certe diuina reuelatione si à sensibus fuerint remota, vt est mundi creatio: atque ita eam non ab æterno sed in tempore fuisse factam nulla efficaci ratione physicâ conuinci potest, sed diuina auctoritate & Scriptura testante indubitanter tenendum. Ex quibus habes non esse mirum si Aristoteles in hac materia errauerit existimando mundum de facto fuisse ab æterno (quamuis id non assertiuè sed opinatiuè duntaxat ab eo dictum fuisse probabilius sit:) quandoquidem hac in re nihil certi haberi potest nisi solo lumine Diuinæ reuelationis & fidei quâ nobis oppositum constat: Aristoteles vero hoc lumine miserabiliter caruit.

Obiicies cum illo : idem eodem modo se habens semper facit idem : cùm igitur primus motor idem semper atque immutabils sit , vel semper motum edidit , vel nunquam : hoc posterius est apertè falsum : ergo prius verum : ergo semper fuit motus, subindéque & tempus quod est ipsius motus mensura : atque adeò & mundus æternus fuit.

Confirmatur primò : positâ causâ sufficienti ponitur effectus : sicut posito Sole statim sequitur illuminatio: sed Deus est ab æterno sufficiens causa productiva mundi : ergo ab æternó est productus mundus. Et eodem modo à fortiori argui potest de actione , eâ enim positâ clarum videtur poni & effectum : sed actio creatiua mundi (quæ nihil aliud est quàm actus Diuini intellectus & voluntatis , proindéque ipsam et Dei substantia) est æterna : ergo & mundus æternus erit.

Confirmatur secundò : quia Deus cùm sit summum bonum , debet summè se communicare , bonum siquidem est sui diffusiuum , vt ait D. Dionysius, & tantò magis quantò maius est : sed communicatio facta ab æterno maior esset quàm in tempore : ergo, &c.

Ad obiectionem respondeo idem eodem modo se habens semper facere idem si operetur necessitate naturæ. Deus autem non operatur sic in productione creaturarum , sed liberè.

Ad primam confirmationem respondeo similiter maiorem esse veram de causa naturali & naturaliter operante (qualis est Sol :) falsam de libera (qualis est Deus) hæc si quidem agit quando vult. Ad id quod additur de actione , eodem etiam modo respondeo verum illud esse de actione naturali , non de libera quæ est productio effectus non statim atque ponitur ipsa actio , sed pro tempore quo vult : talis autem est actio creatiua.

Ad secundam respondeo de ratione summi boni esse quòd sit summè & omnibus modis possibilibus communicatiuum in actu primo : in actu verò secun-

do, prout per ſuam infinitam ſapientiam magis expedire iudicauerit : vnde quia conuenientius iudicauit ſeſe in tempore communicare, ob rationes à nobis adductas, quàm ab æterno, ideò hunc modum communicationis elegit.

Obiicies ſecundò : Ante quemlibet motum datur alius motus, & ſimiliter ante quodlibet tempus fuit aliud tempus : ergo motus & tempus de facto fuere ab æterno. Probatur antecedens : nam ante quemlibet motum eſt mobile : illud autem mobile factum eſt per aliquam actionem aut generationem quæ motus eſt : ergo ante quemlibet motum eſt motus. Item quolibet aſſignato tempore de illo verum eſt dicere quod antea non erat : ſed ly antea denotat tempus prius : ergo antea quodlibet tempus datur aliud tempus, ſicque in infinitum.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem primæ partis dico non quodlibet mobile factum fuiſſe per motum aut generationem ; ſed multa, vt cœlos & elementa, per creationem, quæ motus non eſt cùm non fiat ex ſubiecto præſuppoſito. Ad probationem ſecundæ partis reſpondeo ly antea deſignare tempus vel verum & reale, vel imaginarium quod concedimus ſemper fuiſſe ſuo modo, ſicut ſpatium imaginarium, non verò tempus reale de quo hîc agitur.

Quæres primò vtrum vnica die vel pluribus mundum Deus condiderit.

Reſpondeo condidiſſe ipſum ſex diebus, & die ſeptima quieuiſſe, vt dicitur initio Geneſeos : vnde etiam ſeptima illa dies appellata eſt dies ſabbati, id eſt requiei, & ante Chriſtum paſſum ſemper ſolemnis habita, iuxta præceptum quod habetur Exod. 20. *Mementò vt diem ſabbati ſanctifices* : modò verò apud nos celebratur dies altera ſabbato immediatè ſuccedens ob Chriſti videlicet reſurrectionem quæ ea die contingit. Ex quibus inferes opus creationis vniuerſi, quod conſiſtit in productione cœli & terræ (cætera enim ad opus diſtinctionis & ornatus ſpe-

ctant) contigisse ea die quæ nunc est Dominica, cùm ab ea ad sabbatum numerentur septem dies, & Deus dicatur quieuisse die à creatione cœli & terræ septimo.

Dices : Ecclesiastici 18. habetur, *Qui viuit in æternum creauit omnia simul* : ergo non sex diebus ; sed vnico instanti creatus fuit mundus. Propter hunc locum sensit D. Augustinus totum vniuersum vnico instanti fuisse productum, per sex dies quibus initio Geneseos legitur Deus fecisse cuncta, intelligens non sex dies physicos & corporeos, sed sex dies spirituales, aut potius vnam diem spiritualem seu intellectualem, scilicet cognitionem angelicam (vespertinam & matutinam) sex rerum generibus præsentatam : ita vt dicatur Deus vnum quodque opus fecisse in aliqua die, quatenus illud impressit menti angelicæ : & quamuis omnia ei simul impresserit, sicut & omnia simul produxit iuxta hanc opinionem ; possitque angelus multa simul cognoscere, subindéque non distinguantur huiusmodi dies secundum successionem cognitionis angelicæ, sicut, nec secundum successionem productionis rerum (in hac sententia) distinguuntur tamen secundum naturalem ordinem cognitorum. Vocat autem Augustinus cognitionem vespertinam, illam quâ angelus cognouit res in seipsis, quæ est obscurior, matutinam verò quâ eas cognouit in Verbo, quæ est clarior : vnde cùm dicitur in Genesi, factum est vesperè & manè dies primus, sensus est ex cognitione matutina & vespertina primi Diuini operis factum esse primum diem (supple spiritualem :) & sic de aliis. Quòd autem cognitio angelica conuenienter appelletur diès, ex eo probat idem sanctus Doctor quòd lux quæ est causa diei, dicitur etiam & maximè de spiritualibus, vnde dicitur Deus habitare lucem inaccessibilem suæ diuinitatis. Iuxta mentem ergo D. Aug. Deus in principio & ante omnem diem omnia vno instanti produxit, id est, & naturam spiritualem, quam sub nomine cœli intelligit, cùm dicitur, *In principio creauit Deus cœlum;*

&

& corpoream, quam intelligit ſub nomine terræ, cùm additur, *& terram*: ordo autem ille rerum qui ibi deſcribitur, non ad ſucceſſionem productionis rerum referendus eſt, ſed ad angelicam cognitionem de ipſis operibus formatam. Motiua autem huius opinionis ſunt, imprimis locus ille Eccleſiaſtici citatus: præterea id quod habetur in primo capite Geneſeos, Solem ſcilicet fuiſſe quarta die productum; quod argumento eſt nomine dierum non intelligi ibi dies phyſicos & vſitatos qui Solis curſu peraguntur, quomodo enim peracti fuiſſent tres primi dies? Vnde ipſe Sanctus Auguſtinus conſequenter nomine lucis quæ dicitur facta prima die, non intelligit lucem corporalem quæ tres primos dies diſtinxerit, ſed ſpiritualem, id eſt, naturam angelicam quæ dicitur facta tunc non in ſeipſa, cum iuxta hanc ſententiam ante omnem diem producta fuerit, ſed in ipſis mentibus angelicis per ſpecies aut cognitionem, quam de ipſa formant, quæ efficit primum diem: vnde quando dicitur Deus diuiſiſſe lucem à tenebris, intelligit Diuus Auguſtinus per lucem angelos bonos, per tenebras malos.

Verùm quamuis hæc Diui Auguſt. interpretatio ſit venerationi habenda, ſtandum tamen magis eſt communi omnium aliorum Doctorum & Patrum ſenſui, qui ad literam intelligunt productionem vniuerſi ſex veris & realibus diebus per lucem prima die (vt dicitur initio Geneſeos) factam deſcriptis. Vnde.

Ad illud Eccleſ. reſpondeo cum Diuo Thoma 1. p. q. 74. ad 2. Deum reuera creaſſe omnia ſimul, quia cœlum duntaxat & terram, quæ ſimul facta ſunt, produxit per creationem (intelligendo ſub nomine cœli tum corpora cœleſtia, tum angelos qui in empyreo cœlo producti ſunt; & ſub nomine terræ omnia elementa;) cætera verò produxit ex aliis præſuppoſitis, atque ita non per creationem.

Ad illud vero quod dicitur de Sole reſpondeo ipſum prima die cùm cæteris corporibus cœleſtibus fuiſſe productum, & ſuo curſu peregiſſe tres illos

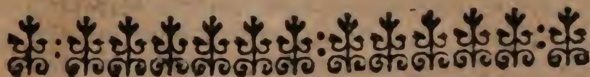
dies, sicut & sequentes subinde peregit. Quod vero dicitur productus quarto die cum aliis luminaribus, intelligendum est non quoad substantiam, sed quoad distinctionem dierum & noctium, temporum & annorum; quoad distinctionem, inquam, illorum, non communem, quam facit motus diurnus cœli, cum quo proinde distinctio illa incepit prima die, sed specialem, secundùm quam dies est calidior die, tempus tempore, & annus anno, quæ distinctio causatur per speciales stellarum motus qui possunt intelligi quarta die cœpisse. Ita Diuus Thomas 1. p. q. 70. art. 2.

Quæres secundo quantum temporis effluxerit à creatione mundi.

Respondeo, hoc anno in quo viuimus 1651. computato, effluxisse à mundi creatione sex mille octingentos quinquaginta annos. Quod constat ex numero annorum qui ab orbe condito vsque ad Christi aduentum computantur, videlicet quinquies mille centum nonaginta nouem: quibus addendo numerum mille sexcentorum vnius & quinquaginta qui à Christi natiuitate vsque modo elapsi sunt, fit prædictus numerus 6850. Effluxisse vero à mundi creatione vsque ad Christi aduentum numerum illum 5199. annorum, constat ex omnibus mundi chronologiis, & ex ipsis Ecclesiasticis tabulis 25. Decembris Christi natiuitatem cum omnibus temporum, & ætatum mundi circunstantiis describentibus & annunciantibus, his verbis.

℣. *Anno* (inquit martyrologium die supradicta) *à creatione mundi, quando in principio Deus creauit cœlum & terram, quinquies millesimo centesimo nonagesimo nono: A diluuio verò anno bis millesimo nonagentesimo quinquagesimo septimo: A natiuitate Abrahæ anno bis millesimo quintodecimo: A Moyse & egressu populi Israël de AEgypto anno millesimo quingentesimo decimo: Ad vnctionem David in Regem anno millesimo trigesimo secundo: Hebdomada sexagesima quinta iuxta Danielis Prophetiam: Olympiade*

centesima nonagesima quarta : Ab vrbe Roma condita anno septingentesimo quinquagesimo secundo : anno Imperij Octauiani Augusti quadragesimo secundo: toto orbe in pace composito : sexta mundi ætate : Iesus Christus æternus Deus æternique Patris Filius mundum volens suo piissimo aduentu consecrare, de Spiritu sancto conceptus, nouemque post conceptionem decursis mensibus in Bethlehem Iudæ nascitur ex Maria Virgine factus homo. Ex quibus patet id quod suprà.

SECTIO III.

Vtrum mundus futurus sit æternus à parte post.

DIco primò : posset mundus in eo statu quo hactenus perseuerauit, durare in æternum cum solo Dei concursu ordinario. Ita communiter Philosophi. Sensus est posse ipsum vniuersum prout est aggregatio tam corporum cœlestium & elementorum, quàm mixtorum quæ continuò generantur & intereunt, perpetuò durare Deo solum suum concursum solitum præbente.

Probatur : quia Deo continuante suum ordinarium concursum, continuarentur per totam æternitatem motus cœlorum (qui aliunde quoad substantiam incorruptibiles sunt ex natura sua) proindéque & rerum sublunarium generationes fierent perpetuò sicut modò atque ita omnia in perpetuum perseuerarent sicut hactenus perseuerarunt.

Obiicies : Non esset duraturus in perpetuum à parte pòst mundus, si paulatim perituræ essent rerum species : atqui sic est, vt de specie humana probari

posse videtur: tum ex hominum ætate & vitæ periodo quæ in dies breuior fit, cùm enim priscis mundi temporibus vsque ad sexcentesimum, octigentesimum, nongentesimum & vltra viuerent annum, modo vix septuagesimum, octogesimum aut nonagesimum attingunt, & paucissimi centesimum; igitur successu temporum & sæculorum ita minueretur vitæ hominum periodus, vt tandem nihil illius remaneret, tum ex eorundem hominum statura, quæ etiam in dies minuitur, cùm portentosa esset mundi nascentis exordio; proindéque adeo exigua fieret tandem labentibus pluribus & pluribus sæculis, vt ad animam rationalem non sufficeret, habet enim homo sicut & alia suum minimum quod sic, vt alias vidimus.

Respondeo negando minorem. Ad probationem respondeo negando etiam. Et in primis quantum ad ætatem, colligitur ex ipsa etiam scriptura, Psal. 85. *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni, si autem in potentatibus octoginta anni & amplius eorum labor & dolor.* Ex quibus constat à tempore ipsius Dauidis non esse abbreuiatam hominum ætatem vsque ad illud tempus, quod argumento est non abbreuiari paulatim successu temporum aut sæculorum; quod idem de statura sentiendum, nec vlla est ratio quæ oppositum suadeat: quod enim de portentosa illorum priscorum hominum statura dicitur, negamus etiam communiter in omnibus ita fuisse quamuis in pluribus vtrumque concedamus, quòd scilicet multò magis quàm modo soleat, creuerint, vt longè diutiùs vixerint: idque ex specialibus causis: primò scilicet ex optima primorum parentum, ex quibus immediatiùs originem duxerunt, complexione, quippe immediatè à Deo fabricatâ: secundò ex magna tùm medicinæ tùm astrologiæ hominum illius temporis peritia, quâ & vtilia vitæ quærere, & nociua vitare sciebant: tertiò ex terræ fœcunditate, quæ cùm primò excolitur, fœcundissimos fœtus producit: quartò ex benigniori fortè astrorum aspectu; quintò & maximè ex speciali prouidentia auctoris naturæ,

qui adeò diuturnã vitam & complexionem robustam hominibus illius sæculi concessit, vt sic (non obstante quòd non ita plures essent) speciem humanam propagare valerent. Illis verò causis cessantibus non est mirum si statura hominum & præcipuè vitæ periodus fuerit diminuta.

Dico secundò: De facto tamen mundus in eo statu in quo nunc est, non est in æternum duraturus. Est de fide.

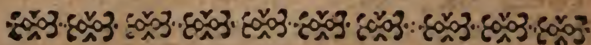
Probatur: quia in die iudicij cessabit motus cœlorum, iuxta illud Isai. 66. Non occidet vltra Sol nec Luna minuetur: & illud Psal 101. Ipsi (supple, cœli) peribunt: tu autem permanes: quod necessariò intelligi debet de cœlis quoad motum & influentias qua in hæc inferiora mittunt (nam certum est cœlos non esse perituros quoad substantiam, cum sint incorruptibiles:) atque adeo cessabunt etiam omnes rerum sublunarium generationes quæ absque cœlorum motu & influentiis continuari non possunt, & consequenter mixta etiam peribunt quæ sine continuis generationibus perseuerare nequeunt, cùm sint corruptibilia, peribunt, inquam, igne illo vniuersi conflagratorio consumpta. Et ratio horum est, quia tunc completus erit numerus electorum, ad quem perficiendum complendúmque motus cœlorum rerumque inferiorum mutationes ac generationes, præsertim hominum, tanquam ad finem ordinabantur.

Ex quibus habes post diem iudicij non fore ampliùs tempus, iuxta iuxta illud Apocalipsis, iurauit (Angelus) per viuentem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit ampliùs. Et ratio est quia cessante motu cœli cessabit eius duratio quæ est ipsum tempus.

Dico tertiò mundum esse duraturum post diem iudicij & in perpetuum quoad cœlos & elementa, sub alio statu perfectiori.

Probatur: quia corpora cœlestia sunt naturâ suâ incorruptibilia, vt videbimus, atque, adeo in æternum durare & conseruari postulant. Elementa etiam

non sunt corruptibilia quoad tota, licet quoad partes sese mutuo destruant: sed tunc Deus mutuas eorum in sese actiones contrarias temperabit. Quod etiam hæc omnia perseueratura sint sub alio statu accidentaliter perfectiori, probatur: quia elementa igne illo, quo vniuersum conflagrabit, priùs purgabuntur, vt patet ex 2. Per. 3. ex qua conflagratione puriora euadent: cœli etiam noua perfectione donabuntur: quod totum suadetur ex illo Isa. 65. *Ecce ego creo cælos nouos & terram nouam.* Ita autem perficientur cœli & sydera, vt vniuscuiusque lux augenda sit pro dignitate eius, iuxta eiusdem Prophetæ vaticinium. Et erit (inquit) lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis erit septempliciter sicut lux septem dierum. Ex omnibus autem mixtis soli homines in æternum perseuerabunt propter animæ rationalis immortalitatem, ratione cuius omnes in extremo die suscitabuntur resurgentque, alii quidem in gloriam, alii vero in gehennam, iuxta merita aut demerita vniuscuiusque.

SECTIO IV.

De vnitate & perfectione mundi.

DIco primo vnicum tantùm esse mundum, plures tamen potuisse & posse à Deo produci in infinitum syncategorematicè.

Prima pars est omnino certa, & ferè de fide ex illo Ioan. 1. Mundus per ipsum factus est: vbi non nisi vnus mundus dicitur à Deo productus: vnde qui plures de facto productos assereret, temerarius foret. Etquamuis non suppetant physicæ efficacésue rationes quæ mundi vnitatem conuincant, non desunt tamen ad hoc plures congruentiæ. Vna est quæ sumi-

tur ex vnitate Opificis : conueniens enim fuit,vt vnus unum produceret, iuxta illud Trifmegifti, Monas genuit Monadem, & in se suum reflexit ardorem : hoc est : Vnitas, quæ est Deus, produxit vnitatem, id est vnum mundum, propter sui ipsius amorem. Debuit enim mundus sua vnitate repræsentare nobis vnitatem Conditoris, nam si plures fuissent producti,plures etiam fortè crederentur Opifices. Alia sumitur ex ipsa mundi huius perfectione, ad quam conueniens est quod omnia in se comprehendat, & compactus constitusque sit ex omnibus rebus à Deo creatis. Quod vero absolute sint possibiles plures mundi in infinitum syncategorematicè, quæ est

Secunda pars conclusionis, constat ex eo quod nulla afferri potest ratio implicantiæ, siue ex parte ipsorum mundorum, siue ex parte Dei.

Obiicies : Nomen vniuersi complectitur suo ambitu quidquid vspiam est : ergò non potest esse nisi vnum.

Confirmatur : quia omnia elementa habent suum centrum : ergo non possunt dari alia ab iis quæ hoc vniuersum corporeum componunt ; illa enim si darentur connaturaliter tenderent ad idem centrum ad quod inclinantur ista.

Ad obiectionem respondeo vniuersum dupliciter accipi posse : primo pro rerum omnium quæ vspiam sunt vniuersitate ; & in hoc sensu concedimus non posse esse nisi vnum, vt est euidens : secundo pro vniuersitate earum quæ ad vnius mundi integri constitutionem & perfectionem requiruntur & sufficiunt ; & hoc pacto dicimus posse esse plura vniuersa instar huius quod de facto est.

Ad confirmationem respondeo elementum quodlibet tendere & confluere in proprium centrum, puta terram in medium vniuersi cuius est pars : centrum autem eorum quæ aliud vniuersum componerent, esset aliud à centro istorum.

Dico 2. Mundum hunc esse perfectum : posse tamen produci alios perfectiores & perfectiores.

Prima pars est euidens, primo ex illo Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera. Secundò, quia perfectum dicitur illud cui nihil deest in suo genere: atqui mundo nihil deest in suo genere & ad rationem vniuersi requisitum: ergo. Probatur minor: tria enim sunt ad rationem & pulchritudinem vniuersi potissimùm requisita, quæ in hoc mundo mirificè relucent, nempe singularum rerum ex quibus componitur absolutio seu perfectio, naturarum distinctio & varietas, & partium ordo. Primum relucet in hoc quod vnaquæque res creata habet suam perfectionem, tum essentialem, sine qua esse non potest; tum accidentalem quæ ab essentia emanat; tum aduentitiam quæ etsi mutationem subeat amitti tamen omnino non potest. Secundum, in hoc quòd omnes essendi gradus in mundo reperiuntur, videlicet esse, viuere, & intelligere; item omnia rerum genera in quæ ens primò diuiditur, & sub quolibet genere innumeræ species in quibus mira cernitur varietas & inæqualitas. Tertium, in hoc quòd sicut milites ad se vicissim & ad ducem exercitus; ita vniuersi partes ad se & ad vnum principium Deum ordinantur; ad Deum, inquam, vt ad principium vel causam tum efficientem, tum exemplarem, tum finalem, qua de causa res omnes dicuntur à Deo creatæ in modo, specie, & ordine; quatenùs ab ipso vt à causa efficiente habent esse certo modo & limitatione tributum; in specie, quatenùs ab ipso vt ab exemplari habent esse specificum & formatum; in ordine, quatenùs indidit ipsis inclinationem ad bonum & finem vnicuique proprium: vnde & Sap. ij. dicuntur omnia facta in numero pondere & mensura; numero denotante speciem (eò quòd species sunt sicut numeri, vt ait Aristoteles, quantum ad hoc scilicet quod est in indiuisibili consistere, ita vt minimâ additione vel detractione varientur;) pondere ordinem designante aut inclinationem in proprium bonum vti in centrum; & mensura significante modum, vt pote quæ rem modificat & coërcet. Ad se verò inuicem ordi-

nem habent partes vniuersi, inprimis quoad locum & sedem in vniuerso vt patet in corporibus cœlestibus & elementis: & deinde quatenus aliæ aliis subordinantur, siquidem inferiora corpora reguntur per superiora, & superiora mouentur à substantiis spiritualibus, & inter has inferiores à superioribus illuminantur & perficiuntur.

Secunda pars conclusionis est certa: quia ex doctrina tertij libri Physic. potest Deus quocunque effectu producto alios perfectiores & perfectiores in infinitum syncategorematicè producere, aliàs eius potentia & virtus limites haberet quos non posset transilire: ergo, &c.

Obiicies: Vniuerso deest pulchritudo, cùm in eo sint multa indecora & fœda, vt monstra, scelera, & huiusmodi: deest ordo cùm desit pax quæ est tranquillitas ordinis, nam non solùm elementa sed & alia quàmplura inter se pugnant: item desiderantur in eo quædam, quædam redundant: desiderari enim videntur alij gradus essendi qui in thesauris diuinis continentur, desiderantur & multæ species quæ vel per vim causarum creatarum denuo excitari possent, & aliæ quæ à Deo possent creari, iis etiam quæ modo sunt perfectiores: redundant vero multa indiuidua, cùm species, quæ solæ per se spectant ad perfectionem vniuersi, in paucioribus conseruari possent; redundant & plures species animantium, putà vermium & id genus aliorum, quæ etiam vt plurimum noxia sunt. Ergo vniuersum non est perfectum, ad perfectionem enim pertinet pulchritudo & ordo, item quòd nihil desideretur nihilque redundet.

Confirmatur: Omne totum vndique perfectum constare debet ex optimis, si enim ex melioribus constare posset non esset omnino perfectum: sed vniuersum non constat ex optimis, alia enim sunt in eo magis, alia minùs bona: ergo.

Ad obiectionem nego antecedens quoad omnes partes. Ad probationem primæ respondeo monstra &

peccata, licet habeant deformitatem in se, facere tamen ad vniuersitatis elegantiam, quatenùs ex eorum comparatione alia pulchriora apparent, & virtutum splendor magis ex oppositione vitiorum enitet. Ad probationem secundæ respondeo huiusmodi pugnam, quamuis tranquillitatem aliquantulùm impediat, non tamen ordinem tollere, quia & ipse ordo naturæ ita postulat. Ad probationem tertiæ nego vllum desiderari essendi gradum, nam præter supradictos tres qui in vniuerso de facto reperiuntur, nullus alius excogitari potest: id verò quod additur de speciebus, solùm probat hunc mundum posse perfectiorem reddi, non tamen ostendit aliquam in eo perfectionem debitam desiderari. Ad probationem quartæ respondeo negando suppositum, nempe naturam producere indiuidua tantùm ob specierum conseruationem, sed etiam vt vniuersum iis locupletetur, vnde secundariò ad perfectionem ipsius vniuersi spectant: illa verò animalia quantumuis prima facie inutilia aut perniciosa appareant, reuera tamen aliquid commodi & vtilitatis hominibus afferunt si iis congruè & sapienter vtantur: quadrifariam verò hominibus esse commoda docet D. Augustin. lib. 3. de Genesi ad literam, videlicet quia ipsum pœnaliter lædunt, aut salubriter exercent aut vtiliter probant, aut ignoranter docent, inquit Doctor Sanctus.

Ad confirmationem distinguo maiorem: Ex optimis absolutè & in se, nego, si enim quælibet pars animalis v. g. esset æqualis dignitatis cum oculo, non resultaret inde perfectio animalis: Ex optimis respectiuè, id est, ex partibus ad constituendum optimum idoneis, concedo, tales verò sunt partes vniuersi.

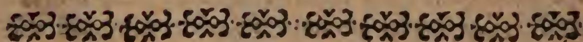
IN SECVNDVM Librum de Cœlo.

DISPVTATIO VNICA, Ordine II.

De mundo cœlesti.

SEV

De cœlo ipso.

SECTIO I.

De natura Cœli.

COElum ſumitur hîc in ſua propria ſignificatione, quatenus eſt quintum corpus ſimplex ſupra quatuor elementa conſtitutum : ſimplex dico prout ly ſimplex diſtinguitur contra mixtum quod ex ſimplicibus ſeu elementis , virtualiter ſaltem in eo exiſtentibus (vt aliàs oſtendetur) concreſcit ; non prout diſtinguitur contra compoſitum ex materia &

forma ex quibus cœlum etiam conſtare inferiùs probabimus.

Eſſe autem huiuſmodi quintum corpus concedendum, præter Scripturam quæ ipſum aſtruit docens in principio creaſſe Deum cœlum & terram, & præter ipſorum oculorum teſtimonium qui cernunt corpus quoddam, in quo aſtra viſuntur, ſupra nos volui & rotari; probatur inſuper ab Ariſtotele lib. 1. huius operis, ex eo quòd cùm tres ſint motus ſimplices, nempe motùs à centro ſeu medio vniuerſi, motus ad centrum, & motus circa centrum ſeu circularis, dentúrque ſimplicia corpora quibus duo primi ſunt connaturales, ſcilicet terra & aqua (quibus connaturalis eſt motus ad centrum, terræ quidem ad centrum vſque, aquæ citra, licet vlteriùs progreſſura eſſet ſi vacui periculum vrgeret, vel infra inueniret aërem aut ignem quibus tanquam nobilioribus ſemper ſubeſſe petit;) aër & ignis (quibus à natura competit motus à centro, igni quidem vſque ad circunferentiam concauam cœli, aeri verò infra eam) admittendum conſequenter eſt aliud ſimplex corpus cui connaturalis ſit tertius ille motus ſimplex, hoc eſt, circularis, cùm nulli prædictorum connaturalis eſſe queat, aliàs cùm vnumquodque illorum connaturalem ſibi habeat motum rectum à centro vel ad centrum, vt diximus, iam vni & eidem corpori ſimplici connaturalis eſſet duplex motus, quod dici nequit: ſicut enim vnuſquiſque motus ſeu latio ſimplex vni duntaxat corpori ſimplici connaturaliter debetur, ita vicet verſa vnum corpus ſimplex vnam duntaxat lationem aut motum connaturaliter expoſcit: aliàs cùm motus per ſe ordinetur ad locum, idem corpus ſimplex ad diuerſa ferretur loca, & è contra diuerſa ſimplicia corpora ad eundem locum ſicque ordo vniuerſi turbaretur. Et ratio radicalis, cur ſcilicet vni corpori ſimplici vnicus motus ſimplex connaturalis eſſe queat, eſt quia motus ſequitur formam, atque adeo vnam ſimplicem formam vnus ſimplex motus, ſicut mixtam mixtus, hoc eſt ex ſim-

plicibus compositus (qualis est motus obliquus v.g.) Ex his ergo consequitur dari huiusmodi quintum corpus, hoc est cœlum. De quo in primis quæritur vtrùm sit simplex, nedum prout simplex distinguitur contra mixtum, quod iam determinatum relinquitur, sed etiam prout distinguitur contra id quod est ex materia & forma compositum. Ad quod respondendo.

Dico primò cœlum esse compositum ex materia & forma. Est contra Auerroëm & Durandum asserentes cœlum esse corpus simplex, nempe formam aliquam per se subsistentem absque materia, sola quantitate præditam.

Probatur tamen conclusio: quia cœlum est corpus, vt constat, siquidem habet quantitatem quæ est propria corporis affectio: ergo habet materiam; quod enim caret materia, spirituale est; siquidem immateriale & spirituale idem sunt: atqui non constat solâ materiâ, cùm hæc sit pura potentia receptiua formæ substantialis sine qua non potest existere: ergo constat materiâ & formâ.

Confirmatur contra auctores nominatos: quia formæ separatæ á materia & per se subsistentes sunt immateriales & incorporeæ, vt ex ipsis terminis constat: cœlum autem est materiale & corporeum: ergo non est forma separata à materia, sed quid ex vtraque coalescens.

Obiicies: Si in cœlo esset materia, posset corrumpi: sed non potest, vt dicemus conclusione sequenti: ergo. Probatur maior: quia materia etsi sit incorruptibilis: est tamen radix corruptionis totius, vt diximus lib. 1. Physic. quatenus scilicet est pura potentia indifferens ad omnes formas, vnde oritur, quod quando habet vnam potest eam amittere & aliam recipere in quo consistit corruptio.

Respondeo negando sequelam maioris. Ad probationem respondeo materiam quidem sublunarem esse radicem corruptionis, non verò cœlestem, quia etsi

pura potentia, non tamen indifferens sed determinata ad hanc numero formam quæ omninò satiat eius appetitum & potentialitatem: vnde ex hoc potiùs comprobabimus cœli incorruptibilitatem conclusione sequenti quâ assertiuè.

Dico secundò cœlos esse incorruptibiles. Pro intelligentia nota incorruptibile sumi dupliciter: primò pro eo quòd est omnino indefectibile tam ab intrinseco quàm ab extrinseco, qualis est Solus Deus: secundò pro eo quod solùm ab intrinseco non est defectibile, quia scilicet non habet in se principia corruptionis, hoc est, qualitates contrarias, quæ agendo in se inuicem, mutuóque sese destruendo dispositionem denique corrumpunt ad conseruationem totius necessariam, sicque totum ipsum dissoluunt; & in hoc sensu asserit conclusio cœlos esse incorruptibiles, quamuis à principio extrinseco, hoc est à Deo, destrui queant.

Probatur primò: Corruptio fit à contrariis qualitatibus: sed cœlum non habet qualitates contrarias: ergo. Probatur minor: tùm quia cœlum habet influentias beneficas & rebus omnibus sublunaribus congruentes, quod non esset si cum illis exerceret contrarietatem: tùm quia si huiusmodi qualitatibus esset præditum, illæ agerent in se inuicem, & à tot sæculis illud procul dubio destruxissent; vel certè elementum ignis, quod est cœlo Lunæ contiguum, illud saltem quoad propinquiores partes iamdiu suâ actione paulatim corrupisset destruendo nimirum eius qualitates quæ ipsius ignis qualitatibus forent contrariæ.

Probatur secundò: illud corpus est ab intrinseco incorruptibile, cuius forma explet & satiat totam materiæ potentialitatem; ideo namque corpora inferiora sunt corruptibilia, quia eorum materia nusquam satiatur propriâ formâ, sed semper appetit alias: atqui forma cœli explet & satiat totam materiæ suæ potentialitatem: ergo cœlum est ab intrinseco incorruptibile. Probatur minor: quia forma

cœli eſt quædam totalis & vniuerſalis perfectio, vt ex virtute actiua eius manifeſtum eſt quæ eſt vniuerſalis quædam virtus; vniuerſalem habens influxum, non particularem tantùm ſicut virtutes corporum inferiorum: ergo ſatiare poteſt ipſa vna totalem materiæ potentialitatem.

Obiicies: Generantur nonnunquam in cœlo nouæ ſtellæ, vt patet de illa quæ anno 1572. ſub Pontificatu Pij V. apparuit inter ſydera Caſſiopeæ & per biennium durauit: ergo corrumpuntur partes cœli ex quibus formantur.

Reſpondeo ſtellas illas quæ nonnunquam in cœlo recenter apparere videntur, non eſſe reuera ſtellas, nec reipſa in cœlo, ſed eſſe cometas in aëre: licet ſpecialiter de illa quæ in obiectione refertur id non inficier, quia res fuit exactiſſimè per totum biennium obſeruata: ſed dico eam non à cauſis naturalibus, ſed à Deo, ob finem aliquem nobis occultum, fuiſſe miraculosè productam, ſiue per creationem, ita vt fuerit ibi penetratiuè poſita, ſiue per conuerſionem partis cœli in ipſam, ſiue per tranſmutationem materiæ cœli de forma propria in formam ſtellæ, quod eſt cœlum eſſe ab extrinſeco tantùm & Diuina virtute corruptibile, non vero ab intrinſeco. Neque eſt inconueniens recurrere ad miraculum, cùm ex Scriptura conſtet contigiſſe & alia prodigia circa cœlum & circa aſtra, vt cùm Sol ſtetit Ioſue imperante, & in ſignum liberationis Ezechiæ à morte per Iſaiam comminata retrogreſſus eſt, & tempore Paſſionis miraculosè obſcuratus eſt per totum orbem.

Dico tertiò: materia prima cœlorum diuerſæ eſt ſpeciei à materia ſublunarium. Hæc concluſio probata eſt lib. 1. Phyſ. ex eo quod materia ſublunaris eſſentialiter reſpiciat per ſe primo formas omnes inferiores vt amiſſibiles, per modum vnius actus adæquati per ordinem ad quem ſpecificatur; materia vero cœleſtis inamiſſibiliter ſuam formam reſpiciat à qua ſatiatur vt paulo ſuperiùs dicebamus. Ex quibus.

Inferes materiam vniuscuiusque cœli diuersæ etiam esse rationis & speciei à materia alterius, cùm quælibet respiciat per se primo & inamissibiliter suam formam tanquam actum proprium & adæquatum à quo specificatur, non vero formas omnes cœlestes indifferenter, eo modo quo materia sublunaris respicit formas omnes inferiores: quia scilicet satiatur illâ vnâ, ob rationem suprà dictam.

§. Vnicus.

An cœli sint animati.

Dico formam cœli non esse animam, subindéque cœlos non esse animatos.

Probatur: quia si cœlum esset animatum, haberet aliquas operationes vitales: atqui nullas habet: non primò vegetatiuas, cùm enim cœlum sit incorruptibile & immutabile quoad substantiam, nec nutritur, nec augetur, nec generat eâ generatione quæ est propria viuentium, quæ scilicet fit per decisionem alicuius partis substantiæ cui vis seminalis imprimitur: nec secundo sensitiuas, quia non habet organa sentiendi, cùm hæc sine temperie quatuor primarum qualitatum, caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis, non constent: neque tertiò operationes intellectiuas, quia ad eas exercendas anima vnita corpori ministerio sensuum connaturaliter indiget, cœlum autem non habet sensus, vt mox diximus: ergo cœlum non est est animatum: & contrarium asserere est error saltem in Philosophia.

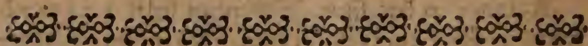
Dices: Cœli mouentur à se seu à propriis formis tanquam à principiis actiuis suorum motuum: ergo sunt animati & viuunt, viuere enim est moueri à se. & è contra.

Respondeo negando antecedens: mouentur enim effectiuè ab intelligentiis seu Angelis: sed de hoc infrà.

Dico secundo : Dextrum & sinistrum, ante & retro, sursum & deorsum, sunt positionum differentiæ rebus animatis propriæ : sed illæ tribuuntur cœlis; dextra enim cœli dicitur oriens ; sinistra, occidens; anterior oppellatur ea quæ media est tendendo ab oriente in occidentem ; posterior, quæ huic est aduersa inter eundem orientem & occidentem interiacens : superior, polus antarcticus : ergo cœli sunt animati.

Respondeo has situs differentias solis rebus animatis propriè competere, cœlis verò solùm per quandam analogiam attribui : quia enim cœlum licet non sit homo aut animal, nihilominus quasi hominem quemdam imaginamur ex intelligentia motrice vt anima, & ex corpore cœlesti vt materiâ consistentem, ideò sicut in homine & alio quouis animali dextra pars est à qua motus effectiuè oritur (quod videlicet illa ad impulsum expeditior sit ob calorem hepatis & solutiorem eius partis ac firmiorem musculorum naturam ;) ita & in cœlo dextra pars vocatur ea à qua conuersio seu motus ipsius proficiscitur, hoc est, oriens, vbi intelligentia perpetuò residet, & cuilibet parti ; cùm primùm illuc peruenit, impulsum imprimit ; proindéque sinistra, quæ dextræ è diametro opponitur, erit occidens : anterior, quæ dicitur ea ad quam motus vergit, erit ex consequenti pars ab oriente in occidentem fusa ; opposita verò, posterior : pars verò superior & veluti caput huiusmodi hominis imaginati, polus antarcticus ; inferior & quasi pedum plantæ, arcticus, vt dicitur in obiectione, & ex aliarum partium descriptione consequitur. Quæ tamen omnia de primo mobili intelligenda sunt, in aliis enim inferioribus sphæris, quæ proprio motu ab occidente in orientem feruntur, contrario modo se habent prædictæ positiones, vt consideranti patebit : licet qua ratione motu primi mobilis singulis diebus ab oriente in occidentem rapiuntur, eodem modo de eis ac de isto philosophandum sit. Ex dictis.

Inferes quælibet viuentia esse simpliciter perfectiora cœlis, quia habent principium intrinsecum sui motus mouentque seipsa: cœli tamen sunt simpliciter perfectiores aliis corporibus sublunaribus non viuentibus ac etiam sunt secundùm quid & in modo essendi perfectiores ipsi viuentibus, quia cœli sunt incorruptibiles, viuentia autem sublunaria corruptibilia sunt.

SECTIO II.

De numero cœlorum.

DE cœlorum seu sphærarum cœlestium numero variæ fuerunt sententiæ: quibusdam enim placuit vnam tantùm esse sphæram in qua stellæ fixæ eundem situm perpetuò seruantes insideant; planetæ verò ibi tanquam pisces in mari ab vna in alteram partem moueantur: quidam verò tres globos posuere, nempe sydereum, aqueum seu crystallinum, & empyreum. Pro resolutione difficultatis.

Nota quod iam innui sydera aut stellas esse in duplici differentia. Aliæ enim dicuntur stellæ fixæ, quæ eandem semper inter se distantiam seruant, & hæ simplici vocabulo solent appellari stellæ, suntque in multitudine propemodum infinitæ, tametsi illæ de quibus Astrologi cognoscunt ac disserunt, dicantur esse tantùm mille viginti duæ. Aliæ verò sunt errantes, quæ è contra non seruant semper eundem ordinem seu distantiam inter se, aut cum stellis fixis, sed modo sunt illis & sibi inuicem viciniores, modo remotiores, vt in Sole & Luna cernimus; & hæ dicuntur planetæ, seu errones, suntque numero septem, nempe Luna, Mercurius, Venus, Sol, Mars, Iupiter, & Saturnus. Hoc posito.

Dico primò plures necessariò debere admitti cœlos mobiles, ad minus octo, scilicet semptem cœlos planetarum, & vnum stellarum fixarum quod dicitur firmamentum.

Probatur: quia totidem admittendi sunt cœli mobilès, quot diuersi dignoscuntur motus syderum quæ ipsis insunt: sed octo dignoscuntur & obseruantur motus distincti syderum, septem videlicet syderum errantium seu planetarum, & octauus stellarum fixarum: ergo octo erunt cœli mobiles, septem planetici, & stellatum. Maior imprimis suadetur: quia sydera siue fixa siue erratica non mouentur nisi ad motum cœli in quo sunt veluti modi in tabula: ergo quot erunt syderum motus ab inuicem diuersi, totidem constituendi erunt cœli mobiles etiam diuersi ab inuicem. Minor etiam probatur, ex eò quòd videmus planetas non eundem perpetuò seruare situm aut dispositionem, vel inter se, vt in Sole & reliquis planetis constat, videmus enim Solem & Lunam e. g. nunc inter se coniungi, nunc per diametrum opponi, nunc vni stellæ aut signo Zodiaci, nunc alteri supponi; vel in ordine ad æquinoctialem aut ad polos ipsius, vt cernere est tum in iisdem planetis, qui modò iuxta æquinoctialem, modò vltra versus polum antarcticum, modò citra propè arcticum mouentur: tùm in stellis fixis, quæ licet eandem semper inter se dispositionem seruent, deprehenduntur tamen eam variare in ordine ad æquinoctialem & polos eius, vnde obseruant Astronomi eas non eisdem locis modò oriri quibus olim oriebantur, & specialiter de stella polari obseruauit Ptolomæus quòd cùm tempore Hiparchi distaret à polo gradibus duodecim, minutis viginti quatuor, tempore ipsius Ptolomæi tribus tantùm & semis distabat. Subsumendo autem constat quòd si huiusmodi astra & planetæ non mouerentur diuersis ab inuicem motibus, sed vno & eodem, eundem semper inter se & ad æquatorem & polos situm & dispositionem seruarent: ergo dicendum est ea diuersis motibus cieri.

Tota ergo vis argumenti in duobus sita est: in hoc scilicet quòd singuli planetæ habent suos motus distinctos à motu stellarum fixarnm: & quod hæc omnia non mouentur nisi ad motum cœli. Primum omnes concedunt: secundum verò negant nonnulli. Vnde.

Respondent non esse multiplicandos cœlos iuxta numerum motuum planetarum aut stellarum, sed sufficere vnum cœlum quod sit fluidum, in quo, stellis eandem inter se distantiam seruantibus, planetæ moueantur per se vti pisces in mari, alij in imò, alij in medio, alij in summo, sicque varient distantiam inter se & situm.

Sed contra quia hæc responsio fundatur in cœli fluiditate quæ sustineri non potest saluâ incorruptilitate ipsius: quidquid enim est naturaliter diuisibile, cùm possit in tam minutas partes secari sub quibus forma naturaliter manere nequeat, corruptibile est cœlum autem hoc modo scinderetur ab astris iuxta auctores huius responsionis, possétque in minutissimas partes secari si fluidum esset ergo. Deinde hoc repugnat Scripturæ Iob. 21. Vbi dicitur cœlum esse quasi ære fusum, hoc est, quasi ex ære conflatum, quod est esse corpus solidissimum. Denique fluidum est quod non terminatur termino proprio sed alieno, cœlum autem nullo extrinseco termino clauditur.

Respondent secundò planetas moueri absque diuisione cœli per canales quosdam quos à natura ad hunc finem habet corpus cœleste.

Sed contra est: quia vel illi canales essent vacui, vel essent pleni corpore aliquo fluido quod facilè à planetis scindi posset: non primum, quia natura abhorret vacuum: nec etiam secundum, quia vel illud corpus canales huiusmodi replens eiusdem esset naturæ cum cœlo, & hoc non, cùm foret corruptibile vt pote in minutissimas partes, sub quibus tandem forma perseuerare non posset, secabile, vt superiùs de ipso cœlo arguebamus; vel cum ipsis elementis

& corporibus inferioribus, & hoc minùs, quia detineretur ibi violenter, vtpote extra proprium locum & centrum, idque perpetuò, contra illud axioma quod nullum violentum est perpetuum.

Dico secundò: Satis probabile est dari duos alios cœlos mobiles supra octo assignatos & infra empyreum, atque adeò vndecim esse cœlos. Hæc conclusio est modò valdè communis inter philosophos & Astronomos.

Probatur; quia, vt dicemus infrà, in octauo cœlo, hoc est in firmamento deprehendunt Astronomi tres diuersos motus, vnum diurnum ab oriente in occidentem, alium retrogradum longè tardiorem ab occidente in ortum, & tertium quem appellant librationis seu titubationis aut trepidationis, vel etiam motuum accessus & recessus a meridie in septentrionem & è conuerso: cùm ergo vni & eidem corpori simplici nequeant per se competere diuersi motus, vt suprà demonstrauimus, consequens est vt ex illis tribus vnus tantùm sit proprius firmamento alij verò duo proueniāt ipsi & deriuentur à duabus sphæris superioribus, quibus connaturales sint & proprij, vnus nonæ sphæræ quæ appellatur cœlum aqueum aut crystallinum ob similitudinem quam cum aqua vel crystallo in diaphaneitate habet; alter verò decimæ, quæ iuxta hanc sententiam erit primum mobile, contra Aristotelem, qui cùm non admiserit nisi octo cœlos, septem videlicet planeticos, & firmamentum, existimauit consequenter illud esse primum mobile.

Vnde sic ordinantur ab Astronomis cœli, vt proximum nobis omniumque infimum sit cœlum Lunæ: secundum, Mercurij: tertium, Veneris: quartum, Solis: quintum, Martis: sextum, Iouis: septimum, Saturni: octauum, stellatum seu firmamentum (ita dictum quod stellas firmiter hærentes & non errantes contineat, qua etiam de causa Alphanes, hoc est, inerrans appellatur:) nouum aqueum seu crystallinum: decimum, primum mobile, vndecimum, em-

pyreum, id est igneum, sic dictum non ardore sed a splendore & illud est beatorum sedes & Dei aula regia, proptereáque immobile, quòd immobili illi beatorum statui firmissimæque quieti id congruat. Sic verò ordinandos esse cœlos suadent Astronomi ex eclipsibus, hoc est stellarum & planetarum occultationibus: illud enim astrum inferius est quod alterum nobis occultat, ad hoc enim necesse est quod inter ipsum & aspectum nostrum interponatur: Luna autem, vt illi obseruant, alios planetas nobis interdum occultat & vt ita dicam eclipsat, similiter Mercurius Venerem, & sic de aliis.

Obiicies: Supremum omnium cœlorum est empyreum: sed illud dicitur tertium in Scriptura, de eo enim intelligitur quod dicit Diuus Paulus se raptum fuisse vsque ad tertium cœlum: ergo non sunt ad summum nisi tres cœli.

Respondeo cœlum empyreum appellari tertium cœlum comparatione æthereæ regionis ex decem cœlis mobilibus conflatæ, quæ vnum (per agregationem (cœlum appellari potest; & aëreæ, quæ vna cum toto interuallo quod est vsque ad concauum Lunæ, dici potest alterum, patet enim ex Scriptura aërem appellari nonnunquam cœlum, vt Psal. 8. Volucres cœli, hoc est, aëris.

Dico tertio omnes cœlos esse ab inuicem specie distinctos.

Ratio petitur tùm ex dictis suprà, quia materia cuiuslibet cœli distinguitur specie à materia alterius, aliàs esset in potentia ad eius formam subindéque cœli essent corruptibiles: atqui non distinguitur nisi per habitudinem ad propriam formam tanquam ad suum specificatiuum: ergo forma vnius cœli distinguitur specie à forma alterius, atque adeo & ipsi cœli specie distinguuntur: tùm quia multiplicatio solùm numerica & indiuidualis intra eandem speciem non intenditur per se primo à natura, sed tantùm secundario propter ipsius speciei conseruationem: ergo non habet locum in rebus aut speciebus incor-

ruptibilibus, quales ſunt cœli qui abſque ea in perpetuum durare & conſeruari exigunt. Dices indiuidua intendi etiam propter ipſius vniuerſi perfectionem, vt ſcilicet, iis locupletetur, ſicut ſuprà dicebamus. Sed contra, quia ad perfectionem vniuerſi primario facit ſpecierum multiplicatio indiuiduorum vero tantùm ſecùndario, ergo ex hoc etiam capite ſatius eſt cœlos ſpecie diſtingui quàm numero ſolo.

Dico quartto cœlos eſſe contiguos.

Probatur: quia aliàs inter ipſos daretur vacuum, quid enim mediaret inter illos?

Dices dari aquam ſupra cœlos, iuxta illud Pſ. 148. Et aquæ omnes quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomen Domini, & illud Geneſ. 1. Fiat firmamentum vt diuidat aquas ab aquis.

Sed contra: quia aqua eſſet ibi in ſtatu violento, vt pote extra ſuum centrum & connaturalem locum qui eſt immediatè ſupra terram & infra aërem. Deinde, quia loca illa Scripturæ poſſunt dúpliciter explicari: primò ita vt per cœlos aut firmamentum intelligatur aër qui diuidit aquas pluuiales aut vapores (qui ſunt materia pluuiarum, imo & ſubſtantialiter ſunt aquæ vt in tractatu de meteoris dicetur) ab aquis inferioribus: ſecundo ita vt per aquas quæ ſuprà cœlos ſunt, intelligatur cœlum aqueum, vt plures intelligunt, ſic appellatum quod ſpeciem aquæ quantum ad diaphneitatem referat, ſicut ſuprà diximus.

§. Vnicus.

De excentricis & epicyclis.

DIco primo in cœlo cuiuſlibet planetæ admittendum eſſe circulum excentricum in quo ſit corpus ipſum planetæ.

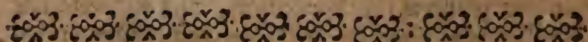
Probatur: quia obſeruant Aſtronomi, quibus in hac materia magis credendum eſt, planetam in co-

dem ſigno Zodiaci exiſtentem interdum eſſe à nobis remotiorem, interdum minùs remotum, cuius ſignum eſt quòd modo maiorem modo minorem efficit vmbram: hoc autem non aliunde accidere poteſt, niſi quia mouetur in circulo excentrico, hoc eſt, aliud centrum à centro mundi habente, inde enim contingit quod quando, ad motum illius circuli circa proprium centrum gyrantis, repetitur in parte à nostro & mundi centro remotiori, quæ dicitur aux, vel apogæus, tunc magis diſtat à nobis; minùs vero quando in parte eidem centro noſtro propinquiori, quæ appellatur perigæus & oppoſitum augis: ergo admittendus eſt neceſſario huiuſmodi circulus excentricus planetam deferens, & quidem medius inter duos extremos eiuſdem cœli orbes aut circulos, ita vt integrum planetæ cœlum in tres circulos realiter ſit diuiſum, nempe ſupremum, medium, & infimum, quorum medius ſit ſimpliciter excentricus, id eſt tam ſecundum ſuperficiem conuexam, quàm ſecundum concauam; ſupremus vero & infimus ſecundùm quid concentrici, hoc eſt idem cum vniuerſo centrum habentes, ille quoad ſuperficiem conuexam, hic quoad concauam; ſecundum quid, hoc eſt ſecundum ſuperficiem alteram, excentrici, primus ſecundum concauam, alter ſecundùm conuexam. Quod totum trahitur è duobus principiis, primum eſt quod cœlum integrum planetæ, cùm moueatur motu ſuperiorum cœlorum, inferioreſque pariter ſecum trahat & rapiat, debet neceſſario eſſe ſimpliciter (hoc eſt tam à parte ſuperiori quàm ab inferiori) concentricum cum illis cœlis & cum vniuerſo; ſecundum, quod neceſſario vt vidimus concedi debet in tali cœlo circulus ille ſimpliciter excentricus planetam deferens qui motu ſpeciali circa proprium centrum voluatur: ex his enim duobus manifeſtè ſequitur, vt attentè perpendenti conſtabit, cœlum planetæ tribus debere conſtare circulis, medio deferente & ſimpliciter excentrico, ſupremo & infimo partim extrinſecis partim concentricis, modo explicato.

Dico

Dico secundo, adhuc in circulo illo excentricò cuiusque planetæ (Sole excepto) admittendum esse alium paruum circulum seu sphærulam, quam epicyclum appellant, intra crassitiem huiusmodi circuli deferentis inclusam, cui immediatè affixus sit planeta.

Probatur : quia, vt iidem obseruant Astronomi, non solum contingit planetam in eodem signo Zodiaci existentem interdum esse à terra remotiorem, interdum ipsi propinquiorem: propterea quòd dum ibi versatur, modò in auge modò in opposito augis circuli deferentis reperitur, vt diximus conclusione præcedenti; sed etiam dum & in eodem Zodiaci gradu aut signo, & in eodem existit præfati deferentis circuli puncto, putà auge, adhuc magis & minùs interdum distare cernitur: quod pariter non prouenire potest, nisi ex eo quod in circulo illo epicyclo intra ipsius orbis deferentis crassitiem, & circa proprium eiusdem epicycli centrum speciali motu rotatur : ex hoc enim fit quod planeta in auge v. g. circuli deferentis existens interdum est à terra remotior, quando videlicet est in auge ipsius etiam epicycli; interdum minùs remotus, quando nempe est in opposito augis eiusdem. Quia verò in Sole illa maior vel minor distantia, dum est in eodem circuli deferentis puncto, non obseruatur, sed tunc semper æqualiter distat, ideò pro illo non admittitur epicyclus, sed immediatè ipsi circulo deferenti seu excentrico hæret, proptèr quod etiam solus est inter planetas qui per lineam eclipticam semper directè mouetur absque eo quòd diuagetur, vt alij planetæ, per latitudinem Zodiaci.

SECTIO III.

De affectionibus seu accidentibus cœlorum.

DIco primò : Cœli habent quantitatem, raritatem & densitatem.

Prima pars patet : cœli enim sunt corpora, quorum propria affectio est quantitas.

Secundum ex eo suadetur quòd raritas & densitas sunt etiam propriæ affectiones corporis quanti, nihil enim aliud sunt quàm dilatatio aut compressio partium ipsius : cùm ergo cœli sint corpora & quantitatem habeant, habent etiam consequenter raritatem aut densitatem. Quod etiam patet quia vidimus reipsa alias esse partes densiores cœli, alias rariores: astra enim, vt Sol, Luna, & huiusmodi, densiora sunt reliquis partibus, sicut nodi sunt densiores quàm reliquæ partes tabulæ cui insunt : imò in vno & eodem sydere sunt partes aliæ aliis rariores, maculæ enim quæ in Luna apparent nihil aliud reipsa sunt quàm rariores ipsius partes quæ propterea minùs valent retinere lucem.

Dico secundò figuram cœlorum & astrorum sphæricam esse seu circularem : excepta forte figura & superficie conuexa cœli empyrei.

Prima pars probatur : tum quia perfectissimo corpori debetur perfectissima figura : sed figura rotunda est perfectissima, vt pote omnium simplicissima, cùm contineatur vna tantùm lineâ aut superficie, cæteræ verò pluribus : ergo debetur cœlo quod inter corpora simplicia est omnium perfectissimum : tum quia cœli mouentur motu circulari : ergò præditi

esse debent circulari figura quæ sola est motui illi accommodatissima.

Secunda pars de Astris constat ad oculum: in quacunque enim regione, & in qualibet cœli parte rotunda nobis apparent quod in Sole & Luna omnino conspicuum est.

Quæres hic quanta sit magnitudo astrorum siue fixorum siue errantium comparatione terræ. Respondeo in primis quantum ad stellas fixas, quæ vsu notari possunt (quas supra diximus esse numero 1022.) eas ab Astronomis in sex diuersæ magnitudinis & splendoris diuidi ordines, quorum primus contineat 15. omnium maximas & splendissimas: secundus 45. non ita magnas & splendidas sicut priores, & splendiores tamen & maiores cœteris, quæ in tertio ordine sunt 208. in quarto 474. in quinto 217. in sexto 49. eodem modo se habentes ad inuicem quoad magnitudinem aut splendorem, sicut de stellis primi & secundi ordinis: his vero splendidiorum stellarum sex ordinibus addunt nebulosas 5. obscuras 9. Et hoc posito dicunt minimam harum omnium stellarum esse totâ terrâ maiorem, hoc excessu, vt quæuis stella primi ordinis aut primæ magnitudinis excedat illam centum & septem circiter vicibus: secundæ, 90. tertiæ, 72. quartæ, 54. quintæ 39. sextæ, 18. Nebulosarum verò & obscurarum incertus sit excessus, quia ipsæ incertæ sunt quoad nos magnitudinis, eo quod non possint ita dignosci sicut aliæ, quamuis absolutè constet ipsas esse longè maiores terrâ. Quantum verò ad planetas, dicunt Saturnum esse toto etiam terræ globo maiorem nouendecim circiter vicibus: Iouem, 95. Martem, 1. Solem, 166. è contra globum terræ excedere magnitudinem Veneris, 73. vicibus: Mercurij, 219. Lunæ, 39. aut circiter. Et hæc de illa quæstione.

Tertia verò conclusionis pars de figura cœli empyrei à parte superiori, docetur à pluribus Theologis, & ex 21. cap. Apoc suadetur, vbi cœlum illud appellatur ciuitas in quadro posita, per quod deno-

tari videtur figuram ipsius à parte superiori seu superficiei conuexæ esse quadratam. Plures tamen alij docent oppositum, dicuntque locum illum Apocalipsis non esse intelligendum de ipso cœlo empyreo materialiter sumpto, sed de gloria beatorum, quæ ob stabilitatem & quietissimum ac firmissimum statum, qui per figuram quadratam designatur, dicitur ciuitas in quadro, hoc est in statu firmo, posita.

Dico tertiò cœlos non habere colorem verum, sed apparentem solum.

Probatur: quia vt dicemus aliàs color verus est qualitas secunda ex permixtione primarum & contrariarum resultans, atque adeò in solis mixtis reperiri potest: cœli autem sunt corpora simplicia & expertia nedum permixtionis illius (sicut elementa quæ hac de causa colorem etiam verum non habent) sed etiam ipsarum omnino qualitatum primarum, vt sectione prima vidimus.

Dico quartò omnes cœlos omniáque astra habebere aliquid lucis à seipsis; maximam verò partem illius mutuari à Sole. Hæc secunda pars admittitur ab omnibus vnde Sol appellatur fons lucis, positúsque hac de causa in medio planetarum, vt scilicet eos commodiùs illuminaret Quod apertè etiam patet in Luna, cuius eclipsis & quodlibet lucis decretum ex eo prouenit quòd magis vel minùs Soli obuersetur. Prima verò pars ex eo probatur quòd quando astra eclipsin patiuntur, quantumuis totalem, adhuc tamen apparent aliquatenus lucida aut veluti rubra, vt in eclipsi Lunæ cernitur.

Dices contra secundam partem conclusionis: Si omnia astra lucem mutuarentur a Sole, omnia eclipsin paterentur, cuius oppositum constat experientiâ, nunquam enim stellæ firmamenti eclipsantur.

Respondeo astra quæ à Sole mutuantur lucem, pati eclipsin per interpositionem terræ inter illa & corpus Solis: ita autem eleuatum est firmamentũ supra terram, vt quamuis totum ipsius terræ corpus interponatur, non possit tamen ejus vmbra pertingere

vſque ad ipſum firmamentum, nec ſubindè aliquam eius ſtellam aut ſtellæ partem occultare; ſed longè inferiùs deſinit coëuntibus rurſum Solaribus radiis.

Dico vltimò in cœlis non dari aut fieri ſonum aliquem. Eſt contra figmentum Pytagoræ exiſtimantis cœlos ſuo motu muſicalem quandam harmoniam aut concentum efficere, quem homines ob aſſuetudinem non percipiant.

Probatur verò concluſio: quia ſonus non fit niſi ex violenta corporum colliſione, aëre aut (vt hoc gratis dem) aliquo alio corpore raro & fluido intercepto, quod inter cœlos nullum eſt, vt ſuprà vidimus, ſed ſunt contigui: atque adeò nullus ibi editur ſonus.

Dices: Iob. 38. dicitur: Concentum cœli quis dormire faciet?

Reſpondeo locutionem illam eſſe metaphoricam, & ſenſum eſſe nihil cœlos impedire poſſe quo minùs ſtructurâ ſuâ, diſpoſitione, ac curſu mirabili laudes concinant Creatoris, hoc eſt homines ad ipſum laudandum inuitent: quo etiam ſenſu dicuntur enarrare gloriam Dei, *Pſal.* 18. Ex dictis.

Inferes multò minùs conuenire cœlis grauitatem, leuitatem, aut alias ſecundas qualitates, cùm non ſint in iſtis primæ ex quibus reſultant. Deinde quoad grauitatem & leuitatem ſpecialiter conſtat ex eo quod illa ad centrum mouet, id eſt deorſum, hæc à centro, hoc eſt ſurſum; cœlum autem nec ad centrum, nec à centro, ſed ſolùm circa centrum mouetur, hoc eſt motu circulari; ergo neutram illarum qualitatum habet.

§. 1.

De motibus cœlorum, vbi sphæræ explicatio præmittitur.

SPhæra, vt definit Ioannes à Sacro-bosco, est solidum quoddam corpus vnâ superficie contentum, in cuius medio punctus est à quo lineæ ductæ ad circumferentiam sunt inter se æquales ; & ille punctus dicitur centrum sphæræ ; linea verò recta transiens per centrum sphæræ suásque extremitates ad eius circumferentiam ex vtraque parte applicans, circa quam ipsa sphæra voluitur, dicitur axis sphæræ ; duo verò puncta axim terminantia dicuntur poli sphæræ.

Ad hunc ergo modum, vt mundi sphæram, cœlorumque ac astrorum motus & circulationes intelligas, imaginare cum Astronomis lineam transuersalem ab vnâ parte superficiei cœli ad aliam ei directè oppositam, per centrum sine medium mundi transeuntem, quæ vocatur axis : supra quam intellige corpus cœleste motu diurno continuò gyrare : cuius lineæ extrema puncta dicuntur duo poli mundi & cœli : vnus septentrionalis, alter meridionalis, polus septentrionalis, qui nobis Europam incolentibus semper apparet, quippe supra nostrum horizontem eleuatus, dicitur arcticus, hoc est vrsinus, ab vrsa minori (Græcè enim ἄρκτος idem significat ac Latinè vrsa) quæ est constellatio quædam insignis quæ perpetuò circa polum hunc conuertitur, polus verò meridionalis, qui nobis absconditur & tantùm infra horizontem nostrum deprimitur quantùm septentrionalis attollitur supra, appellatur antarcticus ab oppositione directa quam habet cum arctico.

Imaginare præterea in sphæra cœli decem circulos, sex maiores, & quatuor minores. Maiores sunt æquator sine æquinoctialis, Zodiacus, meridianus,

colurus solstitiorum, colurus æquinoctiorum, & horizon. Minores sunt tropicus cancri & tropicus capricorni, circulus arcticus & circulus antarcticus.

Æquinoctialis ergo est circulus maior totum cœlum in duas partes æquales diuidens, & ex æquo secundùm totam suam circumferentiam ab vtroque polo cœli distans, quippe qui sphæram vndique scindit, & ab oriente in occasum pergens per occidentem redit ad ortum æquali semper ductu. Appellatur autem æquinoctialis seu æquator diei & noctis ex eo quòd Sol per illum transiens (quod præstat bis in anno in principio arietis, scilicet mense Martio, & principio libræ, id est mense Septembri (causat æquinoctium in vniuersa terra, idest, adæquat diem artificialem nocti: duplicem enim distinguunt Astronomi diem, nempe naturalem & artificialem: naturalis est ille qui vnâ integrâ circulatione Solis spatio 24. horarum conficitur: artificialis verò, qui ab ortu Solis incipit & ad eius occasum terminatur, appellatúrque artificialis, quia in ipso artifices operantur & in fine eius quiescunt,

Zodiacus est alius circulus maior diuidens etiam cœlum in duas partes æquales, & ipsum quoque æquinoctialem intersecans, sed obliquè declinans secundùm vnam sui medietatem versus septentrionem, secundùm alteram versus meridiem, vnde diuersos habet polos à polis vniuersi & circuli æquinoctialis. Hunc autem circulum non debemus concipere instar lineæ circularis carentis omni latitudine, sicut imaginamur alios, sed potiùs instar circularis superficiei ad modum baltei totum cœlum cingentis, cui affixæ sunt duodecim constellationes seu duodecim cœlestia signa quæ Sol aliique planetæ suis motibus propriis ab occasu in orientem peragrant, quæ signa hoc duplici comprehenduntur versu.

Sunt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo.
Libráque, scorpius, arcitenens, caper, amphora: pisces.

Cur autem huiusmodi constellationes inter 48.

quæ ab Astronomis in firmamento deprehenduntur, præcipuè his nominibus appellentur, duæ potissimùm causæ afferri solent. Prima est, quia suo situ & dispositione oculis effigiem exhibent eorum quibus propria sunt illa nomina animalium vel aliarum rerum. Secunda sumitur ab influentiis huiusmodi constellationum, quas, dum sub eis mouetur, in hæc inferiora habent: vel Sol ipse ex coniunctione cum eis immittit, quæ influentiæ conformes sunt vel correspondent naturæ & genio animalium prædictis nominibus designatorum. Vnde iuxta hoc.

Primum signum vocatur aries, quia sicut aries animal calidum est, ita Sol cùm sub ea Zodiaci parte cursum peragit, incipit quasi denuò calorem in sublunarem mundum influere.

Secundum dicitur taurus, quia sicut hoc animal arietem viribus superat, ita Sol iam tunc plus exerit caloris quàm cùm sub ariete voluebatur.

Tertium, gemini: quia tunc calor quodammodo geminatur in sublunari orbe, vel quia tunc germinando geminantur omnia.

Quartum, cancer: quia cùm Sol eò peruenit, incipit à nobis retrocedere more cancri.

Quintum, leo: quia sub illo signo Sol maximè viget, & in his inferioribus vehementem causat calorem & siccitatem maximam, quæ sunt proprietates leonis.

Sextum, virgo: quòd tunc Sol nihil denuo gignat, & terra eius ardoribus perusta nihil pariat.

Septimum, libra: quòd tunc Sol dies æquet noctibus, efficiatque velut æquilibrium inter frigus & calorem.

Octauum, scorpius: quòd tunc aër incipiat frigore pungere.

Nonum, arcitenens, seu sagittarius: quòd tunc frigorum vehementiorum & ventorum ac grandinum sagittis nos aër impetat.

Decimum, capricornus: quia inde Sol incipit rursum ascendere instar capræ.

Vndecimum, amphora seu aquarius, & duodecimum pisces: quòd tunc piscibus aër pluuiæ multum fundat.

Consueuerunt autem hæc duodecim signa quibusdam notari figuris: siue quòd eorum scientia ab Ægyptiis, qui omnia in imagines superstitiosè referebant, ad nos peruenerit: siue quòd veteres doctrinam illam de cœlestibus signis vt planè diuinam quibusdam characteribus & inuolucris abscondere voluerint.

Aduerte autem in medio circuli Zodiaci haberi lineam eclipticam, quæ sic dicitur quod in ea fiat eclipsis Solis, pariterque Lunæ: etenim Sol suo motu totum spatium sub illa linea contentum traiicit nec ab illa versus vllam partem deuiat, vnde eius eclipsis aut defectio contingit, quando Luna, quæ inferior est & inter Solem & terram media, sub eadem linea decurrens in nouilunio interponitur inter corpus Solare & nostrum aspectum, tunc enim Solem nobis obumbrat & abscondit saltem quoad aliquam eius partem.

Ex quo obiter intelliges eclipsin illam Solis, quæ tempore Dominicæ passionis contigit, haudquaquam naturalem fuisse sed omninò miraculosam & contra ordinarium naturæ cursum, cùm Solis eclipsis in nouilunio tantùm contingere soleat quando Luna Soli coniungitur aut sub eo decurrit; illa verò acciderit in plenilunio cùm Sol & Luna inter se oppositionem seruabant: quod factum est Lunâ per Diuinam virtutem subitò ad Solem accedente, & post tres horas, quibus defectio illa durauit, in proprium locum, id est ad Solis diametrum recedente, sicut D. Dionysius, qui horum testis oculatus fuit, in quadam epistola ad D. Polycarpum scribit.

Lunæ autem defectus accidit cùm Luna plena Soli è diametro opponitur & cum illo sub linea ecliptica directè rotatur: contingit enim tunc terram inter Solem & Lunam interiici, & cùm terra Lunam magnitudine multòties superet, impedit quo-

minùs Luna Solares recipiat radios, ſicque Lunæ eclipſis cauſatur.

Quantùm verò ad ingreſſum Solis in quodlibet Zodiaci ſignum, aduerte illum hac ratione fieri, vt Sol 22. die Martij arietem ingrediatur, ibique incipit vel & fit æquinoctium vernale: 21. Aprilis ingrediatur taurum: 22. Maij, geminos: 22. Iunij, cancrum, vbi incipit æſtas & fit æſtiuale ſolſtitium: 23. Iulij, leonem: 23. Augulti, virginem: 23. Septembris, libram, vbi incipit autumnus & fit autumnale æquinoctium: 24. Octobris, ſcorpium: 23. Nouembris, ſagittarium: 22. Decembris, capricornum, vbi incipit hyems fitque ſolſtitium hyemale: 22. Ianuarij, aquarium: 19. Februarij, piſces.

Quodlibet porrò ſignum per triginta gradus & ferè medium extenditur, per quos Sol ſuo naturali motu voluitur ſub Zodiaco: quare ſi illi omnes connumerentur, trecentos ſexaginta gradus & aliquot amplius (quinque ſcilicet aut fermè ſex conficiunt, quibus totus ſphæræ ambitus continetur; annuſque conſtat & abſoluitur. Hæc quantum ad Zodiacum.

Coluri autem ſunt duo alij circuli maiores in duas etiam partes æquales ſphæram diuidentes & ſeſe etiam per mundi polos & æquinoctialem circulum interſecantes, quorum vnus per polos Zodiaci tranſiens, ipſum Zodiacum per primum gradum cancri & primum capricorni ſecat, vbi duo Solſtitia, æſtiuale ſcilicet in primo puncto cancri, & hyemale in primo capricorni conſtituit & diſtinguit; alter verò per mundi polos tranſiens Zodiacum in primis arietis & libræ gradibus diuidit, vbi duo facit æquinoctia, vernale in primo gradu arietis, & autumnale in primo libræ, vt intuitu ſphæræ artificialis facilè percipitur. Prior colurus eò quòd ſolſtitia diſtinguat, dicitur colurus ſolſtitiorum: Poſterior verò ex eo quòd ſecernat æquinoctia, colurus æquinoctiorum appellatur, & hoc eſt primum officium ipſorum, nempe ſolſtitia & æquinoctia diſtinguere; alterum verò, maximas Solis ab æquatore metiri declinationes ſeu elongationes.

Meridianus est circulus maior transiens per polos undi & per nostrum Zenith, id est, per punctum ud verticale quod supra caput nostrum directè nstituitur, cui aliud è regione oppositum, quod est stris antipodibus verticale, dicitur Nadir. Appeltur autem circulus ille meridianus, quia vbicunque homo & in quocunque anni tempore quando Sol otu primi mobilis peruenit ad eum circulum, tunc ei meridies. Vnde notat Ioannes à Sacro-bosco s ciuitates quarum vna magis ad orientem aut occlentem accedit, quàm alia, diuersos habere merianos: illas verò è contra æqualiter distare ab ente & occidente, quæ eundem meridianum hant. Ex quo colligitur circulum meridionalem im habere quo distinguatur tum à Zodiaco, tum æquatore, quòd scilicet sit variabilis & pro diuer terræ tractibus diuersus: imò tot meridionales cir i distingui debent, quot sunt diuersa Zenith seu ncta verticalia: prædicti vero circuli, Zodiacus npe & æquator sint omninò in sphæra immobiles, pro diuersis varientur regionibus.

Horizon autem est circulus similiter maior qui æram in duas etiam partes æquales diuidit duo e efficiens hemisphæria, alterum superius quod bitantium oculis obiicitur, alterum inferius quod libus subiacet. Dictus autem est circulus iste hoon, hoc est terminator, eo quòd visum nostrum terret, sicque totum illud cœli spatium definiat quod lus in plano constitutus sublatis omnibus impenentis intueri potest. Est autem sicut duplex sphæita duplex horizon, rectus scilicet & obliquus: um horizontem & sphæram rectam habent illi rum Zenith est in æquinoctiali, seu qui sub æquae habitant, illorum enim horizon est circulus nsiens per polos mundi diuidens æquinoctialem ndeque totam sphæram ad angulos rectos: oblim autem horizontem siue declinem habent illi ius polus mundi eleuatur supra horizontem, & ò sphæram habent obliquam. Vnde sequitur cir-

culum hunc cum meridiano in eo conuenire, quòd varietur pro diuersis terræ partibus (penes maiórem vel minorem accessum ad meridiem vel septent. &c.) sicut meridianus; proindéque etiam discrepare ab æquatore, Zodiaco, & coluris, qui sunt immobiles circuli. Et hæc de circulis maioribus: quantùm ad minores.

Tropicus cancri, qui est primus inter illos, dicitur circulus minor à Sole in principio cancri existente, ibique ad motum primi mobilis circumacto descriptus. Appellatur tropicus à Græco *tropi*, quòd est conuersio, quia Sol inde ad æquatorem iterum se conuertit. Et in illo primo gradu cancri fit Sostitium æstiuum: vnde etiam tropicus ille æstiualis appellatur.

Tropicus verò capricorni est circulus descriptus à Sole in primo capricorni gradu existente ibique ad motum primi mobilis circumacto Dicitur tropicus capricorni, eo quod post Solstitium hybernum in primo illius signi gradu factum Sol ad æquatorem conuertitur, qua etiam de causa solet tropicus hyemalis appellari quòd ibi hyems incipiat.

Circulus autem arcticus dicitur minor ille circulus qui à polo Zodiaci circa arcticum polum mundi gyrante describitur, tantumque ab huiusmodi polo vniuersi distat, quantum tropicus ab æquatore.

Circulus denique antarcticus est ille qui describitur circa antarcticum polum vniuersi ab altero zodiaci polo ibi circumacto

Ex his vero omnibus quæ de sphæræ circulis diximus, licet hîc obiter inferre quod de zonis mundi docent auctores Sunt enim zonæ nihil aliud quàm spatium illud quod inter circulos sphæræ parallelos, id est, æqualiter omni ex parte distantes, interiacet, quod ad modum cuiusdam veluti fasciæ cœlum & terram cingentis concipimus. Ex quo colligitur quinque esse huiusmodi zonas seu fascias.

Prima illarum dicitur torrida, quæ concinet totum illud spatium quod inter duos circulos tropicos in-

iacet, quam nonnulli in duas ſubdiuiſere, æqua-
e eas bipartiente.
Duæ aliæ dicuntur temperatæ, ſpatium inter
picos & polares circulos interiectum comple-
ntes.
Duæ poſtremæ, frigidæ, quæ à circulo arctico &
arctico circa duos polos mundi circunſcribuntur.
per hoc manent deſcriptæ zonæ à parte cœli.
A parte verò terræ diſtinguendæ pariter ſunt quin-
e plagæ directè prædictis zonis ſuppoſitæ, quarum
a quæ eſt ſub zona torrida, dicitur inhabitabilis
opter calorem Solis inter tropicos & ſuper pla-
m illam perpetuò decurrentis: illæ verò duæ quæ
nis temperatis ſubſunt, valde etiam temperatæ
nt & habitabiles: quæ verò ſubſunt duabus zonis
ſtremis, id eſt frigidis, perpetuo etiam frigore
gelu rigent. Et hæc de ſphæra: iam de ipſo cœ-
rum motu.
Dico primò omnes decem cœlos mobiles moueri
otidie ſupra polos & axim mundi ſiue æquatoris
ortu ad occaſum, ſpatio viginti quatuor hora-
m: inſuper nouem inferiores lento gradu retro-
edi ab occaſu ad ortum ſupra polos & axim zo-
iaci & denique inferiores octo moueri adhuc alio
otu qui dicitur trepidationis, ſeu motus acceſſus
receſſus ab vno in alium polum reciprocè.
Hæc concluſio habet tres partes. Duæ priores pro-
edunt de integra circulatione: prima quidem ab
rtu noſtri hemiſphærij ad occaſum eiuſdem, &
rſus ab occaſu (qui eſt ortus alterius hemiſphærij)
d ortum (qui eſt illius occaſus:) ſecunda è con-
erſo ab occaſu noſtro ad ortum noſtrum, & iterum
b ortu noſtro (qui eſt occaſus hemiſphærij oppo-
ti ſeu Antipodum) ad noſtrum occaſum, qui eſt
rtus illorum: vt ita ſemper verum ſit priorem mo-
um eſſe ab ortu ad occaſum, poſteriorem & re-
rogradum ab occaſu ad ortum, reſpectiuè ad vtrum-
ue hemiſphærium. Tertia verò procedit de motu
on integrè circulari, ſed de aliquali acceſſu verſus

vnum polum, & recessu ab eodem reciprocè. Hoc posito.

Probatur conclusio: quia illos tres motus deprehendimus in octaua Sphæra seu firmamento & in aliis inferioribus: in primis enim ad oculum patet stellas & planetas, quæ vt suprà vidimus non mouentur nisi ad motum suorum cœlorum, quotidie ascendere supra nostrum horizontem & pergere ab ortu ad occasum, & rursus in oriente nasci, atque ita intra diem & noctem, seu intra spatium 24. horarum, integram circulationem, quam propterea diurnam appellant conficere. Item cernimus planetas & stellas fixas non solùm variare situm & dispositionem inter se aut in ordine ad æquinoctialem & polos illius, quod probat competere illis omnibus speciales & diuersos motus, vt suprà sect. 2. deduximus, sed etiam nobis interdum citiùs interdum tardiùs oriri; & quidem de Sole & aliis planetis constat ad oculum, de stellis verò proportionaliter obseruarunt moderni Astronomi, nonnullas scilicet earum nunc tardiùs nunc citiùs quàm olim ascendere singulis diebus supra nostrum horizontem, quod euidens argumentum est planetas & stellas retrocedere versùs orientem; alioquin eâdem semper horâ orirentur. Denique deprehendunt Astronomi astra quæ antea in septentrionem declinabant, modò declinare in austrum, aut è contra, quod manifestum iudicium est motus illius qui dicitur titubationis, seu accessus & recessus.

Hoc autem semel statuto, quod illi tres motus octauo cœlo aliisue inferioribus conueniant, habemus in primis tertiam conclusionis partem; ex qua facilè deducuntur aliæ duæ: cùm enim vni corpori simplici vnicus tantum possit esse proprius & connaturalis motus, & non plures, dicendum consequenter est ex illis omnibus motibus, qui in Aplane seu firmamento deprehenduntur, & ab eo, aut per ipsum in inferiores sphæras deriuantur, vnicum duntaxat esse ipsi proprium; alios verò duos prouenire

ab aliis cœlis : non ab inferioribus, cùm superius perficiatur nec subindè moueatur ab inferiori : à superioribus, quibus proinde connaturales t : & cum motus debeat proportionari mobili, fectissimus omnium, qui est diurnus, proprius decimæ sphæræ tanquam primo & perfectissimo bili : motus verò retrocessionis, qui est illi secdus, erit proprius sphæræ nonæ, octauæ autem us titubationis. Atque ita probatum manet no cœlum moueri motu retrocessionis ab occasu ad m vnà cum inferioribus sphæris quas secum tra & decimum motu diurno ab ortu ad occasum omnibus aliis quos similiter secum rapit, quæ t duæ priores partes conclusionis.

Dico secundò; præter motum diurnum & motum ocessionis aut titubationis, quibus orbes integri etatum mouentur à primo mobili aut nonâ vel uâ sphærâ respectiuè, competere ipsis motus prios ab occasu in ortum in circulis excentricis. conclusio probata manet ex dictis supra sect. 2. n. Vide ibi.

Obiicies contra primam conclusionem; duo mo contrarij nequeunt vni & eidem simplici corpori petere : sed motus diurnus ab ortu in occasum, otus retrocessionis ab occasu in ortum sunt conj : ergo nequeunt eidem cœlo conuenire.

Deinde nulla videtur esse necessitas inducendi um illum retrocessionis, cùm sine illo constare nt omnia syderum phænomena : quando enim s apparent retrecedere, hoc nihil aliud est nisi d remissiorem impulsum ab intelligentia recit, & sic tardius nobis oriuntur.

d obiectionem respondeo motus illos non esse rie contrarios, quia ve diximus in conclusione fiunt supra eosdem polos eundemque axim, aut eundem circulum, sed diuersum; motus enim nus fit per circulum æquatoris supra polos & mundi, motus verò retrocessionis supra polos er circulum zodiaci : vnde non sunt ab eodem

puncto ad idem punctum, ita vt à quo puncto orientis cœlum recedit per motum diurnum, ad idem aut versus idem directè redeat per motum retrogradum, sed dicitur retrogredi versus orientem secundum quid, quatenùs pergit versus signa orientalia.

Ad aliud nego saluari syderum phænomena diuersasue eorum obseruationes, absque illo retrocessionis motu: si enim ea tantum ratione dicerentur astra retrocedere, quatenus remissiùs motu diurno mouerentur, eosdem semper circulos conficerent, eamdemque semper dispositionem & situm inter se & in ordine ad æquinoctialem aut polos mundi seruarent, cuius oppositum experientia docet.

Obiicies contra eandem conclusionem: Poli mundi sunt immobiles: sed si admittatur motus retrocessionis aut titubationis, mouebuntur poli: ergo. Probatur minor: per illos enim motus sydera mouentur versus polos: non possunt autem versus polos moueri nisi moueantur & ipsi poli qui in eodem cœlo sunt in quo sydera: ergo.

Respondeo duobus modis posse sumi polos: vel materialiter pro talibus punctis positiuis cœli: vel formaliter pro indiuisibilibus priuatiuis spatij imaginarij quibus correspondent. Primo modo mouentur per motum retrocessionis & titubationis: secundo modo manent immoti, & ad eos sic spectatos possunt magis vel minus appropinquare sydera, sicut suprà de stella polari dicebamus. Per quod facilè responderi potest ad formam argumenti. Vide infrà disp. sequenti sect. 1.

Quæres primò quantùm temporis insumant singuli cœli in propriis motibus.

Respondeo ex communiori doctrina Astronomorum Lunam in primis, quæ omnium citissimè motum suum naturalem absoluit, insumere in illo viginti septem dies & octo circiter horas: Solem verò sicut & Venerem ac Mercurium insumere trecentos sexaginta quinque dies, horas fermè sex, quod spatium annus Solaris ab ipso Solis motu appellatur:

Martem, duos prope annos: Ionem, duodecim: Saturnum, triginta. De aliis verò superioribus res est minùs certa: dicunt nonnulli octauam sphæram vnà cum inferioribus orbibus in suo motu titubationis septem mille annos insumere: nonam verò in motu retrocessionis viginti tres mille septingentos sexaginta; vel vt vult Prolomæus, triginta sex mille; vel iuxta Alphonsum regem, quadraginta nouem mille: (vide quàm magna opinionum discrepantia.) Quod verò omninò certum habetur, est, primum mobile simul cum omnibus inferioribus cœlis suum cursum diurnum conficere spatio viginti quatuor horarum.

Quæres secundò, à quonam principio moueantur cœli.

Respondeo motus eorum non esse à propriis formis effectiuè, sed ab intelligentiis seu angelis.

Probatur: si cœli mouerentur actiuè à propriis formis, vel mouerentur ab ipsis vt à causis principalibus motus, vel instrumentalibus: non primum, quia hoc est proprium rerum viuentium vt à seipsis effectiuè moueantur, seu à propria forma tanquam à causa principali; cœli autem non viuunt nec sunt animati, vt suprà ostendimus: neque secundum, tum quia motus cœlorum non est aliquid nobilius formis ipsorum, atque adeo si procederet ab illis effectiuè, non causaretur ab ipsis vt à causis instrumentalibus; tum quia ea quæ mouentur à propria forma vt à causa seu virtute instrumentali motus, qualia sunt grauia & leuia (vt plerique volunt) ideò mouentur vt locum sibi connaturalem in quo quiescant, assequantur, quo adepto statim cessat motus, vt patet in lapide qui in proprio centro non mouetur, & in igne qui similiter in sua sphæra quiescit: atqui cœli sunt semper in suo loco naturali, neque motu suo alium inquirunt locum: ergo.

Confirmatur: Si cœli mouerentur actiuè à propriis formis, sequeretur quòd post diem iudicij quiescerent violenter & contra suam naturam: consequens

est falsum, alias enim aliquod violentum foret perpetuum, nempe cessatio motus in cœlo quæ erit æterna à parte post.

Ex quibus manifestè infertur cœlos moueri ab Angelis: neque enim possunt ab aliqua creatura corporea & inferiori moueri, neque etiam immediatè à Deo, quidquid censuerit Aristoteles duodecimo Metaphysicæ asserens primum mobile moueri immediatè à prima omnium intelligentia id est à Deo: & ratio nostra est, quia Deus statuit hunc ordinem inter creaturas, vt inferiores regat per superiores: ergo cùm nulla sit creatura corporea superior cœlis, sed tantum spiritualis, consequens est vt per spirituales creaturas quæ Angelos regat & moueat corpora cœlestia, & mediantibus his inferiora, quamuis & ipse cum his omnibus concurrat vt causa vniuersalissima.

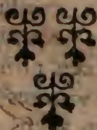
Hæc autem ita intelligi debent, vt totidem constituendi sint Angeli aut intelligentiæ motrices cœlorum, quot sunt motus diuersi & proprij ipsorum: vnde cùm sint decem motus proprii orbium cœlestium, nempe motus primi mobilis, qui est motus diurnus, motus retrocessionis qui est proprius nonæ sphæræ, motus titubationis qui est connaturalis octauæ, motus deinde proprius cuiusque planetæ in orbe excentrico, non deriuatur à planeta superiori ad inferiorem, sicut alii motus superiorum cœlorum deriuantur ad inferiores ob rationem oppositam, quòd videlicet orbes illi totales & integri sint concentrici:) consequenter decem erunt constituendi Angeli cœlorum motores, quorum supremus residet in parte orientali primi mobilis, eo quòd ibi incipiat motus proprius illius, nempe diurnus; alii vero in parte occidentali singularum sphærarum, siquidem ibi inchoatur motus proprius earum ab occasu ad ortum. Excipitur solùm intelligentia quæ causat motum titubationis in octauo cœlo, quæ subindè constituenda est in medio inter septentrionem & meridiem, vbi causat illum impulsum. Quantum ad epiciclos, dici

poteſt eos moueri ab eadem intelligentia à qua mouentur ipſi orbes excentrici in quibus ſunt: quamuis nonnulli proprios etiam illis aſſignent Angelos, iuxta quorum ſententiam ſuperaddendi erunt præfato numero denario totidem quot ſunt huiuſmodi planetarum epicicli, videlicet ſex, iuxta ſuperiùs dicta.

Mouent autem Angeli cœlos per actum imperij, quia potentia illorum loco-motiua & executiua non diſtinguitur ab intellectu & voluntate, vt ex dicendis in libris de anima cõnſtabit. Vtrum autem actus ille imperij ſit formaliter actus voluntatis, quo Angelus efficaciter velit cœlum moueri; aut intellectus, quo (præſuppoſito actu voluntatis) imperet motum, perinde eſt ad noſtrum propoſitum: & ex dicendis loco citato patebit eſſe actum intellectus, qui exprimitur hoc modo *fiat hoc*, putà, Fiat motus cœli: vel *fac hoc*, putà *mouere* in imperatiuo modo qui actus eſt formaliter immanens, & virtualiter tranſiens.

Obiicies: ſi cœli moueantur ab intelligentiis vt à principiis extrinſecis; ergo motus cœlorum non erit naturalis ſed violentus.

Reſpondeo negando conſequentiam: quia licet ſit à principio actiuo extrinſecò, eſt tamen à propria formâ cuiuſque cœli vt à principio paſſiuo, non generali tantùm, quale principium paſſiuum eſt materia, ſed ſpeciali, id eſt ſpecialem adaptationem ad motum circularem habente, quod patet ex figura. Et hoc ſufficit vt motus ille dicatur & ſit naturalis, & non violentus: violentus enim eſt ille tantùm qui procedit à principio effectiuo extrinſeco, paſſo renitente.

§. 2.

De influentijs cælorum.

CErtum est cœlos & astra influere in hæc inferiora & sublunaria : id enim manifestè constat in infinita effectorum varietate, quæ astrorum aut planetarum influxibus tribuuntur : & ratio est, quam iam in superioribus insinuauimus, quia scilicet talis est ordo rerum à Deo statutus, vt per superiora perficiantur & moueantur & administrentur inferiora. Vnde hac de causa corpora sublunaria tanto consensu & conatu fugiunt vacuum, vt scilicet possint cœlorum recipere influentias ad quas suscipiendas requiritur continuitas cum illis superioribus corporibus, quæ per vacuum tolleretur. Sed dubium est per quid cœli influant in sublunaria : quod vt resoluatur.

Dico primò corpora cœlestia influere in hæc inferiora per lucem & per alias qualitates nobis ignotas, quæ ideo secretæ influentiæ communiter appellantur.

Prima pars de luce conceditur ab omnibus : quia lux est nobilissima qualitas calorem eminenter continens, quod constat tum ex eo quod noctes frigidiores sunt diebus ; & in plenilunio sunt tepidiores, quia tunc Luna plus lucis refundit in aërem : tum eò quod loca vmbrosa frigidiora sunt aliis : ergo cœli influunt in hæc inferiora mediante luce & calore per lucem producto.

Secunda verò pars, quòd scilicet non per solam lucem, sed per alias etiam occultas qualitates cœli influant, probatur : quia producunt plures effectus in his inferioribus, quos nequeunt per lucem aut per qualitates beneficio lucis productas attingere : ergo admittendæ sunt aliæ virtutes occultæ. Probatur antecedens : quia nullum agens potest attingere effe-

ctum, nisi ipsi coniungatur aut per suam substantiam, aut per suam virtutem: atqui cœli producunt quosdam effectus in inferioribus, quibus nec supposito siue substantia nec qualitatibus per lucem productis coniungi possunt ergo. Probatur minor: producunt enim metalla in penetralibus terræ, ad quæ non potest pertingere lux sicut nec qualitates immediatè productæ per lucem, vt præcipuè constat de calore, cum terræ viscera frigidissima sint: ergo recurrendum est ad alias virtutes occultas, quæ quia nullum habent contrarium nullo negotio ad ima terræ diffunduntur.

Confirmatur: quia æstus maris seu fluxus & refluxus attribuitur euident influentiæ Lunæ nobis occultæ, non autem luci aut calori.

Sed inquires, an cœli per suas influentias producant animalia illa imperfecta quæ fiunt ex putri materia.

Respondeo: quòd cùm non sit assignabilis aliqua causa particularis illorum animalium, debent necessariò reduci in vniuersalem, & sic cœlum erit causa productiua illorum, non quidem principalis vt constat, cùm sit imperfectioris naturæ, sed tantùm instrumentalis.

Sed difficultas est quænam sit causa principalis communicans virtutem cœlo ad producenda huiusmodi animalia, num videlicet intelligentia motrix illius, an verò ipsemet naturæ auctor.

Respondeo esse ipsummet auctorem naturæ, vtpote qui eminenter contineat illos effectus, secùs verò Angelus, quamuis in quantum mouet cœlum, & sic quodammodo applicat eius virtutem seu influentiam, dici possit causa productionis illorum animalium.

Dico secundo cœlos mobiles in hæc inferiora, seu in eorum generationes & corruptiones influere per motum, non tanquam per virtutem agendi, sed tanquam per conditionem applicantem lucem & alias qualitates per quas tanquam per rationes agendi cœli influunt.

Probatur: quia primum in vnoquoque genere est causa cæterorum illius generis: sed motus cœlorum est primus omnium motuum: ergo est causa omnium aliorum, seu omnium productionum quæ fiunt in his inferioribus: ergo cùm ex se motus non sit vis actiua, se habebit ad minùs vt conditio applicans, & per diuersas mundi partes deferens virtutes actiuas cœlorum & astrorum.

Quæres, vtrum cœlum empyreum influat in hæc inferiora, cùm sit immotum.

Respondeo affirmatiuè: cùm enim vnumquodque sit propter suam operationem, id maximè competere debet corpori omnium perfectissimo, quale est Empyreum; atque adeo dicendum est ipsum habere aliquam actionem & influxum in hæc inferiora, cùm alij cœli inferiores id habeant.

Quid vero influat, non est ita certum. Quidam enim volunt influere in hæc inferiora virtutem quamdam intentionalem, ratione cuius emittant ex se species seu eas producant in sensibus animalium; quæ videtur esse operatio, inter omnes quæ rebus purè corporeis competere possunt, perfectissima, atque adeo influentiis primi & perfectissimi corporis attribuenda. Alij verò censent cœlum empyreum influere in hæc inferiora permanentiam & stabilitatem quod ita explicant: Difformitas generationum & corruptionum mundi sublunaris refertur tanquam in causam aut saltem conditionem in motum cœli difformem, hoc est qui fit secundum accessum & recessum planetarum & præsertim Solis: itemque vniformitas & perpetuitas motuum inferiorum reducitur tanquam in causam in motum cœli vniformem, id est qui singulis diebus ab ortu ad occasum fit: ergo permanentia esse substantialis inferiorum rerum habebit etiam in cœlesti mundo aliquam causam, hæc autem non videtur esse alia quàm virtus demissa à corpore maximè stabili & immoto, quale est cœlum empyreum. Vtraque sententia est probabilis, & verosimile est Empyreum habere vtrumque illum influxum. Ex dictis,

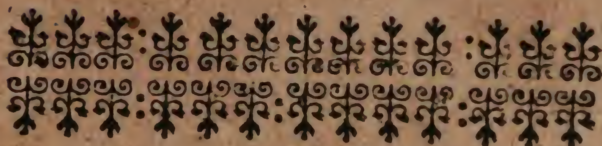
Inferes primo, quod cessante motu cœlorum, cessarent etiam confestim motus agentium inferiorum corporeorum, sicut de facto cessabunt post diem iudicii quando cœli quiescent.

Probatur: quia omnia agentia inferiora purè corporea subduntur cœlo in suis actionibus & motibus, & dependent per se & iuxta ordinarium naturæ cursum ab eo, vti agentia particularia corporea ab agente vniuersali corporeo: ergo cœlo non influente cessarent etiam à suis motibus & actionibus inferiora agentia corporea. Probatur consequentia: cessante enim causa vniuersali, cessant particulares quæ ab ea in agendo dependent: sed cessante motu cœlum non ageret, cùm vt vidimus non agat nisi applicentur eius virtutes per motum localem: ergo.

Inferes secundò cœlos non posse agere directè in intellectum & voluntatem aut libertatem nostram.

Probatur: quia intellectus & voluntas non sunt potentiæ corporeæ sed spirituales, in quas influxus materiales & corporei, quales sunt cœlestes influentiæ, nihil possunt nisi indirectè quatenùs possint in organa & sensus qui deseruiunt intellectui, & quatenus astra per suos influxus commouere valent partem sensitiuam, quæ corporea est, & cuius motum suo maximo damno sequitur vt plurimùm voluntas, abutendo sibi innata libertate qua oppositum facere posset, iuxta illud Gen. 4. *Sub te erit appetitus tuus & tu dominaberis illius*: & illud Ptolomæi in Centiloq. *Sapiens dominabitur astris.*

Inferes tertiò astrologos non posse certò præcognoscere & prædicere effectus contingentes aut liberos, cùm hi non sequantur necessariò ex vi influxus astrorum, sed euenire queant vel non euenire, possitque voluntas huiusmodi astrorum influentiis resistere. Vnde damnata est ab Ecclesia astrologia illa iudicaria, & inter alios summos Pontifices qui eam vetuere, præcepit Sixtus quintus ne quis iudiciariæ astrologiæ artem, præterquàm circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam exerceret, neque iudicia

IN TERTIVM & quartum librum de Cælo.

DISPVTATIO VNICA, Ordine III.

De Mundo Sublunari, ſeu Elementari.

QVAMVIS mundus ſublunaris non ſolis elementis conſtet, ſed etiam mixtis quæ ex eis fiunt, ſolet tamen elementaris ſimpliciter appellari, nuncupatione ſumpta a præcipuis (ſi non dignitate, ſaltem mole) partibus quæ ſunt ipſa elementa, de quibus ſicut & de mixtis agitur hîc eâ tantum ratione quâ beneficio grauitatis aut leuitatis certam ſibi ſedem aut ſitum in vniuerſo vendicant; quoad ſubſtantiam verò & prout ſunt generabilia aut corruptibilia, vel generabilium & corruptibilium principia, in libris de generatione.

SECTIO VNICA.

De situ & ordine elementorum & corporum sublunarium.

DIco primò inter omnia elementa & corpora sublunaria terram infimum locum tenere esseque in centro seu medio vniuersi constitutam. Per centrum vniuersi intelligitur punctum à quo omnes lineæ ad concauum primi cœli ductæ æquales sunt. Sensus ergo conclusionis est terram esse in medio vniuersi, ita vt idem sit terræ & totius mundi centrum.

Probatur: Elementum omnium grauissimum petit locum infimum omnium, grauitas enim deprimit, sicut è contra leuitas attollit, atqui terra est elementorum omnium grauissimum & crassissimum: ergo petit infimum locum qui est mundi centrum, id enim maximè omnium distat à supremo loco, nempe ab ipso cœlo. Vnde.

Infertur primo terram quiescere in medio mundi & esse ibi immobilem ex natura sua, nec aliorsum educi posse nisi per vim: siquidem oporteret illam, quocumque vergeret, contra naturam ascendere cùm eius naturalis inclinatio & grauitas medium seu centrum mundi petat: quæ inclinatio & immobilitas terræ significatur Psal. 103. Fundasti terram super stabilitatem suam non inclinabitur in sæculum sæculi: & Iob cap. 26. Qui appendit terram super nihilum: hoc est, qui terram in media mundi sede statuit, ibique immobilem tenet absque alio fundamento vel alterius corporis adminiculo.

Infertur secundò terram ex natura sua habere figuram sphæricam seu rotundam: nam inter omnes

figuras sphærica est quæ secundum omnes suas partes æqualiter à centro distat vel ipsi appropinquat: atqui omnes terræ partes postulant æqualiter centro mundi appropinquare, siquidem ratione innatæ grauitatis æqualiter feruntur in illud, & propriis motibus vndique conglobantur: ergo petunt efficere figuram rotundam. Deinde, quia vmbra terræ quæ tempore eclipsis in Luna conspicitur, figuram circularem habet: ergo eamdem sortitur terra, cuius interpositio huiusmodi vmbram & eclipsim causat; etenim vmbra figuram ipsius corporis imitatur. Nec rotunditati terræ obsunt montium celsitudines aut depressiones vallium: quia præ illius magnitudine parum momenti habent.

Dico secundò aquam ex natura sua exigere vt sit superior terra, eámque cooperiat & ambiat tanquam locus eius naturalis, quamuis Deo ita disponente aliter se res habet.

Prima pars suadetur: quia elemento minus graui debetur locus supra aliud grauius: aqua est elementum minus graue quàm terra, eo quòd sit minus crassa minusque habeat de materia: ergo ex sua natura petit esse superior terrâ, ipsique toti circumfusa.

Secunda verò pars patet ad sensum: videmus enim totam terram de facto non cooperiri aquis: Deus enim tertio die creationis mundi congregauit aquas quasi in vtre, vt loquitur Psaltes Regius, quam congregationem aquarum appellauit maria, sicut dicitur Gen. 1. & hoc propter bonum vniuersi, vt scilicet plantæ & animalia essent in terra.

Sed modo difficultas est, vtrum mare sit altius terra, aut è contra: quidam enim volunt mare esse inclusum in terra & inferius seu depressius ipsâ, dicuntque Deum tertio die creationis mundi ita congregasse aquas, vt ingentem quamdam concauitatem & sinum in terra aperuerit, quò exceptæ aquæ sese demiserint, ipsaque terra manserit sublimior. Nihilominus.

Dico tertiò mare esse altius terra:

Probatur primò quia aqua, cùm sit minus grauis quàm terra, ex sua natura petit locum superiorem; & non est asserendum Deum contra hanc particularem inclinationem egisse, nisi quantum exigebat bonum vniuersi: ergo quamuis ob huiusmodi bonum congregauerit aquas ne totam terram operirent, non tamen ita vt eas infra terram depresserit, cùm hoc sit contra naturam illarum, nec bonum vniuersi id exigat.

Probatur secundò: Si mare non esset altius terrâ, non possent aquæ fluminum, quæ à mari originem ducunt (iuxta illud Eccles. 1. Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur vt iterum fluant) montium cacumina subire: hoc est falsum cùm ex illis eas scaturire videamus: ergo mare est altius terrâ. Sequela maioris probatur: quia aquæ non ascendunt nisi quantum descendunt: si autem mare esset depressius terrâ, nullatenus aquæ fluuiales descenderent dum ab illo procedunt: ergo nec ascendere possent ad montium supercilia.

Confirmatur experientiâ: quia iis qui ex alto mari in littus vehuntur terra apparet inferius iacere, & quo proprius ad eam accedunt, eo ipsis altissima quæque vt turres & montes, magis assurgunt: ergo saltem altum mare est terrâ sublimius.

Aduerte autem conclusionem nostram non ita esse intelligendam, quasi mare supra terram eleuatum efficiat per se vnum globum distinctum à globo terræ, sed vtrumque hoc elementum vnicum efficit globum: cuius ratio est quia aqua & terra idem centrum petunt (quamuis terra, vtpote grauior, debeat esse inferior) si enim diuersa centra haberent terra & aquæ diuersam viam ad ea occupanda inirent, cuius oppositum videmus, nam demissæ per aërem eâdem lineâ quàm breuissimâ deorsum feruntur: ergo cùm duo globi distincti duplex habeant centrum, vtrumque hoc elementum non duos sed vnum efficiet globum, non quidem ex omni parte rotundum, sed ex parte marium maximè eminentem.

Sed inquires quænam vis mare contineat & cohibeat ne indecliuia labatur & terram operiat.

Respondeo : vis aliqua occultâ à Deo ipsi impressa initio mundi quando conclusit ostiis mare (vt dicitur Iob 38.) & circundedit illud terminis suis, posuit ei vectem & ostia, dicens, Vsque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.

Obiicies : flumina prono cursu tendunt ad mare, sed hoc non posset fieri nisi terra esse sublimior & versus mare decliuior, ipsumque proinde mare depressiori loco iaceret : ergo.

Confirmatur ex Scriptura psal. 23. Ipse super maria fundauit eum, nempe orbem terræ psal. 135. Qui firmauit terram super aquas psal. 106. qui descendunt mare in nauibus. Ergo terra est eminentior aquâ. Quod etiam insulæ satis ostendunt, quæ nihil aliud sunt quàm eminentiores terræ partes in aqua stantes.

Ad obiectionem respondeo terram secundum partes eminentiores, è quibus flumina oriuntur, esse altiorem mari quoad partes ipsius depressiores, aut terræ finitimas spectato, atque ita versus illud deuexiorem esse : & è contra mare secundum illas partes esse inferiùs eâ : cum quo tamen stat quod intendimus, ipsum corpus elementi aquæ absolutè loquendo esse elemento terræ superius, ita vt lineæ à centro terræ & vniuersi ad superficiem extimam alti maris ductæ longiores essent quàm aliæ ab eodem centro ad montium celsitudines porrectæ, ob rationes quibus conclusionem nostram statuimus.

Vnde rectè intelligitur, iuxta nostram sententiam, primò quomodo aquæ fluuiales è mari originem ducentes montium cacumina subeant, quia scilicet descendunt ex alto mari quod est sublimius : tantum verò ascendunt, quantum descendunt : & deinde quia eò attrahuntur vi corporum cœlestium, adiuuante ipsâ etiam terræ dispositione, quæ siccitate sua eam veluti spongia quædam sugit, & per varias cryptas aut cauitates & vias occultas attrahit, eo

proportionali modo quo in corpore animalis sanguis è iecore per venas attrahitur : ad quod etiam conducit ipsa aquæ in illis terræ cauitatibus & meatibus compressio , vbi veluti in quibusdam fistulis constringitur & ad ascensum iuuatur , aqua enim oppressa aliquo pondere aut intra fistulas inclusa ascendit, vt experientia constat in æquæductibus artificiosis. Secundò intelligitur etiam quomodo ad altum mare possint rursum aquæ illæ fluuiales ascendere , quia nempe vt dixi quantum descenderunt tantum possunt iterum ascendere partibus posterioribus natiuo pondere promouentibus anteriores , & ipso centro seu naturali loco à Diuina prouidentia ipsis deputato vi quadam occulta eas attrahentes. Ex quibus facile erit respondere in forma ad obiectionem.

Ad confirmationem similiter respondeó probare solùm terram quoad partes aliquas eminentiores esse altiorem mari spectato quoad partes ipsius depressiores. Et sic etiam intelligenda sunt loca illa Psalmistæ , ita vt sensus primi & secundi sit Deum fundasse aut firmasse in mari plagas aliquas seu insulas superiores ipso , sensu explicato : tertius verò denotet descensum à littore , à quo soluuntur naues, ad ipsum mare quod in ipso aditu & prope littus depressius est.

Ex dictis habes terram partim ab aqua tanquam à suo loco naturali , partim ab aëre circundari : & vtriusque , id est terræ & aquæ , locum adæquatum esse aërem. Vnde.

Dico quartò aërem esse superiorem terrâ & aquâ, & ignem ipso aëre , ita vt proprius & naturalis locus ignis sit concauum Lunæ.

Probatur : quia ignis purus & elementaris est omnium elementorum leuissimum : ergo supremum inter illa debet occupare locum : vnde etiam flamma , quæ apud nos est purior ignis , semper tendit sursum : aër verò , qui leuitate est igni proximus , debet consequenter locum ipsi proximum occupare,

inferiorem tamen, quia non est summè leuis sicut ignis. Ex quibus

Inferes aquam esse nobiliorem terra, aërem aquâ, & ignem aëre: quia huiusmodi superiora elementa sunt minus materialia, & quia habent qualitates perfectiores.

Quæres vtrum quodlibet illorum elementorum superet in magnitudine aliud sibi inferius.

Respondeo non, nam ex probabiliori opinione Mathematicorum terræ profunditas seu ipsius diameter continet amplius sexies mille septuaginta milliaria: profunditas verò aquæ, vt à nautis totum pene oceanum traiicientibus eiusque altitudinem demissa bolide explorantibus compertum est, vix ad duo aut tria milliaria peruenit (exceptis quibusdam locis quorum vada nondum reperta sunt) atque vt plurimum non excedit dimidium milliarij: quoad aërem, docent Mathematici eius profunditatem continere circiter viginti quinque milliaria ignem verò elementarem circiter duodecim mille quingenta septuaginta octo milliaria.

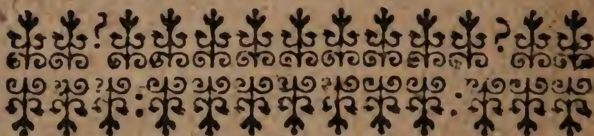
Dices, corpora quò nobiliora, eò grandiora esse. Respondeo hoc esse intelligendum de nobilioribus in modo essendi, quales sunt cœli comparatione horum inferiorum, sunt enim incorruptibiles, qua de causa inferiora corpora excessu magno superant.

Dico vltimò, cætera etiam corpora habere sua propria & determinata loca quæ sunt ipsa elementa in quibus degunt, quæ loca recipiunt à cœlis benignam aliquam qualitatem & influentiam conseruatiuam locatorum, & hac de causa nequeunt connaturaliter extra huiusmodi loca res conseruari, vt patet de piscibus extra aquam: in ipsis quoque elementis id apparet, ideo enim ignis in his inferioribus positus non potest diu conseruari nisi continuò ipsi subministretur materia combustibilis, quia scilicet non est in suo loco naturali in quo solùm gaudet benignâ illâ influentiâ quæ ipsum conseruat virtutemque eius & actiuitatem moderatur quo minus

aërem sibi vicinum comburat: vnde non indiget ibi pabulo, estque ibi in sua puritate, cùm in his inferioribus valde impurus sit ob materiæ quæ ipsi apponitur crassitiem.

Quæres: vtrum elementa in suis locis grauitent aut leuitent.

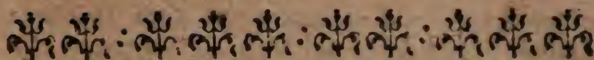
Respondeo negatiuè, & constat experientiâ, qui enim sub aquis natant nullum ex eis pondus sentiunt, sentirent verò procul dubio si aqua ibi grauitaret. Ratio verò est, quia ideò elementa tanto naturæ impetu in propria loca feruntur, vt inibi tranquillitate adepta consistant, nec vlterius moueantur.

DISPVTATIO IV.

De loco.

DISPVTATIONEM hanc ex quarto Physicorum conuenienter in hunc locum remisi, cùm propria huiusce partis consideratio sit de ente naturali vt locabili: atque adeo ad eandem spectet de loco disserere.

SECTIO I.

Quid sit locus.

DIco locum esse superficiem vltimam concauam corporis continentis. E. G. locus meus est superficies concaua aëris ambientis me, locus aquæ in vase inclusæ est superficies ipsa vasis, non conuexa & exterior, sed interior & concaua: & de partibus vniuersi præcipuis loquendo locus terræ est superficies concaua aquæ aut aëris eam circumdantis; locus aquæ, superficies concaua ipsius aëris à quo ambitur; locus aëris, concauum sphæræ ignis: locus ipsius elementi ignis, concauum cœli Lunæ, quod rursum est in concauo Mercurij vti in loco, Mercurius in Venere, Venus in Sole, Sol in Marte, Mars in Ioue, Iupiter in Saturno, Saturnus in cœlo stellato, quod in sententia Aristotelis est vltima sphæra primumque mobile, cùm cœlos ei superiores non agnouerit, iuxta nos verò continetur in cœlo crystallino, crystallinum item in alio superiori quod reipsa est primum mobile, cuius locus est concauum empyrei quod immotum est nullumque aliud supra se agnoscit corpus à quo contineatur, subindéque est simpliciter primum continens, primumque locans. Aduerte autem locum dici superficiem concauam vltimam corporis continentis, ad differentiam superficierum intermediatarum eiusdem corporis quæ continuant & vniunt partes ipsius, non vero immediatè ambiunt corpus contentum & locatum. Conclusio sic explicata & intellecta.

Probatur contra eos qui posuere locum nihil aliud esse quàm spatium seu interuallum longum latum &

profundum in quo est ipsum corpus locatum. Quamuis enim spatium illud à corpore locato repletum soleamus locum ipsius appellare, reuera tamen non est (proprie & formaliter loquendo) sed sola superficies aut corpus ipsum ambiens & continens: quod probo: quia locus formaliter has habet affectiones, quòd videlicet circumscribat & vndequaque ambiat corpus locatum, quòd sit conseruatiuum illius, & quòd hac de causa corpus huiusmodi & quælibet res naturali inclinatione in locum proprium & naturalem moueatur: hæ verò affectiones nequaquam ipsi spatio à corpore locato repleto quadrant, vt constat, cum illud sit tantùm imaginarium, quòd nihil est, non verò reale quid (vt nonnulli somniarunt) alias daretur naturaliter penetratio, ipsius scilicet corporis locati cum spatio illo quod etiam verum corpus esset, vtpote reales & positiuas dimensiones habens, vt volunt, & non tantùm priuatiuas aut negatiuas, sicut spatium imaginarium: conueniunt verò dictæ proprietates ipsi superficiei aut corpori ambienti, circumscribit enim corpus locatum, habet qualitates illius conseruatiuas, vt patet de aëre respectu auium & aliorum animalium, de aqua comparatione piscium, & de aliis vt suprà diximus, quæ propterea in huiusmodi loca connaturaliter feruntur, nec inde nisi violenter auelli possunt.

Obiicies primò: omne corpus est in loco: sed non omne corpus est in superficie concaua alterius corporis continentis, vt patet de prima sphæra cœlesti: ergo locus non consistit in tali superficie continente, sed in spatio quod repletur & occupatur à tali corpore.

Respondeo negando absolutè maiorem: sicut enim primum alterans nulli subest alterationi sed omnia alia alterat; ita primum locans, quod est omnium aliorum locus, non videtur debere esse in loco. Vel melius distinguo, & concedo omne corpus esse in loco materiali, aut quasi materiali, id est in spatio

seu interuallo quod occupat, hoc enim modo esse in loco est proprietas quantitatis vt sic omnisque corporis quanti; non verò formali, cui supradictæ affectiones conueniunt, sed id est proprium corporum inferiorum duntaxat. Ex quo distinguenda est pariter consequentia, & concedenda de loco materiali, de formali neganda.

Sed instabis: Eo modo competit corpori esse in loco, quo ipsi conuenit localiter moueri, motus enim localis est à loco in locum: sed omni corpori competit moueri aut certe posse moueri formaliter motu locali, posset enim Deus mouere cœlum etiam empyreum tum motu circulari sicut alios cœlos, tum etiam recto vna cum illis versus aliud spatium: ergo est in loco formaliter.

Respondeo negando absolutè maiorem: motus enim localis formaliter & essentialiter importat solum transitum corporis ab vbicatione quam habet in vno spatio, ad aliam in alio spatio, terminus siquidem formalis intrinsecus & essentialis talis motus est sola huiusmodi vbicatio: atque ita sufficit esse in loco materialiter, hoc est in spatio extenso aut quasi extenso, vt res propriè & formaliter moueri dicatur.

Sed contra vrgebis: Vbicatio non resultat nisi ex loco formali: ergo debet corpus esse in illo vt huiusmodi vbicationem acquirat.

Respondeo distinguendo: ex loco formali vel actuali vel aptitudinali, concedo: actuali semper nego. In corporibus inferioribus, quæ exigunt contineri actu à superioribus, non resultat vbicatio nisi ex actuali loci circumscriptione: in supremo autem quod non postulat sed tamen potest absolutè contineri in alio superiori, quod posset Deus producere; sufficit aptitudinalis: vbicatio enim, cùm sit formalitas absoluta & solum transcendentaliter relatiua, non dependet in omnibus indispensabiliter ab existentia actuali huiusmodi extrinseci continentis, sicut relatio prædicamentalis ab existentia sui termini. Solùm ergo habetur omne corpus esse actu in loco

materialiter sumpto, pro spatio scilicet seu interuallo, non vero in loco formali, nisi aptitudine.

Obiicies secundò: De ratione loci est quod sit immobilis, aliàs si moueretur sequerentur multa inconuenientia: primum, quòd locus esset in loco; quod enim localiter mouetur in loco est; & sic daretur processus in infinitum: secundùm, quod res mutaret & non mutaret locum quando mouetur; mutaret quidem, quia in hoc consistit motus localis; non mutaret quia secum ferret & traheret suum locum in quo erat: tertiò è contra quòd mutaret locum immota manens, siquidem locus in quo est moueretur vt alius adueniret: quartò, quòd terra v. g. naturali inclinatione posset moueri sursum, & ignis è contra deorsum, siquidem posset contingere vt locus ignis descenderet, & locus terræ è contrario ascenderet. Subsumendo autem constat superficiem corporis continentis mobilem esse, sicut & ipsum corpus continens mouetur, putà aër turrim ambiens, aut vas continens aquam: at verò ipsum spatium corpore repletum immobile omnino perseuerat: ergo in hoc, non in illa consistit ratio essentialis loci.

Vt soluatur hoc argumentum, & natura loci melius intelligatur & explicetur, aduertendum est ipsum vt iam insinuauimus importare de materiali spatium, de formali superficiem ambientem, quæ adhuc dupliciter considerari potest, primò in esse entis & veluti materialiter, quatenus est extremitas & superficies talis vel talis corporis, secundò formaliter & in esse loci quatenus habet talem vel talem situm in vniuerso seu tantam distantiam à primò locante, vel à punctis fixis mundi aut spatij imaginarij: primo modo est mobilis & variatur ad variationem aut motum ipsius corporis cui inhæret: secundo verò modo est immobilis & manet semper inuariata, eo quòd superficies de nouo adueniens eidem succedit spatio eidemque substat distantiæ ad primum continens vel ad puncta fixa, putà ad polos & centrum ipsius mundi, vel potius ipsius spatii imaginarii, quod

addo, quia puncta illa positiua & realia mundi, tametsi immota sint actu, attamen absolutè moueri possunt, & si penes eandem vel diuersam distantiam ad ea attenderetur mobilitas aut immobilitas, vnitas vel diuersitas loci, posset res immota manens variare locum, aut mota non variare; si videlicet Deus ipsi approximaret vel ab ea elongaret puncta illa mouendo corpus in quo sunt: at verò puncta priuatiua spatij imaginarij; putà ea quibus correspondent aut in quibus veluti sunt poli mundi & centrum terræ, omnino immobilia sunt sicut ipsum imaginarium spatium: atque ita penes ista absolutè loquendo attendi debet loci immobilitas aut vnitas, ita vt idem sit locus, si idem sit situs eademque distantia ad huiusmodi puncta fixa, quamtumuis superficies ambiens materialiter spectata varietur. In idem autem redit dicere immobilitatem loci attendi penes correspondentiam superficierum realium sub circa corpus locatum succedentium, ad eandem superficiem priuatiuam spatii imaginarii: (In spatio siquidem quod modo repletur hoc vniuerso, quodque ante mundi creationem purè imaginarium erat, sicut modo est extra cœlos, concipimus puncta, lineas, & superficies imaginarias, quibus puncta, lineæ, & superficies reales & positiuæ corporis spatium illud imaginarium replentis respondent.) His positis.

Ad argumentum in forma respondendo, concessa maiore, distinguo minorem subsumptam: *Superficies corporis continentis est mobilis*: in esse entis & materialiter sumpta, concedo: formaliter & in esse loci, hoc est prout substat tali vel tali distantiæ ad puncta fixa, aut prout correspondet tali superficiei imaginariæ, nego: & similiter distinguo consequentiam: Ratio loci non consistit in illa materialiter sumpta, concedo: formaliter, sensu explicato, nego.

Dices: Illa distantia ad puncta fixa est relatio quædam inhærens superficiei ambienti: ergo variata

materialiter & in esse entis superficies variatur & distantia illa.

Respondeo distantiam illam formaliter nihil aliud esse quam interuallum seu intercapedinem quæ est inter superficiem illam & puncta fixa, esto materialiter sit relatio, sed sic non spectatur.

Ex dictis ergo habes explicatam definitionem loci, quæ his terminis cum sua explicatione tradi potest: *Locus est superficies vltima concaua corporis continentis immobilis formaliter* & sic intelligenda est definitio Aristotelis dicentis esse, *superficiem corporis continentis immobilis primi*, hoc est primò & per se seu formaliter.

SECTIO II.

Vtrum duo corpora possint esse in uno loco.

SEnsus est vtrum duo corpora localiter extensa possint simul occupare idem spatium vni illorum debitum: & dixi, localiter extensa, vt enim duo corpora sese penetrent, seu in eodem loco vel spatio simul existant, necesse est quod vtrumque occupet spatium & localiter extensum sit: vnde corpus Christi non dicitur propriè loquendo esse in eodem loco cum speciebus Eucharisticis, nec illas penetrare, quia ibi non est tanquam in loco, sed modo inextenso & indiuisibili.

Dico primò non posse naturaliter duo corpora esse in eodem loco aut spatio.

Probatur: Duo corpora esse in eodem loco est illa se se mutuò penetrare: sed nequeunt naturaliter se se penetrare ergo. Probatur minor: Non potest

naturaliter dari essentia sine proprietate quæ necessariò consequitur ipsam: sed impenetrabilitas est vna ex proprietatibus aut effectibus secundariis cuiuslibet quantitatis aut corporis quanti: ergo quodlibet corpus erit naturaliter impenetrabile. Minor patet ex dictis in Logica, vbi ostendimus essentiam quantitatis consistere in extensione partium in ordine ad se, à qua per modum proprietatis & effectus secundarii oritur quod sit occupatiua loci, & consequenter expulsiua alterius ab eodem loco, in quo consistit impenetrabilitas. Vnde (vt quibusdam tacitis obiectionibus satisfiat) quando aqua v. g. infunditur, vasi cineribus repleto, non penetrat ipsos cineres sed intrat per poros & meatus quibus ob siccitatem abundant cineres. Similiter ignis non penetrat ferrum candens, sed si in illo sit ignis continetur intra poros ferri.

Dico secundò: Duo aut plura corpora possunt diuinitùs esse simul in eodem loco, subindéque se se penetrare. Hæc conclusio adeò certa est vt de ea dubitare non liceat, docet enim Scriptura & Sancti Patres Scripturæ interpretes penetrationem corporum multoties contigisse, vt cùm Christus illæso Virginis matris vtero natus est, clauso sepulchro surrexit, & ad discipulos obseratis ianuis ingressus est, denique dum ad Patrem ascendit tunc enim penetrauit cœlos vt ait Apostolus ad Heb. 4. *Habemus Pontificem qui penetrauit cœlos Iesum*: in quibus casibus contigit vt corpus Christi eundem simul occuparet locum cum alio corpore, transeundo scilicet per illud absque eius diuisione, in quo penetratio consistit.

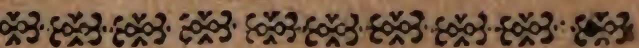
Probatur ratione: fieri etenim potest diuinitus vt vnum corpus non expellat aliud, sed admittat ipsum in eundem locum: atqui in hoc consistit penetratio seu vnius & eiusdem loci occupatio. Probatur maior: quia expulsio alterius corporis, seu impenetrabilitas est effectus formalis duntaxat secundarius quantitatis: atqui huiusmodi effectus secundarius potest diuinitus impediri vel auferri à quantitate, manente

eius essentia & effectu primario, nempe extensione partium in ordine ad se: ergo, &c. Probatur minor: nam de facto in Eucharistia impeditur localis extensio corporis Christi Domini, quæ est effectus secundarius quantitatis immediatè dimanans à primario: ergo à fortiori poterit Diuinitus impediri impenetrabilitas quæ est effectus secundarius remotior, ita vt sicut quantitas Christi in Eucharistia habet suum effectum primarium, nempe extensionem in se, absque secundario immediato, nempe extensione in loco, ita in casibus adductis habuerit effectum primarium & secundarium immediatum, sine alio secundario remotiori, qui est impenetrabilitas, seu expulsio alterius corporis ab eodem loco.

Obiicies: Non minus repugnat duo corpora simul existere aut se se penetrare, quàm plures eiusdem corporis partes sed hoc secundum omnino implicat: ergo & primum. Probatur minor primò: quia ad quantitatis essentiam pertinet habere partes, quod non haberet si partes se se penetrarent in eodémque situ manerent: secundò, quia aliàs possent partes alicuius corporis ita supra se ad vnum aliquem situm replicari, vt v. g. totum brachium in digito clauderetur, sicque totum non excederet suam partem, quod contradictionem inuoluit.

Respondeo concessa maiori negando minorem. Ad primam probationem respondeo quantitatis essentiam consistere in hoc quod habeat partes extra partes in ordine ad se, id est quod vna non sit alia; quod totum in casu proposito haberet; retineretque insuper effectum secundarium immediatum qui est occupare locum & solum priuaretur effectu alio remotiori, qui consistit in hoc quod partes sint extra locum alterius, eamque non subingrediatur aut penetret. Ad secundam respondeo quod quamuis partes quantitatis aut corporis modo prædicto supra se replicarentur, ita vt totum non ampliorem locum occuparet quàm pars, non propterea desineret totum in se esse maius sua parte: sicut si mille cubita

anni ad vnius cubiti longitudinem plicentur, non
lcirco desinunt in se habere longitudinem mille-
iplo maiorem quam sit longitudo vnius duntaxat
ubiti.

SECTIO III.

Vtrùm vnum corpus possit esse in duobus locis circunscriptiue.

ADuerte vnum corpus posse constitui alicubi præ-
sens duobus modis primò modo corporeo & sibi
onnaturali : secundò, modo spirituali, indiuisibili, &
pernaturali : corpus esse in loco modo corporeo
t ita commensurari loco ratione propriæ quantita-
s & ab eo circunscribi, vt totum sit in toto loco,
partes eius in partibus loci ; & hoc est esse in lo-
circunscriptiuè : esse autem in loco modo spiri-
ali est esse in illo ad modum spiritus nempe to-
m in toto & totum in qualibet parte, sic enim
ngelus est in loco, & anima nostra in corpore;
m enim spiritus sit indiuisibilis, non potest nisi in-
uisibiliter & secundum totam suam entitatem esse,
bicunque reperitur. Hoc posito.

Supponunt omnes Catholici vnum corpus modo
bi connaturali & quantitatiuo seu circunscriptiuo
istens in vno loco posse diuina virtute poni simul
semel in pluribus aliis modo spirituali & indiui-
bili, cuius exemplum habemus in diuinissimo Chri-
i corpore quod est circunscriptiuè in cœlo, & infi-
tis propemodum altaribus modo indiuisibili, est
nim totum sub tota quantitate formæ consecratæ,
totum sub qualibet eius parte. Vnde tota contro-
ersia inter Catholicos auctores ad hoc deuoluitur

vtrum de potentia Dei absoluta fieri queat vt vnum & idem corpus simul existat in pluribus locis modo corporeo & localiter extenso. Affirmant Scotus, Suares, & alii : negant verò post Diuum Thomam omnes eius discipuli, quibus adhærendo.

Dico implicare contradictionem, subindéque de potentia Dei absoluta fieri non posset vt vnum & idem corpus simul ponatur in pluribus locis circunscriptiuè.

Probatur ratione fundamentali : Vna & eadem numero quantitas non potest etiam diuinitus & supernaturaliter occupare aut replere simul duo loca totalia & adæquata : ergo vnum corpus non potest diuinitus esse simul in duobus locis circunscriptiuè. Consequentia est euidens : corpus enim non constituitur circunscriptiuè in loco nisi ratione suæ quantitatis cuius proprius effectus (secundarius) est occupare locum eique ita commensurari vt tota sit in toto loco, & partes partibus loci correspondeant : ergo si vna numero quantitas non potest etiam Diuinitus occupare & replere simul duo loca adæquata, repugnabit consequenter vnum corpus esse simul, &c. Antecedens verò probatur : Vna & eadem numero quantitas non potest naturaliter replere simul duo loca totalia & adæquata (alias, præterquam quòd iam vnum corpus etiam naturaliter in pluribus simul locis esse valeret, quod nemo admittit, posset huiusmodi quantitas eâdem ratione replere loca infinita, cum non sit potior causa de duobus quam de tribus aut quatuor & infinitis, sicque esset immensa) ergo nec supernaturaliter id potest. Hæc consequentia, in qua est tota difficultas, probatur ex illo principio, quòd in causis materialibus & formalibus non habet locum distinctio illa de potentia Dei ordinaria & extraordinaria, ita quod supernaturaliter & de potentia extraordinaria aliquem effectum in proprio genere causandi præstare queant, quem non possint de potentia ordinaria & naturaliter præstare, sicut in causa efficiente contingit ; cuius disparitatis ratio

detur euidens, quia non aliter causant materialis & rmalis causa quàm per suæ propriæ entitatis & perfectionis communicationem, quæ entitas & perfeo, Deo naturaliter aut supernaturaliter in huiusodi causis aut per eas operante, semper eadem & uariata manet, cum sit propria ipsarum natura; at ro in causa efficiente non ita res habet, causat im non per communicationem suæ propriæ entitis, sed alterius à se distinctæ, & per virtutem actim quæ diuinitus eleuari potest vt effectum procat quem naturaliter attingere non posset: subsuendo autem constat, hoc quod est occupare locum, fectum esse quantitatis tanquam causæ formalis aut aterialis, non vero vt efficientis, cum sit omnis actiatis expers, nec aliter constituat corpus localiter tensum quam per suæ entitatis perfectionisue conturalis communicationem: ergo si naturaliter plunequeat simul occupare loca, nec supernaturaliter poterit.

Confirmatur: Si de potentia Dei absoluta vnum rpus esset in duobus aut pluribus locis circunscriuè, vel id haberet ratione suæ quantitatis præci vel ratione alicuius Diuinitus ipsi superadditi; non ione suæ quantitatis præcisè, vt ostensum est, quia haberet naturaliter, & esset immensum; nec etiam ione alicuius superadditi, quia cum occupare lom sit proprius effectus quantitatis, nec subinde ali à quantitate competere queat, illud superaddim deberet necessario esse noua aliqua & distincta antitas, & sic in vno & eodem corpore duplex antitas reciperetur, quod implicat, iam enim es vnum corpus & indiuisum, vt supponitur; & non et vnum sed diuisum, quia diuisa & multiplicata antitate necesse est diuidi & multiplicari ipsum rpus in quo est.

Dices: Illud superadditum esset tantum noua icatio.

Sed contra: quia idem recurrit argumentum: nam m vnum corpus vnius duntaxat vbi adæquati sit

naturaliter capax, & non possit simul habere duo de potentia ordinaria, si Diuinitus illa sortiretur, aut aut hoc esset ratione propriæ quantitatis absque vllo superaddito, vel ratione alicuius superadditi: neutrum dici potest ob rationes adductas quæ eodem modo procedunt de duplici vbicatione, ac de duplici loco: ergo.

Ex quibus facilè penetrabis vim rationum quibus D. Thomas & Thomistæ ad nostram probandam conclusionem passim vtuntur.

Prima est, quòd multiplicaretur effectus formalis secundarius non multiplicata forma aut effectu primario, si vnum corpus in pluribus locis circunscriptiue poneretur: quod tamen est impossibile, nam effectus formalis nihil aliud est quàm ipsamet forma vt communicata, atque adeò hac immultiplicatâ nequit multiplicari ille,

Secunda, quod sequeretur corpus illud seu quantitatem eius circunscribi à loco ac terminari vndequaque ab illo, vt supponitur, & non circunscribi nec terminari ab eo, siquidem extra ipsum reperiretur, cum tamen de ratione rei circunscriptæ & terminatæ sit quod secundum eam rationem qua circunscribitur & terminatur, non reperiatur extra terminum circunscribentem & limitantem.

Tertia est, quòd illud corpus esset immensum, ita vt qua ratione posset in duobus locis beneficio suæ propriæ quantitatis collocari, posset etiam in infinitis: vnde ex eodem homine sic localiter multiplicato numeri conflari possent exercitus quorum alij contra alios insurgerent: ex quo vlterius infinita absurda deducerentur, vt quòd idem homo occideretur in vno loco, & viueret in alio, quòd idem posset esse in Paradiso & in inferno, &c.

Quarta denique, quod sequeretur illud corpus fore diuisum à se, & non fore diuisum: non fore quidem diuisum, quia supponitur esse idem in pluribus locis fore autem diuisum, quia non potest esse in diuersis locis ratione vnius & eiusdem quantitatis vt

ostensum est, sed tantùm ratione diuersorum ad quarum multiplicationem necesse est ipsum corpus diuidi & multiplicari.

Has inquam rationes ex dictis in probatione fundamentali nostræ conclusionis facilè intelliges & penetrabis. Omnes enim fundantur in hoc dilemmate. quod nimirum si vnum corpus esset simul in pluribus locis circunscriptiuè, id haberet vel ratione vnius & eiusdem quantitatis sibi propriæ & connaturalis, vel ratione alicuius superadditi quod vt vidimus non posset esse nisi noua & distincta quantitas. Si primum, vim habent tres priores rationes nam inprimis immultiplicata quantitate & primario eius effectu, nempe extensione in ordine ad se, multiplicabitur effectus secundarius seu extensio in ordine ad locum, quod repugnat, cùm effectus ille nihil aliud sit quàm ipsamet quantitas suæ naturæ relicta: deinde huiusmodi quantitas vna & eadem manens circumscribetur ab vno loco, & non circunscribetur: tertiò erit immensa, siquidem ratione illius poterit idem corpus esse in duobus, tribus, quatuor & infinitis locis: Si verò secundum dicatur, vim habet quarta ratio, illud enim corpus diuideretur, cùm tamen supponatur esse idem.

Obiicies primò: Idem corpus Christi est in cœlo circunscriptiuè, & simul in pluribus altaribus sacramentaliter & modo spirituali: ergo non repugnat etiam quòd sit in pluribus locis circunscriptiuè. Probatur consequentia: quia rationes nostræ æquè militant contra plures præsentias sacramentales ac contra plures circunscriptiuas & locales: ergo si habent vim contra pluralitatem illarum, habebunt etiam contra istas; vel è contra si non habent contra istas, aduersus illas etiam non habebunt.

Respondeo negando consequentiam: & ad probationem nego antecedens: rationes enim conclusionis nostræ, aut inconuenientia quæ ex pluralitate præsentiarum quantitatiuarum eiusdem corporis deduximus, fundantur in hoc quòd ratio essendi in loco

modo quantitatiuo aut circunscriptiuo est ipsa sola quantitas quæ proinde vel deberet vna & eadem manens esse ratio essendi simul in pluribus locis, vel in vno & eodem corpore deberet multiplicari. At verò ratio constitutiua corporis Christi sub speciebus sacramentalibus modo spirituali & indiuisibili, non est quantitas ipsius, quæ ibi est solum per concomitantiam & non per se; sed conuersio (passiua) substantiæ panis in ipsum, quæ multiplicatur iuxta multiplicationem formularum panis quæ consecrantur. Vnde non sequitur imprimis quòd multiplicetur effectus formalis, nempe præsentia sacramentalis, non multiplicata forma, hoc est passiua conuersione. Nec rursus quòd corpus Christi in cœlo non circunscribatur à suo loco (intellige, aptitudinali, iuxta dicta sect. 1. supposito quòd sit supra conuexum cœli empyrei in spatiis imaginariis) non inquam in sequitur ex eo quod extra huiusmodi locum aut spatium quod ibi occupat, reperiatur, videlicet in altari; quia non reperitur in altari secundum eam rationem qua circunscribitur in cœlo, nempe secundum quantitatem localiter extensam, sed secundum substantiam quæ non terminatur ratione sui nec circunscribitur à loco. Nec tertiò sequitur illud corpus fore immensum, quia per vnam conuersionem passiuam non ponitur nisi sub vna formula panis, cum tamen in sententia aduersariorum ratione vnius quantitatis in pluribus & pluribus in infinitum locis collocari queat: Dixi (passiuam) quia per vnam conuersionem actiuam potest constitui simul & semel sub pluribus speciebus, sed hæc non est ratio formalis præsentiæ sacramentalis. Denique non sequitur corpus Christi fore diuisum à seipso, quia non indiuiduatur à conuersione sacramentali quæ ipsi omninò per accidens aduenit, atque adeò non multiplicatur ad multiplitionem illius, sicut multiplicaretur ad multiplicationem quantitatis. Vnde constat rationes nostras non impugnare præsentias sacramentales, sed potius confirmare possibilitatem illarum ex discrimine quod

inter ipſas eſt & circunſcriptiuas quas oſtendunt eſſe impoſſibiles.

Inſtabis : Mirabilius eſt vnum corpus eſſe in vno loco circunſcriptiuè , & ſimul in alio ſacramentaliter , quàm ſi in vtroque circunſcriptiuè foret : ſed primum eſt poſſibile : ergo à fortiori ſecundum. Probatur maior : quia mirabilius eſt habere duas præſentias oppoſitæ rationis , quàm duas eiuſdem rationis : ſed præſentia circunſcriptiua & præſentia ſacramentalis ſunt duæ præſentiæ oppoſitæ rationis , ſecus præſentiæ circunſcriptiuæ : ergo.

Reſpondeo negando maiorem : primum enim eſt poſſibile, ſecundùm verò impoſſibile , atque adeo pluſquam mirabile , cum per miraculum fieri nequeat ob rationes adductas. Vnde ad probationem negatur maior , quia ex duabus præſentiis circunſcriptiuis ſequuntur inconuenientia à nobis deducta,non autem ex aliis.

Inſtabis rurſus : ſicut Deus conuertit ſubſtantiam panis in corpus Chriſti modo ſpirituali & indiuiſibili exiſtens ſub quantitate panis remanente ; ita poſſet ſubſtantiam & ſimul quantitatem eiuſdem panis in ipſum corpus Chriſti localiter extenſum conuertere: ſed in tali caſu eſſet circunſcriptiuè in cœlo & in loco vbi fieret illa conuerſio : ergo eſſet in duobus locis.

Reſpondeo id poſſe abſolutè , ſed non ex ſuppoſitione quòd velit illud remanere ſimul in cœlo circunſcriptiuè & localiter præſens , id enim eſt quod repugnare oſtendimus.

Vrgebis : id ergo poſſet ex ſuppoſitione quod deſineret eſſe in cœlo modo circunſcriptiuo & extenſo? ſed eadem facilitate qua poſſet conuertere vnam formulam panis in corpus Chriſti localiter extenſum, poſſet & plures ſimul : ergo poſſet hoc modo in pluribus locis conſtitui.

Reſpondeo negando ſubſumptum ob dicta.

Obiicies ſecundò : Chriſtus Dominus apparuit in propria ſpecie Diuo Paulo proficiſcenti Damaſcum ,

& Diuo Petro Roma metu mortis discedenti, cui interroganti quò iret, respondit, *Venio Romam iterum crucifigi*. in persona scilicet ipsius Petri quem hoc modo ad martyrium, in illa vrbe subeundum accendit: atqui in illis casibus non deseruit Christus cœlum, cum de illo dicat S. Lucas Act. 3. Quem oportet cœlum suscipere vsque ad tempus resurrectionis: & D. Aug. Donec finiatur sæculum sursum est Dominus: ergo fuit circunscriptiuè & in propria specie simul & semel in duobus locis, in cœlo scilicet & in terra. Idemque probant innumeræ aliæ tum ipsiusmet Christi Domini, tum aliorum apparitiones, quæ leguntur, in quibus non videbantur propria loca desere quando alibi apparebant.

Respondeo in primis quantum ad primam illam apparitionem Diuo Paulo factam, concessa maiore, negando minorem cum Diuo Thoma 3. p. q. 57. a. 6. dicente Christum Dominum per breuem illam morulam, qua in terris Diuo Paulo apparuit, cœlum deseruisse ex speciali dispensatione: vnde auctoritates illæ Diui Lucæ & Diui Aug. de lege ordinaria in intelligendæ sunt.

Quantùm verò ad omnes alias apparitiones accipienda est hæc generalis regula, illas videlicet aut imaginarias tantum esse, quatenus scilicet in sensibus spectantium producitur species repræsentans id quod exterius apparet ac si vere à parte rei esset, vt cum in speciebus Eucharisticis apparet alicui aut aliquibus sanguis, vel caro, vel puer, vel quid simile quod tamen ab aliis ibidem præsentibus minime videtur: aut esse reales, ita vt res quæ cernitur sit à parte rei & extra sensum eo modo quo ab ipso percipitur. Et in hoc posteriori casu alterutrum dicendum est. Aut quòd res illa quæ de facto est à parte rei & extra sensum, non est nihilominus illa ipsa quæ nobis videtur apparere, sed quid ipsi simile quod formatur à Deo miraculosè, vt cum in speciebus Eucharisticis cernuntur communiter ab omnibus miracula illa quæ diximus, quæ reipsa nihil sunt aliud quàm ipsæ

species

species aut aër vicinus, quæ à Deo ita immutantur (immutatione accidentali, & non substantiali corruptione specierum, aliàs desineret corpus Christi esse sacramentaliter sub illis (vt appareat ibi puer, caro, vel quid simile: aut ab angelo, qui format & assumit corpus aliquod aërum in quo personam eius qui apparere putatur, exhibet, vnde ille qui Moysi loquebatur in persona Dei dicebat, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob: qua de causa idem ei debetur honor qui personæ illi exhiberetur cuius vices gerit, sicut Legato Regis vt tali (id est quando actu fungitur sua legatione) idem honor defertur qui Regi ipsi si in persona adesset: & ita vt plurimum accipiendæ sunt apparitiones illæ quæ leguntur frequenter contigisse Sanctis: nec tamen ibi erat deceptio, sicut nec in apparitione imaginaria quando Deus illius est auctor: quia non ideo fiunt hæ omnes apparitiones, vt credatur à fidelibus id quod apparet esse rem ipsam aut personam cuius speciem gerit; sed propter bonum aliquod quod Deus hoc miraculo intendit, putà ad confirmandam fidem Eucharistiæ (in casibus adductis) vel ob aliud quid simile. Aut denique si res illa quæ apparet, quæque de facto est à parte rei & extra sensum eo modo quo ab ipso percipitur, sit illa ipsa quæ apparere censetur, dicendum est eam pro tunc desinere esse alibi modo circumscriptiuo, vt de Christo Domino diximus dum apparuit Diuo Paulo. Iuxta hæc facilè respondere poteris ad omnia argumenta quæ ex huiusmodi apparitionibus desumuntur, attendendo modum quo tibi verosimiliùs videbuntur contigisse.

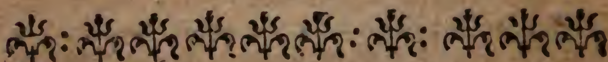
Obiicies vltimò: Possunt duo corpora Diuinitus esse in eodem loco, ex dictis superiori sect. Ergo & vnum in duobus. Probatur consequentia: quia non maiori necessitate vnum corpus exigit vnicum locum adæquatum, quam duo corpora exigunt duo loca: ergo si ea non obstante necessitate duo possint Diuinitus vnum locum occupare, poterit vnum occupare

ſimul duo loca.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probationem nego antecedens. Ratio diſcriminis eſt quia vnica quantitas non poteſt habere duos effectus formales ſecundarios etiam diuinitus, id eſt duas extenſiones locales, vt probatum eſt; poteſt tamen priuari aliquo effectu ſecundario, cuiuſmodi eſt impenetrabilitas ſiue expulſio alterius corporis ab eodem loco.

Inſtabis: vnum corpus naturaliter occupat plura loca ſucceſſiuè: ergo ſaltem diuinitus poterit illa occupare ſimul.

Reſpondeo negando conſequentiam: quia ad ſecundum requireretur quòd inmultiplicata quantitate & effectu primario eius, multiplicaretur effectus ſecundarius ipſius, nempe localis extenſio: ad primum vero id non requiritur, ſed ſufficit vnica extenſio localis, ſeu quod idem eſt vnica moles corporea in longum, latum & profundum localiter extenſa, quæ eſt indifferens ad hunc vel illum locum aut ſpatium ſucceſſiuè replendum.

SECTIO IV.

De vacuo, an dari poſſit, in eóque fieri motus.

DVpliciter ſumitur vacuum: primò negatiuè: ſecundò priuatiuè. Vacuum negatiuè, quod melius inane dici poſſet, eſt interuallum mere negatiuum, in quo ſcilicet non eſt aliquod corpus, nec ipſum intra latera alicuius corporis clauditur: quale eſt ſpatium imaginarium extra cœlos, quod etſi priuatiuum appellari poſſit & ſæpius à nobis appellatum

ſit in ſuperioribus, quatenus eſt aptum repleri ſeu occupari ab aliquo corpore aut reali ſpatio quod Deus poſſet ibi efficere, reuera tamen eſt potius dicendum negatiuum duntaxat quantum eſt ex parte ſui, quia non datur aptitudo ad huiuſmodi repletionem ſeu capacitas realis ex parte ipſius ſe tenens (quod eſt de ratione priuationis propriè dictæ) cùm ibi non ſit ſubiectum aliquod cui talis aptitudo inſit, ſed eſt tantum ipſa potentia Dei extrinſeca qua corpus aliquod ibi creare valet. Vacuum verò priuatiuè eſt interuallum intra latera alicuius corporis incluſum priuatum corpore replente, vnde definitur Locus non repletus corpore, quale eſſet in aula ſi Deus annihilaret aërem ibi incluſum, & in toto ſpatio intra cœli concauum incluſo ſi omnia hæc inferiora in nihilum ſimiliter redigerentur. Et de hoc vacuo priuatiuo agitur præcipuè in iſto loco. Pro reſolutione primi quæſiti.

Dico primò: Nulla virtute rerum naturalium ſeu corporearum poteſt cauſari vacuum in rerum natura.

Probatur primò: Nulla ineſt rebus naturalibus virtus in ordine ad malum & nociuũ ipſi naturæ, aliàs natura ſibi ipſi aduerſaretur: ſed vacuum eſt malum & nociuum naturæ: ergo nulla ineſt rebus naturalibus virtus ad vacuum efficiendum. Probatur minor: illud eſt malum & nociuum naturæ quod cœleſtium influentiarum ipſi naturæ & rebus inferioribus omnibus neceſſariarum communicationem impedit: atqui id facit vacuum, tollendo ſcilicet inferiorum corporum cum ſuperioribus contiguitatem quæ requiritur vt influentiæ illæ ab vno ad aliud tranſmitti queant: ergo.

Probatur ſecundò: Natura corporea maximâ vi & impetu mediiſque inuſitatis conatur vitare vacuum, quod eſt ſignum ſummi & implacabilis odij quo illud abhorret & proſequitur: ergo non habet virtutem ad illud cauſandum, aliàs vt dixi ſibi ipſi foret contraria. Antecedens multis experientiis comproba-

tur : nam cucurbitulæ v.g. quæ scapulis cum stupa intus accensa applicantur, extincto huiusmodi igne non alia de causa carnem attrahunt, nisi vt vitetur vacuum, quod ibi daretur si aëre ad pristinam densitatem redacto, qui per ignem intra huiusmodi cucurbitulas rarefactus fuerat, non eleuaretur caro motu illo extraordinario vt in locum illius aëris & ignis extincti succederet : simile videmus in fistula, quæ si secundm vnum orificium applicetur aquæ; & ex alio superiori attrahatur aër in ea inclusus, aqua contra suam inclinationem particularem ascendit sursum, ne videlicet aëre recedente fistula maneat vacua. Et plura alia id genus videmus quotidie fieri in natura contra particulares rerum inclinationes, iuxta tamen inclinationem generalem quam omnia habent in bonum totius vniuersi & vt ab hoc communi hoste se se tueansur.

Obiicies primò : Si vas plenum aquâ calidâ & vndequaque occlusum in loco perfrigido collocetur, tunc congelabitur aqua illa densiorque fiet, & consequenter minorem occupabit locum : ergo aliquod spatium intra vas illud relinquetur vacuum.

Respondeo, in illo casu vel corpus frigidum circundans huiusmodi vas non congelaturum aquam, quia inclinatio quam habet ad bonum vniuersale, subindéque ad vacuum vitandum quod ei opponitur, præualebit inclinationi peculari, actionemque frigefactiuam & congelatiuam impediet : vel secundò, si aqua de facto congeletur, vas illud quantumuis adamantium fractum iri vt aëri detur ingressus viteturque vacuum naturæ summôpere exosum : vel tertiò spatium illud quod intra vas relinquetur, vaporibus ab huiusmodi aqua, dum congelatur & addensatur, emissis replendum fore.

Obiicies secundò : si dentur duæ tabulæ perfectè planæ, & vna alteri applicetur, ita vt secundum omnes suarum superficierum partes se se tangant, nullus inter eas aër remanebit : leuetur ergo subitò & auellatur ab inferiori superior simul & æqualiter secun-

dum omnes suas partes, tunc necesse erit dari inter ipsas vacuum pro aliqua saltem breui morula, quia aër circunstans non potest tanta velocitate totum spatium inter vtramque tabulam interiectum percurrere vt illud repleat, quantâ eleuatur & auellitur tabula superior ab inferiori.

Respondeo negando posse secundum omnes partes ex æquo simul auelli: sed vel superior attolet secum inferiorem: vel priùs eleuabitur secundum aliquas partes quàm secundum alias vt sic detur locus aëri subintranti: idque totum ob inclinationem vniuersalem in commune bonum vniuersi cui vacuum aduersatur.

Dico secundò non posse virtute etiam angelica causari vacuum. Vt probetur conclusio, aduerte quod sicut vnaquæque res naturalis duplicem habet inclinationem; alteram in quantum natura particularis in ordine ad bonum proprium, sicut lapis ad centrum alteram inquantum pars vniuersi in ordine ad bonum commune illius, sicut idem lapis ad locum sursum causa vitandi vacui: ita duplicem habet motum à duplici illa inclinatione procedentem in ordine ad huiusmodi duplex bonum, particulare, & vniuersale: motus quo tendit ad bonum peculiare, vt lapis ad locum deorsum, inest ipsi à generante mediâ inclinatione illâ particulari, nempe grauitate, quam ipsi generans contulit: motus verò ad bonum vniuersale totius naturæ non ab alio ei inesse potest quàm ab ipso naturæ auctore qui bonum illud intendit & ad id res omnes mediâ quadam vniuersali propensione ipsis in hunc finem inditâ impellit. Hoc posito.

Probatur conclusio, sic: Res corporeæ maxima vi, vt ostendimus, ad impediendum vacuum mouentur ergo nisi angelus possit motum huiusmodi impedire & coërcere, non poterit causare vacuum: atqui motum illum impedire non potest: ergo nec vacuum causare. Minor subsumpta probatur: quia non potest Angelus impedire & cohibere motum qui ab

ipſo auctore naturæ in rebus cauſatur, aliàs diuina virtus virtuti Angelicæ cederet : atqui motus ille localis ad impediendum vacuum (cùm ſit in ordine ab bonum vniuerſale totius naturæ, quod conſiſtit in diſpoſitione illa & mirabili corporum concatenatione, quæ per vacuum tolleretur) à ſolo naturæ auctore, cuius eſt bono vniuerſali prouidere, cauſatur : ergo.

Quando ergo obiicitur ex D. Thoma, corpora obedire Angelis quantum ad motum localem, intelligi debet de motu locali in ordine ad bonum aut malum particulare cuiuſlibet corporis, non autem in ordine ad malum aut bonum vniuerſale totius naturæ, quia vt ipſemet ait Doctor Sanctus non ineſt Angelis virtus ad perturbandum ordinem vniuerſi, qua de cauſa licet (inquit) partem aliquam terræ mouere queant, non tamen totum terræ orbem : ſi autem vim haberent cauſandi vacuum poſſent ordinem vniuerſi perturbare, corporum concatenationem & inferiorum cum ſuperioribus contiguitatem tollendo: ergo. Et hoc totum Scripturæ ſacræ valdè conforme eſt, ad Heb. 2. non enim, inquit Apoſtolus, Angelis ſubiecit (Deus) orbem terræ.

Ex quibus inferes non poſſe Angelum ſiſtere corpus cauſa vitandi vacui ſurſum aſcendens, quia motus ille eſt ab auctore naturæ in ordine ad bonum vniuerſi.

Dico tertiò poſſe Diuina virtute dari vacuum in rerum natura. Patet, quia poſſet Deus elementa omnia & mixta ſub concauo Lunæ conſtituta, per ſolam ſui concurſus conſeruantis ſubtractionem annihilare, & nihilominus conſeruare cœleſtia corpora, atque ita efficere vacuum.

Dico quartò : Si daretur vacuum poſſet moueri corpus in illo virtute agentis corporei, & multò magis virtute Angelica & Diuina. Quia licet agentia & mouentia corporea dependeant in mouendo ab influentiis cœlorum quæ corporibus in vacuo exiſtentibus communicari non poſſent, atque adeo corpus

mouens si intra vacuum vnà cum mobili foret non posset ipsum mouere, defectu influentiæ cœlestis ; si tamen supponamus mouens esse extra vacuum, ipsi tamen vicinum, poterit sufficienter recipere influxum à cœlis & consequenter corpus in vacuo mouere e.g. si esset vacuum in aula, posset homo in ianua existens mouere intus baculum, vel illuc lapidem proiicere. De Deo autem & Angelis non est difficultas, cùm ab influentiis huiusmodi cœlestium corporum in mouendo nequaquam pendeant, sed potius è contra.

Dico quintò motum in vacuo non fore in instanti, sed successiuum.

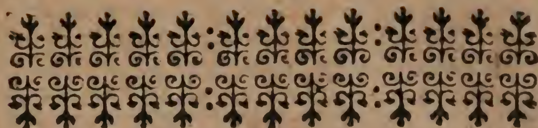
Probatur : Successio motus non solùm oritur à resistentia medij, sed etiam ex pluribus aliis causis: primò ex limitatione virtutis actiuæ : secundò ex maiori grauitate aut leuitate mobilis : tertiò & præcipuè ex distantia inter terminum à quo & terminum ad quem : ergo etsi in casu vacui nulla esset medij resistentia, non tamen propterea motus desineret esse successiuus.

Confirmatur & explicatur : Ponamus dari vacuum à concauo Lunæ vsque ad terræ superficiem, illincque descendere huc vsque corpus aliquod bipalmare e. g. hoc posito fieri nequit vt corpus illud descendens in eodem instanti sit in cœlo & in terra: ergo insumet in huiusmodi descensu tempus aliquod qui proinde descensus successiuus erit. Quod euidens est si vlterius supponamus in huiusmodi vacuo dari columnam à superficie terræ ad cœlum vsque pertingentem iuxta quam descendat corpus illud bipalmare, tunc enim cùm non posset corpus huiusmodi in vno & eodem instanti esse iuxta omnes partes illius columnæ (aliàs simul in diuersis locis reperiretur, quod implicat) deberet necessariò prius esse iuxta partem superiorem, deinde iuxta aliam inferiorem columnæ, & sic successiuè correspondere omnibus, atque ita moueri successiuè & non in instanti, vbi enim est prius & posterius, ibi successio. Faten-

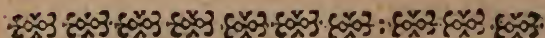
dum tamen eſt motum illum in vacuo, defectu reſiſtentiæ medij, velociſſimum fore tametſi non inſtantaneum. Et hæc de ſecunda parte philoſophiæ naturalis.

Finis ſecundæ Partis.

TERTIA PARS PHYSICÆ.

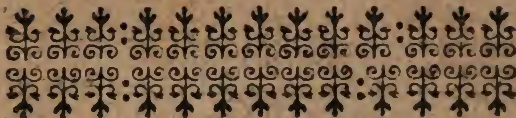

DE ENTE NATVRALI, generabili aut corruptibili, seu de ortu & interitu.

GENERABILE aut corruptibile, seu quod idem est motu generationis vel corruptionis mobile, minus late patet quàm ens mobile motu vitali, seu quam viuens, vt iam initio superioris tractatus diximus. Ideóque postquam de ente naturali vt loco-mobili egimus, conuenienter de ipso vt mobili motu generationis aut corruptionis instituimus tractationem, de eodem vt vitaliter mobili in postrema parte disputari. Ex quibus notum relinquitur obiectum huiusce partis, est enim ens naturale seu mobile, non in communi, abstrahendo ab omni specie determinata motus, qua ratione est obiectum primæ partis; nec vt mobile motu locali, sub qua consideratione spe-

ctat ad secundam; sed vt mobile motu generationis & corruptionis, vt dixi. Quod adhuc confirmatur: quia sub hac ratione & continetur tanquam species sub ente mobili vt sic totius naturalis philosophiæ obiecto, & continet sub se omnia ad hanc partem spectantia, vel tanquam sui species, vt mixta & elementa; vel tanquam principia, vt materiam & formam generabilium corruptibiliúmue; vel tanquam proprias affectiones, vt ipsam generationem & corruptionem, aliósue motus, putà alterationis, intensionis, remissionis, rarefactionis, condensationis, nutritionis, augmentationis, dimnutionis, & similes qui comprehenduntur sub nomine generationis aut corruptionis late sumpto, prout scilicet abstrahit à mutationibus tam substantialibus, quibus res transit de non esse ad esse, aut è contra de esse ad non esse simpliciter & substantiale, quæ sunt generatio & corruptio propriè dictæ; quàm accidentalibus, quibus transit solùm de non esse ad esse secundum quid, aut de vno ad aliud esse accidentale, quæ sunt generatio & corruptio lato modo sumptæ. De quibus omnibus per se agitur in hoc tractatu quem duobus libris de ortu & interitu, seu de generatione & corruptione inscriptis complexus est Aristoteles, cuius vestigiis vt inhæreamus, sit.

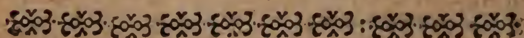

IN PRIMVM librum de ortu & interitu.

DISPVTATIO I.

De generatione & corruptione.

CVM generatio primatum teneat inter omnes de quibus hîc differitur motus, meritò de illa primo loco disputamus, sicut & de corruptione ob necessitatem quam habet cum illa connexionem. Quare sit.

SECTIO I.

An dentur & quid sint generatio & corruptio.

DVpliciter considerari possunt generatio & corruptio: primò in ratione actionis nouam formam substantialem effectiuè introducentis, & expellentis antiquam: secundo in ratione mutationis ma-

teriæ de esse formæ præcedentis ad non esse seu priuationem illius, aut vice versa de priuatione nouæ formæ ad esse eiusdem. Hoc posito.

Dico primò dari veram generationem & corruptionem substantialem, id est, actionem & mutationem qua vno corrupto generetur aliud, & vicissim vno genito aliud corrumpatur.

Probatur primò : Generatio est actio aut mutatio qua materia transit de priuatione ad formam, corruptio è contra de forma ad priuationem : atqui datur huiusmodi actio & mutatio : ergo. Probatur minor: videmus enim materiam ligni per actionem ignis transire de forma ligni sub qua erat ad non esse illius, & de non esse formæ ignis ad esse eiusdem.

Probatur secundò : Compositum ex contrariis est corruptibile, ratione videlicet actionis & reactionis huiusmodi contrariorum in se inuicem pugnantium: atqui omnia mixta componuntur ex contrariis: ergo sunt corruptibilia, subindéque alia ex eis generari debent, aliàs si illis corruptis nihil generaretur, remaneret materia absque vlla forma, vel in nihilum cederet. Sicut autem mixta habent in se contrarias qualitates ex quarum mutuo certamine corrumpuntur, ita elementa quamuis in se non constent contrariis, patiuntur tamen pugnam ab illis, aqua enim dimicat cum igne & sese mutuo corrumpunt, ac ex eis fit alterius generatio. Nec in his licet amplius immorari, cum ad oculum constet dari generationem & corruptionem substantialem.

Dico secundo generationem & corruptionem vnam esse eandemque cum præcedenti alteratione actionem, solúmque distingui tum ab illa tum à se inuicem in ratione mutationum.

Probatur : Generatio & corruptio in ratione actionis nihil aliud est quàm actio introductiua nouæ formæ substantialis, & consequenter expulsiua antiquæ: atqui illa actio est vnica & eadem cum præcedenti alteratione : ergo. Probatur minor : & imprimis quod eadem sit actio generatiua seu nouæ formæ substan-

tialis introductiua, & corruptiua præcedentis, res eſt euidens, ex vi enim introductionis vnius formæ, ſemotâ quâcumque aliâ actione diſtinctâ, expellitur alia, cùm ſint in eadem materia incompoſſibiles duæ ſubſtantiales formæ, vt in libris de anima oſtendemus: quod vero huiuſmodi actio generatiua diſtincta non ſit à præuia alteratione; de quo ſolo eſt controuerſia, ſic oſtenditur: Actio introductiua vltimæ diſpoſitionis ad formam ſubſtantialem eſt eadem cum actione alteratiua, eadem enim calefactio quatenus terminatur ad calorem abſolutè, dicitur alteratiua; quatenus vero terminatur ad calorẽ ita intenſum vt ad ipſum ſequi debeat introductio formæ ignis, dicitur præuiè diſpoſitiua, ſeu diſpoſitionis vltimæ introductiua: ſed actio generatiua non eſt alia ab huiuſmodi actione vltimo diſpoſitiua: ergo nec ab alteratiua, probatur minor: quia in primis eſſet ſuperflua illa actio diſtincta, nam poſitâ vltimâ diſpoſitione neceſſario reſultat forma ſubſtantialis, ſublatâ quâcumque aliâ actione: Deinde, quia non poteſt aſſignari principium neque terminus illius diſtinctæ actionis, ergo non datur. Ad iſtud.

Reſpondent aliqui illam actionem generatiuam diſtinctam ab alteratione vltimo diſpoſitiua procedere immediatè à ſubſtantia generante, & terminari per ſe primo ad formam ſubſtantialem genitam: alij vero volunt terminari quidem ad huiuſmodi formam per ſe primo, procedere vero ſolum ab accidente vt virtute inſtrumentali ſubſtantiæ.

Sed vtraque reſponſio manet impugnata: prior quidem ex dictis in ſecundo Phyſicorum vbi oſtendimus ſubſtantiam creatam non eſſe principium immediatum operationis; ex quo etiam ſequitur actionem creatam non poſſe per ſe primo terminari ad ſubſtantiam, quia cum principium immediatè actiuum ſpecificetur ab actione, & actio à termino primario, debeantque proinde eſſe eiuſdem ordinis, ſequeretur actionem creatam eſſe ſubſtantiam: accidens

posterior vero responsio facilè etiam refellitur, quia actio vltimo dispositiua, quæ procedit ab accidente vt virtute instrumentali substantiæ, & productiua alterius substantiæ, seu melius actualis productio illius tanquam termini secundarij, sensu statim dicendo: ergo superfluit alia quæ etiam procedat ab huiusmodi accidente. Probatur antecedens: quia huiusmodi accidens, inquantum est virtus substantiæ, est in actu primo productiuum alterius substantiæ: ergo actio quam elicit vt tale, est actualis productio illius substantiæ tanquam termini secundarij ordine executionis, quamuis primarij ordine intentionis. Vnde.

Habes generationem in ratione actionis nihil aliud esse quàm actionem vltimò dispositiuam, quæ primario ordine executionis vt dixi terminatur ad vltimam dispositionem, & secundario in eodem ordine ad formam substantialem, quæ tamen è conuerso est primarius terminus ordine intensionis, quippe quæ per se primò intenditur ab agente, præuia verò dispositio solùm secundariò & propter formam.

Habes secundò alterationem, generationem, & corruptionem, quamuis sint vna actio, esse tamen diuersas realiter mutationes, quæ erat secunda pars conclusionis. Ratio est, quia habent diuersos terminos: alteratio enim est motus ab vna qualitate ad aliam, aut ab vna minus intensa ad eandem vt magis intensam, vel è conuerso: generatio verò est mutatio de priuatione ad formam, & corruptio è contra. Ex contra.

Habes tertiò, quid sint generatio & corruptio sub vtroque sensu initio sectionis posito acceptæ. Nec audiendi sunt qui existimant generationem non esse essentialiter mutationem & indispensabiliter, sed tantum connaturaliter loquendo: quorum ratio est, quia quando ex speciebus sacramentalibus generantur vermes aut ignis vel cineres, in huiusmodi generatione non interuenit mutatio materiæ de priuatione ad formam, ad hoc enim necessarium esset quòd præcessisset ipsa materia sub tali priuatione

formæ gigendæ, quod tamen non contingit, cùm immediatè antea esset ibi corpus Christi, materia vero illa vermium aut cinerum ponatur ibi in ipso instanti generationis; non ergo interuenit ibi realis mutatio, quæ subinde de essentia generationis non erit. Non inquam illi sunt audiendi, cùm destruant & euertant doctrinam vniuersaliter receptam quæ ponit tria principia ad generationem essentialiter requisita, materiam scilicet, formam, & priuationem, atque adeo censet generationem esse essentialiter mutationem materiæ de priuatione ad formam. Fundamentum verò huiusmodi authorum iam destruximus in primo libro Physicorum, vbi negauimus interuenire in illo casu veram & propriam generationem, sed potius conuersionem specierum sacramentalium, non in solam materiam, sed in totum.

Habes quartò quo sensu verum sit generationem vnius esse corruptionem alterius, & è contra. Id enim in primis verum est in sensu identico de generatione sumpta in ratione actionis: cùm per eandem actionem introducatur vna forma & expellatur alia. Si verò sumantur in ratione mutationum, non est verum in sensu identico aut formali generationem vnius esse alterius corruptionem, sed solùm concomitanter & causaliter. Primum patet ex superiùs dictis, generatio enim & corruptio sunt duo mutationes realiter distinctæ, ergo vna non est formaliter aut identicè alia. Secundum verò, quia generationem vnius esse corruptionem alterius concomitanter & causaliter est huiusmodi mutationes se se concomitari seu esse simul, & vnam esse causam alterius, & viciffim: atqui sic est, in eodem enim instanti in quo introducitur noua forma, expellitur præcedens, aliàs essent simul duæ formæ in eadem materia, quod implicat vt aliàs videbimus; & viciffim in eo instanti in quo expellitur forma præcedens, introducitur noua, alias materia esset tunc sine vlla forma; item generatio exercet causalitatem efficientem in corruptionem,

ſiquidem eâ mediante generans expellit præcedentem formam; & viciſſim corruptio exercet cauſalitatem materialem & diſpoſitiuam erga generationem, ſiquidem per expulſionem formæ præcedentis diſponitur & aptatur materia ad nouam formam recipiendam; ita vt qnamuis ſint in eodem inſtanti reali, habeant tamen mutuum ordinem prioris & poſterioris naturâ in diuerſo illo genere cauſæ efficientis & materialis: vna ergo erit concomitanter alia & cauſaliter, generatio quidem, cauſaliter efficienter, corruptio verò cauſaliter materialiter.

Obiicies primò contra ſecundam concluſionem: Actio productiua ſubſtantiæ eſt diuerſa ab actione productiua accidentis: ſed generatio inquantum actio eſt productiua ſubſtantiæ, alteratio verò accidentis: ergo generatio eſt actio diſtincta ab alteratione.

Confirmatur: Vbi eſt diſtincta eductio, ibi eſt actio diuerſa, eductio enim eſt actio: atqui generatio eſt eductio formæ ſubſtantialis, proindeque diuerſa ab alteratione quæ eſt eductio formæ accidentalis: ergo eſt diuerſa actio.

Ad obiectionem diſtinguo maiorem: Eſt diuerſa ab actione productiua accidentis, in ratione accidentis abſolutè, concedo: ab actione productiua eius in ratione vltimæ diſpoſitionis ad formam ſubſtantialem, nego, hæc enim eſt quæ attingit ipſam formam vt terminum ordine executionis ſecundarium: ex quo facilè diſtingui poteſt tum minor ſic: Alteratio eſt productio accidentis, vel abſolutè in ratione accidentis, vel in ratione vltimæ diſpoſitionis, concedo in ratione accidentis tantùm, nego; tum ipſa conſequentia, concedendo generationem eſſe actionem diſtinctam ab alteratione quæ eſt productiua accidentis tantum in ratione accidentis; negando autem diſtingui ab ea quæ attingit accidens in ratione vltimæ diſpoſitionis.

Ad confirmationem diſtinguo etiam maiorem: Vbi eſt diſtincta eductio termini primarij, concedo: ſecundarij, nego, eductio enim ſecundarij termini

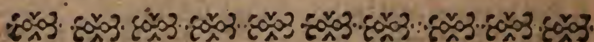
necessariò consequentis ad primarium non est noua & distincta actio, sed simplex resultantia, vnde ad minorem distinguo: Generatio est eductio formæ substantialis, tanquam termini primarii, nego: secundarii resultantis ex primario, concedo: atque adeo non est noua actio, sed simplex resultantia ex termino primario.

Instabis: Præuiæ dispositiones, quæ sunt terminus primarius præcedentis alterationis, non sunt in instanti generationis in quo forma substantialis introducitur in materiam, nam vt infrà docebimus huiusmodi dispositiones recipiuntur in composito corrumpendo, quod tunc iam non est, atque ita nec ipsa accidentia aut dispositiones quæ in illo subiectantur: ergo forma substantialis non resultat ex præuiis dispositionibus tanquam terminus secundarius ex primario, sed debet per distinctam actionem produci.

Respondeo concesso antecedente, negando consequentiam: licet enim terminus secundarius alicuius actionis, qui debet recipi in primario, nequeat resultare nisi adsit huiusmodi terminus primarius in eodem reali instanti, vt patet de proprietatibus respectu essentiæ; ille tamen terminus secundarius qui non debet recipi in primario, sed ad ipsum consequi, eique succedere, vt contingit in proposito, non requirit hoc, vt patet, quòd videlicet in eodem instanti aut in eadem duratione sit cum illo, sed immediatè postea. Addo prætereà dispositiones non adesse quidem formaliter in se ipsis in instanti generationis, benè tamen virtualiter in suo effectu, nempe in materia vt determinata & veluti sigillata ad talem formam, quam determinationem in ea relinquunt dispositiones, quæ proinde sufficienter adsunt vt ex eis tanquam ex termino primario alterationis resultet forma substantialis.

Obiicies secundò: Actio est egressus seu emanatio effectus ab agendo atqui generatio est emanatio diuersi effectus ab alteratione: ergo diuersa actio.

Respondeo distinguendo minorem diuersi effectus primarij, nego: secundarij, concedo: & nego consequentiam: emanatio enim effectus primarij & secundarij ex primario consequentis non est diuersa actio, quamuis dici possit diuersa seu noua resultantia: & sic generatio, quamuis non sit actio distincta proprie loquendo ab alteratione, vt vidimus, est tamen noua resultantia termini secundarij.

SECTIO II.

De termino generationis & corruptionis.

NOta primò per generationem substantialem plura fieri: fit enim primò forma substantialis, aut saltem communicatur materiæ: secundò natura totalis coalescens ex materia & forma præcisè, quod compositum physicum appellatur: tertiò compositum metaphysicum ex natura & subsistentia ac existentia, quod appellatur suppositum aut subsistens & existens per se abstrahendo pro nunc ab illa quæstione in metaphysica agitanda, vtrum subsistentia & existentia realiter distinguantur: quartò & vltimò fiunt aut resultant proprietates debitæ ipsi genito.

Nota secundò ex illis quæ per generationem fiunt aut attinguntur, aliud fieri aut attingi vt quod, aliud vt quo: cum quo coincidit dicere, alium esse terminum *qui* generationis & vltimatum, alium terminum *quo* & formalem aut immediatum; illud dicitur fieri aut attingi vt quod, seu appellatur terminus *qui* generationis, ad quod vltimatè, intra genus substantiæ, tendit & terminatur generatio: illud verò attingitur vt quo, vel dicitur terminus *quo* ge-

nerationis, ad quod formaliter & immediatè terminatur, & eo mediante ad terminum *qui*, ad cuius conſtitutionem ordinatur. His poſitis.

Dico primò: Terminus formalis & immediatus generationis eſt forma ſubſtantialis. Non loquor hic de generatione in ratione actionis propriè dictæ, ſub hac enim conſideratione, cùm nihil aliud ſit quam ipſa alteratio vltimò diſpoſitiua, habet pro termino formali & primario ordine executionis vltimam diſpoſitionem: ſed de generatione vt eſt ſimplex reſultantia formæ ſubſtantialis in materia, ſeu in quantum eſt mutatio huiuſmodi materiæ de priuatione ad formam reſultans ex præuia diſpoſitione.

Probatur concluſio ex ipſa generationis definitione: dicitur enim mutatio de priuatione ad formam: ergo terminus formalis & immediatus illius eſt ipſamet forma, non verò vnio vt quidam volunt, neque enim generatio definitur eſſentialiter mutatio de priuatione ad vnionem cum forma, ſed ad ipſam formam quæ vnitur, vnde vnio non eſt terminus ſed nexus & vinculum illius cum materia.

Dico ſecundò terminum *qui* generationis non eſſe naturam totalem, ſeu compoſitum phyſicum ex materia & forma præcisè; ſed ſuppoſitum, id eſt compoſitum metaphyſicum ex natura ipſa & ſubſiſtentia ac exiſtentia, quod ſubſiſtens aut per ſe exiſtens appellatur.

Probatur: Terminus *qui* eſt ille ad quem aut in quo vltimatè intra genus ſubſtantiæ terminatur generatio: atqui non terminatur vltimatè & completè in natura totali, ſed in ſuppoſito per ſe exiſtente: ergo. Probatur minor: quamuis enim natura totalis ſit completa in ratione compoſiti phyſici, non tamen habet adhuc totum complementum ſubſtantiale donec ſortiatur ſubſiſtentiam & exiſtentiam quæ ſunt termini ſubſtantiales illius: ergo generatio non terminatur completè & vltimatè in natura totali, ſed in ſuppoſito per ſe exiſtente quod per ſubſiſtentiam & exiſtentiam conſtituitur.

Confirmatur: quia illius est fieri aut generari vt quod, siue vt terminum *qui* & vltimatum generationis, cuius est esse aut existere vt quod, fieri enim terminatur ad esse rei productæ: atqui naturæ totalis non est existere nisi vt quo., suppositi verò vt quod: ergo suppositum duntaxat fit aut generatur vt quod. Minor probatur: illud enim existit vt quod, quod habet & importat existentiam: atqui solum suppositum seu subsistens vel per se existens importat & includit existentiam, non verò natura totalis; cum illud nihil aliud sit quàm compositum metaphysicum ex ipsa natura & subsistentia vel existentia; hæc verò tantum pars illius compositi, quæ subinde aliam compartem excludit: ergo.

Confirmatur secundò, sic: actiones sunt suppositorum & existentium, elicitiuè: ergo & terminatiuè. Vel sic: principium quod actionis generatiuæ v.g. est suppositum generans: ergo & terminus *qui* est suppositum genitum. Probatur consequentia: quia generatio vltimatè terminatur ad id quod est complete simile generanti, generans enim intendit producere sibi simile: atqui natura totalis præcise non est complete similis generanti, sed solum suppositum quod habet subsistentiam & existentiam sicut & generans: ergo quemadmodum natura non generat nisi vt quo, solum verò suppositum vt quod, ita non terminat generationem nisi vt quo, suppositum verò genitum vt quod. Vnde.

Habes duplicem esse terminum quo seu formalem generationis, partialem nempe, & totalem; partialis est forma substantialis quatenus constituit naturam totalem; totalis verò est ipsa natura quæ ordinatur ad constitutionem termini *qui* & vltimati. Patet hoc corollarium: terminus enim *quo* dicitur ille quo constituitur terminus *qui*: sed terminus *qui* constituitur mediatè per formam, immediate per naturam totalem: ergo vtraque est terminus quo. Vel sic: Terminus quo est ille qui vlterius ordinatur ad terminum qui & vltimatum: sed &c. ergo &c.

Dico tertiò : Proprietates ſeu accidentia vel neceſſariò vel ſaltem connaturaliter genito debita eſſe terminum ſecundarium generationis , atque adeo ex vi eiuſdem actionis fieri aut reſultare, per quam res generatur. Eſt contra nonnullos exiſtimantes proprietates produci per ſe primò per actionem propriam ipſius eſſentiæ : contra quos ſtant in primis rationes quibus aliàs probauimus ſubſtantiam non eſſe principium immediatè operatiuum , ex quo illud euidenter conſequitur , non poſſe ſcilicet propria actione ſuaſmet efficere proprietates. Deinde.

Probatur concluſio ſpecialiter : ille eſt terminus ſecundarius & vi eiuſdem actionis reſultans , qui ponitur illo poſito omnique alia ſublata actione : atqui poſitâ rei eſſentiâ,quæ eſt terminus actionis generatiuæ primarius (ordine intentionis) ponuntur proprietates, omni alia ſublatâ actione : ergo ſunt &c. Probatur minor : Quæ habent neceſſariam connexionem cum aliquo , ponuntur ad poſitionem illius abſque noua actione , niſi impediantur aliquo obſtaculo : ſed proprietates habent connexionem neceſſariam , vel omnino , vt riſibilitas cum eſſentia hominis : vel ſaltem connaturalem, vt frigiditas cum aqua : ergo. Vnde ſi contingat huiuſmodi accidentia connaturaliter debita non reſultare initio generationis aut poſtea impediri vel auferri (vt dum lapis remouetur à ſuo centro, cuius poſſeſſio eſt veluti proprietas connaturaliter debita lapidi , vel dum frigiditas expellitur ab aqua) reſultant poſtea ſublatis impedimentis , abſque noua actione. Et ſi ad reſultantiam aut acquiſitionem vel recuperationem huiuſmodi accidentium debitorum requiratur motus aliquis , vt in exemplis adductis , talis motus etiam ſequitur ex vi eiuſdem actionis generatiuæ , quæ licet non adſit tunc formaliter , adeſt tamen virtualiter in termino primario genito , quatenus manet determinatus ad talia accidentia.

Confirmatur concluſio ex illo axiomate : Qui dat eſſe dat conſequentia ad eſſe : atqui proprietates

consequuntur necessario aut connaturaliter ad esse: ergo generans, quod dat esse rei genitæ, tribuit ei etiam proprietates tanquam terminum secundarium suæ actionis.

Fateor tamen essentiam se habere quodammodo & improprie actiuè respectu suarum proprietatum, quatenus non producuntur immediate à generante, sed mediante essentia quæ veluti defert actionem generatiuam ad ipsas tanquam ad terminum secundarium: vnde communiter dicitur essentiam producere suas proprietates per actionem impropriam & metaphysicam, id est per simplicem resultantiam, quâ ex illa emanant. Et hoc non solum debet intelligi de essentia respectu primæ proprietatis quæ immediatè ab illa dimanat, sed etiam de prima respectu secundæ, & sic consequenter: & hoc sensu leuitas & grauitas dicuntur se habere quodammodo actiuè respectu motus sursum aut deorsum, quo grauia & leuia sortiuntur suum centrum, & quietem in illo, quæ est secundaria proprietas illorum. Vnde.

Habes quid sit emanatio illa proprietatum ab essentia, quæ dicitur actio impropria metaphysica: actiue enim sumpta nihil aliud est quàm ipsa essentia vt deferens actionem generantis ad proprietatem tanquam ad terminum secundarium: passiue autem accepta est ipsamet proprietas vt emanans ab essentia vi actionis generatiuæ.

Obiicies contra primam conclusionem: Terminus quo seu formalis generationis debet fieri vt quo per ipsam: atqui forma substantialis non semper fit per ipsam generationem, vt patet de anima rationali quæ à Deo creatur & vt loquitur Aristoteles deforis venit: ergo illa non erit terminus generationis, sed ipsa vnio quæ semper à generante attingitur.

Respondeo negando maiorem: de ratione enim generationis est solum quòd communicet formam, siue terminum ad quem tendit: quod autem producat terminum huiusmodi, aut formam, non est de ratione generationis vt sic, sed hoc est proprium

generationi eductiuæ, quæ scilicet eam de potentia materiæ extrahit.

Obiicies contra secundam conclusionem: Terminus *qui* generationis est id quod fit aut generatur vt quod: atqui compositum physicum ex materia & forma fit vt quod, non verò ipsum suppositum, saltem in omni generatione: ergo illud & non istud est terminus *qui* generationis. Probatur minor: primò quia compositum physicum, seu natura totalis, est immediatum susceptiuum subsistentiæ & existentiæ: ergo subsistit & existit vt quod: ergo fit vt quod, eius enim est fieri cuius est esse aut existere, & eo modo fieri quod habet esse. Secundò, quia beatissima Virgo verè & propriissimè genuit Christum Dominum, cùm sit vera mater eius: atqui ipsa attigit quidem compositum ex materia & anima rationali Christi Domini, vniendo videlicet huiusmodi partes: non verò attigit ipsius suppositum: ergo. Probatur minor: suppositum enim Christi Domini est Diuinum: ergo nequit attingi à creatura.

Respondeo negando minorem: ad primam probationem nego consequentiam. Et si dicas: Paries dicitur albus vt quod, quia est id quod recipit & habet albedinem: ergo si natura totalis sit receptiuum subsistentiæ & existentiæ, dicetur subsistere & existere vt quod. Respondeo negando consequentiam & paritatem, quia paries est ens omnino completum nec ex illo & ex albedine fit vnum per se, sed solum per accidens: natura verò totalis est incompleta in ordine metaphysico, & completur per subsistentiam & existentiam cum quibus facit vnum per se, nempe suppositum per se existens: & ideo paries quidem dicitur albus vt quod, natura verò non dicitur existens nisi vt quo, quia est vera pars rei existentis, loquendo in ordine metaphysico, cùm tamen paries non sit pars albi verè & propriè dicta.

Ad secundam probationem eiusdem minoris concessa maiori distinguo minorem: non attingit suppositum effectiuè, producendo ipsam subsistentiam seu

personalitatem illius constitutiuam, concedo: vniendo seu communicando ei naturam, nego: cùm enim ex vi eius actionis qua beata Virgo concurrit ad vnionem corporis & animæ, seu ad productionem huius numero naturæ humanæ quam superueniente virtute Spiritus Sancti in suo vtero concepit, deberet in eodem instanti reali, & in posteriori naturæ resultare subsistentia & existentia creata, siue vnio naturæ cum illis: loco illius resultauit vnio cum subsistentia & existentia Diuina, non ex propriis vt ita dicam meritis actionis beatæ Virginis absolutè loquendo, sed tantum supposito beneplacito Dei & Verbi Diuini suam propriam personalitatem & existentiam substituentis loco humanæ quam impediuit quo minus resultaret, aut, vt loquuntur Patres consumpsit.

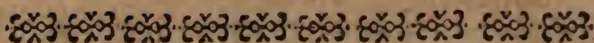
Obiicies contra tertiam conclusionem: vbi est noua emanatio seu origo effectus ab agente, ibi est noua actio: atqui proprietates fiunt per nouam emanationem ab essentia: ergo per nouam actionem ab ipsa elicitam, & non à generante.

Confirmatur: nam recuperatio frigiditatis in aqua fit per nouum motum, similiter adeptio centri in lapide: ergo per nouam actionem, actio enim nihil aliud est quàm motus vt ab agente.

Ad obiectionem distinguo maiorem: Vbi est noua emanatio primaria & immediata ab agente, concedo: secundaria & ad aliam priorem necessariò subsequens, nego: talis autem est emanatio proprietatum quæ sequuntur ad productionem essentiæ.

Ad confirmationem distinguo similiter antecedens. Fit per nouum motum, primarium & immediatè procedentem ab agente, nego: secundarium ex vi productionis primarij termini sequentem per solam impedimenti remotionem, concedo: vnde nego consequentiam, solus enim motus immediatè & per se primò procedens ab agente est noua actio.

§. Vnicus

§. Vnicus.

De termino corruptionis, vbi de resolutione vsque ad materiam primam.

QVæ diximus de termino generationis, dicenda sunt proportionaliter & modo opposito de termino corruptionis, cùm sit motus priuatiuus generationi oppositus. Vnde.

Dico primò terminum *quo* formalem & immediatum corruptionis substantialis esse priuationem formæ substantialis, seu non esse ipsius.

Probatur ex dictis: corruptio enim est mutatio de forma ad priuationem formæ, seu ad non esse illius: ergo terminus primarius & immediatus eius est priuatio &c.

Circa hanc conclusionem dubitari potest, vtrum terminus formalis corruptionis sit priuatio aut non esse omnis formæ substantialis quæ erat in præcedenti composito; an verò remaneat aliqua, putà forma corporeitatis. Sed ad hoc patebit in libris de anima vbi ex professo ostendemus contra Scotum, in quolibet composito vnicam tantum dari formam substantialem quæ omnes gradus tribuat, reiiciemusque formam illam corporeitatis à Scoto admissam: atque ita iuxta ibi dicenda terminus formalis corruptionis est totalis priuatio seu non esse formæ substantialis præexistentis cùm vna tantum esset.

Dico secundò terminum *qui* & vltimatum corruptionis non esse destructionem naturæ totalis, seu ipsum non esse illius præcisè, sed totius suppositi.

Probatur: cum enim corruptio ſit oppoſita generationi, quòd eo modo per illam res corrumpitur & amittit eſſe, quo per hanc illud acquirit & generatur: atqui vt vidimus per generationem natura non fit nec acquirit eſſe niſi vt quo, ſolum verò ſuppoſitum vt quod: ergo ſimiliter per corruptionem natura dici debet corrumpi vt quo tantùm, ſuppoſitum verò vt quod. Vnde conformiter ad id quod de generatione diximus, *non eſſe* formæ erit terminus quo partialis corruptionis; *non eſſe* verò naturæ erit terminus quo totalis: & *non eſſe* ſuppoſiti, ad quod ipſum non eſſe naturæ veluti ordinatur, erit terminus *qui* & vltimatus.

Dico tertiò terminum ſecundarium corruptionis eſſe deſtructionem omnium omninò accidentium quæ erant in compoſito corrumpendo, ita vt fiat totalis reſolutio vſque ad materiam primam; id eſt, ex iis quæ erant in præcedenti compoſito, nihil prorſus præter materiam primam remaneat idem in genito: hoc eſt nec vlla forma ſubſtantialis, vt iam ſuprà vidimus: nec vlla forma accidentalis: quod vt probetur.

Aduertendum eſt duo eſſe genera accidentium in compoſito corrumpendo: alia propria ipſius, quæ cum eo habent neceſſariam connexionem: & hæc ſupponimus vt certum deſtrui ad deſtructionem ipſius: alia quæ ſunt ipſi & genito communia, putà quantitas, figura, & huiuſmodi: & de his eſt maxima controuerſia, an v.g. ſint eadem numero quantitas, eadem figura, idem color, & ſimilia quæ erant in homine ante inſtans mortis & corruptionis ipſius, & quæ apparent adhuc in eius cadauere: ſimiliter an idem numero calor & aliæ diſpoſitiones in lignum introductæ remaneant in igne ex illo genito: an verò prioribus accidentibus deſtructis reſultent alia ſimilia numero diuerſa. Hoc ſecundum contra multos extraneos aſſerit noſtra concluſio: quæ de omnibus accidentibus generaliter.

Probatur: Per corruptionem deſtruitur ſubiectum

proprium omnium accidentium quæ inerant priori composito : ergo destruuntur ex consequenti saltem & secundariò ipsa accidentia, cùm nequeant naturaliter saltem loquendo manere accidentia sine subiecto, nec de vno subiecto migrare in aliud. Probatur antecedens : subiectum inhæsionis omnium accidentium materialium, de quibus hîc agimus, est totum compositum, & non materia prima nuda: atqui per corruptionem substantialem destruitur totum compositum præcedens : ergo & subiectum accidentium materialium quæ illi inerant. Probatur maior, in qua est punctum difficultatis.

Primò : quia illi inhærent cætera accidentia materialia, cui inhæret ipsa quantitas : atqui quantitas inhæret toti composito, & non materiæ primæ nisi vt quo quatenus scilicet ipsa est prima radix recipiendi vtpote pura potentia : ergo. Maior vltrò conceditur ab aduersariis, & est euidens, cùm enim accidentia materialia recipiantur in substantia mediâ quantitate tanquam proximâ ratione recipiendi, debent esse in eodem subiecto cum ipsa quantitate. Minor verò probatur : proprietas inest ei tanquam proprio subiecto, cuius est proprietas : sed quantitas est proprietas substantiæ corporeæ completæ ex materia & ex forma constitutæ : ergo inest ei tanquam proprio subiecto, & non soli materiæ. Probatur minor : in hoc enim differt substantia corporea completa directè posita in linea prædicamentali, à substantia incorporea seu spirituali, quòd illa sit radix quantitatis seu extensionis capax, hæc verò sit essentialiter inextensibilis : ergo quantitas est substantiæ corporeæ completæ proprietas, sicut risibilitas est proprietas hominis, eo quod homo secundum suam propriam rationem & differentiam sit radix illius.

Respondebis ipsam materiam esse radicem quantitatis : atque adeo quantitas erit potius accidens proprium materiæ, quàm totius substantiæ aut compositi.

Sed contra : quia licet materia sit prima radix aut principium *quo* radicale quantitatis, quatenus ab ipsa tanquam à prima radice habet res quòd sit corporea & extensionis capax, principium tamen immediatum *quo* est ipsa forma corporea, principium verò *quod* adæquatum, cui proinde tanquam subiecto proprio & immediato inhæret, est totum compositum : ergo nulla responsio. Probatur antecedens: tum ratione speciali, quia quælibet forma substantialis & quilibet gradus prædicamentalis ex illa & ex materia constitutus : est principium & proprium subiectum alicuius, aut aliquarum proprietatum, cum quibus conuertitur, vt inductiuè patet in substantia respectu subsistentiæ & existentiæ per se ; in forma aut gradu viuentis, respectu facultatum vegetatiuarum ; animalis respectu sensitiuarum ; hominis respectu facultatum admirandi, ridendi, flendi, & similium, quæ subiectantur in toto : atqui si quantitas non sit proprietas dimans à forma aut gradu corporis tanquàm à proprio principio & immediato subiecto (*quo* vel *quod* respectiuè) cum quo conuertatur, nulla poterit assignari alia, nam mobilitas, figura, & aliæ huiusmodi, cum sequantur immediatè ad quantitatem, non erunt proprietates compositi corporei cnm eo conuertibiles, sed materiæ si ipsi tanquam proprio & immediato subiecto insit quantitas : ergo. Tum ratione generali, qua.

Secundò probatur maior suprà posita : proprium & adæquatum subiectum inhæsionis accidentium est illud per quod essentialiter definiuntur, cùm enim totum esse accidentis sit inesse subiecto, impossibile est ipsum essentialiter definiri, vel secundum rationem communem accidentis, vel etiam secundum rationem suam specificam (loquendo saltem de accidentibus absolutis, quæ non specificantur ab obiecto aut termino extrinseco) nisi per ordinem ad proprium subiectum inhæsionis, vt in Logica vidimus atqui non definiuntur per ordinem ad materiam, sed ad totum : ergo. Probatur minor : nam per illud se

lùm poteſt vnumquodque accidens eſſentialiter definiri, per quod eſſentialiter differt ab alio atqui non differt ab alio penes habitudinem ad materiam primam nudam, ſed ſolum penes ordinem ad totum, ſiquidem illa eſt eiuſdem rationis in omnibus, ſecùs autem forma & compoſitum : ergo, &c.

Tertiò : quia proprium ſubiectum accidentium debet ſubſiſtere & exiſtere per ſe, prius enim eſt ſubſiſtere in ſe ipſo quàm ſubſtare aliis : atqui materia prima non ſubſiſtit aut exiſtit per ſe & ratione ſui cùm vt aliàs vidimus non habeat propriam ſubſiſtentiam & exiſtentiam; ſed ratione totius cui per ſe primò conuenit ſubſiſtere & exiſtere : ergo non ſuſtentat per ſe & ratione ſui accidentia, ſed hoc per ſe primò conuenit toti.

Probatur ſecundò concluſio : In generatione ſubſtantiali forma adueniens recipitur primò & immediatè in materia nuda & omnis accidentis experte: ergo per corruptionem ſpoliatur omni accidente. Probatur antecedens : omnis actus immediate recipitur in propria potentia per ſe primò receptiuæ ipſius: atqui materia prima eſt potentia per ſe primò receptiua formæ ſubſtantialis tanquam proprij actus:ergo forma ſubſtantialis immediatè recipitur in materia, & non mediis accidentibus quibus ſit formaliter affecta & veluti præoccupata. Addo, formaliter, quia vt poſteà dicemus accidentia præuiè diſponentia manent virtualiter in inſtanti generationis.

Confirmatur : ſi forma reciperetur in materia accidentibus formaliter iam affecta, fieret ex vtraque vnum per accidens tantùm, ſiquidem illud coaleſceret ex rebus diuerſorum prædicamentorum : conſequens à nemine admittitur : ergo.

Obiicies primò contra tertiam concluſionem : poſt mortem animalis apparent in cadauere eadem accidentia quæ erant in corpore viuo, putà eadem figura, idem color & calor, eædem maculæ, eædem cicatrices, & huiuſmodi : ergo per interitum aut corruptionem non deſtruuntur omnia accidentia quæ

erant in præcedenti composito, nec subinde fit resolutio vsque ad materiam primam.

Confirmatur: quia alioquin perinde esset vesci cibis crassis aut nociuis, ac delicatis: hoc est absurdum: ergo. Probatur sequela: si enim quando alimentum corrumpitur & transit in substantiam aliti, nihil ex illo præter materiam primam remaneat, cùm hæc sit eiusdem rationis in vulpe v.g. & lepore, non magis proderit caro leporina quàm vulpina.

Ad obiectionem respondeo illa accidentia non esse eadem numero, sed tantùm specie in corpore viuo & mortuo, & sensus in hoc est corrigendus per intellectum & rationem, cùm enim non sit idem numero subiectum, non possunt esse eadem numero accidentia, cum non migrent de vno in aliud. Et idem dic in quolibet alió casu in quo eadem apparent accidentia in genito quæ in corrupto. Vnde etiam quando D. Thomas ait elementa symbola (id est quæ in vna qualitate conueniunt, vt aqua & aër in humiditate) facilius inter se transmutari, quia qualitas illa symbolica, quæ erat in corrupto, manet eadem in genito, atque adeo altera tantum est expellenda; ipsamet sanctus Doctor se explicat dicens manere eandem specie duntaxat, & non numero, cum destruatur præcedens subiectum.

Sed contra hanc solutionem sic instatur. Si non essent eadem numero accidentia, deberent ab aliquo agente produci noua: atqui nullum potest assignari agens à quo producantur: ergo sunt eadem numero. Probatur minor: si enim ab aliquo producerentur noua illa accidentia, color, calor, figura, cicatrices in cadauere, maxime à generante, seu à causa producente formam cadaueris: sed hoc non: ergo. Probatur minor: nam generans aut causa introducens formam illam cadaueris, est illud agens quod interimit animal, eodem enim accidente aut noxiâ dispositione qua expellitur forma animalis, introducit forma cadaueris: atqui sæpe agens interimens animal nequit esse causa prædictorum accidentium; ergo.

Probatur minor : nam interdum animal occiditur ab aqua frigida , puta si demergatur in flumen ; interdum interficitur gladio & similibus : atqui aqua frigida nequit producere calorem , qui adhuc sentitur in visceribus animalis interfecti , nec cicatrices aut huiusmodi, similiter nec gladius,cùm hæc non præcontineant huiusmodi accidentia : ergo.

Ad hanc instantiam respondeo vniuersaliter verum esse omnia illa accidentia de nouo resultantia in genito , produci à causa illud generante , aliter tamen & aliter : illa enim quæ resultant à forma genita tanquam proprietates , producuntur per se à generante tanquam terminus secundarius ; alia verò quæ ex se non habent necessariam connexionem cum illa forma , sed per accidens ex determinatione materiæ ei coniunguntur (sicut formæ cadaueris coniungitur calor , figura humana , cicatrices , & huiusmodi) producuntur ex consequenti ab eadem causa generante cadauer v. g. producuntur inquam ab ea tanquam terminus etiam secundarius actionis ipsius , non per se , sed per accidens coniunctus primariò : illa enim causa operatur ibi ad modum causæ æquiuocæ quæ ex determinatione subiecti producit hunc effectum potiùs quàm illum , v. g. Sol duritiem in luto, mollitiem in cera : & ita cùm materia cadaueris sit determinata ad accidentia priora , non est mirum si corruptis illis resultent alia eis similia propter priorem determinationem materiæ ad illa quæ in composito corrumpendo immediate præcesserunt. Posset etiam responderi accidentia illa produci à causis vniuersalibus ad quas spectat supplere defectus agentium particularium.

Ad confirmationem nego sequelam maioris : ad probationem respondeo quòd licet in corpore nutrito nihil ex alimento præter materiam idem numero remaneat , non tamen sequitur illud inconueniens , quia etsi non remaneant eædem numero qualitates quæ erant in cibis, remanent tamen similes, seu eædem specie : & ideo si cibi nociui sint , qualitates

afferunt nociuas; si autem salubres fuerint, congruas etiam communicant qualitates viuenti seu alito.

Obiicies secundò: dispositiones præuiæ non recipiuntur immediatè in toto corrumpendo, sed in materia: ergo illæ saltem non destruuntur per corruptionem substantialem, cùm non destruatur subiectum earum. Probatur antecedens: Dispositiones præuiæ debent immediatè recipi in subiecto quod disponunt: atqui non disponunt totum compositum, cum potius ipsum corrumpant; sed tantum materiam, quippe quam præparant ad recipiendam nouam formam: ergo. Probatur maior: impossibile enim est accidentia in vno subiecto recepta aliud disponere: ergo in eo recipi debent quod disponunt.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem nego maiorem, satis enim est quòd materia recipiat mediatè & vt quo accidentia disponentia, ad hoc vt ex vi illorum maneat disposita ad formam recipiendam: quamuis enim fieri nequeat quòd accidentia quæ sunt in vno subiecto, disponant aliud suppositaliter distinctum, bene tamen si sit idem supposito, in eodemque esse communicet, vt in proposito: sicut docent Theologi de actibus chatitatis & contritionis, qui etsi sint in voluntate, disponunt tamen ipsam animæ substantiam ad receptionem gratiæ quæ in ea & non in ipsa voluntate subiectatur.

Instabis: Si dispositiones præuiæ subiectentur in composito corrumpendo, & cum eo pereant, non magis remanebit materia disposita in instanti generationis ac si nunquam tales dispositiones habuisset: sed hoc est absurdum, frustra enim agens naturale laborasset in organizatione materiæ v. g. ergo dicendum est illas dispositiones non recipi in toto nec destrui cum illo, sed in materia residere.

Probatur maior: Materiam esse dispositam ad talem formam substantialem est effectus formalis dispositionum: sed impossibile est remanere effectum formalem pereunte forma à qua tribuitur: ergo si dispositiones non sint in instanti generationis, materia

nequaquam manebit diſpoſita.

Confirmatur & explicatur : forma non introducitur niſi in materiam diſpoſitam & determinatam ad hanc potiùs quàm ad illam formam : atqui non erit diſpoſita & determinata potius ad hanc formam quàm ad alteram, ſed omnino indifferens, ſi corrupto præcedenti compoſito non remaneant in ea diſpoſitiones : ergo non recipietur forma in illa.

Pro ſolutione aduerte materiam dupliciter poſſe dici diſpoſitam : primò in fieri, quando videlicet actualiter diſponitur, determinatur, & veluti ſigillatur per diſpoſitiones præuias ad talem numero formam, quæ ex eis nata eſt ſequi tanquam terminus ordine executionis ſecundarius : ſecundò in facto eſſe, quando nimirum ex vi illarum diſpoſitionum, quæ in compoſitum corrumpendum introductæ fuere (& ſubinde ad deſtructionem ipſius corruptæ fuerunt, vt oſtenſum eſt) manet in ipſo inſtanti generationis determinata & vt ita dicam ſigillata ad formam illam quæ ex eis conſequitur modo explicatò, potiùs quàm ad aliam. Quo poſito.

Ad inſtantiam nego maiorem, manet enim diſpoſita in facto eſſe, quod ſolum requiritur, quique eſt effectus formalis illius ſigillationis relictæ in materia, ſeu, quod idem eſt, ipſarum diſpoſitionum non formaliter in ſeipſis, ſed virtualiter in ſigillatione illa remanentium. Per quod patet ad probationem illius maioris, necnon etiam ad confirmationem. Sed.

Vrgebis : ſigillatio illa videtur omnino fictitia : nam vel addit aliquid ſupra entitatem materiæ, vel nihil : ſi aliquid, ergo in inſtanti generationis manet aliquid immediatè receptum in materia, & ſic non fit reſolutio vſque ad materiam primam : ſi nihil, ergo materiam eſſe ſigillatam aut determinatam ad talem formam eſt merum nihil, & quid fictitium.

Reſpondeo ſigillationem illam aut determinationem materiæ eſſe aliquid reale, eſt enim ipſamet

entitas materiæ vt connotans dispositiones prævias, & ex vi illarum formam substantialem recipiendam tanquam terminum earum ordine executionis secundarium : vnde huiusmodi sigillatio seu determinatio materiæ ad talem numero formam substantialem, in recto importat puram entitatem materiæ, in obliquo verò seu de connotato has numero dispositiones tempore immediatè præcedenti introductas, formamque substantialem ex eis consequentem. Et ita ad argumentum patet : dicendum enim est sigillationem addere aliquid materiæ, non in recto, sed in obliquo importatum : eo modo quo aduersarij dicunt connotationem termini extrinseci, in qua ponunt essentiam relationis prædicamentalis, nihil aliud esse in recto quam entitatem fundamenti, & addere tantum in obliquo & de connotato terminum : sicut nos etiam philosophamur, & communiter omnes, de relatione transcendentali.

Obiicies tertiò : in homine subiectum proprium & immediatum quantitatis, atque adeo & aliorum materialium accidentium, non est aliud quàm materia : ergo nec similiter in aliis rebus, atque ita per corruptionem non destruetur subiectum accidentium, nec proinde ipsorum fiet resolutio seu destructio totalis. Probatur antecedens : subiectatur quantitas hominis in sola ipsius materia, si in toto recipi aut subiectari nequeat : sed nequit : ergo. Probatur minor : quia non potest recipi in vtraque parte hominis, alias anima rationalis foret extensa, & diuisibilis: ergo nec in toto.

Respondeo negando antecedens : ad probationem nego minorem : ad cuius item probationem respondeo non posse quidem quantitatem recipi in vtraque parte hominis diuisiuè sumpta, alias foret anima hominis extensa & diuisibilis, vt in obiectione dicitur ; bene tamen in vtraque simul sumpta, quod est totum : nec inde sequitur inconueniens illud, animam scilicet fore diuisibilem formaliter & extensam, quia à toto ad partes seorsim non valet con-

ſequentia : vnde ſicut ex eo quod ſit corruptibilis, non ſequitur corruptibiles eſſe partes quibus conſtat, cùm vtraque ſit corruptionis incapax ; ita ex eo quod totus extenſus ſit & diuiſibilis beneficio quantitatis , non ſequitur animam eius extenſam eſſe, quia cùm ſit ſpiritualis , Incapax eſt extenſionis.

SECTIO III.

De ſubiecto generationis & corruptionis,

CErtum eſt ex dictis generationem ſubſtantialem, ſi in ratione actionis vltimam diſpoſitionem, & ſubinde formam ſubſtantialem introducentis ſpectetur , in ipſo recipi compoſito corrumpendo ; cùm in eo ſit & recipiatur terminus ipſius (ordine executionis) primarius ipſa ſcilicet præuia diſpoſitio , vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Sed difficultas remanet de generatione ſumpta in ratione mutationis materiæ de priuatione ad formam , quæ mutatio ex præuia illa diſpoſitione reſultat , ſicut ipſa forma , tanquam terminus ordine quidem executionis ſecundarius, ſed in intentione primarius , vt ſæpius dictum eſt. Pro reſolutione.

Dico primò generationem ſubſtantialem recipi in materia tanquam in proprio ſubiecto.

Probatur : omnis motus aut mutatio recipitur in mobili , quandoquidem in eo eſt effectus formalis illius qui eſt tranſire de vno termino in alium : atqui mobile motu generationis eſt ſola materia per ſe & ratione ſui : ergo in ea recipitur generatio. Minor patet : illud enim mouetur per ſe & ratione ſui motu,

entitas materiæ vt connotans diſpoſitiones præuias, & ex vi illarum formam ſubſtantialem recipiendam tanquam terminum earum ordine executionis ſecundarium : vnde huiuſmodi ſigillatio ſeu determinatio materiæ ad talem numero formam ſubſtantialem , in recto importat puram entitatem materiæ, in obliquo verò ſeu de connotato has numero diſpoſitiones tempore immediatè præcedenti introductas , formamque ſubſtantialem ex eis conſequentem. Et ita ad argumentum patet : dicendum enim eſt ſigillationem addere aliquid materiæ, non in recto , ſed in obliquo importatum : eo modo quo aduerſarij dicunt connotationem termini extrinſeci, in qua ponunt eſſentiam relationis prædicamentalis , nihil aliud eſſe in recto quam entitatem fundamenti , & addere tantum in obliquo & de connotato terminum : ſicut nos etiam philoſophamur , & communiter omnes , de relatione tranſcendentali.

Obiicies tertiò : in homine ſubiectum proprium & immediatum quantitatis , atque adeo & aliorum materialium accidentium , non eſt aliud quàm materia : ergo nec ſimiliter in aliis rebus , atque ita per corruptionem non deſtruetur ſubiectum accidentium, nec proinde ipſorum fiet reſolutio ſeu deſtructio totalis. Probatur antecedens : ſubiectatur quantitas hominis in ſola ipſius materia , ſi in toto recipi aut ſubiectari nequeat : ſed nequit : ergo. Probatur minor : quia non poteſt recipi in vtraque parte hominis, alias anima rationalis foret extenſa , & diuiſibilis: ergo nec in toto.

Reſpondeo negando antecedens : ad probationem nego minorem : ad cuius item probationem reſpondeo non poſſe quidem quantitatem recipi in vtraque parte hominis diuiſiuè ſumpta , alias foret anima hominis extenſa & diuiſibilis , vt in obiectione dicitur ; bene tamen in vtraque ſimul ſumpta , quod eſt totum : nec inde ſequitur inconueniens illud, animam ſcilicet fore diuiſibilem formaliter & extenſam , quia à toto ad partes ſeorſim non valet con-

ſequentia : vnde ſicut ex eo quod ſit corruptibilis, non ſequitur corruptibiles eſſe partes quibus conſtat, cùm vtraque ſit corruptionis incapax ; ita ex eo quod totus extenſus ſit & diuiſibilis beneficio quantitatis , non ſequitur animam eius extenſam eſſe, quia cùm ſit ſpiritualis , Incapax eſt extenſionis.

SECTIO III.

De ſubiecto generationis & corruptionis.

CErtum eſt ex dictis generationem ſubſtantialem, ſi in ratione actionis vltimam diſpoſitionem, & ſubinde formam ſubſtantialem introducentis ſpectetur, in ipſo recipi compoſito corrumpendo; cùm in eo ſit & recipiatur terminus ipſius (ordine executionis) primarius ipſa ſcilicet præuia diſpoſitio , vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Sed difficultas remanet de generatione ſumpta in ratione mutationis materiæ de priuatione ad formam , quæ mutatio ex præuia illa diſpoſitione reſultat , ſicut ipſa forma , tanquam terminus ordine quidem executionis ſecundarius, ſed in intentione primarius , vt ſæpius dictum eſt. Pro reſolutione.

Dico primò generationem ſubſtantialem recipi in materia tanquam in proprio ſubiecto.

Probatur : omnis motus aut mutatio recipitur in mobili , quandóquidem in eo eſt effectus formalis illius qui eſt tranſire de vno termino in alium : atqui mobile motu generationis eſt ſola materia per ſe & ratione ſui : ergo in ea recipitur generatio. Minor patet : illud enim mouetur per ſe & ratione ſui motu,

generationis, quod transit de priuatione ad formam: atqui materia est quæ, &c. ergo. Dixi, per se & ratione sui, quia totum etiam dicitur mobile motu generationis & corruptionis, sed ratione materiæ quæ transit de priuatione ad formam: vt dictum est, aut è contra de forma ad priuationem: ex quo constat ipsam etiam esse proprium subiectum corruptionis,

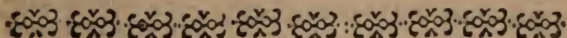
Obiicies: accidentia, vt suprà vidimus, non in sola materia sed in toto subiectantur: atqui generatio est accidens: ergo non subiectatur in materia, sed in toto genito: maxime quia istud est quod ab ea denominatur genitum, non verò ipsa materia quæ potiùs ingenerabilis est; forma vero denominans intrinsecè in re denominata recipi debet; ergo.

Respondeo concessa maiore negando minorem de generatione (prout de ea nunc loquimur) sumpta in ratione mutationis, est enim modus substantialis formaliter seu modaliter distinctus à forma, sed entitatiuè identificatus cum illa, subindéque est entitatiuè substantia, & non accidens. Ad id quod subditur respondeo solam materiam per se & ratione sui denominari à generatione ratione mutationis accepta, non quidem genitam, cùm hic non sit proprius effectus formalis ipsius vt talis, sed mutatam de priuatione ad formam: totum verò denominari intrinsecè genitum à generatione passiua quæ nihil aliud est quam entitas illius vt terminans actionem generatiuam, seu ex illa resultans tanquam terminus secundarius ordine executionis, licet primariò intentus, vt sæpius diximus.

Obiicies secundò: in eo recipitur generatio vt mutatio, in quo recipitur terminus eius, id est forma substantialis: sed hæc non recipitur in sola & nuda materia: ergo. Probatur minor: quia recipitur solùm in materia disposita: sed materia vt disposita, præter ipsam materiæ entitatem, importat accidentia disponentia: ergo.

Respondeo negando minorem. Ad probationem

respondeo formam recipi in materia disposita, non in fieri, qua ratione importat formaliter accidentia disponentia; sed in facto esse, quomodo importat illa solùm virtualiter quatenus ex vi illorum, quæ in composito corrumpendo præcessere manet determinata & sigillata vt §. præced explicatum est, vide ibi.

§. Vnicus.

De Dispositionibus.

CVm dispositiones ad genus causæ materialis spectent & ex parte subiecti se teneant, conuenienter in hoc loco agitur de illis.

Aduertendum est autem eas in duplici esse differentia: aliæ enim sunt præuiæ & reali temporis duratione formam ipsam antecedentes; aliæ verò simultaneæ & concomitantes eam. Præuia sunt quæ in compositum corrumpendum introducuntur, illudque tandem in instanti sui terminatiuo destruunt, & cum eo per accidens pereunt, materiam sigillatam & determinatam ad nouam formam recipiendam relinquentes; concomitantes verò dicuntur accidentia illa quæ in instanti generationis à forma illa de nouo recepta, seu ab ipso toto genito dimanant, ac quodammodo ad illud idem aut ad huiusmodi formam à qua profluunt, materiam disponunt in illo ipso instanti, sed in hoc est tota & vnica quæ hac in resoluenda superest difficultas: difficile enim intellectu est quomodo accidentia dimanantia effectiuè à forma, disponant ad ipsam. Nihilominus.

Dico accidentia illa à forma substantiali per simplicem resultantiam in ipso generationis instanti effectiuè dimanantia & in toto genito vt in proprio

subiecto recepta, disponere materiam ad formam illam, atque ita esse posteriora in genere causæ efficientis ipsa forma, priora verò in genere causæ dispositiuæ & materialis. Supponit conclusio quod supra docuimus proprietates aut accidentia congenita effici propriè a generante, impropriè verò ab ipsa essentia aut forma, quatenus ab illa immediatè dimanant per simplicem resultantiam, quæ est efficientia impropria; quatenus non per actionem nouam essentia influit in proprietates huiusmodi, sed per ipsammet actionem generatiuam quam veluti ad eas defert. Quo posito.

Probatur conclusio: quamuis enim forma substantialis in sui receptione omnino & simpliciter à præuiis dispositionibus pendeat, quæ formaliter & in seipsis præcessere, & virtualiter in instanti generationis manent, quatenus materiam relinquunt determinatam ad talem numero formam; dependet tamen etiam ab ab accidentibus quæ ab ipsa in eodem instanti reali dimanant & in toto vt in subiecto *quod* & immediato, in materia verò vt in subiecto *quo* & mediato recipiuntur: ergo huiusmodi accidentia dimanantia à forma disponusnt ad eam. Consequentia est euidens: non enim forma potest in sui receptione ab illis dependere in alio genere causæ quam materialis dispositiuæ. Antecedens verò probatur: quia forma, quamuis necessariò recipi debeat in materia per dispositiones antecedentes præparata, sigillata, & determinata ad ipsam, nequit tamen connaturaliter recipi in ea nisi extensa per quantitatem, & aliis accidentibus naturaliter debitis affecta, ita vt miraculum esset si alio modo reciperetur: ergo receptio formæ in materia pendet à præfatis accidentibus. Nec dicas sequi inde, formam non recipi in materia nuda, quod tamen suprà asseruimus: hoc enim falsum est, quia huiusmodi accidentia quibus dicimus materiam disponi ininstanti generationis, non subiectantur immediatè in ea sed in toto.

Ex quibus habes verissimum esse quod sæpius asse-

rit Diuus Thomas vltimam dispositionem dimanare à forma, & tamen præcedere eam in genere causæ materialis dispositiuæ: quia reuera dispositio præuia, quæ in ipso generationis instanti (in quo terminari debebat & vltimum gradum ad introductionem formæ in eodem instanti necessarium sortiri) ad corruptionem præcedentis compositi destruitur, non est ob hanc rationem omnino vltima, sed ea duntaxat quæ ex vi illius à noua forma aut composito dimanat.

Obiicies primò: quod præsupponit formam iam receptam in materia, non disponit ad illius receptionemi: atqui accidens dimanans à forma in instanti generat onis præsupponit illam iam receptam: ergo. Probatur minor: quia effectus præsupponit suam causam efficientem: sed accidens illud procedit à forma recepta in materia vt à sua causa efficiente, saltem per simplicem resultantiam, vt explicatum est: ergo.

Respondeo distinguendo maiorem: Quod præsupponit prioritate temporis, aut etiam instantis naturæ *in quo*, concedo: prioritate *à quo* tantùm, nego: accidens autem connaturale formæ, & effectiuè per resultantiam ab ea dimanans præsupponit eam prioritate instantis naturæ *à quo* tantùm, & ideo vicissim illam antecedit in alio genere. Prioritas enim & posterioritas à quo mutua est & reciproca inter ea quæ in se inuicem influunt, mutuoque à se dependent in diuerso genere causæ; vt in proposito contingit, forma enim influit in genere causæ efficientis sensu explicato in accidentia sibi debita, & hæc vicissim in ipsam in genere causæ dispositiuæ & materialis; subindéque in huiusmodi causæ genere diuerso à se mutuo pendent, quem mutuum influxum mutuámque dependentiam explicat D. Thomas exemplo aëris aut venti qui suo ingressu actiuè concurrit ad fenestræ apertionem & vicissim apertio fenestræ in genere veluti materialis & dispositiuæ concurrit ad ipsius aëris ingressum.

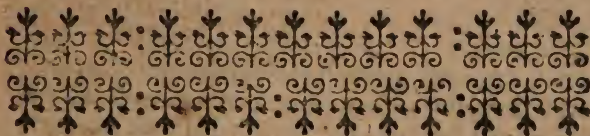
Obiicies secundò: si accidentia effectiuè dimanantia à forma, dispositiuè concurrerent ad illius receptionem, sequeretur formam esse sui ipsius causam effectiuam: sed hoc est absurdum: ergo. Probatur maior: quidquid effectiuè attingit vltimam dispositionem ad aliquam formam, attingit effectiuè talem formam: sed forma ipsa effectiuè attingeret dispositionem ad seipsam, illa videlicet accidentia quæ ab ea effectiuè per simplicem saltem resultantiam procedunt: ergo attingeret & seipsam effectiuè.

Respondeo negando sequelam maioris. Ad probationem distinguo maiorem: Quidquid effectiuè attingit vltimam dispositionem præuiam, quæ simpliciter formam præcedit, concedo: concomitantem, quæ simpliciter præsupponit formã iam introductam, & secundum quid tantum eam antecedit, in genere videlicet causæ materialis dispositiuæ, nego: quæ distinctio aliis propositionibus facile applicari potest.

Valde autem notanda est huius paragraphi doctrina, iuxta quam docet in Theologia Angelicus Præceptor actus contritionis & charitatis, qui effectiuè procedunt à gratia, ad eius nihilominus infusionem disponere, atque ita illam in genere causæ materialis antecedere, subsequi verò in genere causæ efficientis, in eodem reali instanti infusionis ipsius & iustificationis.

Ad complementum autem & maiorem elucidationem totius doctrinæ de generatione & corruptione hactenus traditæ, aduerte generationem ipsam per respectum ad diuersa, diuersas sortiri appellationes: nam omissâ præuiâ alteratione vltimæ dispositionis & subinde ipsius formæ substantialis introductiuâ, quæ dicitur generatio actiua, ipsa emanatio seu productio formæ substantialis, naturæ totalis, & totius suppositi, quatenus sequitur ex vi præcedentis alterationis, appellatur simplex resultantia: quatenus verò est productio seu resultantia formæ in materia, non quomodocumque, sed dependenter ab ipsa in cu-

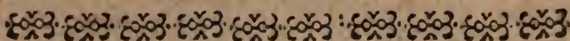
ius potentia præcontinebatur, dicitur eductio formæ è sinu materiæ: prout autem simul vnit formam materiæ, dicitur vnitio: quatenus est transitus de priuatione ad formam vt ad terminum *quo*, & ad suppositum vt ad terminum *qui*, dicitur mutatio substantialis: & denique prout est mutatio totius corrupti in totum genitum, appellatur conuersio substantialis, non quidem totalis (qualis reperitur in mysterio Eucharistiæ, vbi substantia panis conuertitur totaliter, id est quoad vtramque partem, in corpus Christi) sed partialis seu formalis; in quantum manente eâdem materiâ vt subiecto communi de vna forma fit transitus ad aliam. Et quia vna & eadem actio hæc omnia efficit, etiam sortitur omnes illas appellationes, dicitur enim conuersiua, transmutatiua, vnitiua, eductiua, generatiua.

DISPVTATIO II.

De alteratione.

CVM alteratio sit via ad generationem, consequens est vt de illa statim disseramus, quo melius natura generationis explicetur.

SECTIO I.

Quid sit alteratio & quotuplex.

NON sumitur hic alteratio communissimè pro quauis mutatione accidentali, seu pro acquisitione cujuscumque accidentalis formæ cuius proprium est facere alterum, sicut formæ aut differentiæ essent al s facere aliud; sed specialiter quatenus est mutatio terminata ad solam qualitatem quæ magis propriè quam reliqua accidentia facit alterum: quo sensu adhuc dupliciter sumi potest alteratio, nempe physicè & metaphysicè: metaphysicè sumpta est acquisitio qualitatis cuiuscumque, abstrahendo à motu: physicè vero sumpta est motus physicus ad qualitatem; & hoc sensu de illa agimus. Vnde.

Dico primò: alteratio est motus à qualitate ad qualitatem contrariam successiuè acquisibilem. Hæc definitio exprimit tam rationem communem motus physici & successiui, seu conditiones ad illum requisitas, nempe quòd sit inter terminos positiuos, contrarios, & habentes latitudinem ratione cuius successiuè deseri aut acquiri possint; quam rationem specialem alterationis qua à motu locali & ab augmentatione secernitur, per hoc nimirum quòd motus localis sit de loco in locum, augmentatio de quantitate minori ad maiorem alteratio verò de qualitate in qualitatem: ergo huiusmodi definitio est legitima. Ex qua.

Inferes dari per se motum alterationis ad solas qualitates tertiæ speciei seu sensibiles, putà ad calorem, frigus, humiditatem, siccitatem (quæ sunt

primæ qualitates,) albedinem, nigredinem, densitatem, raritatem & huiusmodi (quæ sunt qualitates secundæ resultantes ex permixtione primarum) non tamen ad omnes ; lux enim non fit per motum successiuum sed instantaneum. Ratio huius consectarij est, quia conditiones ad terminandum per se motum successiuum necessariæ non reperiuntur omnes simul nisi in qualitatibus tertiæ speciei, non verò in aliis, vt inferiùs ex solutione primæ obiectionis constabit.

Dico secundò alterationem esse essentialiter motum continuum. Est contra nonnullos qui fatentur quidem esse motum successiuum, sed non continuum, volunt enim constare pluribus mutationibus indiuisibilibus quibus successiuè & in instantibus discretis acquirantur gradus perfectiores & perfectiores qualitatis, quos putant esse indiuisibiles, atque adeo singulos in singulis instantibus acquiri, ita vt in partibus inter instantia mediantibus mobile quiescat ab acquisitione talis qualitatis aut gradus ipsius.

Probatur tamen conclusio, sic: Motus qui est inter terminos positiuos, contrarios, & habentes latitudinem successiuè percurrendam, est essentialiter continuus: sed alteratio est talis: ergo. Maior à nemine negatur, illæ enim sunt conditiones motus continui: minor verò probatur, nam in primis alteratio est inter terminos positiuos, nempe inter qualitatem & qualitatem, quæ est prima conditio ; inter contrarios aut aliqua ratione oppositos, putà inter frigus & calorem, vel inter calorem minus & magis intensum, quæ est secunda ; habentes latitudinem successiuè percurrendam, ratione cuius per gradus aut modos maioris & maioris perfectionis (de quo infrà) continuè & absque interruptione in partibus temporis acquiri possint, quæ est tertia conditio, quam licet negent aduersarij reperiri in alteratione, gratis tamen: vnde sic arguo: calor v. g. est acquisibilis continuè & absque interruptione in partibus temporis, si agens calefactiuum producat ipsum con-

tinuè & ſine interruptione : atqui ſic eſt, nam ignis applicatus combuſtibili vel aquæ, continuè & abſque interruptione inducit calorem in huiuſmodi ſubiectum, quod proinde non ſolum in inſtantibus diſcretis, ſed etiam in partibus temporis illum debet recipere per gradus perfectiores & perfectiores. Vnde.

Confirmatur: motus continuus eſt ille qui fit continuè & abſque interruptione per aliquod tempus : atqui alteratio, putà calefactio, fit continuè & abſque interruptione toto tempore quo agens manet debitè applicatum paſſo : ergo.

Dico tertiò alterationem in communi diuidi adæquatè in alterationem ſpecialiter dictam, intenſionem, & remiſſionem ; veluti in tres ſpecies.

Probatur & explicatur : alteratio in communi eſt motus à qualitate in qualitatem contrariam, & gradualem latitudinem habentem, abſtrahendo ab eo quod terminus à quo & terminus ad quem ſint qualitates entitatiuè diuerſæ & contrariæ, vt frigus & calor, vel tantum modaliter vt calor remiſſus & calor idem vt intenſus : alteratio verò ſpecialiter ſumpta, quæ eſt prima ſpecies alterationis in communi, eſt motus ab vna qualitate ad alteram propriè & entitatiuè contrariam, putà à frigore ad calorem : intenſio, à qualitate remiſſa & imperfecta ad eandem magis perfectam & intenſam : & remiſſio è contra, à qualitate intenſa ad eamdem vt imperfectiorem & remiſſiorem : ergo ſunt tres ſpecies alterationis. Probatur conſequentia : quia motus ſunt ſpecie diuerſi penes diuerſos formaliter terminos : ſed termini alterationis ſpecialiter dictæ, intenſionis, & remiſſionis, ſunt formaliter diuerſi, vt patet : ergo ſunt tres ſpecies aut quaſi ſpecies ſub alteratione vt ſic veluti ſub genere contentæ.

Obiicies contra primæ concluſionis conſectarium : qualitates primæ ſpeciei poſſunt terminare per ſe motum : ergo non datur tantum motus alterationis per ſe ad qualitates tertiæ ſpeciei. Probatur antecedens:

Ægritudo & sanitas, error & scientia, vitium & virtus (puta iniustitia & iustitia) sunt termini positiui, contrarij, & habent latitudinem gradualem, possunt enim intendi & remitti: ergo habent conditiones omnes ad terminandum per se motum necessarias.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem respondeo, ly terminare per se motum propriè, quo sensu hic loquimur, duo dicere: nempe hoc quod est terminare per se motum (qualemcumque tandem) hoc est fieri per se & ratione sui, seu per actionem primariò ad se terminatam: secundò terminare motum qui sit propriè motus, id est mutatio successiua & continua, ad quod diximus requiri tres præfatas conditiones. Primum deest sanitati & ægritudini, quæ non fiunt per se primò, sed resultant ex debito vel in debito temperamento quatuor primarum qualitatum, ad quas proinde per se primo terminatur alteratio, ad sanitatem verò aut ægritudinem secundariò tantum. Secundum deest aliis, quæ non fiunt per se ex illis habitibus positiuis & oppositis (per accidens enim est ad acquisitionem scientiæ, quod præcesserit error, & sic de aliis) sed ex sui priuatione; nec habent latitudinem gradualem continuè per partes percurrendam, sed veluti discretè per gradus aut modos maioris & maioris perfectionis indiuisibilis (vtpote spiritualis) qui subinde acquiruntur in instantibus discretis ipsas intellectus aut voluntatis operationes, per quas eorum graduum aut modorum productio fit, mensurantibus. In forma igitur ad probationem illam nego in primis suppositum, illas scilicet qualitates esse terminos per se, siue ad quos, siue à quibus: sanitas enim & ægritudo, vt dixi, non fiunt per se: scientia etiam non fit per se ex errore, nec virtus ex vitio, quibus posterioribus nego insuper competere latitudinem cum successione continua percurrendam, vt dictum est.

Ex quibus omnibus inferes quare non detur per se motus ad alias species qualitatis: id enim prouenit

ex defectu alicuius conditionis : nam potentiæ, quæ pertinent ad secundam speciem, non fiunt per se sed per resultantiam ad productionem subiecti cuius sunt proprietates : & eadem ratio est de figura & forma, quæ constituunt quartam speciem qualitatis, resultant enim ad productionem vel dispositionem quantitatis.

Obiicies primò contra secundam conclusionem : si alteratio sit motus continuus, sequitur qualitatem in fine illius fore infinitè intensam ; quia in qualibet parte temporis acquiretur vnus gradus, & cùm in tempore mensurante huiusmodi motum continuum sint infinitæ partes, in fine illius erunt infiniti gradus illius qualitatis acquisiti : consequens verò est falsum : ergo.

Confirmatur : continuitas motus petitur ex continuitate termini qui diuisibiliter & per partes acquiritur : sed terminus alterationis, intensionis, aut remissionis, non est continuus & diuisibiliter acquisibilis per partes : ergo. Probatur minor : nam terminus alterationis specialiter dictæ est qualitas secundum suam entitatem essentialem quæ est indiuisibilis, termini autem intensionis & remissionis sunt gradus aut modi maioris vel minoris radicationis, de quibus infrà, qui sunt etiam indiuisibiles, subindéque non acquiruntur per partes : ergo.

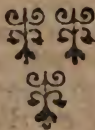
Ad obiectionem nego sequelam maioris : & ad probationem ibi inuolutam respondeo quòd sicut in tempore mensurante motum continuum non sunt infinitæ partes determinatæ aut aliquotæ, sed tantum proportionales & indeterminatæ, quæ sunt medietates & medietatum medietates ; ita in qualitate terminante huiusmodi motum non reperiuntur infiniti gradus determinati & veluti aliquoti, sed proportionales & indeterminati minores & minores in infinitum, penes quos non attenditur magnitudo vel paruitas, cum in qualibet parte quantumuis exigua includantur infinitæ proportionales.

Ad confirmationem nego minorem. Ad probatio-

nem respondeo alterationem quæ est prima species, terminari ad qualitatem secundum aliquam gradualem latitudinem acquirendam, & non præcisè secundum suam essentiam: atque adeo terminum alterationis esse diuisibilem: & idem dico de gradibus aut modis maioris vel minoris radicationis, qui in qualitatibus materialibus, de quibus loquimur diuisibilitatem habent, vt in sequentibus dicemus.

Obiicies contra tertiam: alteratio specialiter dicta est verè intensio: ergo sunt tantùm duæ species alterationis, nempe intensio & remissio. Probatur antecedens: quia per illam non acquiritur qualitas præcisè secundum essentiam, sed cum aliquo aut aliquibus gradibus, sine quibus non potest esse à parte rei: ergo per ipsam alterationem intenditur.

Respondeo negando antecedens: ad probationem concesso antecedente distinguo consequentiam: per illam intenditur, intensione latè sumpta (quæ est acquisitio alicuius gradus qualitatis ex alia qualitate propriè & entitatiuè contraria tanquam ex termino à quo) concedo: intensione propriè dicta, quæ est motus à qualitate remissa per aliam actionem iam productâ ad eamdem vt perfectiorem & intensionem, nego. Vnde alteratio propriè & specialiter dicta non coincidit cum intensione etiam propriè sumpta.

SECTIO II.

De intensione & remissione qualitatum.

ADuerte inter augmentationem & diminutionem ex vna parte, & intensionem ac remissionem ex alia, illud interesse discrimen, quòd per augmentationem acquiritur quantitas in diuersis partibus subiecti, & per diminutionem deperditur; per intensionem verò perficitur & augetur qualitas in eadèm, aut eisdem partibus subiecti in quibus iam antea erat, per remissionem verò in eisdem decrescit, & fit imperfectior. Sed difficultas est de modo quo qualitas intenditur seu perficitur in eadem parte subiecti. Et in primis suppono ac.

Dico primò qualitatem intendi per aduentum alicuius perfectionis ipsi superadditæ. Est contra nonnullos antiquiores, quorum alij voluerunt qualitatem intendi per solam depurationem à contrario, putà calorem per abiectionem frigoris nullâ perfectione intrinsecâ ipsi calori superaddita: alij verò putauerunt per intensionem destrui præexistentem qualitatem & nouam perfectiorem produci.

Probatur tamen conclusio: per intensionem qualitas præexistens fit intrinsecè perfectior & actualior: ergo superadditur illi aliqua perfectio & actualitas intrinseca; atque adeo nec destruitur præexistens qualitas, cùm perficiatur; nec intenditur per solam depurationem à contrario. Consequentia tota est euidens Antecedens verò probatur: per intensionem habet qualitas præexistens quòd magis quàm antea

antea perficiat ſubiectum, conſtituendo illud magis tale, putà magis calidum: atqui ad hoc neceſſe eſt quòd ipſa fiat intrinſecè perfectior, cùm effectus formalis perfectior nihil aliud ſit quàm ipſamet forma perfectior communicata ſubiecto: ergo,&c.

Confirmatur: Nam ſicut motus augmentationis conſiſtit in acquiſitione nouarum partium quantitatis in diuerſis partibus ſubiecti, ſeu in hoc quòd quantitas præexiſtens fiat perfectior extenſiuè in illis; ita intenſio in eo eſſentialiter ſita eſt, quod per illam qualitas, quæ iam ineſt ſubiecto, fiat perfectior & actualior intenſiuè in eadem parte, ſiquidem per motum intenſionis habet quòd perfectiùs actuet ſubiectum quàm antea, ſeu perfectiorem illi tribuat effectum formalem, conſtituendo illud e.g. magis calidum: quòd intelligi nequit, niſi ipſa qualitas præexiſtens fiat in ſe ipſa & intra propriam ſpeciem perfectior, atque adeo niſi noua ipſi accreſcat veluti perfectio intrinſeca: Vnde habes: quòd ſicut per augmentationem non deſtruitur quantitas minor quoad ſuam entitatem, ſed ſolùm ſecundum poſitiuam terminationem ſeu modum minoritatis: ita nec per intenſionem qualitas imperfectior deperditur niſi ſecundum modum imperfectionis, ſecundum quem eſt terminus à quo perfectioris intenſionis. Per quod ſolutum manet fundamentum eorum qui voluere per intenſionem deſtrui qualitatem præexiſtentem.

Nec in his eſt amplius immorandum conueniunt enim omnes in hoc quòd intenſio fiat per additionem alicuius perfectionis qualitati præexiſtenti ſuperadditæ: ſed maxima & celebris eſt controuerſia, vtrum illa noua perfectio ſit noua qualitas partialis, ſeu noua entitas caloris e. g. eiuſdem rationis cum præcedenti cui ſuperadditur, vel tantùm nouus modus perfectionis ratione cujus qualitas præexiſtens eadem entitatiuè manens magis & magis perficiat ſubiectum: primum aſſerunt recentiores quamplurimi: ſecundum Thomiſtæ, cum quibus.

Dico ſecundò intenſionem qualitatis non fieri per

additionem qualitatis âd qualitatem præexiſtentem.

Probatur : Impoſſibile eſt nouum calorem v. g. ſuperaddi præexiſtenti in eadem parte ſubiecti : ergo nequit fieri intenſio per additionem qualitatis ad qualitatem. Probatur antecedens : Impoſſibile eſt duo accidentia ſolo numero diſtincta eſſe ſimul & eodem tempore in eadem parte ſubiecti : atqui calor ſuperadditus diſtingueretur ſolo numero à præexiſtenti : ergo impoſſibile eſt quòd in eadem parte ſubiecti recipiatur cum illo. Maior probabitur à nobis in Metaphyſica, vbi oſtendemus accidentia indiuiduari à ſubiectis, eo quòd vnitas & diſtinctio materialis petenda ſit ab vnitate vel diſtinctione materiæ, ſicut formalis & eſſentialis ab vnitate vel diuerſitate formæ : materia autem accidentium eſt ſubiectum ipſorum : atque adeo ſi ſimul eſſent duo accidentia ſolo numero diſtincta in eadem parte ſubiecti, eſſent duo vt ſupponitur, & non eſſent, quia haberent vnum & idem numero ſubiectum. Minor verò non eſt minus euidens : nam calor ille de nouo ſuperadditus realiter diſtingueretur à præcedenti, cùm ei realiter adueniret, & poſſet prior eſſe ſine poſteriori : atqui non diſtingueretur ſpecie vel eſſentialiter ab illo : ergo ſolo numero. Probatur minor : tum ex communi ſententia Doctorum qui cenſent omnes calores eſſe eiuſdem ſpeciei : tùm quia vna qualitas ſpecie diſtincta non perficit aliam ; at verò calor ſuperadditus per motum intenſionis deberet perficere præexiſtentem, ergo nequit ſpecie diſtingui ab illo.

Confirmatur : Qualitas de nouo adueniens per motum intenſionis nequit intendere & perficere præexiſtentem, niſi ei vniatur in eadem parte ſubiecti: atqui non poteſt ei hoc modo vniri : ergo. Probatur minor : nam vel vniretur ei ſicut actus potentiæ, vel per ſolam continuationem ſicut vna pars integralis vnitur alteri : neutrum : ergo. Probatur minor : & in primis quoad primam partem, quia duo indiuidua eiuſdem ſpecie non poſſunt ſe habere per modum actus & potentiæ inter ſe, ſiquidem id quod ab in-

trinſeco eſt potentia reſpectu alterius, diſtinguitur eſſentialiter ab illo, vt in materia & forma conſtat: atqui duæ illæ qualitates, nempe præexiſtens & ſuperaddita, eſſent duo indiuidua eiuſdem ſpeciei, cum ſolo numero differrent, vt oſtendimus: ergo non poſſunt vniri per modum actus & potentiæ. Quoad ſecundam verò partem ſuadetur eadem minor: quia duæ qualitates non poſſunt vniri per continuationem tanquam partes integrales vel entitatiuæ, niſi ratione continuationis partium quantitatis quibus inſunt, ergo impoſſibile eſt in vna & eadem parte ſubiecti intelligi duas qualitates vnitas per continuationem tanquam partes integrales. Antecedens probatur: quia cùm habere partes & continuationem ipſarum ſit proprium quantitati, nulla alia res poteſt habere multitudinem aut continuationem partium, niſi ratione partium quantitatis quibus ineſt aut quibus afficitur. Ex quibus omnibus impugnatæ manent reſponſiones aduerſariorum, inter quos.

Reſpondent Vaſques & Rubius, quòd quamuis duæ qualitates totales ſolo numero diſtinctæ nequeant ſimul eſſe in eadem parte ſubiecti, benè tamen partiales, quales dicunt eſſe eas quas per intentionem addi volunt.

Sed contra eſt: Primò, quia qualitates non ſunt partiales niſi ratione diuerſarum partium quantitatis quibus inſunt ſed illæ eſſent in eadem parte: ergo. Secundò, quia qualitas quæ primò eſt in ſubiecto, eſt indiuiduum totale & completum ante aduentum alterius quæ per intenſionem additur, quæ eſt eiuſdem rationis cum præcedenti: ſed illâ adueniente qualitas præexiſtens non amittit ſuam perfectionem & completionem, alias per intenſionem fieret imperfectior: ergo manet in ratione qualitatis totalis & completæ, ſubindéque etiam ea quæ ſuperadditur cùm ſit eiuſdem rationis, vt concedunt iſti authores. Vnde.

Reſpondet ſecundò: Suares, qùòd quamuis duo accidentia ſolo numero diſtincta nequeant ſimul eſ-

se & vniri in eodem subiecto, si sint entitatiuè distincta, omnino similia, & æqualis inter se perfectionis; benè tamen si sint solùm distincta ex natura rei, inæqualis perfectionis, inter se subordinata: gradus autem ille seu qualitas superaddita præcedenti, solùm ex natura rei (ait ille) distinguitur ab ea, sunt inæqualis perfectionis, & inter se subordinantur.

Sed contra: vel enim illi gradus aut qualitates distinguuntur specie; vel solo numero, etiamsi intra eandem speciem sint inæqualis perfectionis, quatenus posterior est perfectior priori: quidquid dicat Suares efficaciter impugnatur ex dictis maximè in prima ratione nostræ conclusionis.

Dico tertiò intensionem qualitatum fieri per acquisitionem noui modi perfectionis, ratione cuius qualitas præexistens magis perficit subiectum, seu perfectiori modo est in illo: & hoc est qualitatem intendi per maiorem sui radicationem in subiecto, vt loquuntur Thomistæ, metaphorâ sumptâ ab arbore aut planta cuius perfectio & augmentum maximè petitur ex eo quòd firmiores figat in terra radices: sic etiam perfectio qualitatis & augmentum illius intensiuum consistit in hoc quòd perfectiùs insit subiecto. Pro maiori autem intelligentia.

Nota quatuor esse in qualitate intensibili distinguenda: nempe essentiam seu rationem propriam illius; existentiam (ratione cuius potest diuinitus existere separata à subiecto,) vnionem ipsius cum subiecto, seu actualem inhærentiam: & tandem modum perfectionis seu maioris radicationis, qui per intensionem ei aduenit, distinguiturque realiter modaliter à tribus præcedentibus, cum adueniat & pereat illis inuariatis. Hoc posito.

Probatur conclusio: Intensio fit per acquisitionem alicuius realis perfectionis ad propriam lineam seu speciem illius qualitatis quæ intenditur, pertinentis, ratione cuius ipsa fiat perfectior & actualior intra propriam speciem: atqui noua illa actualitas

& perfectio adueniens qualitati (puta calori) intra propriam lineam seu speciem, non potest esse nisi modus aut modalis perfectio: ergo intensio fit per acquisitionem noui modi perfectionis. Maior relinquitur certa ex prima conclusione: ad hoc enim ordinatur intensio vt per illam qualitas præexistens magis perficiat subiectum, seu perfectiorem illi tribuat effectum formalem intra eandem speciem, puta constituat magis calidum: hoc autem intelligi nequit nisi ipsa qualitas fiat in se perfectior & actualior, quandoquidem non causat formaliter nisi per communicationem suæ propriæ actualitatis & perfectionis, subindéque effectus formalis perfectior nihil aliud est quàm ipsamet forma perfectior vt communicata subiecto. Minor verò non est minus certa ex dictis: illa enim noua perfectio non potest esse nisi vel noua entitas qualitatis vel modus ipsius: non primum, vt ostendimus conclusione præcedenti: ergo secundum. Quod magis.

Confirmatur: Qualitas præexistens non potest perfici intra propriam lineam per additionem alterius qualitatis etiam partialis, dato quod esset talis, benè autem per nouum modum perfectionis: ergo intensio fit per acquisitionem noui modi perfectionis. Probatur antecedens: quia vel illa qualitas superaddita distingueretur solo numero à præcedenti, vel specie: si solo numero, non posset in eadem parte subiecti recipi nec consequenter perficere intensiue præcedentem: si specie, non adderet perfectionem eiusdem rationis & speciei cum præcedenti, sed diuersæ, subindéque non perficeret illam intra propriam lineam: at verò si noua illa perfectio per motum intensionis superaddita calori v. g. sit modus duntaxat, poterit vtrumque habere: nam inquantum modus, debebit recipi in re modificata, id est in illo calore à quo specie modali & incompleta differt: inquantum verò actualitas & perfectio reductiuè pertinens ad speciem caloris perficiet ipsum intra propriam lineam & rationem caloris: & cùm se ipsum

(vt ita loquar) *magis*, seu quantitas virtualis caloris, non constituet subiectum simpliciter calidum, quia iam supponit, sed magis calidum.

Ex his omnibus habes nomen gradus seu latitudinis gradualis, quo communiter vtuntur auctores ad explicandam intensionem qualitatis, vt cùm dicimus calorem ignis esse in octauo gradu, alio sensu sumi ab aduersariis & alio à Thomistis: illi enim per gradus intelligunt qualitates partiales ex quibus volunt componi vnam totalem: vnde imaginantur (inquit Diuus Thomas) augmentum intensiuum qualitatis ad modum augmenti extensiui quantitatis: nos verò per gradus intelligimus modos maioris vel minoris perfectionis seu radicationis in subiecto, quia qualitas per talem modum intensa & perfecta vt octo v. g. æquiualet octo gradibus seu partialibus qualitatibus si ex illis componeretur vt volunt aduersarij & nos impossibile esse ostendimus.

Obiicies primò: Potest qualitas vnà cum sua perfectione intensiua diuinitus separari, seu existere separata à subiecto: ergo perfectio eius intensiua non consistit in modo aliquo perfectionis & maioris radicationis in subiecto. Antecedens suadetur: quia de essentia accidentis etiam proprii non est actualis inhærentia sed tantum aptitudinalis: ergo seruando talem aptitudinem & exigentiam ad inhærendam potest diuinitus existere actualiter separatum, sicut quantitatis in Eucharistia. Consequentia verò videtur clara illa enim qualiras intensa quando esset separata non radicaretur in subiecto: ergo intensio eius non consistit in modo perfectionis, quo qualitas magis & perfectius sit seu radicetut in subiecto.

Respondeo dato antecedente eiusque probatione (quantum attinet ad propositum, & non absolutè, quia ex ratione speciali aliquorum accidentium potest repugnare quòd existant à subiecto proprio separata, vt dicitur de actionibus vitalibus de quarum ratione essentiali est quòd sint à principio radicali vitæ coniuncto) dato inquam illo antecedenti, di-

ſtinguo conſequentiam: Non conſiſtit in modo radicationis actualis vel aptitudinalis, nego actualis eſto: ſenſus eſt qualitatem noui modi perfectionis, ratione cuius magis perficiat ſubiectum, ſeu perfectiori modo inſit ei & radicetur in illo actu vel aptitudine: non autem eſſe de ratione eius quòd beneficio illius modi actualiter perficiat ſubiectum, ſaltem in facto eſſe quando modus ille iam eſt acquiſitus, cùm conceſſum ſit poſſe qualitatem cum illo perfectionis modo diuinitus exiſtere ſeparatam. Dixi, in facto eſſe, quia in fieri ſeu in actuali acquiſitione aut productione illius perfectionis modalis, ſaltem prout fit ab agenti naturali, neceſſaria eſt omnino actualis inhærentia, cùm agens naturale non poſſit agere niſi in ſubiectum extenſum, atque adeo neque intendere qualitatem niſi actualiter inhæreat ſaltem quantitati. Et hac de cauſa dixi in reſponſione, *eſto*, quia quamuis in facto eſſe non ſit eſſentialiter neceſſarium quòd qualitas intenſa actu inhæreat & radicetur in ſubiecto, benè tamen in fieri.

Obiicies ſecundò: Alteratio eſt motus ad qualitatem: ſed intenſio v. g. eſt alteratio, cum ſit vna ex ſpeciebus eius: ergo terminatur ad qualitatem, ſubindéque intenſio fiet per additionem qualitatis ad qualitatem.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Alteratio terminatur ad qualitatem, vel de nouo producendam, vel ſi iam ſupponatur producta ad eam perficiendam, concedo: ad qualitatem ſemper de nouo producendam, nego: in hoc enim differt intenſio à prima alteratione, quòd hæc producit de nouo qualitatem, illa verò perficit & auget illam iam productam.

Iuſtabis: Intenſio eſt motus realiter diſtinctus ab alteratione: ergo habet terminum realiter diſtinctum: atqui qualitas vt perfectior non diſtinguitur à ſeipſa vt imperfectiori, ſi nulla ei noua qualitas ſuperaddatur: ergo.

Reſpondeo conceſſo antecedente diſtinguendo

consequentiam : Habet terminum distinctum, realiter entitatiuè, nego: modaliter, concedo: qualitas autem vt perfectior distinguitur modaliter à se ipsa vt imperfectiori quatenus addit modum illum perfectionis.

Obiicies tertiò retorquendo argumenta quibus intensionem per additionem qualitatis ad qualitatem reiecimus: Vel enim modus ille, aut modalis perfectio qualitati præexistenti superaddita est eiusdem speciei cum ea, vel diuersæ: si primum, ergo dantur accidentia eiusdem speciei & solo numero distincta in eadem parte subiecti: si secundum, ergo non perficiet qualitatem illam intra propriam lineam. Sed.

Arguit efficaciùs: quia modus ille perfectionis præexistenti qualitati superadditus debet esse diuisibilis & habere partes continuè & successiuè per motum intensionis acquirendas, aliàs motus ille non esset continuus, cuius oppositum suprà docuimus. Hoc posito sic arguitur: Vel medietates illius modi sunt eiusdem speciei inter se, vel diuersæ: si primum, ergo dantur duo accidentia solo numero partiali distincta in eadem parte subiecti, sicque incidemus in illud quod vitare cupiebamus: secundum verò dici non potest, quia nequit vnus numero modus ex pluribus specie distinctis coalescere.

Ad primum respondeo ex dictis suprà, modum illum distingui specie modali à qualitate, eâ scilicet generali ratione quâ modus differt à re; pertinere tamen ad speciem illius tanquam modus eius, atque adeò perficere eam intra propriam lineam & speciem: quod de qualitate superaddita dici non posset si differet specie, differret enim specie completâ, sicque non esset aliquid pertinens ad qualitem præexistentem.

Ad secundum respondeo quemlibet modum quo perficitur, qualitas, seu perfectius inest aut radicatur in subiecto, si consideretur vt est in fieri aut in sui acquisitione, esse formaliter diuisibilem in partiales modos priores & posteriores in infinitum, vt ita con-

tinuè & successiuè per partes priores & posteriore ipsius motus intensionis acquiri possit: si verò spectetur in facto esse, esse formaliter indiuisibilem & acquiri per indiuisibile mutatum esse illius motus: vnde ad illud dilemma respondeo, medietates illas seu modos partiales esse eiusdem speciei, & solo numero distingui, ita tamen quod posterior sit perfectior intra eandem speciem eminenter continens priorem: nec sequitur duo accidentia solo: numero partiali distincta esse in eadem parte subiecti, quia prior modus cum sit terminus à quo motus intensionis perit formaliter adueniente posteriori & perfectiori in quo eminenter continetur. Hæc de intensione qualitatum.

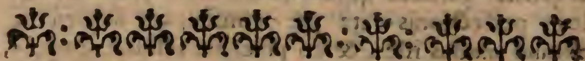
Quantum ad remissionem, quæ est motus intensioni oppositus, opposito etiam modo est philosophandum de ea: atque adeo sicut per intensionem non acquiritur partialis qualitas, sed modus duntaxat maioris perfectionis: ita per remissionem deperditur tantum modus ille, & eo pereunte resultat imperfectior. Vnde remissio est motus à perfectiori qualitate ad eandem vt imperfectiorem, sicut intensio è contra. Fiunt autem simul hi duo motus quando qualitas quæ intenditur aut remittitur habet contrarium, nam dum calor v. g. intenditur in aqua, remittitur frigus, & è contra. Sed.

Inquires à quonam agente producatur modus ille imperfectior qualitatis ad quem formaliter terminatur remissio.

Respondeo resultare ex ipsa qualitate vi actionis qua illa fuerat producta aut intensa, quæ actio virtualiter remanet in eo tanquam in termino primario, hoc ipso quòd destructo perfectiori modo manet determinata ad habendum formaliter imperfectiorem qui antea eminenter in perfectiori continebatur.

Ex hactenus dictis de intensione qualitatum materialium (quæ est motus continuus & successiuus terminatus ad ipsas, vel primariò & per se, vt de qua-

litatibus tertiæ ſpeciei conſtat ex prima ſectione; vel ſecundariò, vt ibidem innuimus de qualitatibus materialibus primæ ſpeciei, putà de ſanitate, pulchritudine, & huiuſmodi quæ reſultant ex aliis ad quas per ſe terminatur alteratio aut intenſio) facilè colligitur quid dicendum ſit de intenſione & remiſſione qualitatum ſpiritualium: fit enim per acquiſitionem, non qualitatis partialis, ſed modi duntaxat maioris perfectionis, qui eſt omnino indiuiſibilis, cùm ſit ſpiritualis, nec acquiratur per motum phyſicum, & continuum, ſicut fit in qualitatibus materialibus; ſed per actionem & mutationem ſpiritualem & inſtantaneam; quæ ſcilicet menſuratur inſtanti diſcreto. Et oppoſito modo philoſophandum de remiſſione earundem ſpiritualium qualitatum, quæ fit per amiſſionem modi perfectioris, & acquiſitionem ſeu reſultantiam imperfectioris.

SECTIO III.

De extenſione qualitatum.

DVplex eſt extenſio qualitatum: alia ſubiectiua, ſeu quantitatiua, qualem habet albedo, & aliæ qualitates materiales in diuerſis partibus ſubiecti: alia obiectiua, qualis conuenit ſcientiæ v. g. per ordinem ad diuerſa obiecta partialia ad quæ paulatim ſe extendit, quatenus ſcilicet per diuerſas demonſtrationes diuerſas de ſuo adæquato obiecto cognoſcit affectiones aut concluſiones demonſtrat.

Dico primò extenſionem ſubiectiuam qualitatis fieri per additionem partium. Hæc concluſio eſt euidens: neque enim vna pars qualitatis poteſt eſſe in diuerſis partibus ſubiecti; ergo extenditur ad

partes subiecti per additionem nouarum partium qualitatis, quæ licet ratione sui non habeat partes, habet tamen ratione quantitatis, de quo in libris de anima.

Dico secundò extensionem obiectiuam qualitatis non fieri per additionem qualitatis ad qualitatem, sed per acquisitionem duntaxat modorum maioris perfectionis quibus vna & eadem simplex qualitas primò acquisita, putà scientia initio respiciens vnam duntaxat conclusionem, aut vnum partiale obiectum, paulatim se extendit ad alia. Est contra plures extra Scholam Diui Thomæ auctores, qui consequenter ad suam doctrinam de intensione qualitatum quam volunt fieri per additionem qualitatis ad qualitatem, dicunt proportionaliter idem de extensione, ita vt velint scientiam totalem Physicæ v.g. non esse vnam simplicem qualitatem, sed compositam ex pluribus partialibus scientiis seu habitibus diuersa obiecta partialia respicientibus. Contra quos.

Prima pars conclusionis probatur: Si extensio obiectiua qualitatum fieret per additionem nouæ qualitatis, sequeretur qualitatem sic extensam esse ens per accidens: consequens est falsum, cùm quælibet qualitas respiciens vnum obiectum totale pluráque partialia, sit vera species qualitatis, atque adeo ens per se vnum vnitate specifica atoma, vt suppono, & vt fatentur aduersarij, & de scientiis specialiter comprobatur in Metaphysica vbi de vnitate illarum: ergo. Sequela maioris probatur: quod constat pluribus entibus completis & componitur ex illis est ens per accidens sed qualitas extensa ad plura obiecta partialia constaret pluribus qualitatibus completis, si per additionem nouæ qualitatis fieret huiusmodi extensio: ergo. Probatur minor: nam illa quæ primò acquireretur, putà scientia circa primam conclusionem, esset qualitas completa sub certa specie huius prædicamenti directè collocata; siquidem totam eius essentiam participaret, vt consideranti patebit; scientia enim per primam demonstrationem acquisita est,

vera qualitas ſecundum quam intellectus bene ſe habet, difficile mobilis, atque adeo directè ſub prima ſpecie continetur : atqui alia qualitas quæ in ordine ad aliud obiectum partiale ſuperadderetur, non eſſet minus completa, cùm eadem ſit ratio de omnibus : ergo qualitas ſic extenſa eſſet ens per accidens. Ex quo.

Secunda pars concluſionis manifeſta relinquitur: huiuſmodi enim augmentum extenſiuum fieri debet per additionem nouæ perfectionis, ratione cuius qualitas præexiſtens ſe extendat ad nouum obiectum partiale: cùm ergo illa perfectio ſuperaddita non poſſit eſſe noua entitas qualitatis, conſequens eſt vt ſit nouus modus perfectionis illius.

Obiicies primò: vbi eſt noua difficultas, ibi debet ſuperaddi nouus habitus aut qualitas ad eam ſuperandam: ſed circa obiecta partialia qualitatis, putà ſcientiæ aut virtutis, occurrunt nouæ difficultates: ergo debet ad eá extendi per additionem nouæ qualitatis aut habitus.

Confirmatur: per diuerſos actus generantur diſtincti habitus, puta per diuerſas demonſtrationes diuerſæ ſcientiæ: ergo cùm actus virtutis aut demonſtratiui ſint diuerſi per ordinem ad diuerſa obiecta partialia, producent & relinquent ex ſe diuerſos habitus circa illa.

Confirmatur ſecundò: quia aliàs ſi ſcientia totalis Phyſicæ v. g. eſſet ſimplex qualitas, hoc ipſo quòd quis haberet demonſtrationem primæ concluſionis, haberet omnium: nam habere ſcientiam totalem eſt habee ſcientiam omnium concluſionum : atqui hoc ipſo quod quis haberet demonſtrationem primæ concluſionis, haberet ſcientiam totalem, ſi hæc ſit vna ſimplex & indiuiſibilis qualitas: ergo.

Ad obiectionem reſpondeo diſtinguendo maiorem : Vbi eſt noua difficultas, in ordine ad diuerſum obiectum formale, concedo : intra latitudinem eiuſdem obiecti formalis totalis, nego : ſufficit enim nouus modus perfectionis quo habitus præexiſtens

extendatur ad nouum obiectum partiale. Ex quo patet ad minorem: obiecta enim partialia continentur intra latitudinem vnius & eiusdem obiecti formalis totalis & adæquati, atque adeo ad superandas difficultates circa illa sufficiunt noui modi perfectionis habitui primò acquisito superadditi.

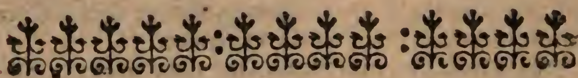
Ad primam confirmationem respondeo per diuersos actus circa obiecta formalia diuersa generari diuersos habitus, non autem circa obiecta partialia intra latitudinem eiusdem obiecti formalis contenta quæ sunt solùm materialiter & in esse entis diuersa, sed per primum quidem actum generatur habitus, per alios verò extenditur modo explicato.

Ad secundam nego sequelam: quia licet per primum actum acquiratur qualitas totalis, totalitate vt ita loquar substantiali & entitatiuâ, non tamen totalitate extensiuâ: vnde distinguo maiorem illius syllogismi: habere scientiam totalem, quoad substantiam tantùm seu entitatem illius, est habere scientiam omnium conclusionum, nego: habere scientiam totalem etiam quoad extensionem, concedo.

Obiicies secundò: Vel illi modi quibus qualitas, putà scientia, extenditur ad diuersa obiecta partialia, distinguuntur specie vel solo numero: non secundum, quia aliàs duo accidentia solo numero diuersa essent simul in eodem subiecto, suppono enim vno modo extensionis adueniente non perire alterum, aliàs qualitas illa desineret se extendere ad obiectum partiale quod beneficio illius modi respiciebat: nec etiam primum, quia si different specie non possent vniri nec inter se nec cum ipsa qualitate, vel enim vnirentur sicut actus & potentia, vel per continuationem.

Respondeo modos illos extensionis esse quasi specie distinctos, cùm obiecta partialia, quæ respiciunt, specie saltem materiali & in esse entis sint diuersa, vt constat de obiectis partialibus Physicæ v.g. Neque hoc impedit quo minus possint ipsi qualitati quam extendunt, vniri, non quidem per con-

tinuationem, nec tanquam actus potentiæ, propriè loquendo, sed sicut modi vniuntur rei quam modificant. Nec sequitur illos facere vnum per accidens cum habitu aut qualitate illa, sicut facerent noui habitus vt ostendimus; quia illi modi sunt formalitates quædam incompletæ, habitus verò essent entia completa vt probatum est, & non tantum partiales qualitates vt putant aduersarij. Hæc omnia meliùs adhuc percipientur in Metaphysica vbi de vnitate scientiarum ab vnitate obiecti desumenda.

SECTIO IV.

Quænam qualitates sint capaces augmenti intensiui aut extensiui.

SVpponit titulus quod in Logica diximus & ex tradendis magis constabit, proprium esse qualitatis quod possit suscipere magis & minus, seu intendi & remitti, siue per ordinem ad subiectum, quæ est intensio propriè dicta, siue per ordinem ad obiectum, quæ potius dicitur extensio (supple) obiectiua (de subiectiua enim extensione, quæ conuenit qualitati per ordinem ad diuersas partes subiecti, nulla est difficultas, cùm constet eam competere posse nedum qualitati, sed & cuilibet formæ materiali quæ beneficio quantitatis formaliter extenditur in diuersis partibus subiecti.)

Aduerte igitur duplicis generis esse qualitates: aliæ enim sunt quæ dicunt tantum habitudinem ad subiectum, vt albedo, lux, & huiusmodi: aliæ verò, quæ præter habitudinem ad subiectum omnibus accidentibus communem important habitudi-

nem ad aliquid extrinsecum vt ad obiectum à quo specificantur, sicut potentiæ & habitus: vtrisque competere potest augmentum intensiuum, vt albedini quæ intenditur quatenus in eadem parte subiecti magis ac magis perficitur, non per additionem nouæ albedinis; sed modi maioris perfectionis; & scientiæ, quæ similiter magis & magis intensiuè perficitur, quatenus eandem aut easdem magis ac magis penetrat conclusiones: solis vero qualitatibus ab extrinseco obiecto specificatis competere potest augmentum extensiuum, vt scientiæ quæ obiectiuè extenditur quatenus per nouas demonstrationes successiuè respicit nouas & diuersas conclusiones tanquam obiecta partialia. His positis.

Dico primò qualitates primæ & tertiæ speciei esse intensibiles & remissibiles, non verò qualitates secundæ & quartæ speciei. Loquimur hîc de intensione & remissione latè sumptis, prout important acquisitionem aut amissionem gradus vel modi perfectionis, siue illæ sint motus physici & continui per se primò ad talem modum qualitatis terminati, siue non.

Probatur: Qualitas intensibilis & remissibilis dicitur illa quæ eadem secundum essentiam & indiuidualem entitatem manens potest perfici aut imperfectior reddi in eadem parte subiecti: atqui hoc conuenit qualitatibus primæ & tertiæ speciei: ergo illæ sunt intensibiles. Probatur minor: nam hujusmodi qualitates interdum perfectiorem, interdum imperfectiorem effectum formalem tribuunt, vel eidem subiecto indiuisibili, vt qualitates spirituales, tam naturales, vt scientia quæ constituit intellectum aliquando minus aliquando magis scientem respectu eiusdem conclusionis, quàm supernaturales & infusæ, vt charitas quæ constituit modo magis modo minus diligentem, fides modo perfectiùs modo imperfectiùs credentem, spes sperantem, vnde Ecclesia in Collecta ait, *Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum*, & Apostoli ad Christum, Luc. 17.

Domine adauge nobis fidem, & Paulus ad Philip. 8. *Oro vt charitas veſtra magis & magis abundet*: vel eidem parti ſubiecti, vt qualitates materiales eiuſdem primæ & tertiæ ſpeciei, putà pulchritudo aut ſanitas, quæ modo magis modo minus pulchrum aut ſanum conſtituunt, calor modo magis modo minus calidum in eadem parte ſubiecti: Non poſſunt autem tribuere effectum formalem modo perfectiorem modo imperfectiorem eidem indiuiſibili ſubiecto aut parti, niſi ipſæ qualitates in ſe fiant perfectiores aut imperfectiores, ſeruatâ eâdem eſſentiâ quæ conſiſtit in indiuiſibili: ergo, &c.

Ex quibus ſecunda pars concluſionis probata relinquitur: qualitas enim ſecundæ ſpeciei aut quartæ eadem manens non conſtituit ſubiectum modo magis modo minus tale, e.g. intellectus modò magis modo minus intellectiuum, facultas viſiua modo perfectiùs modo imperfectiùs videntem, quantùm eſt ex parte ſui: nec ſimiliter figura triangularis v. g. conſtituit modo magis modo minus triangulum: ſed conſiſtunt in indiuiſibili. Dixi, quantum eſt ex parte ſui: nam ſi potentia intellectiua, viſiua, & huiuſmodi interdum videantur in eodem ſubiecto perfici aut minui, hoc non eſt ex parte ipſarum, ſed ex parte organorum aut aliorum quæ operationibus illarum deſeruiunt, quæ interdum melius interdum minus benè diſpoſita ſunt.

Ratio autem fundamentalis vtriuſque partis concluſionis eſt quia qualitates primæ & tertiæ ſpeciei habent cauſas variabiliter, hoc eſt magis & minus, influentes, vt conſtat de calore, frigiditate, & ſimilibus: ſecùs verò qualitates ſecundæ & quartæ ſpeciei: nam potentiæ vi vnius & eiuſdem actionis generatiuæ dimanant à ſubſtantia quæ vt ſtatim dicemus non ſuſcipit magis & minus, nec ſubinde in huiuſmodi facultates magis & minus influit: ſimiliter figura v.g. triangulis inuariabiliter reſultat ex quantitate tali modo terminata ſeu diſpoſita, quæ diſpoſitio ſi vel minimum varietur, variatur etiam & non ma-

net eadem figura, quod tamen necessarium esset vt diceretur suscipere maius & minus. Non nego tamen huiusmodi qualitates suscipere magis & minus, seu esse perfectiores vel imperfectiores in diuersis subiectis, vt de intellectu aliisque animæ facultatibus constabit ex dicendis in libris de anima, vbi ostendimus vnam animam esse indiuidualiter nobiliorem aliâ, quod proinde de facultatibus etiam est asserendum: hoc tamen non est proprie intendi aut remitti, seu suscipere magis & minus, ad hoc enim requiritur quod qualitates perficiantur in eodem subiecto & in eadem parte.

Dico secundò, ex qualitatibus quæ ab extrinseco obiecto specificantur, solos habitus esse capaces augmenti extensiui in ordine ad illud, potentias verò nequaquam.

Quod habitus sint capaces huiusmodi augmenti extensiui & obiectiui vt ita loquar, constat in scientia v. g. quæ per diuersa, saltem materialiter, principia seu per diuersas demonstrationes se extendit ad diuersas partes sui obiecti totalis; & in virtute, quæ etiam per diuersa materialiter honestatis motiua in diuersa quoque partialia obiecta fieri potest. Non tamen hoc conuenit omnibus habitibus, præsertim supernaturalibus fidei, spei, & charitatis; fides enim per idem omnino principium etiam materialiter immultiplicatum assentitur omnibus articulis, nempe ob primam veritatem reuelantem, vnde qui discredit vni, nulli credit fide diuinâ, iuxta illud Diui Iacobi, *Qui peccat in vno, factus est omnium reus*: è contra qui assentitur vni, absque noua difficultate per idem motiuum assentitur omnibus: & idem constat de charitate, quæ ob idem motiuum diuinæ bonitatis diligit Deum & homines; & de spe, quæ sub vno & eodem similiter motiuo diuinæ omnipotentiæ & misericordiæ sperat gloriam in futuro, & omnes gratias omniáque auxilia in præsenti necessaria.

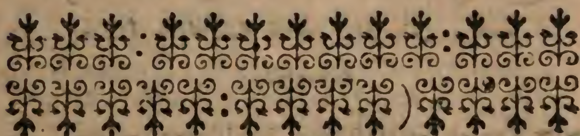
Quòd verò potentiæ non sint augmenta illius ex-

tensiui capaces, constat etiam, quia ab initio suæ productionis aut emanationis se se in actu primò extendunt ad totam sui obiecti latitudinem, nec indigent alia perfectione superaddita vt possint illud respicere omnesque eius partes attingere, quomodocumque: quod addo, quia vt perfectè illud attingant, necessarij sunt interdum habitus vt constat in intellectu & voluntate.

Ex dictis habes cur entia aliorum prædicamentorum non sint capacia augmenti intensiui, nec etiam extensiui per ordinem ad obiectum: & quidem de huiusmodi augmento extensiuo res est euidens, cùm entia illa non specificentur ab obiecto extrinseco: de intensiuo autem non est minus certum, illud enim in eo consistit quod eadem forma aut entitas magis & magis perficiatur intra propriam lineam & speciem in eadem parte aut in eodem subiecto indiuisibili quod magis & magis constituat tale: inductione autem constat id nulli alteri à qualitate competere posse, vna enim & eadem entitas aut forma substantialis non constituit subiectum magis & magis substantiam, nec vna & eadem pars quantitatis eandem subiecti portionem modo magis modo minus quantam & extensam, nec eadem relatio constituit modo magis modo minus relatum, nec eadem actio modo magis modo minus agens, præcisè & ratione sui: quod addo, quia ratione termini aut effectus producti poterit id habere, ignis enim dicitur magis & magis calefacere ratione caloris perfectioris & perfectioris quem successiuè producit: vel vt melius philosophemur, cum actio transiens de qua est sermo (immanens enim ad primam qualitatis speciem spectat) nihil aliud sit quàm emanatio motus siue effectus ab agente, non constituit idem plus vel minus emanans ab agente: sed hæc omnia aliáue cæterorum prædicamentorum entia in indiuisibili consistunt comparatione eiusdem subiecti aut partis, & ab initio suæ productionis sunt talia qualia esse possunt quantùm ad perfectionem intra propriam speciem ipsis

debitam : substantia enim v. g. totaliter ab initio est substantia, cùm omnino per se subsistat, nec possit magis per se subsistere : similiter vna pars quantitatis omnino est extensa quantum esse potest in ratione talis partis ipso initio suæ productionis: & sic de aliis

De nutritione & augmentatione, quia propriè sumptè solis viuentibus conueniunt, & sunt motus vitales, agetur in libris de anima.

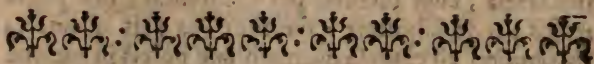

DISPVTATIO III.

De rarefactione & condensatione.

EX statim dicendis constabit rarefactionem & condensationem esse alterationes quasdam, atque adeo conuenienter subiungitur hæc disputatio præcedenti.

SECTIO VNICA.

Quid sint rarefactio & condensatio, & quinam earum terminus.

NOmine rarefactionis intelligunt communiter omnes quandam partium corporis dilatationem, siue mutationem aliquam qua partes corporis magis diffunduntur magisque fiunt à se inuicem distantes, & ad maiorem locum occupandum aptæ: è conuerso nomine condensationis intelligunt compressionem siue contractionem partium, seu quod idem est mutationem aliquam qua partes eiusdem corporis inter se comprimuntur fiuntque minus distantes, & ad minorem quam antea locum occupandum idoneæ. In his conueniunt omnes Philosophi: sed maxima est inter illos dissensio, quidnam per huiusmodi mutationes & actiones per se primò producatur à quo prædicta partium dilatatio aut compressio in corpore raro vel denso proueniant tanquam effectus formales.

Prima sententia est Scoti asserentis per rarefactionem produci per se primò seu acquiri nouam partem quantitatis, per condensationem verò amitti, subindéque vult illam terminari ad maiorem, hanc verò ad minorem quantitatem.

Secunda est aliorum asserentium rarefactionem esse mutationem terminatam per se primò ad maius vbi quo corpus maiori loco incipit esse præsens & habere partes magis inter se distantes ob solam dilatationem & apertionem pororum; condensationem verò

ex opposito terminari per se primò ad minus vbi quo res per eorundem pororum compressionem ad minorem restringitur locum.

Tertia est Thomistarum sententium rarefactionem & condensationem terminari per se primò ad qualitates quæ sunt raritas & densitas, à quibus oriuntur tanquam effectus secundarij prædicta partium dilatatio & compressio & consequenter maioris vel minoris loci seu vbicationis acquisitio. Vnde

Dico primò rarefactionem non terminari ad maiorem quantitatem, nec consequenter condensationem ad minorem. Est contra primam sententiam.

Probatur primò: Impossibile est duas partes quantitatis recipi in eadem portione substantiæ, aliàs se se penetrarent, & insuper duo accidentia solo numero distincta essent in eadem parte subiecti: atqui fieri non potest vt per rarefactionem noua pars quantitatis producatur, nisi recipiantur duæ partes simul in eadem portione substantiæ materialis: ergo impossibile est per rarefactionem produci nouam partem quantitatis. Probatur minor: quia antecedenter ad rarefactionem singulæ portiones substantiæ subsunt singulis partibus quantitatis: ergo non potest per rarefactionem acquiri noua pars quantitatis, nisi in eadem portione substantiæ vnà cum parte quantitatis præcedente recipiatur. Nisi alterutrum dicas: sequitur vel quòd per rarefactionem corrumpitur prior pars & acquiritur alia maior: vel quòd vnà cum quantitate acquiritur noua portio substantiæ: quod vtrumque est absurdum: primum quidem, quia cùm quantitas sit accidens connaturale substantiæ habens cum illa necessariam connexionem, naturaliter loquendo nequit destrui illâ remanente; præterquàm quòd non vitatur inconueniens, eadem enim substantiæ portio nihil de nouo ex parte sui acquirens non est capax maioris partis quantitatis, nisi id quod facta est maior penetretur cum alio: secundùm verò, quia iam sequeretur rarefactionem non distingui ab augmentatione, nec subinde condensationem à dimi-

nutione, quod est inauditum, & à nullo concessum. Vnde ex hoc.

Probatur secundò conclusio: Si rarefactio terminaretur ad maiorem quantitatem, & condensatio ad minorem non distinguerentur essentialiter hæ mutationes ab augmentatione & diminutione: consequens est falsum, cùm augmentatio ex propria ratione exigat coniungi cum nutritione seu nouæ partis substantiæ acquisitione, & similiter diminutio cum deperditione illius; secus verò rarefactio & condensatio, vt experientia constat in aqua v. g. quæ dum bulliendo rarefit non fit substantialiter maior: ergo rarefactio non terminatur, &c. Sequela maioris est euidens: ille enim mutationes haberent eosdem terminos, cùm terminus proprius augmentationis sit maior quantitas, & terminus diminutionis minor.

Confirmatur conclusio: Possunt dari duo corpora, quorum vnum sit rarius alio magisque dilatatum absque eo quod habeat plus quantitatis: ergo tarefactio non fit per productionem quantitatis. Antecedens probatur: nam in casu quo ex aqua v. g. generaretur aër, ille esset rarior quàm aqua ex qua genitus esset; & tamen, quia non haberet plus materiæ ex suppositione, non haberet etiam plus quantitatis, cùm materia sit radix quantitatis ita vt non possit res plures habere partes quantitatis quàm portiones materiæ seu materialis substantiæ quæ illis subsunt.

Dico secundò rarefactionem & condensationem non terminari per se primo ad maius vel minus vbi aut localem extensionem. Est contra secundam sententiam.

Probatur rarefactio & condensatio per se primò terminantur ad raritatem & densitatem corporis, vt ex ipsis terminis constat: sed raritas & densitas corporis non consistunt formaliter in maiori vel minori vbicatione seu extensione locali illius: ergo rarefactio & condensatio non terminantur per se primò ad maiorem vel minorem vbicationem vel localem

extensionem. Probatur minor: quia ex raritate aut densitate oritur maior illa aut minor vbicatio seu localis extensio corporis rari vel densi: ergo raritas ipsa aut densitas non sunt formaliter maior illa aut minor vbicatio, sed principium illius, ad quod proinde per se primò motus rarefactionis aut condensationis terminatur. Deinde eadem minor.

Confirmatur: quia corpus Christi in Sacramento Eucharistiæ nulla gaudet extensione locali aut vbicatione, & tamen ibi habet suam raritatem & densitatem: nam sine dubio ossa eius sunt in se densiora carne, & caro sanguine: ergo raritas & densitas non consistunt formaliter in vbicatione aut locali extensione.

Dico tertiò rarefactionem & condensationem per se primò terminari ad qualitates, atque adeo esse essentialiter alterationes.

Probatur: Rarefactio & condensatio, cùm sint motus continui, debent per se primò terminari vel ad qualitatem, vel ad quantitatem, vel ad vbi, cùm ad alia prædicamenta non detur per se motus, vt alias ostendimus: sed non terminantur ad duo posteriora, vt probatum est: ergo ad qualitatem. Quod.

Probatur rursus ratione fundamentali: Rarefactio & condensatio terminantur per se primò ad raritatem & densitatem, vt ex ipsa nominis appellatione liquet: atqui raritas & densitas sunt essentialiter qualitates tertiæ speciei: ergo illi motus per se primò terminantur ad qualitates. Probatur minor: Accidentia per se & ratione sui sensibilia pertinent ad tertiam speciem qualitatis, scilicet passionem vel patibilem qualitatem, cùm ratio sensibilis per se sit aut se habeat vt propria differentia illius speciei: atqui raritas & densitas sunt accidentia per se primò sensibilia à sensu tactus, sicut asperum & lene, calidum & frigidum: ergo raritas & densitas sunt qualitates tertiæ speciei. Minor probatur: quia id quod est earum potest per se primò & ratione sui discerni

per sensum tactus, ab eo quod est durum & densum: ergo raritas & densitas sunt per se & ratione sui tangibiles.

Si autem quæras quinam sint effectus formales harum qualitatum. Respondeo quod effectus primarius raritatis est dilatare partes quantitatis in ordine ad se, secundarius verò in ordine ad maiorem occupandum locum: ex opposito effectus primarius densitatis est comprimere ac restringere partes in se ipsis, secundarius verò in ordine ad occupandum minorem locum: seu quod idem est, effectus primarius illarum qualitatum est constituere partes corporis magis vel minus explicatas & dilatatas in ordine ad se, & hunc effectum habent raritas & densitas in membris Christi Domini sub speciebus etiam Eucharisticis, magis siquidem explicatur in seipsa quantitas sanguinis eius quàm quantitas ossium; secundarius verò, qui ad primarium consequitur, est constituere huiusmodi partes corporis magis vel minus explicatas & dilatatas in ordine etiam ad locum, quem effectum habent raritas & densitas partium corporis Christi in cœlo, explicatio enim est ibi quantitas sanguinis eius nedum in seipsa, sed etiam in ordine ad locum quàm quantitas ossis. Quæ vt melius intelligas.

Aduerte nos non diffiteri, quòd sicut extensio substantiæ in ordine ad se est effectus primarius solius quantitatis; in ordine verò ad locum, secundarius; ita maior aut minor extensio in ordine ad se, vel in ordine ad locum, sit effectus maioris vel minoris quantitatis: hoc enim libenter admittimus: sed tamen quia vna quantitas dupliciter potest dici maior aliâ, primò entitatiuè, quia scilicet habet plures partes aliquotas, seu æquales, certæ ac determinatæ magnitudinis, intra lineam quantitatis; secundo explicatiuè, quia quamuis non habeat plures partes æquales, seu aliquotas intra lineam quantitatis præcisè, habet tamen illas beneficio raritatis magis dilatatas & explicatas; ideo solùm intendimus maio-

rem

rem extensionem seu partium dilatationem quæ fit in rarefactione, esse effectum formalem quantitatis explicatiuè duntaxat maioris, seu per raritatem modificatæ & dilatatæ; subindéque necessarium non esse quod per rarefactionem quantitas fiat maior entitatiuè, sed solùm explicatiuè, sicut & ipsa extensio: ex quibus solui possunt argumenta quibus.

Obiicitur primo: Non potest crescere effectus formalis & augeri, nisi augeatur ipsa forma: sed per rarefactionem augetur effectus formalis quantitatis: ergo & ipsa quantitatis augetur & fit maior. Probatur minor: Effectus formalis quantitatis est extensio corporis: sed per rarefactionem fit maior extensio: ergo augetur effectus formalis quantitatis. Quod argumentum militat pro prima sententia, & potest etiam applicari pro secunda, nam per rarefactionem corpus fit magis localiter extensum & amplius vbicatum, atque adeo videtur quod rarefactio terminetur saltem ad maius vbi maiorémque extensionem localem.

Secundo: quia per rarefactionem acquiruntur nouæ partes aliquotæ: ergo acquiritur noua quantitas. Probatur antecedens: nam si in aqua congelata & condensata mediam duntaxat vasis partem occupante sint v. g. sex partes aliquotæ magnitudinis vnius digiti, in eadem rarefacta & bulliente erunt duodecim eiusdem magnitudinis per quas replebit totum vas quandiu sic rarefacta & bulliens erit.

Tertiò hoc idem confirmatur: quia per huiusmodi rarefactionem acquiruntur noua indiuisibilia aut puncta: ergo & nouæ partes sine quibus illa esse non possunt. Probatur antecedens: nam in aqua congelata, quam adduximus in exemplum, sunt tantùm puncta correspondentia punctis mediæ partis vasis, in eadem verò rarefacta sunt puncta correspondentia omnibus punctis totius vasis: ergo fuerunt de nouo acquisita.

Ad primum concessa maiore distinguo minorem: Augetur effectus formalis quantitatis, entitatiuè, seu

intra lineam quantitatis, præcisè nego: explicatiuè, id est magis per raritatem dilatatur, concedo: & hoc etiam modo fateor quantitatem fieri maiorem. Quæ distinctio proportionaliter aliis propositionibus est applicanda. Ad id quod additur in fauorem secundæ sententiæ, respondeo rarefactionem terminari tantùm secundariò ad illud vbi & ad localem extensionem explicatiuè maiorem quæ est effectus secundarius raritatis, seu quod in idem redit, quantitatem per raritatem dilatatæ; primariò verò ad ipsam raritatem.

Ad secundum nego antecedens: Ad probationem respondeo in aqua illa rarefacta fore duodecim partes prædictæ magnitudinis seu extensionis, non entitatiue & intra propriam lineam quantitatis præcisè, sed duntaxat explicatiuè beneficio raritatis qua sex illæ partes, quæ in aqua congelata erant, duplo dilatabuntur.

Ad tertium nego etiam antecedens. Ad probationem respondeo, quòd cùm in qualibet parte sint infinita & infinities infinita puncta medietates & medietatum medietates copulantia & terminantia, hoc ipso quòd in aqua illa congelata sunt partes quæ beneficio raritatis dilatantis ipsas, possunt omnibus partibus vasis correspondere, sunt etiam ibi puncta non solùm punctis medij vasis correspondentium, sed etiam quæ possint omnibus punctis totius vasis correspondere.

Ex dictis habes in quo essentialiter sita sit propria ratio rarefactionis & condensationis, & quomodo ab augmentatione & diminutione distinguantur: nam augmentatio propriè dicta est motus à minori ad maiorem quantitatem, diminutio è contra à maiori ad minorem: at verò rarefactio est motus à densitate ad raritatem, & condensatio è conuerso à raritate ad densitatem quæ sunt patibiles qualitates quarum effectus formales primarij vt diximus sunt constituere quantitatem aut corpus explicatiuè & non entitatiuè maius vel minus in se; secundarij, in

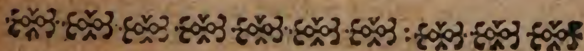
ordine ad locum : & hoc modo intelligendus est Philosophus dum definit rarum & densum dicens rarum esse quod parum habet materiæ sub magnis dimensionibus, hoc est sub magna quantitate ; densum verò quod habet multum materiæ sub paruis dimensionibus : explicandus, inquam, est de magna vel parua quantitate seu dimensione quæ fit magna vel parua explicatiuè duntaxat beneficio raritatis, & non entitatiuè : & hoc etiam sensu loquitur D. Thomas si quando innuere videatur rarefactionem terminari ad quantitatem maiorem.

DISPVTATIO IV.

De actione & reactione.

ACVRI disputatione sequenti de mixtione, prius differendum putauimus de actione & reactione quæ in illa interueniunt, & de nonnullis conditionibus ad agendum requisitis, suppositis illis quas in septimo Physicorum statuimus.

SECTIO I.

Vtrum simile possit agere in simile.

TRibus modis agens potest esse simile passo : primò in qualitate per quàm agit secundum suam speciem præcisè considerata : secundò in gradu illius,

vt si in vtroque sit calor vt quatuor: tertiò non solùm in qualitate actiua & gradu eius, sed etiam in raritate aut densitate quæ non parum conducunt vt agens fortiùs aut debiliùs agat. Hoc posito.

Dico primò agens non posse agere in subiectum quod est sibi simile & quoad qualitatem secundum speciem ac gradum spectatam, & quoad densitatem vel raritatem.

Probatur: quia omne agens in tantum agit in aliud in quantum intendit illud sibi assimilare, hic enim est finis agentis & actionis illius: ergo si supponatur passum iam omnino simile, non aget in illud, cùm cessante fine cessent ea quæ sunt ad finem.

Confirmatur: In tantum agens agit in aliud, inquantum in eo aliquid producit: sed calidum vt quatuor v. g. non potest in alio secundum eundem gradum calido producere calorem; non quidem calorem vt quatuor aut infrà, cùm iam talem habeat, aliàs duo accidentia solonumero distincta reperirentur in eodem subiecto; nec suprà, quia agens illud non continet nec formaliter nec eminenter calorem supra gradum quartum, vt suppono.

Dices: Tunc agens faciliùs agit in passum, quando passum minùs ei resistit: sed quando est simile, minùs resistit ei, siquidem resistentia fundatur in contrarietate, & contrarietas in dissimilitudine quæ tunc non est: ergo.

Sed contra: quia vt agens agat non sufficit quòd passum ei non resistat positiuè & contrariè, sed requiritur quòd sit capax recipiendi effectum: sed passum omnino simile agenti non est capax recipiendi ab eo effectum: sed omnino incapax, vt ostendimus, quæ incapacitas appellari potest resistentia negatiua. Vnde distinguo maiorem: Quando minùs ei resistit resistentiâ tam positiuâ & contrariâ (quæ fundatur in dissimilitudine) quàm negatiuâ, concedo: resistentiâ tantum positiuâ, nego: simile autem, quamuis non resistat positiuè, omnino tamen resistit negatiuè per in capacitatem recipiendi effectum.

Dico secundo, agens non posse agere in subiectum sibi simile quoad qualitatem & gradum illius, quamuis sit dissimile superetúrque ab agente quoad densitatem.

Probatur eadem ratione qua superiorem conclusionem ostendimus: quia in tantum agens per suam qualitatem actiuam agit in passum, in quantum intendit eam producere in illo, sicque illud sibi assimilare: sed agens calidum vt quatuor v. g. quantumuis sit densius & solidius passo secundum eundem gradum calido, non potest in eo producere calorem: non quidem vt quatuor, aut infrà: quia iam habet; nec vt quinque, aut suprà, quia agens illud non continet, nec formaliter vt patet, aliàs denominaretur agens calidum vt quinque, nec eminenter quia densitas non est qualitas actiua cuius beneficio possit eminenter continere calorem vt quinque, quem ratione sui proprij caloris non continet. Sed ad hoc solum conducit densitas agentis (putà ferri calidi vt quatuor) vt meliùs calor in illo existens operetur intra latitudinem suæ virtutis, & vt magis extendere queat suam operationem: quod ex duplici capite oritur: primò, quia in subiecto densiori qualitas est magis vnita, virtus autem vnita fortior est seipsa dispersâ: secundò, quia firmius & tenacius adhæret subiecto densiori quàm rariori: quibus etiam addi potest qualitatem in subiecto densiori, cæteris paribus, esse extensiuè maiorem, quàm in rariori, vt pote in pluribus partibus magis vnitis & compressis existentem. Et propter has rationes ferrum calidum vt sex v. g. potius comburit manum quàm flamma quæ est calida vt octo: sed hinc desumunt aduersarij contra nos argumentum inferius soluendum.

Dico tertiò: Agens potest agere in illud quod est simile solùm in qualitate, in gradu verò dissimile & imperfectius. Hæc conclusio constat tum experientiâ, videmus enim calidum vt sex v. g. agere in calidum vt duo eiusque calorem intendere ac perficere; tum ratione, quia tunc potest agens sibi

magis assimilare passum, scilicet in gradu.

Obiicies contra primam conclusionem : Idem potest agere in seipsum . ergo multo magis in simile. Antecedens probatur : quia dum frigidum v. g. obsidetur & comprimitur à calido, se ipsum intendit, sicut & calidum dum à frigido circundatur; quæ est causa propter quam calor vitalis in stomacho actiuior est meliúsque concoquit cibos hyemali tempore, quàm æstiuo, scilicet quia vndique obsidetur à frigore, & sic intenditur; ob eandemque causam aquæ in puteis existentes hyeme etiam calidores sunt propter frigus circunstans, æstate verò frigidores cùm à calore obsidentur. Ergo idem agit in seipsum.

Respondeo negando idem secundum idem aut secundum eandem partem posse agere in se ipsum absque vlla reali distinctione inter agens & passum, vt in octauo Physicorum ostendimus. Vt autem iis quæ in probationem antecedentis afferuntur, satisfiat.

Resoluenda est breuiter quæstio non iniucunda, vtrum scilicet per antiperistasim intendantur qualitates. Vocatur autem antiperistasis circunstantia seu circumobsessio contrarij, quando videlicet vnum agens contrarium vt plurimum fortius quasi obsidet aliud, putà frigus hyemali tempore calorem naturalem in stomacho existentem : vnde quia qualitas obsessa fit actiuior & robustior, ac si vires suas ad pugnandum séque à contrario defendendum recolligeret, meritò dubitatur vtrum intendatur tunc, & à quo principio.

Cui quæstioni respondeo quod licet aliquando in antiperistasi qualitas obsessa intendatur, attamen vt plurimum & per se loquendo nulla ibi interuenit intensio, sed fit tantum maior vnio & quasi congregatio partium subiecti in quibus residet qualitas, ratione cuius vnionis & compressionis partium habet qualitas eis inhærens quod intra propriæ intensionis latitudinem sit magis ad agendum disposita, quia

virtus vnita fortior est se ipsa dispersa vt superius diximus. Et hoc modo actiuior est calor naturalis hyeme quàm æstate, quia ob circunstantiam frigoris constringuntur & obserantur pori, & sic non patet exitus spiritibus vitalibus, quibus præcipuè tanquam subtilissimis purissimisque sanguinis partibus prædictus calor insidet: sed sicut quo magis viget frigus, eo magis constringuntur pori; ita spiritus vitales, atque adeò & calor in eis potissimùm residens, ad stomachum remittuntur, ibique veluti conglobantur, & calor subinde magis ibi vnitur. Ob similem rationem loca subterranea sunt hyeme calidiora quàm æstate; quia æstiuo tempore, quando multum viget æstus Solis, exhalationes calidæ eleuantur ab ipsis partibus interioribus terræ per poros & rimulas eius, quas proinde inferiores partes tunc frigidiores relinquunt; sed quia superueniente postea frigore plures ex his exhalationibus sunt quæ nondum ad superficiem terræ pertigerunt nec exierunt, ideo ob meatuum & pororum restrictionem à frigore tunc causatam iterum coguntur inferiora loca repetere, sicque illa calidora efficiunt.

Dixi in responsione, *Licet aliquando in antiperistasi qualitas obsessa intendatur*: quod tunc accidit quando huiusmodi qualitas est connaturalis subiecto, & ante circumobsessionem contrarij non habet debitam intensionem: in eo siquidem casu per simplicem resultantiam recuperat pristinam intensionem: vt frigus penetralium terræ æstiuo tempore, cùm circunstante calore pori terræ aperiuntur, exhalationesque quæ illam calefaciebant, exeunt: Item quando qualitas illa obsessa non est æquè intensa in omnibus partibus subiecti, tunc enim partes in quibus est intensior magis conglobatæ efficacius agunt & in aliis maiorem intensionem producunt: qua etiam ratione accidit aliquando qualitatem obsessam in antiperistasi produci in subiecto proximo: & ea propter aquæ puteales hyeme sunt calidores quàm æstate, quia calefiunt ab exhalationibus intra latera ter-

ræ, vi frigoris rimulas eius & poros constringentis, detentis.

Ex quibus omnibus satisfactum manet argumento: constat enim idem saltem secundum eandem partem non agere in se ipsum, nec subinde concluditur hinc posse agere in simile quoad qualitatem & gradum.

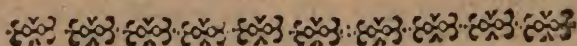
Obiicies contra secundam conclusionem: Densitas subiecti non solùm dat qualitati actiuæ, putà calori, efficacius operari intra propriæ virtutis latitudinem, sed etiam suprà illam: ergo potest agens agere in passum quoad qualitatem eiusque gradum sibi simile, dummodo sit dissimile & superetur ab ipso quoad densitatem. Consequens manifestè sequitur ex antecedente. Antecedens verò multis experentiis comprobatur. Primò, quia radij solares recepti in speculo vel vitro concauo, aut meliùs in crystallo & ab ea progredientes in stupam v. g. producunt ibi intensissimum calorem: atqui hoc non possunt ex se, aliàs in quocumque subiecto recepti idem præstarent: ergo ratione densitatis. Secundò, ferrum calidum vt sex potest ratione suæ densitatis producere similiter & ignem & calorem vt octo. Tertiò quando Sol directè illuminat aërem, & medio aëre speculum aut aliud corpus opacum ac tersum, lux recepta in huiusmodi speculo intendit & perficit per actionem reflexam lumen directè causatum à Sole in aëre medio & proximo; cùm tamen lux speculi videatur remissior luce aëris directè à sole recepta, quippe cùm speculum magis distet à Sole quàm aër, vt suppono.

Respondeo negando antecedens. Ad primam probationem nego minorem, radij enim Solis ex se habent sufficientem virtutem ad producendum ignem quem eminenter continent, quamuis non in quocumque subiecto recepti hunc effectum sortiantur, sed in eo solùm in quo debitam habent vnionem & veluti conglobationem, vt in speculo aut crystallo propter eius densitatem quæ proinde se habet vt conditio sine qua suum effectum non sortirentur. Ad se-

cundam pariter respondeo calorem vt sex in quantum est virtus ignis (sub qua ratione potest dici virtualiter calor vt octo) habere ex se sufficientem efficaciam ad producendum ignem in stupa v. g. quamuis exigat tanquam conditionem quòd sit in subiecto denso, quale est ferrum: vel secundò responderi potest ferrum calidum vt sex, non ratione suæ densitatis aut caloris præcisè producere calorem vt octo & formam ignis in stupa, sed ratione aliquarum particularum ignis in poris eius inclusarum. Ad tertiam respondeo lumen in speculo receptum esse intensius luce aëris proximi subindéque non ratione densitatis, sed ratione maioris intensionis posse illam perficere per reflexionem: ad id verò quod contra obiicitur, respondeo, quòd licet speculum magis distet à Sole illuminante, quàm aër medius, est tamen magis dispositum ratione suæ densitatis, ac tersitatis ad recipiendum lumen, quàm aër; & ideo cum agens ibi melius operetur & perfectiorem producat formam, vbi melius dispositum reperit subiectum, speculum intensiùs illuminabitur à Sole, quàm aër.

Instabis: Lux speculi in casu proposito producitur immediatè à luce aëris proximi: ergo non potest esse intensior istâ, aliàs qualitas intensior produceretur à remissiori, quod vitare intendimus.

Respondeo lucem aëris, non per se & in virtute propria, sed in virtute Solis producere intensiorem lucem in speculo ob maiorem ipsius dispositionem. Ad id verò quod additur, respondeo qualitatem formaliter intensiorem posse produci ab ea quæ est formaliter remissior, dummodo sit virtualiter intensior aut æque intensa, vt in proposito: quod patet exemplo, nam forma ignis, subindeque calor vt octo producitur in sulphure v. g. à calore recepto in aëre igni proximo, qui calor formaliter non est vt octo, sed tantum virtualiter.

SECTIO II.

An virtus actiua agentis debeat esse maior resistentiâ passi.

CVm ex dictis non detur actio nisi in passum dissimile, quod semper aliquam resistentiam præstat agenti: vel passiuam saltem, quæ est difficilis capacitas recipiendi actionem & formam ab agente intentam (ob firmam scilicet adhæsionem formæ oppositæ quæ actu inest passo difficiléque expellitur, tametsi in passum non mutuò agat:) vel etiam actiuam, quæ est actio contraria quâ passum sæpe reagit in ipsum agens quando est ipsi contrarium, eiusque actionem debilitat: meritò quæritur iam vtrum virtus actiua agentis debeat esse maior resistentiâ tam actiuâ quàm passiuâ subiecti recipientis seu passi. Quæ difficultas solet sub aliis terminis proponi, vtrum scilicet actio procedere debeat à proportione maioris inæqualitatis inter virtutem actiuam agentis & resistentiam passi: sed priori modo proposita quæstio est clarior, licet quoad sensum coincidant; nam proportio æqualitatis tunc est quando tanta est & non maior virtus actiua agentis, quanta resistentia passi: proportio verò maioris inæqualitatis, quando virtus actiua est maior: & minoris inæqualitatis, quando est minor. Vnde.

Dico primò virtutem actiuam agentis debere necessariò esse maiorem resistentiâ passiuâ subiecti in quod agit, atque adeo omnem actionem procedere à proportione maioris inæqualitatis inter virtutem actiuam agentis & resistentiam passiuam subiecti recipientis.

Probatur : virtus actiua dicitur maior passiuâ resistentiâ passi, quando non potest per eam impediri quo minus agat in passum : atqui vt agens agat in passum, necessarium est quòd non possit impediri per resistentiam eius passiuam aut formalem (quæ talis dicitur quia oritur à forma firmiter adhærente passo :) ergo oportet quòd virtus agentis sit maior tali resistentiâ. Probatur minor : quia cùm passum semper resistat agenti, & quantum potest retardet eius actionem, necessarium est ad hoc vt agens imprimat suam actionem passo, quòd ab eius resistentia non impediatur, repugnat enim influxum agentis passo renitenti imprimi, nisi virtus influens vincat conatum & resistentiam passi.

Dico secundò virtutem agentis non debere necessariò esse maiorem resistentiâ actiuâ passi: quod idem est ac dicere actionem non procedere necessariò à proportione maioris inæqualitatis inter virtutem actiuam agentis & actiuam resistentiam passi.

Probatur : nam aqua agit in ignem per frigefactionem & humectationem, cùm tamen actiuitas humiditatis & frigiditatis minor sit resistentiâ actiuâ caloris ignis, vt postea dicemus.

Confirmatur : ad hoc vt agens agat in passum sufficit quòd virtus agentis superet resistentiam formalem seu passiuam illius, expellendo ab ipso formam oppositam : atqui potest virtus actiua agentis esse maior resistentiâ formali passi, eamque superare, etiamsi passum habeat maiorem resistentiam actiuam : ergo non est necessarium virtutem actiuam agentis esse maiorem resistentiâ actiuâ passi. Probatur minor : nam frigiditas aquæ secundum totam suam latitudinem gradualem agit in ignem, ignis verò, quamuis etiam agat seu actiuè resistat secundum totam suam perfectionem intensiuam caloris, qui est magis actiuus quàm frigiditas, attamen non resistit passiuè nisi secundum vltimum gradum præcisè sumptum, quandoquidem cum eo duntaxat primus gradus frigiditatis habet incompossibilitatem: ergo.

Obiicies contra primam conclusionem : si virtus actiua deberet superare resistentiam passiuam seu formalem passi, nusquam posset aqua aliquam partem terræ destruere : consequens est falsum : ergo. Probatur sequela maioris, prænotando ex communi omnium sententia qualitates primas seu elementares talem seruare inter se ordinem actiuitatis & resistentiæ, vt in agendo primum locum teneat calor, secundum frigus, tertium humiditas, quartum & nouissimum siccitas; in resistendo verò è contra primum locum obtineat siccitas ob firmissimam adhæsionem ad subiectum, secundum humiditas, tertium frigus, quartum & vltimum calor, vnde ignis inter omnia elementa est maximè actiuus & omnium minime resistitiuus, terra verò est omnium minime actiua & maximè resistitiua (quamuis enim eius siccitas non sit tanta quanta in igne, cùm hic sit siccus in summo, illa citra summum, vt infra docebimus, magis tamen resistit ob coniunctionem siccitatis cum frigiditate, quàm ignis, in quo siccitás cum calore coniungitur qui longe minus resistit quàm frigus :) cum ergo aqua agat in terram per humiditatem, quæ est mediocriter duntaxat actiua, terra verò maximè resistat per siccitatem, non poterit aqua dissoluere & corrumpere terram.

Respondeo distinguendo sequelam maioris, & concedendo nusquam posse aquam destruere aliquam partem terræ si cætera sint paria, nempe si aqua & terra illa sint in eadem quantitate; negando verò si cætera imparia sint, putà si terra sit in modica quantitate, aqua verò in maxima tunc enim siccitas terræ ob exiguitatem materiæ & quantitatis non resistet secundum totam suam vim, humiditas verò aquæ ob magnitudinem materiæ & quantitatis in qua est, aget secundum suam totam intensionem, & sic per actionem aquæ corrumpi poterit aliquid terræ. Et hac ratione multæ guttæ successiuè decidentes in partem aliquam lapidis etiam durissimi, per suam actionem humectatiuam superant tandem duritiem & sicci-

tem illius, eamque demum corrumpunt, & sic excauant lapidem, vnde solet dici, guttam cauare lapidem sæpius cadendo. Et quod communiter dicitur, vltimam guttam cauare lapidem, intelligi debet de vltima gutta non solitarie & per se sumpta, sed in virtute omnium præcedentium quæ dispositionem introduxerunt.

SECTIO III.

An omne agens agendo repatiatur.

STabilitis duabus conditionibus ad agendum, subindéque ad reagendum requisitis; ad præcipuum huius disputationis punctum descendimus, inquirentes vtrum omne agens, quod agit in aliquod subiectum actione physicâ & corruptiuâ, viciſſim repatiatur ab illo, ita vt iſtud in ipsum reagat: atque adeo mutuum ordinem agentis & paſſi inter se habeant. Dixi, actione physicâ & corruptiuâ: nam de agente quod agit actione tantum intentionali (vt obiectum immittendo species in facultatem cognoscitiuam) vel solum perfectiuâ (vt Sol illuminando aërem (clarum eſt huiuſmodi agens nihil repati à subiecto cui suum imprimit effectum. Quantum vero ad alia.

Certum eſt primò agens, quod non communicat cum paſſo in eadem materia ad inuicem transmutabili, non repati ab ipso: & hac de causa licet Deus, angeli, & corpora cœleſtia agant in hæc inferiora, nequaquam tamen ab ipsis repatiuntur.

Certum eſt secundò quòd si paſſum quidem sit intra sphæram actiuitatis agentis, non verò è contra

(vt cùm calidum valde intensum, quod proinde amplam habet suæ actiuitatis sphæram, agit in frigidum maximè remissum & distans exiguámque sphæram actiuitatis habens) tunc agens non repatitur à passo. Tota ergo difficultas est de agente & passo quæ & communicant in eadem materia ad inuicem transmutabili, & vnum continetur intra sphæram actiuitatis alterius, & vicissim. Pro resolutione.

Dico: Omne agens quod communicat in materia transmutabili cum passo, estque intra sphæram actiuitatis illius, repatitur ab eo: v. g. quod calefecit refrigeratur, quod secat habetatur, inquit Philosophus.

Probatur: quia vnumquodque agit in quantum est in actu, patitur vero inquantum est in potentia: sed ignis v. g. agens in aquam, est in actu quantum ad suum calorem, & in potentia quantum ad frigiditatem aqua vero è contra: ergo ignis potest simul agere in aquam, & ab illâ pati. Et hoc experientiâ constat, nam ferrum eandem calefacit aquam, & frigesit ab ea; glacies infrigidat manum, & ab ea liquefit; gutta extinguit carbonem, & ab eo in vaporem conuertitur.

Probatur secundò: si non daretur reactio, non daretur mixtio quæ non aliter fit, vt videbimus, quàm mutua miscibilium actione & alteratione, quâ se destruunt & ex eorum materia educitur forma constitutiua alicuius compositi Physici quod dicitur mixtum: consequens autem est apertè falsum, vt ex disputatione sequenti constabit: ergo datur mutua actio passi in agens.

Obiicies primò: Si ignis repateretur ab aqua, fieret frigidus recipiendo ab ea aliquem gradum frigiditatis: consequens videtur apertè falsum, quia ignis habet calorem vt octo ergo, &c.

Respondeo ignem, quamdiu ignis manet, non posse esse simpliciter frigidum, benè secundum quid, per receptionem alicuius exigui gradus frigiditatis, & amissionem similis gradus caloris: & quamuis ne-

queat esse permanenter sine calore intenso vt octo, potest tamen carere aliquo exiguo gradu illius, & similem frigiditatis gradum recipere, per modum transeuntis, vnde non denominabitur simpliciter frigidus, quia denominatio sumitur à qualitate permanente & excedente quæ est calor: ex quo patet ad formam argumenti.

Obiicies secundò: Vel agens & passum habent æqualem virtutem, vel inæqualem: si æqualem, neutrum aget in aliud, cùm agens debeat superare passum: si inæqualem, tunc quod est maioris virtutis aget in alterum, non verò quod minorem habet virtutem aget in primum, cùm vt dixi agens debeat passum vincere: ergo numquam dabitur actio inter agens & passum reciproca

Respondeo agens & passum habere virtutes inæquales seu mutuò se se excedentes sub diuersis rationibus: nam virtus actiua vnius in quantum actiua superat virtutem alterius inquantum resistitiuam, & vicissim, cuius rationem suprà adduximus, quia virtus actiua agit secundum totam suam intensionem, resistit verò, tantum secundum gradum per actionem reciprocam alterius contrarij expellendum & cum effectu illius incompossibilem.

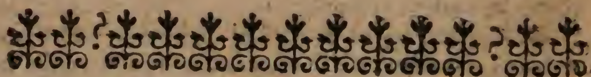
Obiicies tertiò: Si agens repateretur, non posset producere qualitatem tam intensam, quantam ipsum habet: consequens est falsum: ergo. Probatur sequela: nam si frigus vt sex agendo repatitur, amittit aliquem gradum frigiditatis: ergo non poterit infrigidare vt sex.

Respondeo distinguendo maiorem. Si qualitas per quam agit sit ipsi extranea & non connaturalis, concedo: si sit ipsi connaturalis & propria eius passio, nego, quia tunc per simplicem resultantiam statim recuperat gradum amissum.

Obiicies vltimò: Si ignis v. g. calefaciens aliquod subiectum aliquantulum distans, repateretur & infrigidaretur ab eo, sequeretur quod idem mobile moueretur motibus contrariis simul, putà idem aër in-

termedius ſimul calefieret ab igne, & frigefieret ab aqua in ſe inuicem agentibus: conſequens eſt falſum: ergo.

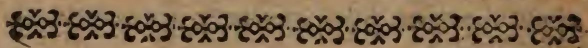
Reſpondeo diſtinguendo ſequelam maioris: Idem mobile ſecundùm eaſdem partes, nego: ſecundum diuerſas, concedo: ignis enim in caſu propoſito calefacit partes aëris ſibi viciniores vſque ad certum terminum, & aqua infrigidat alias pariter ſibi propinquas vſque ad eundem terminum in quo ſibi occurrunt: ſemel autem immutatæ huiuſmodi partes, id eſt calefactæ aut frigefactæ reſpectiuè, induunt rationem vnius & eiuſdem agentis cum ipſo igne aut aqua, ſicque in ſe inuicem agunt.

DISPVTATIO V.

De mixtione.

CVm mixtio fiat per mutuam actionem & reactionem miſcibilium, meritò poſt illarum conſiderationem de mixtione ſermonem inſtituimus.

SECTIO I.

An fieri poſſit mixtio.

NOta primò mixtionem ſumi tripliciter: Primò pro aggregatione plurium corporum retinentium propriam natnram & figuram, qualis eſt

mixtio frumenti, siliginis, hordei, & similium in horreo. Secundò pro aggregatione & confusione quadam plurium corporum retinentium quidem propriam naturam, non tamen propriam figuram, sed minutissimè contritorum; qualis est mixtio aromatum in mortariolo, & granorum frumenti hordei, & similium sub mola qua in farinam resoluuntur. Tertiò pro coniunctione plurium corporum miscibilium in se inuicem agentium & reagentium ratione qualitatum contrariarum, & se se mutuò corrumpentium, & solùm secundum materiam & proprias virtutes (modo infrà explicando) remanentium sub noua forma substantiali mixti. Vnde.

Nota secundò ad hanc propriè dictam mixtionem (de qua sola nunc agimus) quatuor requiri conditiones. Prima est, vt miscibilia sint mutuò actiua & passiua in ea proportione, qua possint simul se se destruere, ad quod non requiritur quòd sint æqualis virtutis actiuæ, sed sufficit quod si vnum sit actiuius alio, minus tamen sit resistitiuum, ratione cuius minoris resistentiæ possit æquè cito destrui ab alio minus actiuo, ac ipsum potest aliud destruere, aliàs si prius destrueret aliud quàm ab ipso corrumperetur, conuerteret illud in suam speciem, & non fieret mixtio. Secunda est, vt miscibilia secundum proprias entitates & substantias in vnum congregentur locum: aliàs non posset fieri mixtio, nec ex eis alteratis & corruptis, resultaret compositum substantiale mixtum. Tertia, vt miscibilia sint à se inuicem diuisibilia, ita vt vnum possit partes alterius peruadere easque intersecare, & vicissim; aliàs quælibet pars mixti non esset mixta si partes vnius miscibilis intimè non permearent omnes partes alterius. Quarta, vt miscibilia sic congregata & permixta in se inuicem agant, séque mutuò alterent, donec ipsorum formæ substantiales corrumpantur, & tunc de totali massa materiæ miscibilium corruptorum educatur forma substantialis mixti, totumque compositum resultet diuersum à compositis miscibilibus. His positis.

Dico primò possibilem esse naturaliter mixtionem ex omnibus quatuor elementis. Est communis au-ctorum sententia contra Rubium cuius fundamentum est quia existimat naturaliter fieri non posse vt ignis cum aliis tribus elementis congregetur, quia ad hoc necesse foret quod descenderet, quod est contra eius naturam & inclinationem,

Probatur tamen conclusio ex opposito fundamento: quia ignis potest naturaliter conuenire ad locum mixtionis cum aliis tribus elementis: ergo poterit ex illis quatuor fieri naturaliter mixtio. Consequentia est euidens, quia elementa sic congregata, ita per actionem & reactionem se se inuicé frangunt, vt dispositio ad formam elementarem requisita destruatur, & introducatur aut resultet dispositio ad formam mixti necessaria, quæ dispositio sunt ipsæ primæ qualitates refractæ & ad temperiem redactæ: ergo cùm in eo euentu nec possit generari nouum elementum, defectu dispositionis: nec possint præcedentia remanere, ob eandem rationem; consequens est vt ex illis mixtum generetur. Antecedens vero probatur: tum quia datur de facto in his inferioribus verus ignis qui non est corpus mixtum, sed elementare, licet non ita purum sit in sua sphæra tum quia possunt aliquæ exhalationes sursum ab igne elementari inflammatæ in alias exhalationes aut vapores decidere, vel etiam vsque ad terram descendere, vbi etiam nonnumquam accenduntur, vt in tractatu de meteoris dicetur: quæ exhalationes inflammatæ & accensæ verum deferunt aut concipiunt ignem, cùm experientia constet eas alias comburere aut inflammare. Vnde etiam D. Thomas rationem assignans quare aquæ pluuiales sint nonnunquam calidæ aliquantulum & vaporosæ, minusque vigeat frigus descendente niue quàm aliis hyemis temporibus, ait hoc ideo esse quia simul cum pluuia & niue portiones aliquæ ignitæ descendunt. Ad fundamentum autem Rubij dicendum quod licet descendere sit violentũm igni inquantum est natura quædam particu-

laris, est tamen ipsi connaturale inquantum est pars vniuersi, sic enim habet inclinationem ad omnem motum in bonum & pulchritudinem vniuersi ordinatum, qualis est motus ignis deorsum causa mixtionis quæ ad vniuersi decorem spectat.

Obiicies: Nulla potest assignari causa mixtionis: ergo non est possibilis mixtio. Probatur antecedens: vel enim causa mixtionis essent ipsæ causæ vniuersales duntaxat, vel aliqua etiam causa particularis: non non primum: effectibus enim particularibus correspondere debent causæ etiam particulares; non etiam secundum, nam si qua esset causa particularis mixtionis elementorum, maximè ipsamet elementa in se inuicem agentia & reagentia; sed hoc dici non potest, quia mixtum quod ex eis fieret, esset perfectius ipsis elementis: ergo, &c.

Respondeo negando antecedens: & ad probationem dico causam huiusmodi mixtionis & mixti esse ipsa agentia vniuersalia, nempe corpora cœlestia, quæ respectu illius induunt rationem agentium particularium: licet autem vt plurimum effectibus particularibus correspondeant propriæ & particulares causæ; non tamen semper, sed multi reperiuntur effectus qui in nullam causam particularem reduci possunt, sed solùm in vniuersalem, sicut animalia ex putri materia genita, mineralia, & huiusmodi: sunt autem cœli causæ principales illorum mixtorum influentes in ea mediantibus ipsis elementis eorúmque virtutibus tanquam causis instrumentariis quibus alterant & disponunt materiam illorum ad formæ mixti receptionem.

Dico secundo possibilem esse mixtionem non solùm ex elementis, sed etiam ex multis aliis rebus, putà ex liquoribus, præsertim specie diuersis.

Probatur: quia sicut elementa possunt in vnum locum congregari & simul secundum suas partes se se diuidendo agere & reagere in se inuicem, ratione contrariarum qualitatum, donec se se mutuo corrumpant; ita eodem modo possunt liquores inter se

confundi, & se se secundum suas partes diuidere agendo beneficio contrariarum etiam qualitatum, donec mutuò se se corrumpant, & ex materià illorum educatur forma alicuius mixti.

Obiicies: Si ex aliquibus liquoribus posset fieri mixtio, maximè ex vino v. g. & aqua: sed hoc non: ergo. Probatur minor: quia vt testantur Alchymistæ potest è vino extrahi aqua per immissionem medullæ iunci: ergo signum est ex vino & aqua non generari aliquod tertium mixtum.

Respondeo aquam posse extrahi à vino forte statim atque est infusa, & antequam fit sufficiens alteratio vt corrumpatur & substantialiter conuertatur in in vinum si illud præualeat; vel in mixtum, si se mutuò corrumpant. Quod si instes posse adhuc extrahi: respondeo rursum ex aqua & vino iam mixtis extrahi quidem liquorem aliquem qui speciem aquæ præsefert, reuera tamen non est aqua, sed alius liquor eiusdem rationis cum eo à quo extrahitur, parum tamen adhuc decoctus & defæcatus.

Dico tertiò posse fieri mixtionem non solùm ex liquoribus specie distinctis, sed etiam ex liquoribus eiusdem speciei si habeant qualitates contrarias aut dissimiles. Est contra Suarem.

Probatur: quia ad veram mixtionem sufficit quòd miscibilia simul congregata se se diuidant secundum partes minores & minores, & ita diuisa simul in se agant & reagant quousque vnum destruat dispositionem connaturalem alterius, & è conuerso: sed liquoquores eiusdem speciei, habentes tamen qualitates actiuas dissimiles & veluti oppositas (sicut vinum rubrum & vinum album) possunt se se diuidere secundum partes minores & minores, & ratione huiusmodi dissimilium aut oppositarum qualitatum in se mutuò agere, sicque suas connaturales dispositiones inuicem destruere: ergo possunt verâ & propriè dictâ mixtione misceri, ita vt ex duobus vinis, albo & rubro, resultet tertium solo numero ab illis corruptis distinctum: quia vt suppono quodlibet vinum

est eiusdem speciei cum alio etsi in qualitatibus sit dissimile.

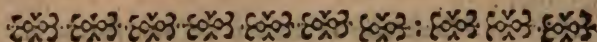
Obiicies: Generatio fit tantùm de vna specie in aliam, & non de vno indiuiduo in illud eiusdem speciei: ergo ex duplici vino non fit tertium numero solo distinctum.

Respondeo antecedens non esse verum quando indiuidua habent diuersas & dissimiles aut oppositas qualitates, tunc enim vnum potest agere in aliud, & vicissim, sicque generare tertium eiusdem speciei.

Ex quibus inferes quòd si species vini albi & rubri consecratæ misceantur, ita vt mutuò agant & se destruant, vt fieri potest, ex illis generabitur seu fiet (eo modo quo aliàs diximus ex speciebus generari vermes aut cineres) tertium mixtum, scilicet vnum, nec subinde ibi remanebit sanguis Christi, qui desinit ibi esse quando species consecratæ corrumpuntur.

Inferes etiam non posse fieri veram & propriè dictam mixtionem ex liquoribus eiusdem speciei contrarias aut dissimiles qualitates non habentibus: quia tunc non possunt in se inuicem agere sèque destruere, vt ex illis generetur aliquod tertium, & ideo fiunt vnum per continuationem tantùm: vnde si diuersæ species vini rubri seorsim consecratæ misceantur, non desinit sub illis esse sanguis Christi, quia ipsæ manent integræ.

SECTIO II.

Quomodo elementa maneant in mixto.

CErtum est apud omnes miscibilia aliquo modo manere in mixto, alioquin mixtio malè definiretur miscibilium vnio, cùm ea quæ nullo modo sunt aut remanent, vnita esse non possint: sed dubium est an formaliter vel solùm virtualiter remaneant. Quod autem de elementis dicemus, aliis miscibilibus proportionaliter est applicandum.

Dico primò elementa non manere formaliter, seu secundum proprias formas substantiales in mixto.

Probatur: quia alias mixtum non esset ens per se, sed per accidens & per aggregationem, siquidem formaliter constaret pluribus entibus completis, nimirum ipsis integris elementis: consequens est absurdum, & ab omnibus reiectum: ergo.

Dico secundò non ea ratione elementa remanere virtualiter in mixto, quia forma mixti continet eminenter formas elementorum, sicut anima rationalis continet vegetatiuam & sensitiuam. Est contra Scotum.

Probatur: quia reuera forma mixti non continet hoc modo formas elementorum, aliàs sicut ratione animæ rationalis continentis sensitiuam & vegetatiuam, homo dicitur formaliter viuens & sensitiuus, estque perfectiori modo principium operationum vegetatiuarum & sensitiuarum quàm alia animalia; ita mixtum diceretur formaliter seu denominaretur ignis, aër, aqua, terra, essetque nobiliori modo principium calefaciendi, humectandi, & huiusmodi,

quàm illa: consequens est absurdum : ergo.

Dico tertiò elementa non manere virtualiter in mixto ratione alicuius quintæ qualitatis ex quatuor qualitatibus elementorum resultantis, easque virtualiter continentis. Est contra Durandum, Iauellum, & alios.

Probatur: quia qualitates elementorum reperiuntur formaliter & ratione sui in mixto, ergo non ratione alicuius quintæ qualitatis. Probatur antecedens, nam in mixto est calor, frigus, humiditas & siccitas; neque temperamentum est aliud quàm huiusmodi quatuor qualitates refractæ. Vnde magis.

Confirmatur conclusio : quia si in mixto non essent formaliter quatuor qualitates elementares, sed aliqua quinta qualitas ex eis resultas, mixtum non esset ab intrinseco corruptibile consequens est absurdum, cùm generabilitas & corruptibilitas sint proprietates eius: ergo. Sequela maioris probatur: Corruptibile illud non est ab intrinseco, quod non includit principium corruptionis: sed mixtum non includeret principium corruptionis, si in eo non essent formaliter quatuor qualitates, nullum enim aliud est principium corruptionis quàm huiusmodi quatuor qualitates prout in se inuicem agunt & reagunt ac se se tandem destruunt, & ad ipsarum dissolutionem corrumpitur totum. Vnde.

Dico vltimò elementa virtualiter manere in mixto ratione quatuor primarum qualitatum quæ sunt propriæ virtutes elementorum, & in mixto reperiuntur ad quamdam mediocritatem & temperiem redactæ. Hæc conclusio euidenter sequitur ex præcedentibus. Cum enim elementa non remaneant formaliter in mixto; nec virtualiter eâ ratione quòd forma mixti eminenter modo supradicto formas elementorum contineat; nec etiam beneficio alicuius quintæ qualitatis; consequens est vt virtualiter dicantur remanere in illo, quatenus in eo remanent eorum virtutes, non quidem eædem numero, sed specie, iuxta dicta de resolutione vsque ad materiam

primam ; nec intensæ sicut erant in elementis, aliàs æquè intensè operarentur, sed refractæ & ad mediocritatem redactæ.

Probatur insuper: quia ibi propriè dicitur aliquid virtualiter remanere, vbi remanet eius virtus : ergo elementa verè & propriè remanebunt virtualiter in mixto, si in illo remaneant propriæ illorum virtutes, nempe calor, frigus, humiditas, & siccitas : atqui remanent formaliter, vt patet ex probatione præcedentis conclusionis : ergo.

Obiicies contra primam conclusionem : Si elementa non remanerent formaliter in mixto, mixtum non esset magis compositum quam ipsa elementa : sed hoc est falsum quia communiter elementa dicuntur simplicia, mixta verò composita : ergo. Probatur sequela : quia duplex est compositio in elemento, prima substantialis ex materia & forma, secunda accidentalis ex subiecto & accidentibus : sed nulla alia reperitur in mixto, si non componatur formaliter ex ipsis elementis secundum suas entitates & substantiales formas remanentibus; ergo.

Respondeo negando sequelam maioris. Ad probationem respondeo quod licet in mixto nulla reperiatur compositio præter substantialem & accidentalem, vtraque tamen est maior in illo quàm in elementis ; compositio quidem substantialis virtualiter, quatenus constat materia ex pluribus elementorum materiis coagmentatâ, & formâ mixti virtualiter formas elementorum continente, non ea ratione (vt diximus) quâ anima nostra continet vegetatiuam & sensitiuam, sed quatenus est radix quatuor primarum qualitatum : accidentalis etiam compositio est nedum virtualiter, sed etiam formaliter maior in mixto, quatenus in illo formaliter reperiuntur illæ elementorum qualitates, ex quibus proinde tanquam formis, & ex ipso mixto tanquàm subiecto fit maior accidentalis compositio quàm in elemento, cùm in hoc sint tantùm duæ, in illo omnes quatuor.

Obiicies

Obiicies contra ſecundam concluſionem : in illo priori in quo mixtum præintelligitur quatuor primis qualitatibus, habet ex ſe rationem mixti, ſubindéque compoſiti ex elementis tanquam ex miſcibilibus: ergo in illo priori continet ſaltem virtualiter elementa: ſed non ratione qualitatum elementarium, quæ tunc non concipiuntur: ergo ratione ipſius formæ ſubſtantialis.

Reſpondeo in illo priori mixtum habere rationem mixti & continere virtualiter elementa, ratione ſuæ formæ, prout eſt radix quatuor qualitatum quæ prout refractæ & ad temperiem redactæ ſunt proprietates ipſius.

Obiicies contra tertiam concluſionem : elementa manent formaliter in mixto ratione temperamenti ipſius mixti : ſed temperamentum eſt quædam quinta qualitas ſimplex reſultans ex quatuor primis, eaſque ſolùm virtualiter continens: ergo manent virtualiter ratione illius quintæ qualitatis.

Reſpondeo ex dictis in illa concluſione negando minorem: temperamentum enim nihil aliud eſt quàm ipſæ quatuor qualitates ad debitam temperiem & proportionem redactæ.

Obiicies contra eandem & ſequentem concluſionem : Si elementa ſint in mixto ratione ſuarum virtutum, operationes quas mediis illis virtutibus mixtum eliciet, attribuentur elementis tanquam cauſis principalibus.

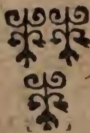
Reſpondeo diſtinguendo : ſi forent in mixto ratione ſuarum virtutum formaliter vt talium, concedo: ſi ratione illarum abſolutè ſumptarum & ſecundum quod non ſunt propriæ elementorum virtutes ſed ipſius mixti, nego: ſic autem eſt, illæ enim qualitates ſunt in mixto, non in gradu illo ſummo aut excellenti & ſecundum eam formalitatem quâ ſunt virtutes elementorum propriæ, ſed in gradu remiſſori & vt ad quandam temperiem & modificationem redactæ, qua ratione dimanant tanquam proprietates ab ipſa forma mixti. Vnde habes qualitates illas, etſi

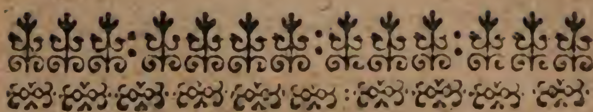
absolutè spectatæ in ratione caloris e.g. frigoris, aut huiusmodi, sint eiusdem speciei in mixto & in elementis; in ratione tamen proprietatum, aut propriarum virtutum illorum esse diuersæ rationis.

Ex dictis inferes mixtionem rectè definiri posse, quòd sit Miscibilium alteratorum & secundum formas substantiales corruptorum vnio quoad materiam & qualitates ad temperiem redactas, sub vna & eadem forma substantiali mixti: hoc enim sensu intelligenda est communis illa definitio qua mixtio dicitur Miscibilium alteratorum vnio.

Quæres, quomodo differat mixtio substantialis de qua hic est sermo, à generatione substantiali mixti.

Respondeo generationem mixti (quæ prout distincta à generatione corporis simplicis seu elementaris nihil aliud est quàm mutatio materiæ de priuatione ad formam mixti) diuidi in generationem simplicem & mixtiuam: generatio simplex mixti est simplex transmutatio vnius mixti in aliud, seu mutatio substantialis per quam ex vno mixto aliud fit: generatio verò mixtiua est mutatio substantialis per quam fit corpus mixtum ex pluribus miscibilibus congregatis & per mutuam alterationem dispositis atque corruptis: & hæc generatio mixti appellatur mixtio, quæ vt de se constat non differt essentialiter à generatione simplici eiusdem mixti, sed solùm accidentaliter & materialiter per hoc quòd connotet miscibilia ex quorum mutua alteratione & corruptione resultauit: & sub hac ratione definita est superiùs mixtio.

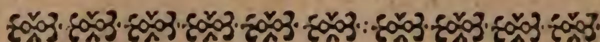

IN SECVNDVM librum de ortu & interitu.

DISPVTATIO PRIMA Ordine VI.

De elementis & eorum qualitatibus.

EXPLICATA naturâ generationis & corruptionis aliorumque motuum ipsis affinium, subindéque & propriâ ratione entis generalibilis & corruptibilis vt sic, quod nihil aliud est quàm ens naturale prout illorum motuum capax, agendum est modo de speciebus illius entis in particulari, nempe de ente generabili simplici & mixto. Vnde cùm in libris de cœlo tractatum sit de elementis aliisque corporibus prout localiter mobilibus, aut beneficio grauitatis & leuitatis in vniuerso situabilibus, hîc agimus de illis, prout ratione primarum qualitatum motui generationis aut corruptionis obnoxia sunt.

SECTIO I.

Quid & quotuplex sit elementum.

ELementum potest sumi dupliciter : vno modo latè pro principio cuiuslibet rei constitutiuo, quâ ratione literæ dicuntur elementa dictionis , & principia generationis dicuntur elementa eius : alio modo strictè , prout significat corpora illa ex quibus generantur mixta quæ continuò oriuntur & intereunt: & hoc sensu vsurpatur hîc elementum , de quo.

Dico primò : Elementum est corpus simplex ex quo fiunt alia, ipsum verò non fit ex aliis : seu (quod in idem redit) in quod alia , id est, mixta vltimò resoluuntur, ipsum autem non resoluitur in alia simpliciora corpora.

Explicatur : dicitur corpus , id est compositum ex materia & forma : additur , simplex , per quod elementum differt à mixto quod dicitur compositum , non solùm formaliter ex materia & forma , sed virtualiter ex elementis , quæ non actu & formaliter sed virtualiter dumtaxat sunt in illo , vt superius ostendimus : & tandem dum corrumpitur , resoluitur in ea , nam dum moritur homo e. g. corpus eius partim resoluitur in terram , partim in aquam, partim in aërem , partim in ignem (saltem mediatè quatenus ex corpore mortuo eleuantur exhalationes quæ facile ignem concipiunt :) at verò elementum est ita simplex vt ex aliis etiam virtualiter in ipso remanentibus non componatur, nec resolui possit nisi in materiam & formam.

Dico secundò : quatuor dantur elementa, ignis , aër, aqua, & terra, nec plura nec pauciora.

Probatur ; Tot sunt elementa , quot sunt possibi;

les combinationes quatuor primarum qualitatum,caloris, frigiditatis, humiditatis & ſiccitatis, corpori ſimplici connaturales: atqui quatuor tantùm ſunt poſſibiles combitationes prædictarum qualitatum corpori ſimplici connaturales: ergo. Maior videtur clara: ſicut enim quæuis connaturalis temperies quatuor primarum qualitatum petit aliquod corpus mixtum in quo connaturaliter ſit, ita quæuis connaturalis combinatio earumdem quatuor primarum qualitatum exigit aliquod corpus ſimplex cui ſit connaturalis & propria. Minor verò probatur: quia iſtæ ſolùm combinationes poſſunt eſſe connaturales corpori ſimplici, ſcilicet calidum & ſiccum, calidum & humidum, frigidum & humidum, frigidum & ſiccum; aliæ verò duæ quæ fieri poſſent combinationes, nempe frigidi & calidi, ſicci & humidi, nequeunt eſſe connaturales vlli corpori ſimplici, aliàs includeret qualitates inter ſe pugnantes & contrarias ſicut mixtum, & non differret ab illo.

Dices: hæc ratio ſupponit calorem, frigus, humiditatem, & ſiccitatem eſſe primas qualitates, & non dari alias priores illis: atqui hoc videtur falſum: ergo ruit ratio illa. Probatur minor: quia primæ qualitates ſunt illæ ex quibus omnes aliæ fiunt: ſed non omnes aliæ fiunt ex prædictis quatuor, nec præſupponunt illas, vt patet de luce & figura quæ competunt corporibus cœleſtibus in quibus tamen non reperiuntur quatuor prædictæ, aliàs cœli eſſent corruptibiles. Vt reſpondeatur.

Aduerte qualitates corporeas alias eſſe communes corporibus corruptibilibus & incorruptibilibus, vt, lucem, formam, figuram, & huiuſmodi: alias proprias corruptibilibus, vt calorem, frigus, humiditatem & ſiccitatem, grauitatem & leuitatem, odorem, ſaporem, colorem, mollitiem, duritiem & alias quæ in elementis aut mixtis reperiuntur. Hoc poſito ratio noſtræ concluſionis non ſupponit ſupradictas qualitates eſſe primas reſpectu omnium aliarum qualitatum materialium, cùm ex eis non om-

nes aliæ fiant vt probat obiectio ; sed esse primas omnium qualitatum quæ rebus corruptibilibus vt talibus conueniunt quod verissimum est, tum quia sunt prima & immediata principia generationis cuiuslibet rei, atque adeò præcedunt omnes alias qualitates quæ ad rem genitam consequuntur ; tum quia ex eis diuersimodè attemperatis omnes aliæ resultant ; vnde etiam huiusmodi primæ qualitates definiuntur. Quæ non fiunt ex aliis qualitatibus, nec ex alterutris, sed ex ipsis aliæ fiunt quæ ideò dicuntur qualitates secundæ.

Obiicies primò : Elementum est corpus simplex : sed præter ignem, aërem, aquam & terram dantur alia corpora simplicia, nempe cœlestia : ergo dantur plura quàm quatuor elementa.

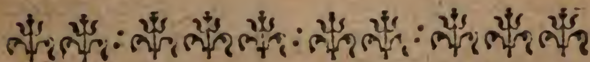
Respondeo distinguendo maiorem : Est corpus simplex generabile & corruptibile ex quo alia fiunt, concedo : incorruptibile, nego : cœli autem etsi sint corpora simplicia, id est non mixta seu ex elementis eorumque contrariis qualitatibus constituta ; sunt tamen incorruptibiles, & ideò non sunt elementa. Quòd si interdum Aristoteles appellat cœlum quintum elementum, sumit elementum latè pro corpore simplici, abstrahendo à corruptibili & incorruptibili: & hoc lato modo loquendi possunt dici esse quinque elementa, id est corpora simplicia, nempe quatuor sublunaria & cœlum.

Obiicies secundò : Non datur elementum ignis : ergo non dantur quatuor elementa. Probatur antecedens : quia si daretur ignis elementaris, ille ob summam leuitatem esset supra omnia alia elementa in ipso Lunæ concauo : atqui ibi non est : ergo. Probatur minor : primò quia si ibi esset, videretur à nobis : secundò quia combureret aërem sibi suppositum & vicinum.

Confirmatur : quia in quolibet elemento viuit connaturaliter aliquod animal : atqui in igne nullum animal viuere potest connaturaliter : ergo non datur elementum ignis.

Ad obiectionem nego antecedens: ad probationem nego minorem: ad cuius item probationem primam respondeo illum ignem elementarem non videri à nobis ob materiæ raritatem propter quàm est valde transparens, habétque lucem candidissimam, parùm verò rubedinis; & propterea non terminat visum, nec visionem impedit astrorum. Ad secundam respondeo quòd cum sphæra ignis sit naturalis locus aëris, recipit à cœlo qualitatem quandam conseruatiuam locati, quâ temperetur eius actiuitas, præsertim cùm ibi non indigeat pabulo.

Ad confirmationem respondeo animalia omnia plus esse terrea, aquea, & aërea, quàm ignea, & ideo posse in terra, aqua, vel aëre viuere, non autem in igne ob nimiam eius actiuitatem & acrimoniam. Nec verum existimo quod dicitur de Salamandra: quamuis ob frigidissimum venenum quo ignem extinguit, aut eius actiuitatem retardat, crediderim posse illam aliquantulo tempore igne viuere. In forma autem ad argumentum distinguo maiorem: in quolibet elemento connaturali & proportionato, concedo: disproportionato & ob nimiam actiuitatem contrario, nego.

SECTIO III.

In quo gradu primæ qualitates singulis conueniunt elementis.

Conueniunt omnes Philosophi qualitates primas (quæ ob rationes præcedenti sectione insinuatas tales dicuntur) ita in elementis combinari, vt igni competant calor & siccitas, aëri calor & humi-

ditas, aquæ frigiditas & humiditas, terræ denique frigiditas & ſiccitas: vnde ignis definitur corpus ſimplex naturâ ſuâ calidum & ſiccum; aër, calidum & humidum, &c. In his inquam omnes conſentiunt: ſed in quo gradu ſingulis elementis conueniant prædictæ qualitates, diſſenſio in eſt inter illos.

Prima ſententia tenet cuilibet elemento competere vnam illarum qualitatum in ſummo gradu, videlicet calorem, igni, humiditatem aëri, aquæ frigiditatem, & terræ ſiccitatem: cæteras citra ſummum, ſeu in gradu remiſſo conuenire. Ita plures recentiores: Contra quos.

Dico primò ignem eſſe calidum & ſiccum in ſummo.

Prima pars eſt communis, & probatur: quia elemento omnium perfectiſſimo & ſummè actiuo, qualis eſt ignis, debetur & conuenit qualitas elementaris omnium perfectiſſima & actiuiſſima: ſed qualitas elementaris omnium perfectiſſima & actiuiſſima eſt calor in ſummo gradu, & non in remiſſo, vt conſtat: ergo igni debetur calor in ſummo. Quod confirmatur: quia ſummè omnium calefacit: ergo eſt omnium calidiſſimum.

Secunda verò pars probatur: Siccitas debet reperiri in ſummo gradu vel in igne vel in terra, ſiquidem vnaquæque qualitas elementaris debetur alicui elemento in ſupremo gradu: atqui maior eſt ſiccitas ignis quàm terræ: ergo conuenit igni in ſummo gradu, & non terræ. Probatur minor: Duplex eſt cauſa ſiccitatis: vna, frigus conſtringens ſeu condenſans, ac humiditatem effluere faciens: alia, calor eam euaporans aut conſumens: ſed calor, qui conuenit igni in ſummo, eſt potentior vt conſumat vel euaporet humidum, quàm frigus terræ vt illud effluere faciat conſtringendo aut condenſando: ergo eſt maior ſiccitas ignis quàm terræ. Minor patet: calor enim in ſummo actiuior eſt frigore etiam in ſummo quod reperitur in terra vt oſtendemus.

Dices: Non videntur duæ qualitates in eodem

ſummo gradu poſſe competere eidem elemento: ergo cùm igni competat calor in ſummo, non conueniet ei ſiccitas ſimiliter in ſummo.

Sed contra, quia ratio noſtra oſtendit id eſſe omnino neceſſe, ſummum ſcilicet calorem cum ſumma ſiccitate eſſe coniunctum.

Dico ſecundo aërem eſſe calidum & humidum citra ſummum, ſeu in gradu remiſſo.

Prima pars eſt etiam communis inter omnes: quia calor eſt in ſummo proprietas ignis: ergo nequit in eodem gradu eſſe proprietas aëris, ſed ſolum in remiſſo.

Dices obiter: Aër in media regione eſt ſemper frigidus: ergo non eſt calidus ex ſua natura. Reſpondeo in media regione eſſe frigidum ex ſua natura, ſed ab extrinſeco, de quo in tractatu meteororum vnde negatur conſequentia.

Secunda verò pars probatur: quia humiditas in ſummo eſt proprietas aquæ, vt ſtatim oſtendemus: ergo non poteſt in eodem gradu eſſe in aëre. Quod magis ſuadetur: quia humiditas in ſummo non poteſt eſſe & compati cum calore etiam remiſſo: atqui in aëre eſt calor remiſſus: ergo non eſt in eo humiditas in ſummo. Maior probatur: quia quilibet gradus caloris eſt ſuo modo conſumptiuus aut euaporatiuus humiditatis: ergo cum calore etiam remiſſo humiditas in ſupremo gradu eſſe non poteſt.

Dices: Ergo neç in aqua erit humiditas in ſummo, quia frigus etiam quod ibi eſt effluere facit humidum. Reſpondeo negando paritatem: quia ſolum frigus in ſummo condenſat humidúmque exprimit, ſeu effluere facit: at verò calor etiam in remiſſo euaporat aut conſumit aliquod humiditatis: ergo cum frigore quidem remiſſo, quale oſtendemus eſſe frigus aquæ, ſtabit ſumma humiditas, non verò in aëre cum calore remiſſo.

Dico tertiò aquam eſſe humidam in ſummo, & frigidam citra ſummum.

Prima pars probatur: quia aqua eſt magis humi-

da quàm aër, quod quamuis negetur ab aduerſariis, patet tamen ad ſenſum, quia magis humectat quàm aër, qui etiam aliquando exſiccat, nunquàm verò aqua: ergo cùm aër ſit humidus in remiſſo, debet aqua eſſe humida in ſummo, ſiquidem vnaquæque qualitas debet competere in gradu ſummo alterutri duorum elementorum quibus eſt connaturalis.

Secunda verò pars ſuadetur: quia cùm frigiditas in ſummo non ſit compatibilis cum ſumma humiditate, eo quod ſummum frigus conſtringit & effluere facit humidum; aliunde verò aqua ſit ſummè humida, vt vidimus; conſequens eſt vt non ſit frigida in ſummo, ſed citra, licet in gradu valdè excellenti, vt conſtat ad ſenſum.

Dico vltimò terram eſſe frigidam in ſummo, & ſiccam in remiſſo.

Prima pars probatur: quia frigiditas in ſummo competere debet, vel terræ, vel aquæ: non conuenit aquæ, vt vidimus, cùm non ſit compatibilis cum ſumma humiditate: ergo terræ. Dices: Experimur nullum elementum eſſe frigidius aqua: ergo. Sed contra quia quamuis aqua ſentiatur frigidior, quàm terra in ſuperficie, vbi ab extrinſeco caleſecit, non tamen in viſceribus vbi elementum hoc eſt in ſua naturali diſpoſitione: quod colligitur ex eo quod profundiores ſpeluncæ frigidiſſimæ ſunt.

Secunda verò pars deducitur ex prima concluſione, vbi oſtendemus ſiccitatem conuenire igni in ſummo, quia ſummus calor eſt magis incompoſſibilis cum aliqua humiditate, quàm ſummum frigus, ſubindéque debet maior eſſe ſiccitas ignis quàm terræ. Vnde.

Concluſiones iſtæ fundantur omnes in duobus principiis in quibus nobiſcum conſentiunt aduerſarij. Primum eſt, quod vnaquæque qualitas elementaris ineſſe debet duplici elemento, vni in gradu ſummo, alteri citra ſummum: quia cum in eo gradu in quo vna qualitas conuenit alicui elemento, ſit propria paſſio ipſius, nequit in eodem gradu alteri compete-

re. Secundum est, quòd calor competit igni in summo. Ex his enim (præsupponendo combinationes primarum qualitatum ab omnibus admissas) deducitur ignem esse summè siccum, ex eò quód sit summè calidus, vt in prima conclusione deduximus: atque adeo siccitatem non conuenire terræ nisi in remisso: ex quibus facilè deduci potest terram esse summè frigidam, aquam summè humidam, aërem verò citra summum, vt consideranti patebit. Ex dictis.

Habes cur ignis sit leuis in summo, aër in remisso: & ex opposito terra summè grauis, aqua citra summum: hoc enim, ideò est, quia ignis est summè calidus, aër citra summum: & è contra terra summè frigida, aqua citra summum: nam calor est principium leuitatis, & frigus ex opposito, grauitatis, vnde vapores & exhalationes ratione caloris ipsis à Sole impressi eleuantur sursum, & ratione frigiditatis quàm paulatim recuperant, præsertim in media aëris regione; iterum descendunt in pluuiam, niuem, aut grandinem resoluti, vt infrà in tractatu de meteoris explicabitur.

Obiicies primò: Sicut vnaquæque primarum qualitatum debet in summo gradu esse connaturalis alicui elemento, ita vicissim vnumquodque elementum participare debet in gradu summo vnam ex illis qualitatibus, & alteram in remisso: ergo igni conuenit calor solus in summo, aëri humiditas, aquæ frigiditas, & terræ siccitas.

Respondeo negando antecedens: oppositum enim probant rationes adductæ.

Obiicies secundò: Siccum definitur illud quod facilè terminatur termino proprio, difficilè alieno; humidum è contra, quod facilè terminatur termino alieno, difficilè proprio: atqui primum competit magis terræ quàm igni; secundum magis aëri quàm aquæ: ergo terra est siccior igne, aër humidior aquâ, subindéque in summo. Probatur minor: minus enim effluit terra quàm ignis & flamma; magis verò aër quàm aqua: Quod totum constat ad sensum.

Respondeo illas definitiones intelligendas esse de sicco & humido, cæteris quoad raritatem aut densitatem paribus nam alioquin si siccum sit rarum,& humidum densum, fieri poterit ratione raritatis & densitatis vt illud difficiliùs terminetur termino proprio, istud faciliùs : & sic contingit in proposito : terra enim licet minus sicca quàm ignis, ob suam tamen maximam densitatem & soliditatem facilius terminis propriis continetur, quàm ille ; aër ex opposito licet minus humidus quàm aqua tamen propter maiorem raritatem difficiliùs terminatur termino proprio.

Quæres primò, quomodo definiendæ sunt huiusmodi qualitates?

Respondeo quod cùm propriæ & essentiales illarum differentiæ sint nobis ignotæ, vtpote quæ iuxta dicta in Logica, desumi debent penes proprium & adæqnatum earum subiectum, quod ignoramus : definiendæ sunt per suos effectus formales qui sunt constituere subiectum calidum & calefactiuum, frigidum & frigefactiuum, humidum & humefactiuum, siccum & exiccatiuum. Vnde calor definiri potest, qualitas constituens, &c. Ex quibus habes primas qualitates esse actiuas, nam calefacere est agere, humefacere similiter, & sic de aliis : ideò autem humiditas & siccitas dicuntur à Philosophis qualitates passiuæ, quia magis resistunt quàm agunt : è contra verò calor & frigus. Et hoc sensu intelligi debet Aristoteles quando dixit ignem esse magis calidum quàm siccum, aërem magis humidum quàm calidum, aquam magis frigidam quàm humidam, & terram magis siccam quàm frigidam : non enim est sensus quod huiusmodi qualitates sint intensiores in esse entis aut qualitatis, cùm aliter se habeant, vt ostendimus, sed solum in quantum actiuæ aut resistitiuæ, ita vt ignis magis agat ratione caloris quàm siccitatis, aër verò ei magis resistat ratione humiditatis (quæ est vna ratio cur aër non incendatur ab igne elemenmentari) aqua verò magis agat ratione frigiditatis (etsi minus intensæ) quàm humiditatis, & terra ma-

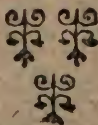
gis resistat per siccitatem quam per frigiditatem.

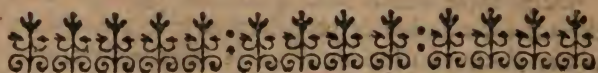
Definiuntur etiam illæ qualitates per quosdam effectus secuudarios & proprietates nobis notiores: vt cùm dicitur calidum esse quod segregat heterogenea & congregat homogenea (quod patet experientiâ, nam ignis virtute sui caloris dissoluit & segregat diuersa metalla, aurum, argentum, plumbum, quæ in eadem erant massa, & vniuscuiusque partes in vnum congregat.) Frigidum, quod congregat tam homogenea quàm heterogenea, id est res tam eiusdem quàm diuersæ naturæ (vt patet dum particulæ terræ, paleæ, & alia huiusmodi in gelu congregantur;) humidum, quod difficilè terminatur termino proprio, facilè alieno; siccum verò è contra, vt supra diximus.

Quæres secundò, an qualitas remissa elementi, putà calor aëris, habeat admixtionem contrariæ, v. g. frigiditatis. Respondeo non habere ex sua natura, quia hoc est proprium mixti, & in hoc differt ab elemento.

Dices: Quantum deest de vno contrario, tantum debet esse de alio: ergo.

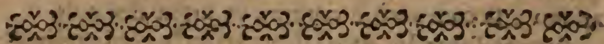
Respondeo antecedens esse verum de mixto, non de elemento quod duas tantùm primarias qualitates connaturales habere debet. Potest etiam distingui sic. Quantum deest de vno contrario, secundum illum gradum quo connaturale est subiecto, concedo: de illo absolutè & secundum totam latitudinem quam habere potest spectato, nego: & ita fateor quòd quantum deest aëri de calore aut humiditate connaturali, tantum adesse debet de contrariis: non verò quantum deest de huiusmodi qualitatibus remissis supra gradum in quo sunt connaturales.

DISPVTATIO VII.

De mutua elementorum generatione.

SECTIO VNICA.

Quomodo elementa possint ex se mutuò generari.

ELEMENTA quædam sunt symbola, quæ scilicet in vna qualitate conueniunt, sicut ignis & aër in calore; aqua & terra in frigiditate; &c. quædam dissymbola, quæ in neutra qualitate conueniunt, vt ignis & aqua, aër & terra.

Suppono autem vnum elementum non posse secundum se totum in aliud conuerti, quia cum omnia elementa sint partes principaliores vniuersi, ad bonum & integritatem eius spectat vt nullum ex eis totaliter corrumpatur, sed tantum fiat ipsorum generatio secundum partes, ita vt vnum elementum possit partem alterius in suam naturam conuertere: & in hoc sensu loquendo.

Dico primò quòdlibet elementum posse ex alio etiam dissymbolo immediatè generari, quamuis faciliùs fiat generatio ex elemento symbolo. Quòd vnumquodque elementum possit saltem mediate

ex alio dissymbolo generari, res est euidens & in confesso apud omnes, ignis enim v. g. potest saltem conuertere aquam in vapores & vapores in suam naturam. Quòd etiam possit immediatè generari ex alio symbolo, non est dubium, ignis enim immediate potest partem aëris aut terræ comburere. Quòd verò dissymbolum possit immediatè generari ex alio dissymbolo, de quo tantùm est difficultas.

Probatur: quia ignis v. g. potest immediatè conuertere aquam in suam substantiam: ergo potest immediatè generari ignis ex elemento dissymbolo. Probatur antecedens: quia ad hoc sufficit quòd possit in aqua producere qualitates expulsiuas formæ aquæ, quæ ita sint dispositiones ad formam ignis vt ad nullam aliam disponant: atqui id potest: ergo. Probatur minor: quia potest ignis sua virtute calefactiuâ introducere calorem & consequenter siccitatem in aqua vsque ad gradum ferè summum in quo sunt propriæ dispositiones præuiæ ad formam ignis & cum forma aquæ incompossibiles. Et hanc immediatam conuersionem aquæ in ignem existimo contingere quando gutulæ aquæ iniiciuntur in ingentem ignem, quia tunc ignis & aqua debitè applicantur. In aliis casibus quando non fit debita applicatio, ignis conuertit aquam prius in vapores aut aërem.

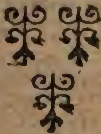
Quòd autem facilior sit generatio ex elemento symbolo, quæ est prima pars conclusionis, constat, quia facilius est igni v. g. destruere directè vnicam qualitatem contrariam quam reperit in elemento symbolo, quàm duas in dissymbolo.

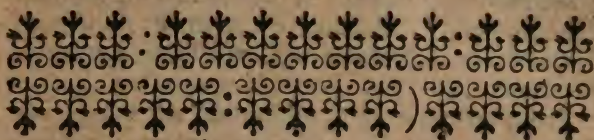
Dico secundò ex duobus elementis dissymbolis in se mutuò agentibus ac se se corrumpentibus posse generari aliud tertium speciè distinctum, secus ex symbolis.

Prima pars probatur, quia si ignis & aqua in se agant & reagant, ita vt ignis producat calorem in aqua, destructa frigiditate; & aqua vicissim humiditatem in igne, destructâ illius siccitate, remane-

bunt calor & humiditas: atqui illa est propria combinatio requisita ad formam vnius tertij elementi specie distincti, nempe aëris : ergo ex illis duobus elementis dissymbolis corruptis generabitur tertium, scilicet aër, cuius causa principalis non erunt duo illa elementa (cùm non contineant aut præhabeant ipsum in sua virtute, siue formaliter siquidem sunt diuersæ speciei ab illo, siue eminenter quippe quæ non sunt superioris ordinis respectu illius, quod tamen requiritur in causa eminenter continente (sed erit ipsum cœlum aut causæ vniuersales ad quas semper recurrendum est cùm non suppetunt particulares: illa verò elementa præcedentia concurrunt tantùm instrumentaliter & dispositiuè, vt suprà de mixtione diximus. Posset tamen dici ambo illa elementa per modum vnius esse quid perfectius illo tertio, illudque eminenter continere, vnum ratione vnius qualitatis, alterum ratione alterius, sicque esse causam principalem eius.

Secunda verò pars ratione opposita suadetur : quia combinatio qualitatum quæ relinqueretur ex mutua elementorum symbolorum pugna non esset apta dispositio alicuius elementi : ergo ex illis nequit generari tertium elementum Antecedens probatur: quia quando ignis & aër pugnant & se se destruunt, vel perit vtriusque calor, & remanet siccitas ignis & humiditas aëris, vel his pereuntibus remanet vtriusque calor: atqui harum combinationum neutra est alicujus elementi propria.

DISPVTATIO VIII.

De mixtis & eorum temperamento.

QVIA de generatione mixtorum nihil peculiare dici potest quod non constet tum ex lib. 1. Physicorum vbi de principiis generationis in communi, tum etiam ex lib. 1. huius operis, ideo sit.

SECTIO VNICA.

Quid sit mixtum, & quale eius temperamentum.

MIxta generaliter loquendo sunt ea corpora quæ ex elementis fiunt tanquam ex corporibus simplicibus, atque ita omne corpus quod non est elementum, sed ex elementis fit, dicitur mixtum, quasi ex illis virtualiter saltem compositum. Est autem duplex mixtum, aliud perfectum, aliud imperfectum: mixtum perfectum est illud quod est remotius ab elementis, & pluribus corruptionibus indi-

actionem tardiores efficit. Vnde flegmatici & pituitosi, tardi, rudes, somnolenti & supini sunt: sanguinei verò & cholerici sine melancholia, leues ac inconstantes.

Dico secundò non posse naturaliter dari in mixtis temperamentum vniforme seu ad pondus. Est contra Medicos & nonnullos Philosophos.

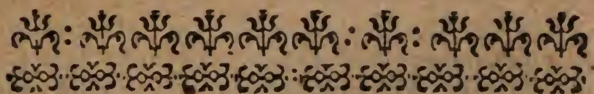
Probatur: quia si in aliquo mixto daretur temperamentum ad pondus, ita vt quatuor qualitates essent in æquilibrio, illud non vendicaret sibi aliquem locum naturalem in vniuerso, nec subinde esset naturaliter mobile locali motu: consequens est absurdum & contra rationem entis naturalis: ergo. Probatur sequela maioris: quia locus naturalis mixti est elementum illud quod in eo per suas qualitates prædominatur: atqui si omnes elementorum qualitates essent in æquilibrio & omnimoda æqualitate, nullum elementum prædominaretur in mixto, vt constat.

Confirmatur: quia si daretur omnimoda illa æqualitas in qualitatibus actiuis elementorum, reperiretur consequenter in qualitatibus etiam loco motiuis, nempe in grauitate & leuitate quæ ex illis resultant: atqui hoc posito, nullum sibi determinaret locum mixtum illud, nec localem motum, siquidem tantum ageret leuitas quantum grauitas, & si vna traheret deorsum impediretur ab alia trahente sursum.

Probatur secundò: Si in aliquo mixto esset temperamentum ad pondus, maximè in mixto omnium perfectissimo, scilicet in homine: hoc autem est falsum: ergo. Probatur minor: quia diuersitas partium integralium in homine non potest saluari cum huiusmodi temperamento; siquidem ossa plus habent siccitatis quàm humiditatis, sanguis è contra. Item plus caloris est in corde & iecore quàm in cerebro quæ est pars frigidissima animalis. Et vno verbo cùm calor sit instrumentum quo viuentia nutriuntur, debet in eis maximè vigere & esse intensior, quàm aliæ qualitates, saltem in his partibus in quibus præcipuè suam operationem exercet.

Dices : perfectissima forma mixti, qualis est anima rationalis, petit perfectissimum temperamentum: atqui illud est temperamentum ad pondus : ergo.

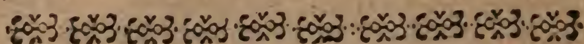
Respondeo negando minorem, perfectissimum enim temperamentum est illud in quo perfectissima reperitur proportio qualitatum cum prædominio alicuius aut aliquarum ex ipsis, quia cum ea saluatur in viuentibus conueniens partium diuersitas. Ex quibus constat esse falsum quod nonnulli asseruere in Christo Domino fuisse temperamentum ad pondus, quamuis in eo fuerit temperamentum ad iustitiam omnium perfectissimum, & ideò doloribus maximè obnoxium.

DISPVTATIO IX.

De circulo seu regressu in rerum generationibus.

DOCET Aristoteles in fine huius libri generationes esse circulares, ita vt detur regressus in idem secundum speciem, sicut e.g. ex vaporibus fit nubes, ex nube pluuia, ex pluuia terra madefit, sicque madefacta iterum emittit vapores; non verò in idem secundum numerum quando fuit substantialiter corruptum. Sed circa hoc sit.

SECTIO VNICA.

An res producta possit eadem numerò redire aut reproduci.

PRima opinio tribuitur Platoni & quibusdam antiquis Philosophis, quos Aristoteles impugnat, dicentibus post determinata tempora redire easdem omninò res: quibus ex parte assentiri videntur nonnulli posteriores Scholastici, vt Scotus in 4.d.43.q.3. vbi probabile existimat pòsse per naturam idem numero reproduci aut redire. Est autem quæstio tam de rebus permanentibus quàm de successiuis. Ab his verò incipiendo.

Dico primò: implicat rem successiuam (putà motum, actionem, aut tempus) semel extinctam redire.

Probatur: tempus & motus ad sui vnitatem numericam essentialiter exigunt continuitatem suæ durationis absque interruptione: ergo implicat, postquàm fuere semel extincta, redire eadem numero aut reproduci. Antecedens patet: quia esse vnum numero motum, & illum esse continuum conuertuntur & in idem redeunt. Consequentia verò probatur: quia hoc ipso quòd motus & tempus semel extinguuntur, interrumpitur eorum duratio.

Confirmatur: ille motus esset idem numero, vt supponitur; & non esset idem, quia eius duratio, cuius vnitas & continuitas requiritur ad vnitatem numericam illius, esset interrupta.

Confirmatur rursus: quia vt possit reproduci aut redire eadem numero actio & motus, requiritur quòd possit coëxistere eidem numero parti temporis cui

prima vice coëxistebat, siquidem ad vnitatem motus requiritur identitas temporis & durationis: atqui motus qui periit non potest iterum coëxistere eidem parti temporis; ad hoc enim necesse foret quòd illa pars temporis rediret eadem numero, quod implicat cùm interrupta fuerit, & in entibus successiuis sola interruptio diuersitatem numericam faciat.

Dico secundò rem permanentem semel extinctam non posse naturaliter & per virtutem causarum secundarum eandem numero reproduci.

Probatur imprimis ex illo communi axiomate, à priuatione ad habitum non datur naturaliter regressus. Deinde ratione, sic: non potest res permanens semel extincta eadem numero reproduci, nisi redeat eadem numero actio per quam fuerat primò producta: atqui non potest redire eadem numero actio: ergo. Maior patet: quia, sicut quilibet effectus petit hanc determinatam causam naturaliter & non aliam, vt in secundo Physicorum ostendimus; ita exposcit determinatè hanc numero actionem talis causæ secundæ. Minor verò probatur: non potest redire eadem numero actio nisi redeat idem numero tempus, siquidem ad vnitatem seu identitatem numericam motus & actionis requiritur vnitas subiecti, termini, & temporis, ita vt quocunque illorum variato non sit eadem numero actio aut motus, vt suprà Par. 1. Phys. Disp. 11. ostensum est: atqui non potest redire idem numero tempus, vt probatum est conclusione præcedenti.

Dico tertiò posse tamen rem permanentem semel destructam eandem numero virtute diuinâ reproduci. Hæc conclusio negari non potest iuxta fidei principia quæ docet futuram hominum resurrectionem. Probatur: quia nulla est in hoc implicantia, ideo enim repugnat ex præcedenti conclusione reproduci naturaliter eundem numero effectum, quia non potest esse eadem numero actio causæ secundæ quâ primò fuerat productus: illa autem ratio non habet locum respectu Dei, quia agit per actus duntaxat in-

tellectus & voluntatis, qui cùm mensurentur æternitate & non tempore, perseuerant semper iidem, nec necessarium est ipsos redire sicut dicebamus de actione causæ secundæ quæ transit. Neque conclusio limitari debet ad hominem (vt vult Durandus) eo quòd eius partes non destruantur, subindéque iterum diuinitus vniri possunt, nostra enim ratio conuincit etiam de aliis.

Obiicies cum Scoto contra secundam conclusionem: in anima separata datur naturalis inclinatio & appetitus desiderij ad corpus vt iterum ipsi vniatur: ergo possunt absolutè loquendo reuniri virtute agentis naturalis, alias ille appetitus naturalis esset frustraneus si naturaliter expleri non posset.

Ad hoc argumentum responsum est in primo Physicorum dum de appetitu materiæ negando appetitum illum esse naturalem simpliciter: vnde negatur antecedens absolutè loquendo. Vide dicta ibi.

Dices: à priuatione partiali datur naturaliter regressus ad formam, nam si aliqua particula carnis abscindatur ab animali viuo, & statim ipsi in eodem loco applicetur, incipit rursum informari animâ illius, quâ fuerat priuata: ergo etiam à priuatione totali potest materia ad eandem formam regredi virtute agentis naturalis, præsertim quia potest idem numero agens applicari eidem passo.

Respondeo negando consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia in priori casu manet idem numero indiuiduum quod ad suam vnitatem potest partem illam, vt pote vltimò dispositam, iterum trahere; sicut per nutritionem trahit partes alimenti: at verò in totali corruptione perit indiuiduum. Ad id quod additur, respondeo non sufficere quod sit idem agens idemque subiectum, sed requireretur quòd rediret idem tempus.

Obiicies contra tertiam conclusionem: non potest res semel extincta produci, nisi per eandem numero actionem per quam fuerat aliàs producta: atqui producta fuerat per actionem causæ secundæ: ergo

cùm

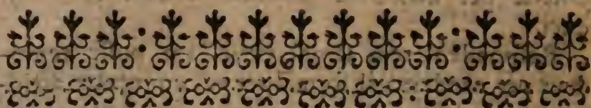
cùm actio Dei non sit actio causæ secundæ, non poterit per actionem diuinam eadem res produci.

Respondeo rem semel extinctam posse reproduci per eandem vel formaliter vel eminenter actionem per quam fuerat prius producta: actio autem Dei licet non sit formaliter actio causæ secundæ, eam tamen eminenter continet.

Dices: Ergo potest eandem numero actionem causæ secundæ reproducere, quod est contra primam conclusionem. Probatur hæc consequentia: quia ad hoc sufficit.

Respondeo negando consequentiam. Ad probationem respondeo non sufficere, sed requiri identitatem temporis, à qua identitas numerica actionis causæ secundæ omninò dependet: & ideo ratione illius eminentialis continentiæ potest quidem rem permanentem reproducere (quia hæc in sui vnitate numerica non pendet ab vnitate temporis) non verò rem successiuam propter oppositam rationem. Et hæc satis circa libros de ortu & interitu.

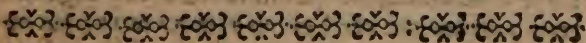
APPENDIX.

De Meteoris.

In quatuor libros meteororum Aristotelis.

METEORA (à Græco *Meteóron*, hoc est, sublimè, seu excelsum, aut eleuatum,) dicuntur aliqua quæ in sublimi mundi sublunaris regione generantur, vt sunt Cometæ, pluuiæ, grandines, & huiusmodi. Ab his ergo sumitur huius tractatus inscriptio, non tanquam à totali obiecto, cum in eo dissèratur etiam de aliis quæ non sursum sed in locis subterraneis & in terræ gremio oriuntur, vt de fossilibus & metallis: sed tanquam ab obiecto principali, quia eorum præcipua est hic cura & maiorem huiusce tractatus partem occupant. Totale igitur obiectum illius erit ratio aliqua vtrisque communis, & iis scilicet quæ in sublimi, & iis quæ in infimo formantur, quæ est ratio mixti imperfecti provt abstrahit tum ab eo quod est mixtum accidentaliter tantum & secundum solas qualitates, vt sunt ros, glacies, grando, ventus, & alia quæ retentâ alicuius elementi substantiali formâ, putâ aquæ aut terræ, admixtionem habent quatuor primarum & elementarium qualitatum; tum ab eo quod est mixtum etiam secundum substantiam, id est. qu

præter primarum qualitatum temperiem, formam habet substantialem à formis elementariis distinctam valdè tamen imperfectam & ad naturam illarum ac imperfectionem accedentem, ita vt proximè sit solubile mixtum illud in elementa, in quo differt, à mixtis perfectis quæ pluribus ad huiusmodi resolutionem indigent corruptionibus; cuius generis sunt metalla, lapides, gemmæ, & alia inanimata, prout inquam ab illis omnibus abstrahit ratio illa mixti imperfecti cunctáque mixta inanimata complectitur, erit formalis & adæquata obiecti huius operis ratio, quippe illorum omnium traditur hîc disciplina, mixtorum verò perfectorum, hoc est animatorum & viuentium, posteà in libris de anima. Per modum verò appendicis ad libros de generatione tractatum hunc subiungimus, quia doctrina in eo tradenda de mixtis illis imperfectis, quæ vel sunt substantialiter elementa, vel proximè ad ea accedunt, se habet reipsa vt complementum eius quæ de elementis eorumque generatione aut transmutatione, nec non de mixtione & de mixtis in communi, in superioribus tradita est.

SECTIO I.

De meteoris, aut mixtis imperfectis, in genere.

PRo intelligentia eorum quæ de singulis huiusmodi mixtis imperfectis erunt in particulari dicenda in sectionibus sequentibus, duo aut tria sunt prius hic resoluenda dubia quæ illa in communi concernunt. Primum est quænam sit mixtorum illorum aut meteororum materia. Secundum, quæ causa effectiua,

get vt resoluatur in illa : imperfectum verò est illud quod immediatè resoluitur in elementa, cuiusmodi sunt meteora, vt infra in tractatu illorum magis explicabitur.

Temperamentum verò nihil aliud est quàm quatuor qualitates actiuæ ad mediocritatem quamdam redactæ, seu proportio & commensuratio illarum debita formæ mixti. Diuiditur autem temperamentum in vniforme & diforme. Vniforme temperamentum appellant illud in quo quatuor illæ qualitates ad talem mediocritatem redactæ sunt vt vna non excedat aliam nec ei prædominetur, sed omnes sint in æquilibrio seu in æquali pondere : vnde solet appellari temperamentum ad pondus, quod nos inferius ostendemus esse naturaliter impossibile. Difforme verò temperamentum est illud in quo prædictæ qualitates sunt quidem ad mediocritatem redactæ, sed aliqua vel aliquæ prædominantur aliis. Et illud rursus est duplex, scilicet compositum & simplex. Temperamentum difforme simplex dicitur illud in quo vna tantum qualitas prædominatur aliis : vnde sicut sunt quatuor primæ qualitates, ita est quadruplex huiusmodi temperamentum : primum est in quo prædominatur calor : secundum, in quo frigus: &c. Temperamentum verò difforme compositum est illud in quo binæ qualitates alicuius elementi prædominantur, vnde iuxta quatuor combinationes qualitatum elementarium est quadruplex etiam huiusmodi temperamentum : primum est in quo prædominantur calor & siccitas, & appellatur temperamentum igneum, in animalibus cholericum : secundum, in quo calor & humiditas, quod dicitur aëreum, & in animalibus sanguineum : tertium, in quo humiditas & frigiditas, & dicitur aqueum, in animalibus flegmaticum : quartum denique est illud in quo prædominantur frigiditas & siccitas, quòd vocatur terreum, & in animalibus melancholicum.

Solent autem hæc temperamenta difformia appellari temperamenta ad iustitiam (supple) distri-

butiuam : quia ſicut per iuſtitiam diſtributiuam in republica bene ordinata diſtribuuntur gradus & dignitates, non æqualiter omnibus æqualitate arithmetica, ſed vnicuique ſecundum propria merita, ſeruatâ geometricâ æqualitate ſeu proportione, quæ conſiſtit in hoc quod ſi habenti merita vt ſex tribuatur præmium vt decem, habenti merita vt duodecim detur merces vt viginti ; ita prædicta temperamenta non eadem omnibus mixtis tribuuntur, ſed vnicuique in ea proportione & qualitatis aut qualitatum prædominio in quo forma mixti illud exigit. His poſitis certum eſt reperiri in mixtis temperamentum difforme ſeu ad iuſtitiam.

Sed reſtat duplex difficultas reſoluenda : prima eſt, quodnam ex illis temperamentis difformibus ſit melius, præſertim in homine : ſecunda, vtrum naturaliter dari poſſit temperamentum ad pondus. Quantum ad primam.

Dico primò temperamentum ſanguineum eſſe omnium optimum tum ad vitam & ſanitatem, tum ad ingenium.

Prima pars conſtat : quia vita & ſanitas maxime conſiſtit & conſeruatur in calore & humiditate, & operationes vitales fiunt beneficio ſpirituum vitalium qui in animali ſunt puriſſimæ partes ſanguinis.

Secunda etiam pars non eſt minus certa : quia operationes ingenij ac intellectus pro hoc ſtatu pendent ab operationibus ſenſuum quibus ſpiritus vitales aut animales ſummopere deſeruiunt.

Verum tamen eſt multùm iuuare ingenij acumen moderatam bilem ſimul cum melancholia : cholera enim facit operationes alacriores & agiliores, ſed minùs conſtantes abſque melancholia quæ impedit euagationes mentis & occupationem circa diuerſa exteriora, & ſæpe per ſtudium ipſum acquiritur. Hinc Ariſtoteles ait omnes ingenioſos eſſe melancholicos. Flegmatica verò complexio ſanitati & ingenio contraria eſt, vt pote cui ob natiui calidi imbecillitatem multa ineſt craſſities & lentor qui ſpiritus ad

actionem tardiores efficit. Vnde flegmatici & pituitosi, tardi, rudes, somnolenti & supini sunt: sanguinei verò & cholerici sine melancholia, leues ac inconstantes.

Dico secundò non posse naturaliter dari in mixtis temperamentum vniformè seu ad pondus. Est contra Medicos & nonnullos Philosophos.

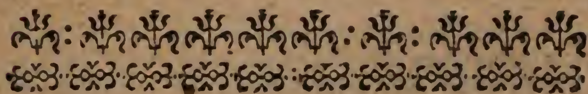
Probatur: quia si in aliquo mixto daretur temperamentum ad pondus, ita vt quatuor qualitates essent in æquilibrio, illud non vendicaret sibi aliquem locum naturalem in vniuerso, nec subinde esset naturaliter mobile locali motu: consequens est absurdum & contra rationem entis naturalis: ergo. Probatur sequela maioris: quia locus naturalis mixti est elementum illud quod in eo per suas qualitates prædominatur: atqui si omnes elementorum qualitates essent in æquilibrio & omnimoda æqualitate, nullum elementum prædominaretur in mixto, vt constat.

Confirmatur: quia si daretur omnimoda illa æqualitas in qualitatibus actiuis elementorum, reperiretur consequenter in qualitatibus etiam loco motiuis, nempe in grauitate & leuitate quæ ex illis resultant: atqui hoc posito, nullum sibi determinaret locum mixtum illud, nec localem motum, siquidem tantum ageret leuitas quantum grauitas, & si vna traheret deorsum impediretur ab alia trahente sursum.

Probatur secundò: Si in aliquo mixto esset temperamentum ad pondus, maximè in mixto omnium perfectissimo, scilicet in homine: hoc autem est falsum: ergo. Probatur minor: quia diuersitas partium integralium in homine non potest saluari cum huiusmodi temperamento; siquidem ossa plus habent siccitatis quàm humiditatis, sanguis è contra. Item plus caloris est in corde & iecore quàm in cerebro quæ est pars frigidissima animalis. Et vno verbo cùm calor sit instrumentum quo viuentia nutriuntur, debet in eis maximè vigere & esse intensior, quàm aliæ qualitates, saltem in his partibus in quibus præcipuè suam operationem exercet.

Dices: perfectissima forma mixti, qualis est anima rationalis, petit perfectissimum temperamentum: atqui illud est temperamentum ad pondus: ergo.

Respondeo negando minorem, perfectissimum enim temperamentum est illud in quo perfectissima reperitur proportio qualitatum cum prædominio alicuius aut aliquarum ex ipsis, quia cum ea saluatur in viuentibus conueniens partium diuersitas. Ex quibus constat esse falsum quod nonnulli asseruere in Christo Domino fuisse temperamentum ad pondus, quamuis in eo fuerit temperamentum ad iustitiam omnium perfectissimum, & ideò doloribus maximè obnoxium.

DISPVTATIO IX.

De circulo seu regressu in rerum generationibus.

DOCET Aristoteles in fine huius libri generationes esse circulares, ita vt detur regressus in idem secundum speciem, sicut e.g. ex vaporibus fit nubes, ex nube pluuia, ex pluuia terra madefit, sicque madefacta iterum emittit vapores; non verò in idem secundum numerum quando fuit substantialiter corruptum. Sed circa hoc sit.

SECTIO VNICA.

An res producta possit eadem numero redire aut reproduci.

PRima opinio tribuitur Platoni & quibusdam antiquis Philosophis, quos Aristoteles impugnat, dicentibus post determinata tempora redire easdem omninò res: quibus ex parte assentiri videntur nonnulli posteriores Scholastici, vt Scotus in 4.d.43.q.3. vbi probabile existimat pôsse per naturam idem numero reproduci aut redire. Est autem quæstio tam de rebus permanentibus quàm de successiuis. Ab his verò incipiendo.

Dico primò: implicat rem successiuam (putà motum, actionem, aut tempus) semel extinctam redire.

Probatur: tempus & motus ad sui vnitatem numericam essentialiter exigunt continuitatem suæ durationis absque interruptione: ergo implicat, postquàm fuere semel extincta, redire eadem numero aut reproduci. Antecedens patet: quia esse vnum numero motum, & illum esse continuum conuertuntur & in idem redeunt. Consequentia verò probatur: quia hoc ipso quòd motus & tempus semel extinguuntur, interrumpitur eorum duratio.

Confirmatur: ille motus esset idem numero, vt supponitur; & non esset idem, quia eius duratio, cuius vnitas & continuitas requiritur ad vnitatem numericam illius, esset interrupta.

Confirmatur rursus: quia vt possit reproduci aut redire eadem numero actio & motus, requiritur quòd possit coëxistere eidem numero parti temporis cui

prima vice coëxiſtebat, ſiquidem ad vnitatem motus requiritur identitas temporis & durationis: atqui motus qui periit non poteſt iterum coëxiſtere eidem parti temporis; ad hoc enim neceſſe foret quòd illa pars temporis rediret eadem numero, quod implicat cùm interrupta fuerit, & in entibus ſucceſſiuis ſola interruptio diuerſitatem numericam faciat.

Dico ſecundò rem permanentem ſemel extinctam non poſſe naturaliter & per virtutem cauſarum ſecundarum eandem numero reproduci.

Probatur imprimis ex illo communi axiomate, à priuatione ad habitum non datur naturaliter regreſſus. Deinde ratione, ſic: non poteſt res permanens ſemel extincta eadem numero reproduci, niſi redeat eadem numero actio per quam fuerat primò producta: atqui non poteſt redire eadem numero actio: ergo. Maior patet: quia, ſicut quilibet effectus petit hanc determinatam cauſam naturaliter & non aliam, vt in ſecundo Phyſicorum oſtendimus; ita expoſcit determinatè hanc numero actionem talis cauſæ ſecundæ. Minor verò probatur: non poteſt redire eadem numero actio niſi redeat idem numero tempus, ſiquidem ad vnitatem ſeu identitatem numericam motus & actionis requiritur vnitas ſubiecti, termini, & temporis, ita vt quocunque illorum variato non ſit eadem numero actio aut motus, vt ſuprà Par. 1. Phyſ. Diſp. 11. oſtenſum eſt: atqui non poteſt redire idem numero tempus, vt probatum eſt concluſione præcedenti.

Dico tertiò poſſe tamen rem permanentem ſemel deſtructam eandem numero virtute diuinâ reproduci. Hæc concluſio negari non poteſt iuxta fidei principia quæ docet futuram hominum reſurrectionem. Probatur: quia nulla eſt in hoc implicantia, ideo enim repugnat ex præcedenti concluſione reproduci naturaliter eundem numero effectum, quia non poteſt eſſe eadem numero actio cauſæ ſecundæ quà primò fuerat productus: illa autem ratio non habet locum reſpectu Dei, quia agit per actus duntaxat in-

tellectus & voluntatis, qui cùm mensurentur æternitate & non tempore, perseuerant semper iidem, nec necessarium est ipsos redire sicut dicebamus de actione causæ secundæ quæ transit. Neque conclusio limitari debet ad hominem (vt vult Durandus) eo quòd eius partes non destruantur, subindéque iterum diuinitus vniri possunt, nostra enim ratio conuincit etiam de aliis.

Obiicies cum Scoto contra secundam conclusionem: in anima separata datur naturalis inclinatio & appetitus desiderij ad corpus vt iterum ipsi vniatur: ergo possunt absolutè loquendo reuniri virtute agentis naturalis, alias ille appetitus naturalis esset frustraneus si naturaliter expleri non posset.

Ad hoc argumentum responsum est in primo Physicorum dum de appetitu materiæ negando appetitum illum esse naturalem simpliciter: vnde negatur antecedens absolutè loquendo. Vide dicta ibi.

Dices: à priuatione partiali datur naturaliter regressus ad formam, nam si aliqua particula carnis abscindatur ab animali viuo, & statim ipsi in eodem loco applicetur, incipit rursum informari animâ illius, quâ fuerat priuata: ergo etiam à priuatione totali potest materia ad eandem formam regredi virtute agentis naturalis, præsertim quia potest idem numero agens applicari eidem passo.

Respondeo negando consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia in priori casu manet idem numero indiuiduum quod ad suam vnitatem potest partem illam, vt pote vltimò dispositam, iterum trahere; sicut per nutritionem trahit partes alimenti: at verò in totali corruptione perit indiuiduum. Ad id quod additur, respondeo non sufficere quod sit idem agens idemque subiectum, sed requireretur quòd rediret idem tempus.

Obiicies contra tertiam conclusionem: non potest res semel extincta produci, nisi per eandem numero actionem per quam fuerat aliàs producta: atqui producta fuerat per actionem causæ secundæ: ergo cùm

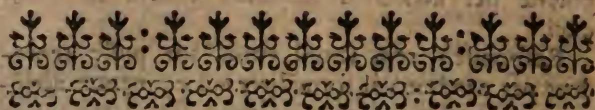
cùm actio Dei non sit actio causæ secundæ, non poterit per actionem diuinam eadem res produci.

Respondeo rem semel extinctam posse reproduci per eandem vel formaliter vel eminenter actionem per quam fuerat prius producta: actio autem Dei licet non sit formaliter actio causæ secundæ, eam tamen eminenter continet.

Dices: Ergo potest eandem numero actionem causæ secundæ reproducere, quod est contra primam conclusionem. Probatur hæc consequentia: quia ad hoc sufficit.

Respondeo negando consequentiam. Ad probationem respondeo non sufficere, sed requiri identitatem temporis, à qua identitas numerica actionis causæ secundæ omninò dependet: & ideo ratione illius eminentialis continentiæ potest quidem rem permanentem reproducere (quia hæc in sui vnitate numerica non pendet ab vnitate temporis) non verò rem successiuam propter oppositam rationem. Et hæc satis circa libros de ortu & interitu.

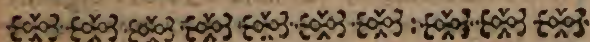
APPENDIX.

De Meteoris.

In quatuor libros meteororum Aristotelis.

METEORA (à Græco *Meteóron*, hoc est, sublimè, seu excelsum, aut eleuatum,) dicuntur aliqua quæ in sublimi mundi sublunaris regione generantur, vt sunt Cometæ, pluuiæ, grandines, & huiusmodi. Ab his ergo sumitur huius tractatus inscriptio, non tanquam à totali obiecto, cum in eo disseratur etiam de aliis quæ non sursum sed in locis subterraneis & in terræ gremio oriuntur, vt de fossilibus & metallis: sed tanquam ab obiecto principali, quia eorum præcipua est hic cura & maiorem huiusce tractatus partem occupant. Totale igitur obiectum illius erit ratio aliqua vtrisque communis, & iis scilicet quæ in sublimi, & iis quæ in infimo formantur, quæ est ratio mixti imperfecti prout abstrahit tum ab eo quod est mixtum accidentaliter tantum & secundum solas qualitates, vt sunt ros, glacies, grando, ventus, & alia quæ retentâ alicuius elementi substantiali formâ, putâ aquæ aut terræ, admixtionem habent quatuor primarum & elementarium qualitatum; tum ab eo quod est mixtum etiam secundum substantiam, id est, qu

præter primarum qualitatum temperiem, formam habet substantialem à formis elementariis distinctam valdè tamen imperfectam & ad naturam illarum ac imperfectionem accedentem, ita vt proximè sit solubile mixtum illud in elementa, in quo differt, à mixtis perfectis quæ pluribus ad huiusmodi resolutionem indigent corruptionibus; cuius generis sunt metalla, lapides, gemmæ, & alia inanimata, prout inquam ab illis omnibus abstrahit ratio illa mixti imperfecti cunctáque mixta inanimata complectitur, erit formalis & adæquata obiecti huius operis ratio, quippe illorum omnium traditur hîc disciplina, mixtorum verò perfectorum, hoc est animatorum & viuentium, posteà in libris de anima. Per modum verò appendicis ad libros de generatione tractatum hunc subiungimus, quia doctrina in eo tradenda de mixtis illis imperfectis, quæ vel sunt substantialiter elementa, vel proximè ad ea accedunt, se habet reipsa vt complementum eius quæ de elementis eorumque generatione aut transmutatione, nec non de mixtione & de mixtis in communi, in superioribus tradita est.

SECTIO I.

De meteoris, aut mixtis imperfectis, in genere.

PRO intelligentia eorum quæ de singulis huiusmodi mixtis imperfectis erunt in particulari dicenda in sectionibus sequentibus, duo aut tria sunt prius hîc resoluenda dubia quæ illa in communi concernunt. Primum est quænam sit mixtorum illorum aut meteororum materia. Secundum, quæ causa effectiua,

Tertium, quis locus in quo gignuntur.

Dico primò: Materia remota omnium meteororum aut mixtorum imperfectorum est terra aut aqua: propinquior vero vel omnino proxima, vapor aut exhalatio, quæ à terra & aqua non differunt substantialiter.

Probatur supponendo vaporem nihil aliud esse quam halitum seu spirationem humidam ex aqua aut è locis humentibus & aquosis vi caloris à Sole vel ab alio agente impressi eleuatam: qualem videre est ascendentem ex olla quæ subiecto igne efferuescit: exhalationem item esse halitum, non humidum, sed siccum è terra virtute caloris ab aliquo similiter agente impressi eductum. Ex quo suadetur conclusio: nam vt in sequentibus constabit, ex vaporibus generantur nebulæ, rores, nubes, pluuiæ, grandines, & his similia: ex exhalationibus venti, tonitrua, fulmina, cometæ, & huiusmodi: ex vtrisque mixtim fiunt alia, maximè verò fossilia, vt lapides, sulphur, &c. necnon metalla, vt aurum & argentum, si non immediatè, volunt siquidam Alchimistæ metalla immediatè fieri ex sulphure & argento viuo, saltem mediatè quatenus hæc vlterius ex vapore & exhalatione concrescunt, de quo infra suo loco: Ergo materia proxima aut certè minus remota mixtorum imperfectorum aut meteororum erit vapor & exhalatio, remotior vero terra & aqua, quæ proximam de suo subministrant: aër vero & ignis nequaquam, eo quod non habeant diuersas partes crassas & subtiles per quarum segregationem euaporatio fiat aut expiratio.

Ex quibus infertur primo, quod postremo loco addidimus in conclusione, vaporem & exhalationem non differre substantialiter à terra & aqua: nihil enim aliud sunt quàm elementa huiusmodi attenuata, aut subtiliores eorum partes quæ vi caloris ab extrinseco impressi in sublimi eleuantur.

Infertur secundo in quo conueniant & in quo differant inter se vapor & exhalatio: conueniunt enim

in ratione halitus, hoc est, corporis tenuis & subtilis speciem velut fumi referentis; item in ratione halitus calidi, non calore innato (cùm ambo suâ naturâ frigiditatem exposcant, sicut ipsa terra & aqua a quibus substantialiter non differunt, vt diximus) sed ab extrinseco agente impresso. Differunt vero in formis substantialibus, sicut præfata elementa; item in humiditate & siccitate, in grauitate & leuitate; exhalatio enim siccior est & leuior, vapor vero humidior & grauior, vnde non ascendit vltra mediam aëris regionem vbi propter frigiditatem regionis illius statim concrescit, cùm sit naturæ aqueæ, reducitúrque in aquam; sicut videmus oris halitum in humorem aquámue concrescere hyemis tempore cùm ad os manum admouemus: exhalatio autem cùm è contra sit naturæ aqueæ, non concrescit ibi à frigore, sed potest vltrà ascendere vsque ad tertiam & supremam aëris regionem, vbi igne corripitur, ex eáque fiunt meteora ignita: quod intellige quando exhalatio huiusmodi non est summè sicca (quod enim summè siccum est flammam in se sustinere nequit, vt patet in cinere qui ab igne consumi non potest) sed cum siccitate pinguedinem aliquam retinet partiúmque in se cohæsionem ratione cuius calor se se illi vehementer imprimat; alias enim pressa pondere minus ascendit & cito dissoluitur in ventos. Hæc de primo dubio: quantum ad secundum.

Dico secundò: Causa efficiens per se rerum meteoricarum est maximè virtus Solis & astrorum: per accidens verò, antiperistasis.

Probatur: quia Sol maximè & astra suo calore peruadendo terram & aquam, cásque rarefaciendo seu attenuando, exhalationes & vapores educunt: eductos in sublime eleuant interuentu leuitatis quæ calorem & raritatem consequitur eleuatos in varia formant meteora, mediis tamen aliis causis inferioribus: puta in cometas, medio calore supremæ regionis aëris: in nubes, pluuias, & similia, beneficio frigoris mediæ regionis: in fulgura & fulmina,

beneficio motus & agitationis, vt in progressu explicabitur. Ad plura verò eorum concurrit etiam antiperistasis, aut contrarium obsidens (vt etiam suis locis videbimus) non vt influens vel imprimens contrario obsesso formam meteoricam, sed vt occasio, subindéque vt causa per accidens, quatenus scilicet ratione illius obsessionis crescit (modo aliàs explicato) contrarium obsessum, ex qua excrescentia resultat forma meteori, putà nubis, grandinis, aut huiusmodi.

Dico tertiò: Loca meteorologicarum impressionum propria sunt aër, aqua & terra: maximè vero aër: ignis verò nequaquaquam, nec corpora cœlestia.

Probatur: quia in terra oriuntur metalla & fossilia: in aqua aut mari diuersæ contingunt impressiones, vt æstus, salsedo, & alia de quibus infrà; in aëre generantur cometæ, pluuiæ, grandines, & huiusmodi quæ propriè meteora nuncupantur; in igne verò nihil tale generatur, quippe qui ob sui acrimoniam & nimiam actiuitatem omnia consumit; multò minus in cœlestibus corporibus ob eorum incorruptibilitatem.

Obiicies contra vltimam partem conclusionis primæ: Diuersæ affectiones attestantur diuersas naturas & formas substantiales: vapores & exhalationes habent diuersas affectiones à terra & aqua, hæ enim sunt frigidæ, densæ, & graues: illi verò halitus è contra calidi, rari, & leues: ergo.

Confirmatur: Halitus seu spiratio exhalata à rosis v. g. aut carnibus, vel animalibus, est diuersæ naturæ ab eis: ergo etiam exhalata à terra & aqua.

Respondeo maiorem esse veram de affectionibus natiuis & germanis, non de aduentiis & ab extrinseco impressis, quales sunt calor, raritas, & leuitas vaporum & exhalationum.

Ad confirmationem nego consequentiam: quia spiratio exhalata à terra aut aqua nihil aliud est quàm ipsa terra aut aqua attenuatæ, vt colligimus ex eo quod se ipsa reuocet ad qualitates natiuas ca-

rum: quod nequit dici de aliis, vt patet.

Obiicies contra secundam conclusionem: Alchimistæ conficiunt aurum & argentum virtute caloris ignis: ergo causa per se omnium huiusmodi mixtorum imperfectorum non est virtus Solis & astrorum.

Respondeo primò negando antecedens ex dictis in secundo Physicorum. Deinde dato & non concesso antecedente illo distinguo consequentiam, concedendo virtutem Solis & astrorum non esse solam aut vnicam rerum illarum causam, sed tamen negando non esse præcipuam. Omne igitur quod vapores vel exhalationes educit aut eleuat, inflammat vel coagulat, concedimus esse effectiuam causam mixtorum huiusmodi imperfectorum, sed illud contendimus esse præcipuè & maximè Solem & astra.

Obiicies contra vltimam partem tertiæ conclusionis: Galaxia seu lacteus ille circulus qui serena nocte in cœlo apparet; item maculæ quæ in Luna cernuntur, præsertim plenâ, quæque hominis, aut vt Alberto magno videtur, leonis versus orientem caudam & caput versus occidentem habentis, effigiem repræsentant; item sydera extraordinaria quæ nonnumquam apparent in cœlis, vt illud quod inter tredecim sydera Cassiopeæ visum est decimum quartum, anno 1572. & aliud quod anno 1603. in cœlo etiam apparuit tanta magnitudine vt caniculæ maioris amplitudinem adæquare videretur; hæc inquam omnia & similia nihil aliud sunt aut fuere quàm meteora quædam: Ergo formantur meteora etiam in cœlo.

Respondeo negando antecedens quoad omnes partes.

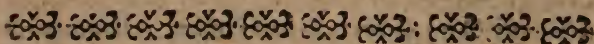
Quoad primam omitto in primis Poëtarum fabulas, quorum alij finxere viam illam lacteam ex aspergine lactis Opis aut Lunonis emersisse, alij ex casu Phaëtontis esse relictam, alij ex conuersione Solis ad orientem ob Thyestis facinus. Omitto & veterum Philosophorum opiniones, qui existimarunt circulum lacteum esse vel ignem, qui in cœlo sit, & quidem densatæ & concretæ materiæ, ratione cuius

visum terminare potest, cùm reliquus ignis ob nimiam tenuitatem obtutum nostrum effugiat; vel ardorem quemdam sydereum per circulum illum, qui Zodiacum in Sagittario & Geminis secat, diffusum, quo Sol, Zodiaci terminos nunquam exsiliens, mundi vniuersitatem regionésque polis suppositas temperet; vel lucem & splendorem aliquarum stellarum quæ à Sole propter vmbram terræ non aspiciuntur, & sic nec obscurantur à splendore Solis; vel denique non esse in cœlo circulum illum lacteum, sed in suprema aëris regione, nihilque esse aliud, quàm exuberantem quandam exhalationum copiam vi & calore ingentis multitudinis stellarum, quæ sunt in eo cœli circuitu sub quo circulus iste gignitur, eleuatam, & veluti perpetuum quemdam cometam claritatem illam candidam aut lacteum colorem exhibentem. Quarum opinionum prima & secunda ex eo coarguuntur, quòd elementarem substantiam aut quantitatem in æthærea regione seu cœlo ponunt, quod incorruptibilitati eius repugnant: tertia, ex eo quòd in primis falsum est non omnes stellas à Sole aspici & collustrari, neque enim terræ vmbra id impedire potest, cùm vt docent Mathematici, non pertingat nisi ad orbem Mercurij qui est secunda sphæra, post quam Solis radij coëunt, subindéque ad firmamentum stellásque inerrantes pertingunt: deinde dato quòd non aspicerentur à Sole omnes propter vmbram terræ, adhuc non esset illa causa circuli lactei, alioquin sequeretur illum non in eisdem semper stellis cerni, sed modò in his, modò in illis, alias enim occultaret vmbra terræ stellas dum Sol est in signis australibus, alias quando in septentrionalibus, alias quando est veluti medius inter illa, hoc est in circulo æquinoctiali; quod experientiæ repugnat. Quarta verò opinio, quæ videtur esse Aristotelis, ex eo confutatur, quòd impossibile est tantam exhalationum copiam tanto circulo necessariam à tot annorum sæculis è terra eleuari eadem semper quantitate & figurâ, & perpetuò in aëre durare, cùm vix

sit cometa qui vno anno duret: deinde quia circulus iste transiens per Sagittarium & Geminos appareret interdum sub eis signis diuisus, Sole videlicet in illis existente & suo ardore exhalationes suppositas consumente & dissipante: id autem repugnat experientiæ: tertiò, quia via lactea ex omni parte terræ videtur circa eadem astra, quod non contingeret si esset in aëre, vt patet in cometis qui non videntur sub eadem stella ex omni mundi regione illis ergo opinionibus relictis & refutatis respondendum est viam illam lacteam, quam in primis suppono cum communi sententia aduersus quartam illam opinionem mox impugnatam, in cœlo esse, vt præcipuè ostendit tertia ratio in impugnationem illius opinionis facta: in cœlo inquam stellato seu Aplane, quod conuincitur ex eo quod eodem motu cum cœlo illo cietur, vt obseruarunt Astronomi: respondendum inquam est viam huiusmodi lacteam reipsâ nihil esse aliud quàm numerosissimam stellarum perexiguarum ipsi Aplani insidentium ac inter se propinquissimarum multitudinem, per modum non tam circuli quàm Zonæ latissimæ cœlum illud cingentium, quæ propter nimiam à nobis distantiam discerni inter se per visum nequeunt, seque omnes vnum splendorem & claritatem efficere videntur: vel esse partes eiusdem cœli densiores in modum Zonæ dictum dispositas, quæ lumen à Sole receptum reflectunt, non ita excellens sicut sydera, quia non sunt ita densæ, sed candidum veluti, & lacteum referens colorem: ratio est quia nihil aliud occurrit in quo consistere dici queat via illa lactea, vt ex refutatione aliarum opinionum relinquitur. Quoad Aristotelem, dici potest quòd cùm exhalationes Zonæ illi stellarum aut partium cœli densiorum suppositæ non parum concurrant vt calor ille lacteus aut candidus in eis appareat, sicut exhalationes partibus etiam cœli rarioribus suppositæ faciunt vt appareat color cæruleus, tametsi cœlum in se omnis coloris sit expers; dici inquam potest voluisse tan-

tùm Philosophum viam lacteam quoad nos & velu-ti secundum apparentiam consistere in exhalationibus illis, licet secundum substantiam & quoad se sit subiectiuè in cœlo vt ostensum est.

Quoad alias verò supra dicti antecedentis partes de maculis Lunæ syderibusque illis extraordinariis, responsum est in libris de cœlo maculas illas reipsa nihil aliud esse quam partes rariores Lunæ ; & sydera illa quæ apparent non esse reuera sydera aut stellas in cœlo , vt videntur propter aliquam medij indispositionem aut exhalationes quæ ita apparere faciunt, sed meteora in aëre supremo formata : tametsi de sydere illo Cassiopeæ aliter ibi dictum sit, & forte de alio etiam in obiectione memorato dici possit , nisi quod non sunt ita facile multiplicanda miracula.

SECTIO II.

De mixtis imperfectis aut meteorologicis impressionibus quæ in aëre fiunt.

IN tres diuiditur regiones aër, infimam, mediam, supremam, vt aliàs non semel insinuauimus. Infima est quæ ab extima terræ & aquæ superficie protenditur vsque ad eum locum in quo desinit reflexio radiorum solarium. Suprema, quæ inter concauum ignis & paulò infra altissimorum montium fastigia intercepta est. Media, quæ inter illas duas iacet. Quamuis verò totus aër ex natura sua calidus sit & humidus in gradu remisso, ex accidenti tamen in suprema calidior & siccior est ob vicinitatem ignis, quàm natura sua postulet : in infima etiam, quamuis

non sit tam calidus quàm in suprema, est tamen ferè semper plusquam naturalis eius conditio exigat; tum propter reflexionem radiorum Solis: tum propter vapores & exhalationes quæ admodum calidæ sunt cùm primùm è terra & aqua eleuantur & in huiusmodi infimo aëre recipiuntur: in media vero regione est perfrigidus, tum propter vapores qui cùm eo perueniunt, sublatis iam impedimentis, ad natiuum frigus se se vltro reuocant; tum propter radiorum Solis illuc vsque sua reflexione non penetrantium defectum, elongationemque ab igne; tum propter antiperistasin seu obsessionem caloris supremæ & infimæ regionis. Nec obstat illud Aristotelis quod nullum violentum perpetuum, quia non est censenda violenta aëri mediæ regionis huiusmodi frigiditas, absolutè loquendo, eo quod vniuersali naturæ sit consentanea, & ordini ac perfectioni vniuersi necessaria, oriatúrque à naturali aëris inter duas regiones calidiores mediantis dispositione. Quod diximus supremam aëris regionem aliquantulum infra altissimorum montium iuga descendere, seu quod idem est mediam non pertingere vsque ad illa suprema fastigia, ex eo colligitur quod nubes, imbres, venti, & alia quæ in media aëris regione formantur, ea non attingunt, vt dicitur de monte Olympo in cuius vertice cineres toto anno relicti nec madefiunt nec dissipantur, adeòque tenuis dicitur ibi esse aër vt homines illic degere nequeant, cogantúrque qui illuc ascendunt spongias aqua plenas deferre vnde humorem sugant & cor refrigerent. Signum ergo est huiusmodi montium cacumina superare mediam aëris regionem & vsque ad tertiam transcendere. His positis ex dicendis constabit meteororum quæ in aëre contingunt, aliqua gigni in suprema eius regione, vt cometas, aliqua in media, alia in infima.

§. 2.

De meteoris ignitis in aëre apparentibus, vt cometis, & aliis.

METeora ignita dicuntur exhalationes quæ flammam concipiunt: quæ proinde antequam accendantur, formam terræ habent, iuxta dicta superiùs, postea formam ignis.

Dico primo: Cometa eſt meteorum ignitum conſtans multâ exhalatione ſiccâ & calidâ, pingui tamen & craſſa, parteſque benè coagmentatas & cohærentes habente.

Probatur & explicatur: Dicitur meteorum, contra eos qui exiſtimarunt cometam eſſe ſtellam, vel ſtellarum plurium coniunctionem: contra quos ſtat quod cometæ creſcunt & decreſcunt ac abolentur; item quod deprehenduntur eſſe infra Lunam: quæ duo de ſtellis dici nequeunt. Dicitur ignitum, aduerſus eos qui putarunt cometam non eſſe exhalationem accenſam, ſed ſolaribus dumtaxat radiis collucentem: quod ex eo refellitur, quia ſi cometa lumine tantùm ſolari luceret, poſſet de nocte eclipſari per interpoſitionem terræ inter ipſum cometam & Solem, quod hactenùs non fuit obſeruatum; accenditur ergo vel motu quo cietur ſphæra ignis ſupremaque aëris regio (in qua eſt, vt videbimus) motus enim eſt cauſa caloris & interdum ignis; vel decidentibus ab igne elementari in ſubiectam exhalationem flammulis; vel excuſſo interdum ex aliqua nube in aërem altiorem fulmine. Reliquæ particulæ deſcriptionis illius deſignant materiam cometæ propriam, quæ niſi cum calore & ſiccitate pinguedinem aliquam & viſcoſitatem habeat, flammam concipere non poteſt, vt in cinere conſtat; nec conceptam diu retinere valet, niſi ſit multa ſeu copioſa & partibus benè coagmen-

tatis constans; alias enim si pauca sit ac facilè diffluat, statim extinguitur sicut aliæ ignitæ impressiones de quibus infra.

Accidentia cometarum sunt figura, color, motus, locus, tempus, significatio.

Figura cometæ est triplex; alij enim sunt cometæ criniti, id est, habentes figuram crinium seu comæ, vnde cometa quasi comata (supple) stella, non quod sit vera stella, vt dictum est, sed quia videtur esse: alij barbati, hoc est, speciem barbæ referentes: alij caudati: iuxta diuersam videlicet materiæ conformationem aut diffusionem, vel etiam densitatem aut raritatem. Si enim exhalatio versus omnes extremitates sit rarior quam in medio & diffusior, quando inflammatur apparet quasi stella crinibus sparsa; si vero rarior sit versus aliquas tantum partes, apparet barbata; si versus vnam, caudata.

Color etiam cometæ triplex est (supple, apparens non verus, id est ex sola luce & inflammatione proueniens, non ex quatuor primarum qualitatum mixtione:) alij siquidem sunt cometæ albi ac veluti argentei coloris, quando scilicet exhalatio est rarior; alij rubri & cruenti, quando est densior; alij nigri & tristes, quando densissima, ita vt vix igniri possit, propter quod fumeum exhibet colorem.

Motus verò cometæ est multiplex: mouetur enim primò ab oriente in occasum motu ipso primi mobilis, quia adhuc durat in igne & suprema aeris parte quamuis valdè languidus & tardus propter huiusmodi corporum tenuitatem & fluiditatem ac à primo mobili elongationem: secundò ab occidente in orientem, qui non est tam motus distinctus à præcedenti quàm retardatio illius: tertiò à septentrione ad austrum; item sursum & deorsum & ad alias locorum differentias: idque vel virtute alicuius syderis dominantis & trahentis cometam, vel accessione materiæ ad quam inflammandam serpit, ideoque videtur versus eam partem moueri.

Locus in quo cometæ formantur, est suprema aëris

regio, cum altiores appareant ex testimonio obseruantium, quàm altissimorum montium vertices quos media aeris regio non transcendit, imo nonnullis eorum inferior est, vt superiùs diximus.
Tempus quo gignuntur est omnis anni tempestas, sed potissimum autumnus; nam hyemis frigiditas & humiditas euocationem copiosarum exhalationum impedit, debilis calor verni temporis nequit eas eleuare, feruor verò æstatis illas consumit & dissipat. De tempore quo durant cometæ nihil certi dici potest, durant enim magis vel minus secundum copiam aut defectum pabuli, vel ignis consumentis acrimoniam aut debilitatem: raro durant vltra sex menses: dicitur tamen in excidio Hierosolymitano durasse vnus cometa & supra ciuitatem stetisse vno integro anno.

Significant autem seu prænunciant cometæ, primò terræ motus (nonnunquam saltem) qui contingunt quando exhalationes liberum è terra exitum non inuenientes huc illucque agitatæ terram concutiunt: secundò, ventos in media & infima aëris regione, in qua magna pars exhalationum illarum ad supremam regionem pro formatione cometæ ascendentium relinquitur, à qua causantur venti: tertiò, maris tempestates quæ ventos consequuntur; quartò, sterilitatem terræ, consumpto per exhalationum copiosam euocationem succo eius ac pinguedine: quintò, morbos propter infectionem quam huiusmodi exhalationes crassæ & viscosæ ac nimium calidæ in aëre causant, quæ humores corrumpit: sextò mortes, maximè Principum & magnorum. Quòd prænuncient mortes, ex eo sequitur quòd morbos vt diximus portendunt ex quibus causatur mors: quòd verò mortes magnorum & Regum potiùs quàm aliorum præsagiant, nulla assignari potest efficax ratio ex parte causarum naturalium: dicere enim id ideò esse quia illi faciliùs inficiuntur ab huiusmodi exhalationibus, vtpote delicatiùs viuentes, insufficiens est, cùm plures infantes sint Principibus teneriores,

multique plebeij delicatius viuant: nisi dicas quòd ideo potius Regum quàm vulgarium mortes præsagire creduntur, quia illorum interitus magis notari solent: sed veriùs dicas cum D. Damasceno cometas esse signa mortis Regum non naturalia, sed ex beneplacito Dei, aut certè ex vsu, quia videmus frequenter post apparitionem cometarum sequi huiusmodi mortes quæ ordinariè inferuntur ascitis ad id causis naturalibus, putà exhalationibus illis quæ Dei nutui obsequuntur. Septimò præsagiunt bella & prælia, ex eo quòd exhalationes siccæ choleram excitant prouocántque ad vindictam.

Quæres vtrùm stella quæ Magos ad præsepe perduxit, fuerit aliquis cometa. Respondeo non, quia cometæ gignuntur in suprema aëris regione, vt diximus, nec apparent die sed à Sole obscurantur: illa verò stella erat terræ vicina, aliàs non demonstrasset distinctè locum vbi erat puer, suprà quem dicitur stetisse; item apparebat nedum nocte, sed etiam media die. Fuit ergo stella de nouo creata, non in cœlo, vt eædem suadent rationes, sed in aëre vicino terræ, quæ secundum diuinam voluntatem mouebatur, vt ait D. Thomas 3.p.q.36.a.7.

Dico secundò: præter cometas gignuntur in aëre multa alia meteora ignita quæ diuersis nominibus insigniuntur, vt stellæ discurrentes, capræ saltantes, dracones volantes, lanceæ, faces, ignis perpendicularis, fatuus, lambens, Castor-Pollux & Helena, fulgura, fulmina; quæ omnia differunt iuxta diuersam materiæ seu exhalationum dispositionem in raritate, densitate, crassitie & aliis. Vnde.

Stellæ discurrentes dicuntur exhalationes ignitæ, quæ vel in longum protensæ [illegible]eriter inflammantur ab vno extremo ad aliud & sic videntur discurrere; vel in vno loco acc[illegible]æ ad alium reipsa mouentur, aliquando quidem sursum ab innata leuitate, vnde videntur sydera volantia aut ascendentia; aliquando deorsum, pulsæ à frigore secundæ regionis vel alicuius nubis, & apparent quasi sydera de cœlo laben-

tia; aliquando ad latus, quando scilicet leuitas sursum ferens & frigus deorsum trudens pugnant & sic exhalatio mediâ viâ fertur: in quibus duobus casibus necesse est huiusmodi exhalationes accendi (videlicet motu, vel per antiperistasim frigoris aëris aut nubis) infra supremam aëris regionem cùm in illa non sit frigus quo deorsum impellatur exhalatio.

Capræ saltantes dicuntur exhalationes disiunctæ quidem inter se, sed aliqua subtiliori parte cohærentes, per quam vna alteri flammam celeriter porrigat, quòd cùm fit videtur flamma illuc transilire more saltantis capræ; quod præsertim apparet cùm exhalationes huiusmodi taliter sunt dispositæ vt capras referre videantur.

Draco volans dicitur exhalatio quædam oblonga, quæ dum in sublime ascendit, occurrens aliquando nubi frigidæ ab ea retruditur, motúque illo, aut antiperistasi accenditur: & quia ab impulsu illius nubis obliquatur & flectitur, ideo in medio ventrem refert draconis; caput verò aut os in parte anteriori qua recedit à nube, quáue tanquam subtiliori ardentes scintillas videtur euomere: & denique caudam veluti constrictam in parte posteriori quæ nubem attingit.

Lancea, quam alij trabem, alij iaculum appellant, est exhalatio ignita quæ in altitudinem porrigitur & immobilis stare videtur.

Fax verò dicitur exhalatio conglobata quæ simul tota inflammatur.

Ignis perpendicularis appellatur exhalatio ignita figuram perpendiculi aut pyramidalis columnæ referens.

Ignis fatuus est exhalatio in infima regione aëris per antiperistasin nocturni frigoris, vel per motum aut collisionem vnius partis ad aliam accensa, quæ ad motum ipsius aëris modo huc modo illuc fertur, nosque fugientes sequitur, euocato scilicet ad nos posteriori aëre: & prosequentes fugit, pulso aëre anteriori. Apparet vero frequenter super cœmeteria, &

nonnunquam super capita pendentium in patibulis: quia generatur ex viscosa exhalatione partes satis conglutinatas habente, qualis è cadaueribus frequenter emittitur.

Ignis lambens dicitur flamma quædam in exhalatione pingui & viscosa accensa, quæ dispersa per aërem solet capillis hominum & equorum inhærere & scintillare, eo scilicet quia exhalatio illa in qua accenditur, vt plurimum est sudor ex corporibus huiusmodi animalium emissus, qui motu ipso animalis rarefactus calorem & ignem concipit.

Castor-Pollux & Helena, qui à nautis appellatur ignis sanctus, dicitur flamma in pingui etiam & viscosa exhalatione vi ac motu ventorū vel per antiperistasim accensa, in magnis præsertim tempestatibus circa naues apparens: quæ olim dum vna apparebat credebatur ab Ethnicis esse Helena, habebaturque signum exitus infausti: si bina, existimabant esse Castorem & Pollucem, credebantque esse prosperæ nauigationis iudicia: quæ superstitiosa sunt, nec huiusmodi significationis vlla videtur assignari posse idonea ratio.

Fulgur aut fulgetrum nihil aliud est quam exhalatio calida & sicca intra nubem inardescens ex collisione ad ipsam nubem, vel ex motu intra eam, aut per antiperistasim circumobsistentis nubis.

Fulmen verò est similiter exhalatio ignita, non in nube manens, sed ex illa magno impetu excussa & vibrata. Quod discrimen inter fulgur & fulmen ex diuersa prouenit nubis, & exhalationis in nube interceptæ dispositione quoad raritatem aut densitatem, magnitudinem vel paruitatem, & similia. Fulgur enim generatur cùm exhalatio est rarior & intra nubes etiam non ita crassas & magnas inclusa, tametsi esse debeant aliquantulum crassæ & obsistentes quantum videlicet sufficit vt ex collisione ad ipsas excitari valeat ignis; & si crassiores sint fortiusque resistant, fit simul cum fulgure & coruscatione tonitruum. Fulmen autem non gignitur nisi cùm exhalatio valde

crassa est & addensata partes habens bene compactas & cohærentes, includiturque intra crassam & magnam nubem, vnde accidit vt per motum vel antiperistasin incalescat & incendatur sicut fulgur; & cùm sit densior, vehementia caloris fortiùs agitata nubem illam frigore secundæ regionis magis ac magis compressam ac coagulatam vehementiori impetu concutit, fugam ex illa quærens, ac tandem diu reluctantem magnâ vi frangit: & si contingat quòd eam per inferiorem partem, quam tunc tenuiorem inuenit, rumpat, ipsâ vehementiâ impetus quâ nubem disrumpit, fertur ad terras; & quia partes habet maximè cohærentes, non statim in aëre dissipatur, sed vt plurimum ad terram pertingit obuia quæque perfringens, tanta vis est qua è nube vibratur. Quod discrimen inter fulgur & fulmen aptè expressit Seneca dicens fulgur esse flammam quæ futura erat fulmen si plus virium habuisset.

Cum fulgure & fulmine connexionem habet tonitruum, quod cum fulmine quidem semper editur, idque horrendum ob vehementissimum quo nubes frangitur impetum: cum fulgure verò interdum editur, quando vt diximus, nubes fortiùs obsistit; interdum non, quando debilius: sed fit etiam sine fulgure & fulmine: causa enim eius adæquata est exhalatio sicca & calida intra densiorem nubem conclusa eamque motu suo fortiter concutiens aut disrumpens, siue illa exhalatio accendatur siue non.

Est ergo tonitruum, non substantia aliqua sicut fulgur & fulmen, sed sonus ab exhalatione illa sicca & calida editus, quæ exhalatio clausa intra nubem, ibique motu vel antiperistasi aut etiam vtroque magis ac magis incalescens & rarescens, dum maiorem locum aut exitum è nube quærit, eam huc illuc discurrendo vehementi ictu concutit aut disrumpit, ex qua forti concussione aut diruptione causatur ingens ille sonitus, minor quidem si nubes solum concutiatur & non scindatur, tunc enim editur tumultuosus quidam & obscurior sonus; maior verò si disrum-

patur, & si vnico quidem ictu continuo, fit crepitus similis ei quem edit membrana aut pannus dum toto conatu rumpitur: si verò pluribus, fit crepitus similis combustibili in igne crepitanti: & hæ tres assignantur tonitruorum differentiæ. Quòd si exhalatio illa concutiens aut disrumpens sit ad concipiendum ardorem idonea, aut etiam satis densa vt vibretur, causatur simul fulgur vel fulmen: sin minus, solum tonitruum, quod licet prius sit quam fulgur, istud tamen prius videtur à nobis quàm tonitruum audiatur: & ratiò est, quia visus præcedit auditum, vt patet in remigatione in qua posterior remorum impulsus cernitur à procul stantibus antequam prioris sonus audiatur: cuius rei causa est quia species lucidi aut obiecti visibilis subitò ad oculum deferuntur, illo scilicet instanti quo obiectum huiusmodi oculis apertis præsentatur: at verò cùm sonus per motum fiat indigeatque proinde tempore, eius quoque species in tempore solùm & successiuè ad auditum perueniunt: atque ita sequitur visionem fieri in instanti, subindéque antecedere soni perceptionem quæ tempore opus habet. Ex dictis.

Habes primò quòd licet fulmen interdum lapidem deferat (qui in nube ipsa concrescere & generari potest ex vapore veluti lutoso seu multum exhalationis terrestris habente ipsâ exhalatione siccâ & accensâ decoquente siccante & indurante illum) non tamēn ipsum fulmen est lapis vt vulgò putatur, alioquin non esset tam subtile quòd posset corpora traiicere & per poros penetrare, vt facit; sed est ipsa exhalatio sicca & accensa lapidem illum (quem cuneum appellant) deferens aut trudens, eo modo quo puluis tormentarius in bombarda accensus pilam aut globum trudit & defert. Et quidem lapis recta fertur: ipsa verò exhalatio accensa seu fulmen motu valde irregulari descendit, quia ipsum præit & sequitur plurimus halitus aut aër ab ipsomet fulmine è nube vibrato commotus quo in varias partes deducitur: vt plurimum verò obliquè descendit, na-

turâ videlicet ignis ſurſum trahente, impetu verò quo è nube deiectum eſt, deorſum premente. Habet autem nonnunquam ſulphureum odorem, qui prouenit ex natura ipſius exhalationis, quæ vel è terra ſulphurea eleuata eſt, vel in aëre ſic temperata eſt vt ſulphureas acquiſierit qualitates.

Habes ſecundò conuenienter aſſignari tria fulminum genera, penetrantia aut terebrantia, diſſipantia vel findentia, & vrentia. Priora conſtant exhalatione tenui cui per anguſtiſſima patet aditus: alia, densâ & induratâ, vel etiam lapidem deferunt: poſtrema conſtant exhalatione quidem densâ, non tamen omnino induratâ, & ideò propter denſitatem non penetrant, nec findunt defectu duritiei, ſed tantùm verrunt.

Habes tertiò varios eſſe fulminum effectus & mirabiles. Quorum alij conueniunt ipſis ratione halitus antegredientis ea, vt quòd ea quæ à fulmine feriuntur, ſoleant prius intremiſcere, commouente ſcilicet ea huiuſmodi halitu: quòd animalia ab ipſo percuſſa inueniantur habere faciem contra impetum eius verſam: eo ſcilicet quia tacta ab huiuſmodi aere vertunt ſe ad illam partem ex qua ſentiunt ſibi venire nocumentum, quod naturale eſt ipſis: quòd altiſſimos feriat montes & præaltas turres: quia videlicet ratione illius halitus ſeu aeris commoti in varias deducitur partes, aut oblique deſcendit, ideóque in altiſſima quæque impingit, quæ ipſi priùs obuia fiunt. Alij ex natura & conditionibus ipſius exhalationis oriuntur: vt quòd liquefaciat enſem in vagina aut æs vel argentum in ſaculo, ipsâ vaginâ & ſaculo prorſus illæſis: quòd intactis veſtibus hominem interficiat, oſſáque comminuat integra carne: nonnunquam etiam, ſi Alberto magno credamus, conſumpto dolio vinum incolume ſeruet detineatque ne effundatur: aliquando è contra dolium intactum relinquat vino exhauſto: item quòd ſerpentibus nullum aliud nocumentum afferat niſi quod ipſis virtutem aufert aliis nocendi conſumendo in eis natiuum

venenum : è contra verò aliis rebus aut animalibus, quæ nihil veneni aut infectionis habebant, infectionem & venenum aliquando iniiciat : hi inquam omnes effectus conueniunt fulmini ex natura & conditionibus ipsius exhalationis, quæ è nube fortiter vibrata in duriora quæque & resistentia vim suam maximè exerit : vbi verò resistentiam non inuenit, sua subtilitate per poros & occulta foramina celerrimè atque adeò sine iniuria transcurrit : vnde & vas rariori substantia constans, ipsaque vi fulminis paululum laxatum, subindeque ipsi non resistens subintrare potest, suóque acerrimo calore liquorem consumere, vase non læso, vtpote non resistente : quod in secundo casu vini adducto contingere censuerim aut è contra consumpto vase, cùm resistit, liquorem ipsum, præsertim grossum & viscosum, siccisque exhalationibus in extremis præcipuè partibus conspersum, vi eiusdem caloris addensare veluti in crustam & indurare, sicque ipsum veluti corio inclusum detinere, eo modo quo aqua cùm extremis partibus gelascit per se tota consistit nec diffluit : & sic in priori illo casu vini existimandum est contingere. Quod dicitur de veneno serpentum consumpto, referendum etiam est in calorem fulminis cui venenum naturâ suâ frigidissimum summopere resistit, quæ tamen resistentia à vehementissimo illo calore superatur : quod autem de veneno recenter communicato, refundi debet in alias noxias & sulphureas qualitates quibus fulmen res contactas inficit. Alij verò effectus extraordinarij, quorum nulla ex parte ipsius fulminis assignari potest causa aut ratio spiritibus vt plurimum aeriis tribui debent, qui nonnunquam exhalationibus huiusmodi sese immiscent fulmenque ipsum comitantur & impellunt.

§. 2.

De meteoris aëriis in ipso aëre contingentibus.

MEteora aërea appellamus hîc non omnia quæ in aere gignuntur, hoc enim sensu aerea dici possunt & ea de quibus paragrapho præcedenti diximus, & illa de quibus agemus in sequenti: sed aliqua specialiter quæ & in aere contingunt, & videntur non esse aliud quàm aer ipse variè modificatus, quamuis reuera aliud sint, aut certè aliud in aere & cum aere inuoluant, puta nubem aut exhalationem: cuiusmodi sunt iris seu arcus cœlestis & aliæ rerum imagines variis coloribus depictæ quæ in aere apparent; item venti, turbines, huiusmodi, de quibus in hoc paragrapho.

Dico primo: iris rectè definitur arcus multicolor in nube rorida, opaca & concaua, ex reflexione radiorum Solis oppositi apparens.

Explicatur: ad generationem iridis duo concurrunt, Sol vt causa efficiens & vibrans lumen in nubem, & nubes vt causa materialis lumen illud à Sole vibratum recipiens: quæ nubes debet habere partes roridas & diaphanas à parte exteriori, vt lumen imbibat: & opacas ac densas à tergo, vt lumen reflectat & repercutiat more speculi: debet item esse concaua vt figuram arcus seu semi-circuli exhibeat. Quamuis autem dicatur arcus multicolor, eo quod multi & varij in eo appareant colores iuxta illud Poetæ Æneid. 5. *Mille trahit varios aduerso Sole colores:* tres tamen in illo præcipui notantur, qui nubem illam in tres veluti semi-circulos diuidunt: primus & supremus est puniceus, medius viridis, tertius & infimus purpureus. Quorum causa est, quia radius re-

fractus ab exigua opacitate, qualis est in suprema parte nubis, causat colorem puniceum seu flauum: refractus vero à mediocri, qualis est in media parte, efficit viridem: à maiori, qualis est infima, purpureum. Quando autem ex reflexione iridis directè à Sole causatæ fit aut depingitur alia in altera nube rorida vicina & inferiori, quod nonnumquam contingit, tunc colores inuerso ordine cernuntur in hac secunda iride: cuius rei causa petenda est ex natura & ratione speculorum in quibus res per imaginum reflexionem videntur, & dextera apparet sinistra, & è conuerso.

Si quæras num colores isti sint veri, vel solùm apparentes & adumbrati: respondeo esse solùm apparentes, cum reipsa nihil aliud sint quam ipsa lux diuersimodè reflexa & modificata: veri autem & physici colores à luce differunt, resultantque ex quatuor primarum qualitatum mixtione & temperie, vnde & in solo corpore mixto reperiri possunt.

Est autem iris signum naturale pluuiæ, sed non valdè copiosæ, & inundantis. Ratio primi est, quia non describitur iris nisi in nube rorida quæ in aquam & pluuiam proximè resolubilis est. Ratio secundi, quia nubes iridem generans translucida esse debet, subindéque non multum copiosa & vaporum multitudine increscens, quales sunt nubes multarum pluuiarum effectrices. Ex instituto autem Dei significat, iris nunquam futurum ampliùs vniuersale diluuium in terra, patet Genes. 9. Vbi Dominus ait Noë: *Arcum meum ponam in nubibus & erit signum fœderis inter me & terram*. Quòd autem ex instituto hoc significat non verò ex natura rei, constat, quia ante diluuium apparebat iris sicut modò cùm sit meteorum quoddam naturale (naturaliter quippe Sol in nube rorida colores illos exprimit) & tamen tunc non significabat diluuium non futurum, quod argumento est significationem illam non ex natura rei, sed ex solo Dei beneplacito & instituto ipsi conuenire.

Præter irridem apparent nonnunquam in aëre aliæ rerum species & imagines varijs coloribus ex diuersa etiam lucis repercussione consurgentibus depictæ, nominibusque earum rerum quarum similitudinem referunt, insignitæ: vt coronæ, voragines, hiatus, virgæ, parelia, & huiusmodi.

Corona in proposito, quam Græci *ἅλων* appellant est lucidus aut multicolor circulus in extremitatibus nubis alicuius sub Sole aut alio astro in orbem sparsæ apparens: acciditque quando nubes illa æqualiter est densa in medio & in extremis, tunc enim cùm radii rectâ progredi nequeant ob densitatem illius nubis, refranguntur seu desiliunt diffunduntúrque per omnes extremitates illius orbicularis densitatis, ideoque varii colores in ea resultant quibus astrum tanquam pulcherrimâ quâdam coronâ cingi videtur.

Vorago dicitur magna quædam veluti fouea, aut foueæ similitudo in nube aliqua vel exhalatione apparens: quod contingit quandò serena nocte multæ exhalationes constipatæ sub Luna aut alio astro constituuntur, quæ in medio densiores sunt, in extremis verò rariores; tunc enim medium, vt potè minùs illustratum, & obscurius, apparet profundius & à nobis remotius, extrema verò vt magis illustrata & nitida, propinquiora videntur: quæ ratio est cur pictores cùm aliquid cauum & profundum depingere volunt, obscuro & nigro colore vtuntur, apposito circa illum albo; cùm verò aliquid eminens, è contra Hiatus dicitur eadem veluti fouea quando parua est.

Virgæ dicuntur similitudo quædam virgarum multicolorum à radiis Solis causata dum nubem aliquam partes quasdam densas, alias rariores habentem, perpendiculariter versus terram penetrant.

Parelij aut parelia (à Græco *Parelion*, hoc est iuxta Solem) nihil aliud sunt quam imagines Solis in nube quâdam roridâ & à tergo densâ, ad latus illius astri positâ, expressæ, quibus ad nos traditis plures Soles videmur aspicere. Potest etiam idem contingere circa Lunam aut aliud sydus: vnde vise

sunt

ſunt aliquando tres Lunæ referente Plinio lib. 2. cap. 32. quod poteſt accidere vel quia radii aſtri in plures ſimul nubes cadunt, vel quia ex vna nube reflectitur imago ad aliam, ſicut ex vno ſpeculo ad aliud.

Dico ſecundò ventos non eſſe aërem commotum, ſed ſpirationes aut exhalationes agitatas aërem commouentes. Sic Ariſtoteles contra veteres Philoſophos.

Probatur concluſio: quia quando manu flagello aërem pellimus, quando cymbala pulſantur, aut tormenta bellica incenſo puluere ſtrepitum edunt, aut pilam emittunt, commouetur tunc aër & tamen nemo eam aëris commotionem ventum dixerit, alioquin cùm aër vnicuique noſtrum circumfuſus continuè moueatur nobis motis, continuè diceretur flare ventus, quod abſurdum eſt: Supereſt igitur ventum eſſe alium ab aëre halitum, nempe exhalationem per aërem agitatam, ipſúmque aërem agitantem. Quod etiam colligitur ex eo quod eo tempore maximè vigent venti quando multitudo huiuſmodi exhalationum ſuppetit aut eleuatur, vt vere & autumno, item manè quando Sol oritur, & veſpere nonnumquam cùm igneum in cœlo colorem cernimus; item tempore quo nix liqueſcit, propterea quod ei permixta erat ſicca exhalatio quæ diſſoluta nube eleuatur. Secundò ex effectibus, quia venti exſiccant, quod non facerent niſi ex materia ſicca, id eſt, ex exhalationibus conſtarent, & ideò pluuiæ ceſſare faciunt ventos, quia ſiccas illas exhalationes humectant & infrigidant: ideò autem interdum venti etiam humefaciunt pluuiaſque generant, quia nonnunquam vapores habent admixtos, vt qui è mari oriuntur, à quo licet exhalationes conſurgant propter eius ſalſedinem & terrenæ concretionis admixtionem, non tamen quæ ſint puræ exhalationes ſed vaporibus admixtæ.

Si quæſieris, quâ vi cieantur venti ſeu exhalationes illæ in tranſuerſum: rem difficilem poſtulaſti; & adeò occultam vt cauſa illius motus Deo peculiariter

attribuatur Psal. 134. *Qui producit ventos de thesauris suis*. Hoc est, de occultis naturæ causis.

Respondeo nihilominùs duplicem illius motus causam posse assignari. Prima est vis aut vehementia quâ ab astris sursum eleuantur exhalationes illæ terrestres, ex vna parte; & ex altera vehemens etiam impetus quo à frigore secundæ regionis eas addensante deorsum retruduntur; ex quò fit quòd cùm neutra pars vincat, venti neque sursum neque deorsum sed obliquè fluant, aerémque agitent tanta nonnunquam vi vt arbores domosque euertant. Secunda causa est influxus astrorum, & præsertim Solis & Lunæ: nam sicut ex impressione Lunæ mare fluit & refluit, ita ex impressione eiusdem aut aliorum astrorum obliquatur exhalatio & in hæc inferiora truditur.

Si verò numerum aut varietatem ventorum inquiras: respondeo quatuor esse principales ventos ex quatuor mundi partibus seu præcipuis angulis spirantes: nempe subsolanum ab oriente, fauonium ab occidente, à meridie austrum, & à septentrione ventum quem eodem nomine septentrionem vocant. Verùm quatuor illas partes duplicant nautæ, secántque mundum aut horizontem in octo partes æquales partibus octo principaliores ventos ponunt: deinde illas octo partes iterum duplicant & totidem intermedios ventos describunt: rursus inter hos sexdecim ventos totidem medios statuunt, sicque fiunt triginta duo venti à triginta duabus cœli aut mundi partibus spirantes. Præter quos vniuersales ventos dantur alii prouinciales, hoc est certis prouinciis ac regionibus peculiares.

Quoad affectiones ventorum, aliæ competunt ipsis ex principiis substantialibus, aliæ ex impressione astrorum à quibus eleuantur exhalationes, aliæ ex regionibus vnde spirant aut per quas transeunt. Primò modo competit eis esse siccos & frigidos; sicut est ipsa terra ex qua eleuantur; & si admixtos habeant vapores, ex hac parte conuenit eis esse humidos & frigidos: Secundò modo venti sunt calidi &

ſicci ; & ſi habeant vaporem admixtum , calidi & humidi : tertio modo diuerſis ventis diuerſæ conueniunt affectiones, vt ſeptentrioni frigiditas & ſiccitas, quia ex locis frigidiſſimis ſpirat ; auſtro calor & humiditas, quia oritur ex meridie & per mare tranſit; ſubſolano calor & ſiccitas propter præſentiam Solis à quo mouetur & à quo exſiccatur & calefit illa exhalatio ; denique Zephiro aut fauonio humiditas & frigiditas , quia ſpirat ab occaſu quando Sole recedente remanet exhalatio frigida & humida.

Præter illos ventos regulares de quibus egimus, aſſignantur alii turbulenti flatus , præſertim hi tres cæteris omnibus periculoſiores, ac valdè formidabiles, nempe Ecnephias, Typhon, & Preſter. Ecnephias (quaſi *E c ton nephon* , hoc eſt, è nubibus erumpens) eſt ventus è nube more fulminis vibratus, exhalatione intra huiuſmodi nubem per motum aut antiperiſtaſin nimiùm calefactâ ſubindéque exitum quærente & tandem nubem dirumpente. Thyphon (à Græco *Typto* , quod validè & vehementer verberet & quatiat) dicitur etiam flatus magna vi excuſſus è nube in gyrum more vorticis contortus, non autem rectà deſcendens vt Ecnephias. Præſter, (à verbo *Piprемi*, id eſt, incendo) dicitur idem flatus cùm contigit ipſum antiperiſtaſi vel repercuſſu aliquantulum inardeſcere flammámque ſecum deuoluere.

§. 3.

De meteoris aqueis in aëre genitis.

MEteora aquea quæ in aere concreſcunt ſunt potiſſimùm nubes, pluuiæ , nebulæ , niues grandines, glacies, ros, pruina, mel & manna.

Nubes eſt vapor addenſatur vero in media aeris regione partim ſponte ſua redeundo ad natiuum frigus, remotâ ſcilicet cauſa calefaciente, hoc eſt radio-

rem Solis reflexione quæ illuc non attingit; partim ab algore illius regionis vaporem huiuſmodi refrigerante & comprimente.

Pluuia verò eſt nubes in aquam ſoluta: nubes enim aliæ ſunt ſicciores & leuiores atque infœcundæ, quæ ſcilicet partes habent raras & aereas; & hæ facilè mutantur in aeris naturam aut etiam in ventos cedunt exhalationibus admixtis: aliæ verò humidiores, grauiores & fœcundæ: & hæ ſunt quæ in pluuias ſoluuntur frigore mediæ regionis aeris aut nonnunquam brumæ eas magis ac magis addenſante.

Porro ſi pluuia cadat crebrior & minutior ob vaporis tenuitatem à modico frigore paulatim & minutim addenſatam, dicitur imber: ſi groſſior ob maiorem nubis denſitatem & vehementiorem frigoris vim plures illius nubis partes guttuláſque in vnam cogentis, appellatur nimbus,

Si quæras, quæ ſit cauſa aliquarum pluuiarum extraordinariarum & prodigioſarum, vt cur pluat ranis, piſciculis, ſanguine, lacte, ferro, lapidibus, & aliis. Reſpondeo hæc vel ad hominum terrorem à Deo cauſas ſecundas ita diſponente immitti; vel citra vllam rationem portenti ab ipſis cauſis ſecundis produci, ſiue in ipſa terra, vnde nonnunquam hæc ita ſubito oriuntur aut concreſcunt decidente pluuia, ob aliquas ſcilicet tum ipſius pluuiæ tum terræ ſpeciales diſpoſitiones, vt cum pluuia illa videantur decidere, quod de piſciculis illis aut ranis maximè crediderim; vel in aere ipſo, concurrentibus ſimilibus diſpoſitionibus quæ in exhalationibus terreſtribus cum vapore humido variè mixtis reperiri poſſunt. Specialiter ad id quod dicitur de ſanguine & de lactè, reſpondent aliqui id poſſe contingere ex eo quod è locis aliquo rubenti vel albo ſucco madidis eleuati ſint vapores: nec eſt exiſtimandum liquores illos veram habere ſanguinis aut lactis formam, ſed ſolum colorem & apparentiam.

Quomodo autem ex rebus tùm inanimatis, vt Sole, Luna, ſtellis, nubibus, nebulis, igne domeſtico,

mari ; tùm inanimatis, vt ranis, fulicis, mergis, anatibus gruibus, hirundinibus, bobus cœlorum olfactantibus aut se se lambentibus, lumbricis, muscis, & aliis possimus tanquam ex signis ventos, imbres aut tempestates præsagire, videre potes (si de his cures) apud Conimbr.tract.7. meteor. cap.3. Specialiter ex eorum doctrina dico bruta hæc magis præsentire quam homines ; qùia cùm solis sensuum functionibus omnino vacent, magis præsentiunt cœlestes influxus & aeris qualitates, qnibus cum alterantur, quædam faciunt quæ homines longa experientia notarunt non fieri ab illis nisi impendente hac vel illa temporis mutatione aut dispositione.

Nebula seu caligo propriè loquendo est excrementum nubis post dilapsam in terra pluuiam remanens : sicut enim aliquæ partes cibi in substantiam aliti vertuntur, & aliæ in excrementa : ita quædam nubium partes in pluuias, quædam in nebulas resoluuntur. Nebulæ etiam dicuntur interdum vapores crassi è locis humentibus eleuati propè terram apparentes. Si nebulæ à Sole extenuentur, sunt signum serenitatis : si concrescant & ascendant, pluuiam vt plurimum prænunciant.

Nix est nubes, antequam in aquam soluatur, à vehementi frigore congelata : vnde generatur frigidissimis anni tempestatibus, nempe hyeme & veris initio, & in media aeris regione vbi frigus maximè viget, ac in illis mundi regionibus quæ radiis Solis non multùm incalescunt, quales præsertim sunt septentrionales. Est autem nix siccior quàm pluuia (propterreáque continuata decidit) quia scilicet frigus excellens dum congelat & constringit, humorem exprimit seu effluere facit : minus tamen sicca quàm pruina (vnde in modum Lunæ extenditur) quia pruina à frigore acriori congelatur : item mollior est aquâ congelatâ, eo quod nubes ex qua generatur, subtilior est & flatuosa partes veluti aëras admixtas habens, aqua verò quæ congelatur est crassior, vnde magis durescit. Est etiam candida merito illarum

partium quasi aërearum ratione quarum efficitur quasi spuma, quæ de se alba cùm sit, adiuncto excellenti frigore candidior efficitur, quia frigus candoris parens est, vt in septentrionalibus hominibus videmus. Si quæras vtrum candor ille niuis sit verus color, necne: respondeo esse aliquatenus, quia nix est mixtum saltem imperfectum accidentalem & aduentitiam habens quatuor primarum qualitatum admixtionem ex qua verus color resultare natus est.

Grando est pluuia antequam ad terram pertingat, congelata: congelatur verò pluuia subindéque generatur grando aliquando in media aëris regione, aliquando in infima: & vtrobique vel per antiperistasim caloris circunstantis & constipantis frigidum nubis vel aquæ, & vsque ad ipsam congelationem indurantis, quod contingit cùm viget æstus, vel per ipsam frigoris vehementiam omnia occupantis, quod accidit hyeme cùm omnia gelu obrigescunt. Signum quòd generetur grando aliquando in infima regione, est, quia interdum defert secum paleas aut aliud quippiam quod propè terram volare consueuit. Quando autem huiusmodi congelatio, quàm circa pluuiam accidere diximus, contingit circa niuem quæ in minuta grana condensatur, appellatur nix illa sic minutatim addensata, grandenula.

Glacies est aqua in stagnis, paludibus, fluminibus, aliisue huiusmodi locis congelata. Dices: Ergo non debet glacies inter meteora in aëre genita numerari. Respondeo negando, quia aqua maximè congelatur in aëre & ab aëre frigido ambiente quod etiam verificatur de aqua stagnorum, paludum: & huiusmodi, quæ à parte superiori est in aëre vt in loco.

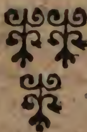
Ros est vapor exiguus & subtilis in infima aëris regione, cùm cœlum est serenum, quietum, & tepidum, in tenuem quasi imbrem solutus: quod potissimùm æstate fieri solet. Dixi, cùm cœlum est serenum, quia si sit turbatum & pluuiis aut ventis infestatum, concrescere non potest vapor, sicut aqua

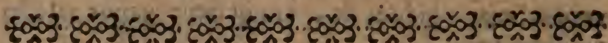
mota non poteſt niſi difficulter gelu conſtringi : ſi verò nimis frigidum ſit, congelatur vapor ille in pruinam vnde.

Pruina eſt vapor in infima aëris regione ab acri frigore in duriorem quaſi niuem, cùm aer immotus & ſerenus eſt, congelatus.

Mel, quod à quibuſdam cœli ſudor ſyderum ſaliua, aut aeris ſe purgantis ſuccus appellatur, eſt vapor ſiue ſuccus dulcis cum ſubtilibus terræ halitibus permixtus, & in herbis, foliis aut floſculis receptus, vnde ab apibus colligitur & in aluearia defertur. Quod docet Ariſtoteles lib. 5. de hiſt. animalium cap. 22. dicens apes fauos conſtruere è floribus, ceram ex arborum lachryma effingere, & mel ex aeris rore colligere.

Manna denique eſt ſimilis vapor ſeu ſuccus, magis tamen decoctius quàm mel, ideoque & magis candidus : qui in arborum ramis, herbis, lapidibus, & terra inuenitur, præſertim in Calabria his temporibus teſte Mathiolo, ex qua regione aliiſue locis ad varios medicinæ vſus aſportatur. Nec exiſtimandum eſt manna Hebræorum alterius fuiſſe ſpeciei ab iſto vulgari, nihil enim eſt quod diſtinctionem illam ſuadeat : quòd enim illud ſupra vſitatum naturæ modum productum fuerit, Angelis fortè actiua paſſiuis applicantibus, propter quod panis Angelorum dictus videtur; quòd pluribus extraordinariis excellentiis & qualitatibus donatum fuerit; id accidentalem tantùm deſignat diſtinctionem, ſicut de vino à Chriſto ex aqua conuerſo dicitur comparatione vini vulgaris.

SECTIO III.

De mixtis imperfectis aut meteorologicis impressionibus quæ in aqua fiunt.

AQua diuiditur in maria, fontes, lacus, fluuios, torrentes, stagna, paludes, puteos.

Mare est immensa illa aquarum congeries, seu vt loquitur Scriptura, congregatio, quæ tertia die creationis mundi facta est, cùm Deus dixit Genes. 1. *Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt in vnum, & appareat arida.* Varia autem & multa numerantur maria, seu potiùs partes & membra illius immensæ congeriei aquarum, præsertim verò quinque aut sex, scilicet mare oceanum, mare meditarraneum, pontus Euxinus, mare rubrum, mare Persicum, mare Caspium. Oceanus, seu oceanum mare est ipsum veluti corpus elementi aquæ vastissimum omnem terram circumdans, ex quo alia omnia vel apertis vel occultis viis originem ducunt, ipsumque à diuersis variarum gentium littoribus, insulis, promontoriis, quæ flexuoso meatu oberrat, diuersa sortitur nomina. Dicitur enim Oceanus occiduus ab occidente, eous ab oriente, Æthiopicus ab Æthiopia, Atlanticus, Scythicus, Britannicus, Germanicus, à monte Atlante, Scythia, &c. Mediterraneum est illud quod ex oceano per fretum Gaditanum & Herculis columnas incipiens vsque ad Palæstinam per medias terras porrigitur Africam ab Europa disterminans, quod etiam diuersis appellatur nominibus, aut in diuersa veluti subdiuiditur maria, Ibericum, Belearicum, Ligusticum, Gallicum, Adria-

ticum, Siculum, Creticum, Ægypticum, Pamphylium, Syrium, Ægæum, Myrtoum. Pontus Euxinus appellatur mare illud quod è mediterraneo primò per Propontidem, Ægæumque mare, deinde per Bosphorum circa Constantinopolim emergit, cuius vltima pars paludem Mæotim claudit. Mare rubrum seu Erythræum (à Rege Erythra, hoc est rubro, qui illud suo nomine appellauit) est illud quod circa Æthiopiam & extremas Africæ oras versus orientem ex oceano circa oppidum Adem incipit, indéque per trecentas quinquaginta leucas intra Ægyptum penetrans propè Palestinam desinit: dicitur etiam rubrum ab aquis rubeis quæ ibi ob terræ aut arenarum ruborem & coralliorum abundantiam tales apparent, licet è mari extractæ pellucidæ sint sicut cæteræ. Mare Persicum est quod ex Oceano Indico procedens Persidis partem alluit. Mare denique Caspium aut Hyrcanum est illud quod circa Armeniam Caspiis & Hyrcanis montibus vndique obsessum, non per apertas vias, sicut præcedentia maria, sed per subterraneos meatus aquas ab Oceano excipit. Hæc de mari.

Fons verò, à fundendo dictus, est caput aquæ è terra scaturientis, riuis, fluminibusque dans quandoque initium: quæ aqua principium ducit partim ex aere & vaporibus intra sinus terræ inclusis vique frigoris & humiditatis in aquam solutis; partim ex pluuiis quæ etiam intra cauitates terræ veluti in quibusdam cisternis colliguntur, indéque per scaturigines deriuantur in fontes; partim, & maximè è mari quod magnam aquarum vim per terræ viscera & concauitates distribuit, ac per occultos meatus & vias subterraneas in omnem locum transmittit, ipsâ terrâ veluti spongiâ quadam ob suam siccitatem eas sugente & ad superiora etiam montium cacumina aduocante, concurrentibus ad hoc aliis etiam causis, vt in libris de cœlo satis explicatum est: Vide ibi.

Lacus est locus profundus cum aquis perpetuis ibi natis, riuis etiam aut fluuiis dans nonnunquam initium.

uatur quæ aquas in eandem partem rapit.

Secundo in eodem vtroque mari cernitur motus à septentrione ad austrum, quem motum in quandam procliuitatem terræ à polo arctico versus antarcticum reducere videtur Aristoteles.

Tertiò deprehenditur in illis maribus motus veluti circularis, seu sinuosa quædam propè terras aquarum gyratio quæ ab ipsis in quæ impingunt littoribus prouenit per reflexionem.

Sed præcipuus magisque mirabilis maris motus est æstus, seu fluxus & refluxus quo aquæ maris reciproca agitatione nunc ad littus accedunt, nunc in se recedunt: qui motus maximè viget in Oceano, qui senis horis fluit, senis refluit vt in pluribus, licet non in omnibus illius maris tractibus, in Aquitania enim ad Garumnæ fauces septem horas durat fluxus, & refluxus quinque: in mediterraneo verò non ita sentitur motus ille saltem in omnibus eius tractibus, præsertim in Narbonensi, & Barchinonensi. Quoad motus huius causam valdè diuersæ fuerunt antiquorum Philosophorum sententiæ, quibus relictis.

Dico causam æstus marini esse Lunam, ratione sui motus diurni & aspectus seu irradiationis à Sole, virtutem aliquam occultam imprimente aquis, quæ eas huc & illuc agitat. Hæc est communior tùm veterum tùm recentiorum sententia.

Probatur experientiâ: videmus enim æstum maris sequi maiori ex parte periodos motus diurni Lunæ, diuersosque eius ad Solem aspectus: primum apparet in quod sicut diurnus Lunæ cursus secatur in quatuor partes, in ortum scilicet & occasum tùm suprà tùm infra nostrum hemisphærium, ita æstus in quatuor partes diuiditur, in binum scilicet fluxum & refluxum: ita vt communiter & ordinariè (licet non absque vlla varietate) fluat mare cum Luna oriente & ad nostrum meridianum ascendente, refluat eâ inde descendente: & rursum quando Luna ad meridianum hemisphærii nobis oppositi ascendit, & quando ab eo descendit secundum verò colligitur ex eo

quòd pro diuersis Lunæ ad Solem aspectibus videmus maris æstus variari, nam in plenilunio magni & feruentes sunt, Lunâ verò decrescente mitiores: signum ergo est Lunam per suum motum diurnum & diuersum a Sole aspectum imprimere mari virtutem aliquam causantem huiusmodi motum. Quod magis.

Confirmatur ex eo quòd ipsa est quæ inter planetas corporibus humidis dominatur & quasi præest, vt colligitur tùm ex eo quod Medici morbos pituosos Lunæ ascribunt; tum ex eo quòd cerebrum, quod humiditate abundat, maximè sequitur varietatem & mutationes illius astri, vt patet in ipsis Lunaticis: ergo cùm mare sit humidissimum corpus, argumento est ipsum in suis motibus & æstibus sequi Lunæ impressiones.

Dico secundò æstum, siue incrementum vel decrementum quod in nonnullis fontibus, lacubus, aut puteis cernitur, procedere ab eadem causa, hoc est ab influxu Lunæ.

Probatur iisdem rationibus, quæ vel omnes vel certè aliquæ eodem modo locum habent in istis: & quia nulla alia huiusmodi motus fontium, aut lacuum, sicut nec maris, assignari potest ratio quæ sit alicuius momenti.

Obiicies: si Luna causaret æstum, causaret eum æquè in omnibus maribus, imo & in omnibus aquis: hoc est falsum: ergo.

Confirmatur: quia fieret vbique motus ille partibus temporum spatiis, quod non contingit, nam in vna parte est concitatior, in alia mitior.

Confirmatur secundò: quia fontes, putei, aut lacus, qui per subterraneas cryptas cum mari communicant, eodem tempore deberent æstum subire quo mare ipsum, cuius oppositum in pluribus contingit.

Ad obiectionem nego sequelam: quia causæ, præsertim vniuersales, agunt diuersimode secundùm diuersas capacitates & dispositiones subiectorum, vnde quia non sunt in omnibus maribus aut aquis eædem vel æquales dispositiones vt à Luna reciproco fluxu

moueantur, ideo non omnes huiusmodi aquæ motum illum aut impressionem à Luna recipiunt. Quod etiam explicatur exemplo magnetis qui non ad se trahit quodcunque corpus indiscriminatim, sed ferrum: sic ergo Luna non mouet indifferenter omnem aquam motu æstus, sed marinam & aliquas alias propter specialem dispositionem & sympathiam; nec æquè citò quia illa dispositio (nobis occulta) in aliquibus est maior, in aliis minor. Per quod patet ad primam confirmationem. Ad secundam respondeo puteos & lacus, qui non æstuant pariter cum mari, non recipere ab eo motum illum, propter nimiam distantiam locorum, vel cryptarum per quas à mari procedunt flexuositatem; sed immediatè ab impressione Lunæ propter specialem dispositionem & sympathiam quæ in aliis non est. Sed in his ex parte cognoscimus & ex parte prophetamus.

§. 2.

De maris salsedine aliisue aquarum saporibus, odoribus, & variis qualitatibus.

SAlsedo, saporesque alij ac odores, cum ex diuersa mixtione seu temperie primarum qualitatum resultent, aquas quas afficiunt, in genere mixtorum quodammodo constituunt; mixtorum inquam imperfectorum & solùm accidentalium, essentialiter enim aqua elementum est & corpus simplex.

Est autem salsedo sapor proueniens ex alicuius sicci terrestris à calore adusti & non omninò decocti admixtione cum humido: hac enim ratione sudor, vrina, cinis, & quod ex eo fit lixiuium salsa sunt; quia adusta & indigesta & non omninò deco-

cta. Quem saporem mari conuenire nullus est qui nesciat: conuenit etiam nonnullis lacubus, fontibus, Puteis, imò & fluuialibus aquis, teste Plino lib. 31. cap. 7. Aliæ alios exhibent sapores: sunt enim aquæ acerbæ, amaræ, ferratæ: sunt & aliæ admodum dulces: aliæ oleacei saporis, aliæ vinosi; vt ferunt. Conueniunt etiam variis aquis diuersi odores: aliæ enim sunt quæ odorem efflant grauem & tetrum, aliæ dulcem & suaue-olentem, aliæ odorem alicuius vnguenti. Insuper sunt in quibusdam locis aquæ calidæ & bullientes, in aliis supra modum frigidæ, in aliis verò modò frigidæ modò calidæ per vices in eodem etiam die pluries alternatas. Sunt & aliæ diuersorum fontium aut aquarum mirabiles qualitates: aliquæ enim sunt salutiferæ, præsertim calidæ: aliquæ noxiæ: aliquæ referuntur causare memoriam, aliæ inducere obliuionem, vt dicitur de aqua cuiusdam fontis in Bæotia, quem Lethen appellant: nonnullæ dicuntur inebriare sicut vinum; nonnullæ in insaniam inducere; aliquæ enecare sicut venenum, aliæ alias habent proprietates. Traduntur esse quæ faces extinctas accendunt: aliæ, quibus lucernæ ardent sicut oleo. Harum verò qualitatum elemento aquæ extranearum causas assignare valde difficile apparet: breuiter quoad maris salsedinem.

Dico imprimis huiusmodi saporem salsum causari in mari interuentu ingentis copiæ exhalationum siccarum, non omnino decoctarum, sed adustarum, quibus respersum est, quasque pro maxima parte Deus ipsi indidit tertia die creationis mundi, partim à Sole exurente causatas aut à ventis delatas & decidentes quotidie recipit.

Prima pars negari non potest, cùm salsedo proximè causetur per admixtionem sicci adusti non decocti cum humido: illud autem siccum adustum mixtum cum aquis non potest esse aliud quàm exhalationes, quibus aquas maris esse respersas, ex eo etiam constat primò quòd calefaciunt & exsiccant, vt aiunt Medici, & idcirco ignem si in magna quan-

titate ſit, non extinguunt: quâ etiam de causâ loca maritima calidiora ſunt: ſecundò, quia craſſiores ſunt, vnde magis leuant pondera quàm aquæ dulces: hæc autem craſſities ex multitudine exhalationum eis admixtarum prouenit, quæ humectatæ ipſam aquam coagulant & grauem efficiunt: tertiò, quòd eliquatæ per terram aut arenam, vel in vaporem virtute Solis eleuatæ dulces fiunt, eo quòd exhalationes illæ aduſtæ & terreſtres hoc modo ſecernantur.

Secunda verò pars ex eo colligitur, quia non poteſt à Solis ardoribus generari tanta exhalationum copia, quanta ad ſalſedinem requiritur, alioquin generaretur etiam in fluuiis, lacubus & ſtagnis, quæ proinde ſalſa eſſent ſicut mare, quod eſt falſum. Indita ergo fuit maxima exhalationum copia à Deo, non ipſo initio creationis quando aqua totam terram operiebat, quia nimis ei nocuiſſet ſalſedo ſicut nocuit poſtea in vniuerſali diluuio, ſed tertio die quando congregatæ ſunt aquæ in vnum

Tertia verò pars patet, multæ enim ſiccæ & aduſtæ exhalationes proueniunt mari à Solis ardoribus, ſiue eleuatæ ex ipſo maris fundo, ſiue aliunde à ventis delatæ: vnde aqua maris in extremis partibus ſalſior eſt propter illas exhalationes ibi à Sole magis aduſtas.

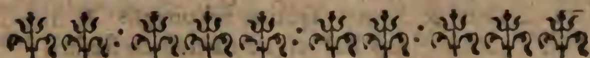
Finis autem prædictæ ſalſuginis exhalationúmue à Deo mari inditarum, eſt tùm nutritio piſcium; tùm nauigationis commoditas, ad quam aptior eſt aqua ſalſa, vtpote craſſior; tùm aquarum maris à putredine conſeruatio.

Dico ſecundò ſalſedinem fontium, lacuum, aut puteorum prouenire vel ex mari, vel ex terris quas decurrunt aquæ illæ.

Primum intelligi debet de illis fontibus, lacubus, & puteis, quorum aquæ è mari originem ducunt, nec per terras tranſeunt quæ illis ſalſuginem exprimant aut exhalationes illas ſiccas & aduſtas attrahant, quæ eſt cauſa cur aliorum fontium aut fluuiorum aquæ è

mari procedentes non ſint vt plurimùm falſæ.

Secundum verò de illis intelligendum eſt fontibus aut lacubus, qui non è mari, ſed vel ex vaporibus in terra incluſis, vel ex aquis pluuialibus (iuxta ea quæ ſuprà de illorum origine diximus) aquas accipiunt. Huiuſmodi enim aquarum ſalſugo in nullam aliam cauſam reduci poteſt quàm in ſalſedinem locorum per quæ tranſeunt. Et hoc idem proportionaliter dicendum eſt de aliis ſaporibus, odoribus cæteriſue extraneis qualitatibus quibus contingit aquas affici, vel effectus illos mirabiles cauſare de quibus ſupra. Hæc enim nequeunt etiam refundi niſi in qualitates & influxus locorum per quæ decurrunt aquæ illæ. Ideo ergo aliæ amaræ ſunt aut acerbæ, quia per loca amara, nitroſa, vel aluminoſa tranſeunt; aliæ ferratæ, quia per ferri venas; aliæ dulces, aliæ vinoſi vel oleacei ſaporis, quia per loca tranſeunt ſimilibus qualitatibus affecta, vel exhalationes quaſdam aut ſuccos contrahunt ex quibus reſultant illi ſapores. Et idem cum proportione dicendum eſt de odoribus qui è locis etiam benè vel malè olentibus aut ex exhalationibus inde attractis procedunt. Calorem verò ebibunt interdum ex ſubterraneis ignibus; cuius ſignum eſt odor ipſarum ſulphureus qui denotat terram per quam tranſeunt ſulphuratam eſſe ſubindéque nutriendis ignibus aptiſſimam: interdum ex calidis exhalationibus in locis illis incluſis & per antiperiſtaſin magis & magis excalefactis: frigus è contra ex exſpirationibus frigidiſſimis: alternatio verò illa caloris & frigoris, non aliunde quàm ex aliqua cœleſti impreſſione cenſenda eſt prouenire, ſicut de æſtu diximus. Quoad virtutes illas ſalubres aut noxias, eóſue mirabiles effectus ſuprà memoratos, idem dico quod de aliis, ea ſcilicet omnia in locorum, quæ decurrunt aut è quibus manant aquæ illæ, refundenda eſſe qualitates. Aduerte autem quoad communem vſum, illam eſſe cenſendam præſtantiorem aquam quæ ſubtilior eſt minuſque peregrinis qualitatibus affecta, omniſue ſaporis & odoris expers.

SECTIO IV.

De mixtis imperfectis, aut meteorologicis impressionibus in terra contingentibus.

IMpressionum huiusmodi aliæ sunt ignitæ, scilicet ignes subterranei; aliæ veluti aëreæ, vt terræ motus qui ab aëre aut halitu intra terram incluso causantur; aliæ terrestres, vt metallorum generatio: de his in tribus sequentibus paragraphis.

§. I.

De ignibus subterraneis.

SVbterranei ignes dicuntur qui in terræ sinu aut cauernis è sulphure vt plurimùm & bitumine accenduntur, nonnunquam euomuntur exteriùs. Vnde.

Dico primò materiam magis ordinariam istorum ignium esse sulphur aut bitumen.

Probatur imprimis ex eo quòd loca quæ huiusmodi incendiis flagrant, sulphurosa & bituminosa esse deprehenduntur. Et ratio est clara, quia hæc materia igni alendo aptissima est maximam cum eo habens cognationem; bitumen quidem propter calorem & pinguedinem, est enim bitumen illud de quo in præsenti agimus, succus quidam admodum pinguis & calidus liquoris oleacei & aërei, adeò vt interdum aquis innatet in eisque ardeat; sulphur verò

propter calorem & siccitatem, est enim fossile quoddam calidum & siccum saporis subpinguis & iniucundi, odoris grauis halitusque admodum fœtidi.

Dixi, *magis ordinariam*, quia non est dubium quin ignes illi subterranei semel accensi in materia illa sulphuris & bituminis, alia etiam corripiant, vt terram ipsam, metalla, saxa, & huiusmodi, quæ nonnunquam foràs eructant non sine magno regionum vicinarum detrimento.

Inter innumera verò loca ignibus flagrantia celebrantur mons Vesuuius in Campania, cuius cinere & fumo interfectus est olim Plinius historiæ naturalis auctor, cùm eius rei contemplandæ studio domo exiisset: & in Sicilia mons Ætna qui intus perpetuò æstuat, fumum, fauillas, ignium globos & nonnunquam fluuios cùm ingenti fragore & boatu euomens, láteque spargens, in apice niuibus semper coopertus: quas niues ibi per antiperistasin caloris tam subtùs seu intra montem illum, quàm suprà in aëris suprema regione æstuantis, perpetuari, censendum est. De causa verò efficienti illorum ignium.

Dico secundò huiusmodi subterraneos ignes inflammari ab exhalatione calida & sicca cauernis inclusa, quæ vel antiperistasi frigoris terræ circumstantis, vel motu siue allisione & veluti attritu ad latera cauernæ, dum huc illuc exitum quærit, accenditur.

Probatur: tum quia nulla alia assignari potest causa aut vis naturalis ignes huiusmodi accendens: tùm quia hoc modo excitatur ignis intra nubem, & scintilla ex lapide (attritu ferri:) quidni ergo & intra terram in materia sulphurea & bituminosa? neque verò recurri potest ad Solis calorem qui tam profundè non penetrat, saltem sufficienter vt ignem illum accendere possit. Non est tamen creditu difficile huiusmodi ignes diuino interdum imperio accendi ad incutiendum mortalibus terrorem metúmque gehenalis incendij, quocum ignes illos quandam habere communicationem non improbabiliter censere videntur nonnulli ex Patribus, præsertim Ter-

tullianus lib. de Pœnit. cap. 12. vbi loca illa aut montes igniuomos fumariola quædam ignis æterni appellat.

§. 2.

De terræ motibus.

NOmine terræ-motus intelligitur concussio seu commotio quædam huius elementi, aut certè alicuius partis ipsius vel regionis: neque enim, præter terræ motum qui tempore Passionis Christi virtute diuina accidit, vllum alium censemus vnquam contigisse generalem quo tota terra concussa fuerit, cùm halitus ij per quos, vt statim dicemus, causantur motus terræ, in tanta copia vnum in locum colligi nequeant, nec ad hoc satis amplæ & capaces suppetant cauernæ, vt vim suam tam longè latéque valeant extendere.

Dico igitur terræ-motum causari ab halitu seu spiratione calida & sicca terræ visceribus inclusa & foras erumpere nitente. Est contra plures antiquos Philosophos, qui alias terræ-motus causas posuere; Thales quidem Milesius aquam cui voluit terram veluti quoddam nauigium supernatare & ex motu eius quasi ex procellis tremere: Democritus pluuias, quæ dum terræ cauernis iam plenis capi non possunt (inquiebat) vi repulsæ terram commouent: Anaximenes terram ipsam vel aliquas illius partes ex nimia siccitate Solis ruptas & decidentes suóque casu terram percutientes & tremere facientes. Sed his opinionibus relictis, primâ quidem vt fabulosâ, cùm terra sit infra & non supra aquam: secundâ vt ineptâ, pluuia enim potiùs descendens per superficiem terræ decurret quàm eam mouebit: tertiâ vt insufficienti, cùm terræ-motus contingant absque eo quòd aliqua pars terræ decidat, & quando decidit, sæpiùs est

effectus ipſius terræ motus : his inquam relictis.

Probatur concluſio : quia terræ motus accidunt iis temporibus, iiſue locis quibus magna exhalationum copia terræ viſceribus incluſa eſt, ſcilicet verè & autumno (hyeme enim & æſtate conſumuntur propter exuberantiam caloris aut frigoris) & in regionibus intus cauernoſis & fungoſis ſpongioſiſue. Secundò, quia non poteſt aſſignari aptior cauſa terræ motus : cùm enim elementum hoc ſit corpus omnium grauiſſimum, moueri non poteſt niſi ab aliquo maximè motiuo : illud autem eſt ventus ſeu exhalatio ſicca. Probatur minor : quia conſtat huiuſmodi exhalationes & ventos vehementiſſimum habere motum in ſaxa, ædificia, ſyluas, & huiuſmodi, quæ ſuſquedéque ſæpiſſimè euertunt : ergo, cùm intra terræ viſcera includantur ſpiritus aut exhalationes huiuſmodi vi Solis aut ſubterraneorum ignium, vel etiam caloris per antiperiſtaſim hyemali tempore ibi collecti, excitatæ ; dum liberum exitum non inueniunt, terram fortiter quatient & commouebunt ipſóque motu magis & magis calefactæ vehementiúſque concitatæ interdum dirumpent, adeò vt ſuis meatibus vrbes nonnunquam abſorbeat integras, amnes nouos effundat, antiquos exſiccet, vel aliò deriuet.

Dices : Si res ita haberet, continui fierent terræ motus, cùm in terræ latebris perpetuò ſint exhalationes.

Reſpondeo negando ſequelam, quia non frequenter accidit eas ſic intus agitari vt terram impellant, ſiue hoc proueniat ex eo quòd liberum exitum inueniunt ; ſiue ex defectu ſufficientis copiæ huiuſmodi exhalationum ; ſiue defectu ſufficientis caloris eas rarefacientis & ad exitum hac illac impellentis.

Quod diximus de illis exhalationibus, aut de ventis, intelligendum quoque eſt de aëre de igne in terræ ſinu incluſis, hæc enim cùm ibi contra propriam inclinationem detineantur, dum erumpere nituntur, terram concutiunt.

§ 3.

De metallis & fossilibus.

MEtalla distingui solent à fossilibus, quòd fossilia sunt mixta intra terræ viscera ex sicco terreo aquæ humiditati admixto eámue excedente, virtute & influxu cœlesti cum frigido coagulante & calido humidum exsiccante, formata; ratione cuius siccitatis excedentis magis sunt resolubilia in pulueres quàm liquabilia; & dicuntur fossilia, quia fodiuntur & extrahuntur, vt lapides, gemmæ, sulphur, & huiusmodi: metalla verò è contra sunt mixta in visceribus terræ & humido aqueo terræ siccitati admixto & præualente, virtute cœlesti cum frigido etiam coagulante & aliquo calore excoquente, formata, vnde ratione huiusmodi prædominij humiditatis supra siccitatem liquabilia sunt & ductilia, vt aurum, argentum, æs, &c. Sed circa huiusmodi descriptionem est duplex difficultas, prima de materia metallorum, secunda de causa efficiente ipsorum: & quod de metaliis dicemus, proportionaliter applicandum erit fossilibus.

Dico primò materiam metallorum esse, vt iam dixi, humidum aqueum cum terreo sicco permixtum, illúdque excedens: seu quod in idem redit, quódque initio huius tractatus iam innuimus (exhalationem cum vapore, cuius humiditas supra exhalationis siccitatem præualere debet, admixtam: vel, vt alij dicunt, exhalationem vaporosam in visceribus terræ inclusam.

Probatur triplici argumento. Primò, quia eadem videtur esse materia concretio num aut mixtionum quæ in sublimi, & earum quæ in terra contingunt, sed illarum materia est exhalatio & vapor, vt ex dictis in superioribus constat: ergo eadem erit materia istarum. Secundò, quia contin-

git ex huiusmodi halitibus in sublime euectis gigni interdum in aëre ferrum, æs, & alia huiusmodi, quæ visa sunt nonnunquam decidere de cœlo coruscante: ergo ex eadem materia multò perfectiori modo disposita in minerali formabuntur huiusmodi & alia metalla. Tertiò, quia metalla & igniuntur, & liquescunt: vt igniantur, necessaria est exhalatio sicca: vt liquescant, vapor humidus qui ea de causa præualere debet: vnde etiam illa quæ plus terreæ concretionis & siccitatis habent, difficilius liquescunt & funduntur.

Quod verò dicunt Alchimistæ, materiam metallorum esse sulphur & argentum viuum diuersimodè permixta, id probare intendentes primò ex eo quòd dicunt illa in venis metallicis plerumque reperiri: secundo ex eo quod ipsi eâ vtuntur materiâ ad conficiendum suum aurum chimicum: Illud admitti potest & de facto admittit D. Thomas vt probabile hoc sensu quòd interdum sulphur & argentum viuum possit esse materia proxima metallorum, ita vt tunc exhalatio & vapor, ex quibus illa fiunt, sit solùm materia remota; non verò quòd hoc sit necesse, nec id rationes factæ conuincunt, cùm non semper reperiantur illa in venis metallicis, sed peculiares venas habeant vt experientiâ compertum est: Nec Alchimistæ adhuc probarunt effici à se verum aurum vel argentum; & quamuis efficerent, idque ex materia illa, hoc tamen non conuincêret eam esse absolutè necessariam.

Dico secundò causam principalem metallorum, esse virtutem syderum, & præcipuè Solis.

Probatur: quia non potest assignari alia: neque enim causa illa esse potest ipsum elementum in quo gignuntur, cùm sit imperfectius huiusmodi mixtis. Erit ergo virtus illa cœlestis per terram immissa præcipua virtus mineralis quæ vtitur vt instrumentariis virtutibus calore & frigore, hoc vt coagulante & constipante, illo vt decoquente.

Quod verò dicunt Astrologi, principales causas singulorum metallorum esse singulos planetas, attribuentes Soli aurum, Lunæ argentum, Mercurio argentum viuum, Veneri æs, Marti ferrum, Ioui stannum, Saturno plumbum, ita vt velint huiusmodi metalla habere magnam partem proprietatum illorum astrorum: quòd idem de singulis gemmis comparatione singularum stellarum fixarum dicunt: Illud inquam non valde probatur, nec vlla certa ratione suaderi potest.

Quoad loca aut matrices metallorum: illæ sunt intra terræ viscera venæ quædam minerales, quò cœlestis virtus penetrat, & materialia attemperat ex quibus fiunt: quæ est causa quòd per artem nequeunt fieri vera metalla, præsertim aurum, vt aliàs dicebamus: quia prædicta non sub sunt artis dispositione. E terræ visceribus primus dicitur metalla eruisse Tubalcain atque eorum vsum & fabrilem artem inuenisse, qui ideò cap. 4. Genes. appellatur: *Malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.*

Dices: Reperiuntur in quibusdam fluuiis auri particulæ seu ramenta, præsertim in Aurigera Apamias alluente, qui ab auro gerendo talis dicitur: secundò, vt suprà diximus, formantur etiam metalla interdum in nubibus, concrescente ibi halitu seu exhalatione & vapore: ergo non in Solis terræ penetralibus fiunt.

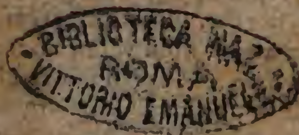
Respondeo ad primum, non produci in huiusmodi fluuiis aurum illud, sed è mineralibus propè quæ decurrunt, eradi & vehi. Ad secundum respondeo id raro contingere: nos verò matrices metallorum ordinarias assignasse in terræ visceribus.

Quantum ad species metallorum: illæ sunt aurum argentum, æs, ferrum, plumbum, argentum viuum & stannum, quamuis istud velint nonnulli non esse speciem distinctam, sed argentum & plumbum reduci, sicut electrum ad aurum & argentum ex quibus concrescere censetur, quemadmodum in

Corinthi incendio aurum, argentum, & æs in vnam mixturam dicuntur fluxisse, quæ æs Corinthium appellata est & in raro pretio habita.

Sunt autem metalla (vt de eorum affectionibus aliquid dicamus) ponderosa ob materiæ spissitudinem & compactionem, liquabilia, ductilia, percussione dilatabilia, vt patet de auro quod est omnium metallorum perfectissimum, vtpote aliis purius, splendidius, ponderosius & ad operationes etiam medicas ac salubres vtilius. Et hæc de meteoris ac de tertia parte nostræ Physicæ.

Finis tertiæ Partis.

F.S

PANDIMIGLIO · ROMA - LEGATORIA A.